

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

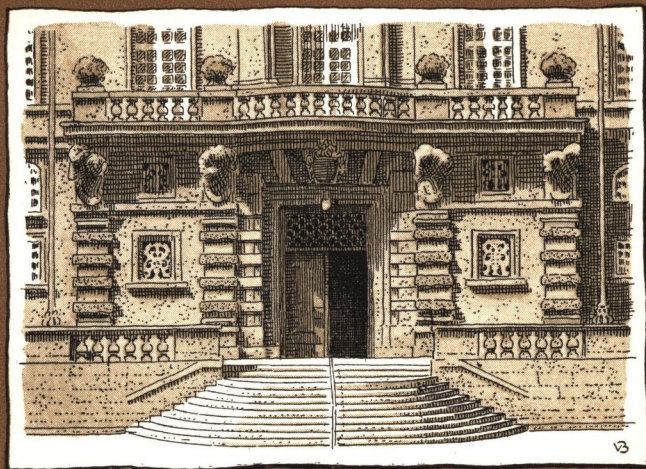
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J.C.A. Carlsen-Skiødt

BLADE
AF MIT LIVS
BILLED BOG

2. Del. O. Lohses Forlag, Eftf.

Jens Carl Adolph Carlsen-Skiødt.
80 Aar

J. C. A. CARLSEN-SKIØDT

BLADE AF MIT LIVS BILLEDBOG

ERINDRINGER
FRA ET LANGT OG LYKKELIGT
LIV

II. Bind

MIN OFFENTLIGE VIRKSOMHED

København

O. LOHSES FORLAG / EFTF.

1948

MISSIONSTRYKKERIEET, KØBENHAVN V.
Ved A. SEBUHR

INDHOLD

Forberedelsen	9
Kirkeligt Arbejde	16
Alm. dansk Gartnerforening	46
Sogneraad og Byraad	76
Et Folketingsmandat	98
Min Forfattervirksomhed	144
Foran sidste Skelsten	176

Spurvekvidder

*H*er udenfor min Rudes lyse Glar
i Buskens Skjul, i Træets grønne Krone,
hver Morgen jeg en Fugleskare har,
som kvidrer for mig med en Lousangs Tone.

*Det Sangerkor saavist er ringe nok,
og Toneklangene er ikke mange,
det bare er en lille Spurveflok,
der lyster mig med deres muntre Sange.*

*En Spurv, jeg ved, er ikke meget værd,
og fattigraa dens Klædning monne være,
dog er dens Kvidder blevet mig saa kær;
thi ofte gav den mig en gavnlig Lære.*

*Hver Morgenstund, naar Spurveene paany
udsynger deres Tak til Gud for Livet,
de minder mig, at jeg ved Dagens Gry
skal takke Gud, for hvad han har mig givet.*

*Det hændte, at jeg ved mit Skrivebord
sad grundende paa Livets mange Gaader,
hvorfra, hvorfor, hvortil, hvorhen, de Ord
mig voldte Tankebrud paa mange Maader.*

*Forklaringen herpaa jeg aldrig fik
ud af de lærdes megen kloge Tale;
der var et Sted, hvor udenom de gik,
om end de højt med Visdomssmuler prale.*

*Her føler jeg da grant, at jeg maa gaa
en anden Vej, om jeg vil Lise finde,
saa lytter jeg til Spurveskaren graa,
hvis glade Sang gaar ud for alle Vinde.*

*Thi selv er jeg ej heller meget værd,
og mine Stordaadsstier de er trange,
vel fattiggraa er ogsaa mine Fjer,
kun Spurvekvidder mine bedste Sange.*

*Men eet jeg kan, min Tak jeg synger ud
for Herrens Miskundhed og rige Naade,
jeg ved, en Spurv er ikke glemt af Gud,
o maatte det mig gaa paa samme Maade.*

FORBEREDELSEN

Det første Afsnit (I. Bind) af mit Livs brogede Billedbog omhandlede, hvad jeg vilde kalde „den indre Front“ af Livet, den mere indadvendte Side, som Barndoms- og Ungdomstiden samt Familielivet. I andet Afsnit (II. Bind) vil jeg søge at tegne nogle Billeder af „den ydre Front“, den imod Offentligheden mere vendte Side af min Arbejdsdag.

Ogsaa her bliver det spredte Billeder af en for mig indholdsrig Billedsamling. Men medens det var forholdsvis let at tegne Billederne fra „den indre Front“, er det sværere at tegne rigtigt, naar det gælder „den udadvendte Side“, idet Censuren her maa bruges paa en anden og skarpere Maade, og alligevel skal Billederne være rigtige. Der maa vogtes meget paa, at „Tegneren“ af Billederne ikke selv kommer i Forgrunden og derved fortegner Billedet. Over min Vugge blev der ikke sunget om, at jeg engang frem i Tiden skulde faa en Plads i det offentlige Liv og mit Navn komme i flere af Landets Aviser. Fader var først Arbejdsmand i Odense, og havde en Tid sin Dag optaget i Dæhnfeldts Gartneri. Ved Hjælp af sine Hænders Snille og sin gode Forstand tilegnede han sig hurtig en Del gartneriske Kundskaber, saa han senere blev den praktiske Havemand.

Hans Interesse for Havebruget viste sig ogsaa paa flere Omraader efter at han var blevet Husmand i Barløse. Han podede Træer baade hos os selv og for andre, ligesom vi havde mange forskellige Blomsterplanter i vor Have.

Alt dette vakte tidlig min Opmærksomhed og Interesse, og jeg var ikke ret gammel, før jeg forsøgte at gøre det samme som Fader. Da han kendte og benyttede de botaniske Navne paa mange Planter, begyndte jeg naturligvis ogsaa tidlig at snakke „Latin“ paa samme Maade.

Hvad Fader paa et tidligt Tidspunkt har tænkt om sin lille

Drengs Fremtid, ved jeg ikke noget om, og desuden vidste ingen, hvad Fremtiden gemte i sin hemmelighedsfulde Pose. Hvad Moder derimod har tænkt for Barnet i Vuggen og for Drengen, der legede i Stjerne, kan jeg næsten tænke mig til. Hendes Ønske og Bøn for mig kan sikkert samles i dette, at jeg maatte blive et godt Menneske, og at vor himmelske Fader vilde hjælpe mig og bevare mig. Saa maatte alt det andet komme, som Gud vilde det.

Men mange aabne Døre ind til den store offentlige Verden var der ikke i de Dage for Arbejdsmands Dreng og Husmands Sønner. Forsøgte man at komme frem ad den Vej, da var der ligesom en spærrrende Barriere, der først maatte sprænges, ellers viste Vejviseren som oftest Børnene til Husmands- og Arbejdsmands Stillinger. Ogsaa de er nødvendige i Samfundet og lige saa hæderlige som selv de højeste Stillinger.

For enkelte lykkedes det vel i tidligere Tid at sprænge den Spærring; men det var paafaldende faa. I Sogneraad, Byraad, Rigsdag eller andre Stillinger var det i Reglen den saakaldte „Overklasse“, som indtog Pladserne, og det var noget sjældent i min Barndom at træffe en Arbejdsmand eller Husmand der. Nu i vore Dage er det anderledes, ja saa stærkt er der byttet om, at det i Dag f. Eks. er sjældent at træffe en Adelsmand i Rigsdagen, hvor de for et Par Menneskealdrer siden og indtil Aarhundredeskiftet indtog mange Pladser og var de Ledende.

Jeg kan ikke lade være at notere, at var det, — efter mit Skøn, — urigtigt, at den saakaldte „Underklasse“ tidligere stængedes ude, naar Talen var om Deltagelse i det offentlige Liv og Landets Administration i det Land og Sogn, som ogsaa var deres, saa mener jeg, at det er lige saa urigtigt, hvis „Overklassen“ hindres i at deltage i dette Arbejde. Interesserne er forskellige, enten man ser Livet fra oven eller fra neden, og derfor er Folket og Samfundet bedst tjent med, at alle Klasser er med til at skrive Landets Love og danne de Rammer, hvorunder Livet skal leves i By og Bygd, og ligeledes deltage i Lovenes Forvaltning. Denne „Afbalancering“ tror jeg, tjener Folkesamfundet, da det giver fælles Ansvar.

Jeg voksede op i et gammelt konservativt Hjem. Fader var kongetro Højremand, og jeg erindrer ikke, at jeg nogensinde har hørt ham klage over sin sociale Stilling, eller over den lange Arbejdsdag. Alt dette fik stor Betydning for mig.

Nedlagt i min Barnesjæl har det maaske haft mere Værdi for mig, end jeg selv forstaar. Vi var taknemmelige for vort beskedne,

men gode Hjem, og vi glædede os over enhver lille Fremgang. Jeg saa daglig Faders og Moders Flid og Sparsommelighed, og at opvokse under saadanne Kaar har været en lykkelig Arv for mig. Jeg opdroges til ikke at blive misfornøjet, fordi Arbejdsdagen blev lang, og jeg lærte at være taknemmelig for det, som blev mig tildelt.

Et kønt, lille Træk fra mange Aar senere kan nævnes i denne Forbindelse, da det er med til at tegne Billedet af mine Forældre. En Sommer, efter at Fader og Moder var flyttet til Krogsagergaard, havde vi kørt Korn ind, og i Træerne langs Markvejen var blevet en Del Straa med Aks hængende eller tabt. Jeg havde ikke skænket dette nogen Tanke, og havde maaske heller ikke set det; men Fader lagde Mærke dertil og sagde stiltørdig til mig: „Du skulde lade en Mand rive de Kornstraa op, som er tabt, thi Jesus har sagt: sanker Smulderne op, at intet skal spildes.“

Jeg maatte sige: „Det er rigtigt, Far, og det skal ogsaa blive gjort.“ Saadan var Fader. Den Side af Livet laa meget mere i Forgrunden hos ham end de politiske og sociale Stridsspørgsmaal.

Dette er dog ikke saaledes at forstaa, at han ikke fulgte med i de politiske Foreteelser, ligesom han ogsaa meget grundigt læste Aviserne. Jo, han vilde nok vide Besked om, hvordan det Fædreland, han i 1864 havde været med til at forsvare, blev regeret.

Naar Fader i mine Barneaar havde studeret Avisen, tog jeg fat, og jeg mindes endnu flere Samtaler, vi havde om de politiske Forhold.

Her var det jo mig, der i Reglen spurgte. Jeg husker saaledes, at jeg en Dag nok vilde have at vide, hvad „Visnepolitik“ var for noget. Det var Chr. Berg, der praktiserede denne Politik.

Aarene i 70'erne og 80'erne, fra det første Provisorium i 1877 og indtil det politiske Forlig i 1894, var saa udprægede Kampaar mellem de politiske Partier, som sjældent er oplevet i Danmarks Historie siden Grundloven af 1849, og selv om Fader eller jeg paa ingen som helst Maade udadtil tog Del i disse Kampe eller overværede nogle af de stormende Møder, saa fulgte vi dog med megen Interesse Begivenhedernes Gang.

Naar man som jeg var ung og vaagen, kunde man slet ikke holde sig helt „udenfor“. Alt gik Slag i Slag i de Aar. Hvor Mennesker kom sammen, drøftedes de politiske Spørgsmaal kontra og pro. Paa Gaden blev ofte sunget:

„Ned med Estrup, Scavenius og Ravn,
vi vil ingen revnet Grundlov ha' i Kongens København ...“

Stridsspørgsmaalene kunde ogsaa føre til morsomme Begivenheder, som da en ung, medicinsk Student gav Kaffehandler Augustin Gammel en „politisk“ Ørefigen paa Københavns Gade. Faa Dage efter blev denne Episode refereret i følgende Vers i en Revy, og derefter sunget meget især af Ungdommen:

„Den fjerde, jeg har kendt,
 var medicinsk Student,
 ej ung og ej Gamel,
 dog var der i ham Smeld.
 Forleden mødte han
 en Zulo-Kaffe Mand;
 og mens de stod og gav hinanden Klin,
 saa sang han „Ach, du lieber Augustin,
 ej dine brændte Bønner hjælpe ka,
 for nu skal du ha Dadada.“

Men det kunde ogsaa gaa alvorligere til, som da den unge Julius Rasmussen i 1885 affyrede to Revolverskud paa Estrup, uden dog at saare ham. Eller da Christen Berg i samme Aar ved et Møde i Holstebro lod to af sine Partifæller fjerne Politimesteren fra Talerstolen, hvor denne havde taget Plads.

For denne Optræden overfor Politiet blev de tre Mænd ved Højesteret hver idømt seks Maaneders Fængsel. Efter Attentatet paa Estrup blev der oprettet et Gendarmkorps; men dette sammen med den standende Strid bragte endnu mere Ufred og Bitterhed ikke alene mellem de politiske Partier, men ogsaa mellem Befolkningen indbyrdes. Selv indenfor de troendes Kredse kunde „Smitten“ gøre Fortræd.

Der oprettedes mange Steder de saakaldte „Riffeforeninger“, der skulde være en kraftig Advarsel til Regeringen og Kongemagten. Mange nægtede ogsaa som en Protest at betale de paalignede Skatter, saa disse maatte tvangsinddrives.

Det var ikke saa mærkeligt, at den voldsomme politiske Strid i de sidste 25 Aar af forrige Aarhundrede gav mange Lede for Politik og Deltagelse i det offentlige Livs Arbejder, tilmed da det ofte tydeligt kunde ses, at Kampen mange Gange slet ikke gjaldt Fædrelandets og Folkets Vel; men mere drejede sig om, hvilket Parti der kunde blive Indehaver af den største Magt og gaa af med Sejren.

Hvis man kunde have analyseret de kæmpendes Bevæggrunde til Bunds, vilde det nok have vist sig, at de stærke Ord fra Taler-

stolene om Fædrelandets Tarv, om Folkefrihed og Vælgernes Ret, i Virkeligheden i mange Tilfælde dækkede over et personligt eller partimæssigt Magtspørgsmaal.

Det er ogsaa fra disse Aar, at man har den fortrinlige Anekdote om Vilh. Beck og Journalisten. Pastor Beck havde en Dag faaet Besøg af en Journalist fra en Avis og fik af denne stillet det Spørgsmaal, om han ikke vilde udtale sig om sin personlige Stilling til de politiske Forhold. Jo, det vilde Præsten da gerne, og Journalisten fik i en Fart Papir og Blyant frem.

„Jeg ser til venstre,“ forklarede Beck, „og jeg hører til højre...“

„Hvorledes,“ spurgte Journalisten lidt desorienteret, „jeg forstod ikke helt Pastoren.“

„Jo, jeg ser klarest med mit venstre Øje, hvorimod jeg hører bedst med det højre Øre...“ svarede Pastor Beck smilende.

Saa holdt Journalisten op med at notere.

Der var ogsaa dem, — gode danske Borgere og ikke af de daarligste, — som kaldte Politik for „Djævelskab“, og dette er forstaaeligt, hvis man kun saa paa, hvordan Hadet og Bitterheden bredte sig, eller de gjorde sig bekendt med det Sprog, som mange Aviser førte. Det var tit svært at finde Broderkærlighedens Rose imellem alle de golde, men stikkende Tidsler og Torne.

Det var ogsaa i de Tider ikke sjældent, at man i et Sogn byggede baade et Højre-Forsamlingshus og et Venstre-Forsamlingshus. Man kunde ikke have to Slags Møder i samme Hus!

Et „Vælgermøde“ kunde i de „hidsige“ Tider nok betage een Lysten til at være aktiv Deltager i Arbejdet. Mange Gange sloges Ordførerne om „Skallerne“ og glemte „Kærnen“. For der er da heldigvis en Kærne i Politik, nemlig Arbejdet for gode Love og for gode Rammer for Folkets Liv og Gerning i vort gamle, kære Fædreland.

Derfor havde de heller ikke Ret, som kaldte Politik for „Djævelskab“; thi selv om der var meget „Djævelskab“ iblandt, noget Gud ikke kunde kendes ved, saa var der ogsaa noget rigtigt og godt. Der var ogsaa i de Stridens Aar nogle Rigsdagsmænd, som bad for Danmark. Man skal altid tage sig i Vare for ikke at kaste Barnet ud tillige med det snavsede Badevand.

Dertil kom for mit Vedkommende, at i de følgende Aar, efter at jeg i 1892 fik Foden under eget Bord, var jeg fuldt optaget af Arbejdet for at oparbejde min økonomiske Stilling. Det lille, beskedne Husmandshjem, som jeg forlod ved min Konfirmation, kunde

ikke give noget Rygstød i denne Retning; her maatte jeg ved Hjælp af Tanken og mine Hænders Gerning arbejde mig fremad, hvis jeg skulde naa op i en højere social Samfundsklasse, og derfor maatte min Hustrus og mit Arbejde i den første halve Snes Aar i det væsentligste samle sig om Hjemmet og Gartneriet.

Det er den brugte Spade, der holder sig blank!

I Dag er jeg ikke i Tvivl om, at denne Fremgangsmaade var for os den rigtige. Vi maatte først vide, om vi havde sikker økonomisk Grund under Fødderne, før vi tillod os at arbejde med andre Ting; thi „hvo ej kan bygge sit eget Hus, hvad stort han bygger, det sank i Grus.“

Jeg har tit undret mig over den Frejdighed, visse Talere er i Besiddelse af, som naar en saadan Person, der aldrig fik sine egne Sager passede ordentlig, alligevel fortæller med største Frimodighed op om, hvorledes Land og Rige skal styres. Paa mig har den Slags Taler aldrig gjort noget Indtryk; eet er nemlig et Landkort at kunne tyde, men noget helt andet er at kunne styre Skibet.

Ligeledes er jeg tilbøjelig til at faa nogle mærkelige Fornemmelser, naar en Politiker, der ikke har bevist sin Dygtighed eller aldrig har beskæftiget sig med et praktisk Erhverv i slagfærdige Ordvendinger forklarer undrende Tilhørere, hvorledes Erhvervslivet skal tages. En Folketaler er ikke det samme som en dygtig Politiker.

„En tom Møllekværn kan lave mere Bulder og Støj end den, der maler Korn“; og „smør først din egen Maskine, at den kan arbejde, før du tilbyder at smøre Naboens.“

Disse gode Anvisninger prøvede jeg i nogen Maade at følge, efter at jeg var blevet min „egen Mand“; men helt lykkedes det vel ikke.

Imidlertid skiftede Aarhundredet, og der skiftedes ogsaa i dansk Politik. Det stærke politiske Uvejr, (som jeg synes, jeg har Lov at kalde det) drev over. Stormen lagde sig, og Bølgeslagets Voldsomhed tog noget af.

Efter Forliget i 1894 blev Gendarmkorpset ophævet, og de „lyseblaa“ forsvandt fra Landskabet. Estrup trak sig tilbage, Berg døde og ny Mænd traadte til. Men trods Fejlgreb og mange uoverlagte Ord staar de to Mænd, — Estrup og Berg, — nu de er gaaede over i Historien, som to af Danmarks politiske Førerskikkelser, selv om ogsaa de lidt efter lidt glider over i Forglemmelsens Taagedis, hvor saa mange af Fortidens „Store“ slumrer.

En Politiker glemmes snart, og nu i vore Dage „rider“ de døde ikke hurtigt, nej, de kører med Lyntogs fart ind i den „store Glemsel“.

Efter denne lille Indledning om Tiden, Tidsaanden og det offentlige Livs mangeartede Foreteelser i Danmark i Slutningen af forrige Aarhundrede vil jeg nu paa de følgende Blade prøve at fortælle lidt om min egen Deltagelse igennem et halvt Hundrede Aar i de Bevægelser af forskellig Art, som det 20. Aarhundrede har frembragt.

Aarhundredeskiftet blev paa flere Maader som en Skellinie mellem to Tidperioder.

Medens det varede ikke saa faa Aar, før jeg fik Tid og Lejlighed til at være med i det kommunale og politiske Arbejde, fik jeg tidlig et lille Arbejde paa Guds Riges store Ager, og dette søger jeg at fortsætte med, efter at jeg „paa Grund af Alder“ er fra-traadt i det meste andet offentligt Arbejde.

Paa Guds Riges Arbejdsmark begyndte jeg min udadvendte Virksomhed og jeg vil bede om, at min sidste Arbejdsdag maa falde der.

KIRKELIGT ARBEJDE

Som tidligere omtalt i første Bind kom jeg som Barn, sammen med mine Forældre, til Indremissionsmøder hos vor Nabo, Tømrer Lars Gormsen, og hos hans Broder, Gaardejer Morten Gormsen, i Barløse. Dette var den første Begyndelse til, at jeg kom i Forbindelse med Indremission. Lars Gormsen og hans Hustru, Marren, der begge var alvorlige troende Mennesker, kom til at betyde meget for mine Forældre, og de blev, saa vidt jeg kan skønne, det menneskelige Redskab til, at Fader og Moder kom i et levende og personligt Samfund med Jesus Kristus.

Efter mit eget aandelige Gennembrud i Odense i 1883 kom jeg ofte paa Missionshuset „Bethania“, og det var netop i de Aar, hvor den store Vækkelse brød frem i Odense og fyldte Vor Frue Kirke og „Bethania“ Søndag efter Søndag med en lyttende og spørgende Menneskeskare. I Kirken var det Præsterne J. Johansen og Johannes Møller, der samlede mange om deres Prædikestol, saa Vor Frue Kirke i Reglen var fyldt. I Missionshuset var det Indremissionærerne Hans Chr. Beck og Chr. Henriksen, der førte Ordet. Stærkest kom vel nok Kaldet til Omvendelse fra H. Chr. Beck.

Og der skete noget i de Aar. Ikke sært, at vi unge kunde gribes af den livskraftige aandelige Bevægelse. Jeg var dengang 17 Aar.

I min Soldatertid i København 1887—88 kom jeg meget i Garnisons Kirke, hvor jeg hørte Præsterne Chr. Sørensen og Schousbo (senere Biskop i Aalborg). Jeg hørte ogsaa flere andre Præster, som Brandt i Vartov og Skat Rørdam i Holmens Kirke. Gaardmissionær Clausen holdt i de Aar Møder for os Soldater paa Sølvgades Kaserne, og desuden kom jeg til „Soldatermøde“ paa „Bethesda“. Disse Møder var lige paabegyndt og blev Forløber til den senere saa betydningfulde Soldaterrmission i Danmark, der holdt 50 Aars Jubilæum 1939.

Da jeg efter endt Soldatertjeneste blev Gartner paa Herregaarden Tybrind mellem Assens og Middelfart, kom jeg ogsaa i Forbindelse

Føns Præstegaard.

med Indremissionærerne, og det lykkedes at faa afholdt flere Møder paa Gaarden, nærmest for de Mennesker, som havde Ophold der.

I disse Aar kom jeg til at holde min første „Prædiken“ ved en Børnegudstjeneste i Føns Præstegaard Søndag 2. Februar 1890, og min Tekst var Søndagens Evangelium om Arbejderne i Vingarden (Matth. 20, 1—10). En god Tekst at begynde med.

Medens vi boede paa Vejrugaard, laa hele det direkte Prædikearbejde ganske stille. Jeg var fuldt optaget af min timelige Virksomhed, saa der kunde ikke blive Tale om at rejse ud og holde offentlige Møder, og i de første Aar paa Krogsagergaard maatte ogsaa den Side af kirkeligt Arbejde tildels hvile.

Men saa havde vi Kirkens Gudstjenester og vore Samtalemøder indenfor det lille Samfund, og begge Dele var os til rig Velsignelse. Det betød for os den stille Vækst, som er saa vigtig.

Indre Missions Arbejdet. Det første svage Forsøg paa at aflægge et offentligt Vidnesbyrd, efter at vi var flyttede til Krogsagergaard, var ved en Sommerudflugt, som „Bethaniaforeningen“ foretog til Kerteminde, og naar jeg den Dag kom frem, skete det efter Opfordring af Missionær Hans Chr. Beck, der ledede Udflugten.

Paa denne Tur havde vi forøvrigt en morsom lille Oplevelse, da vi fra Banegaarden gik ud til Klinten og kom forbi et Hotel eller en Restauration. Her stod nogle Tilskuere, og idet vi gaar forbi, siger en højt og maaske med et lille Skuldertræk, — efter at han havde takseret Optoget: „Det er en Arbejderforening.“ Jeg har nogle Gange senere tænkt: Gid denne hans Vurdering af os maatte passe, saa vi virkelig alle var med i Guds Riges Arbejde, hvor der ikke alene er Brug for dem med de fem og med de to Talenter, men ogsaa for de mange med den ene Talent.

Godt, at Herren og Mesteren ogsaa kan bruge os.

En anden Gang, hvor jeg i disse stille Aar blev „skubbet“ frem, var ved de unges Møde paa Bethania Fastelavns Mandag 13. Februar 1899. Efter Indledningsforedraget skulde Forhandlingen begynde, og jeg husker ikke nu, om der var blevet en lille Pause i de „korte Indlæg“, men pludselig siger min Sognepræst, Provst Heiberg til mig: „Nu skal De gaa op og sige noget.“ Der var ikke Tid til mange Overvejelser, Opfordringen kom mig helt uventet, men det endte med, at inden jeg selv ret vidste af det, stod jeg paa Talerstolen. Noget fik jeg da ogsaa sagt; men mine Knæ „rystede“ stærkt den Dag. Nu har jeg talt i 50 Aar, og endnu kan Knæene ligesom ryste, naar jeg gaar paa en Taler- eller Prædikestol, om end ikke saa stærkt som hin Fastelavns Mandag.

Men det er vist slet ikke saa ilde at gaa lidt forsagt paa en Talerstol. Jeg tænker undertiden paa min faderlige Vens, Pastor Vilh. Sørensens Ord til mig, da vi engang talte om det at aflægge et Vidnesbyrd: „Det, som det kommer an paa, er ikke, at vi faar noget sagt; men at vi faar det rigtige sagt.“

Her i det sidste ligger det store Ansvar for alle, der vil „for-kynde Guds Rige“.

Kort efter at jeg havde været paa Talerstolen i Missionshuset ved ovennævnte Ungdomsmøde, blev jeg opfordret til at tale en Aften i Odense Kristelig Forening for unge Kvinder (K. F. U. K.). Foreningen havde dengang sit Hjem paa Hjørnet af Filosofgangen og Klaregade. Mødet holdtes 28. Maj 1899, og som Tekst havde jeg valgt til denne min første længere „Prædiken“ for voksne, den samme, som jeg 9 Aar i Forvejen havde talt over ved den første Børnegudstjeneste i Føns Præstegaard, nemlig: „Arbejderne i Vingarden“.

Siden har jeg talt mange Gange ved Møder i K. F. U. M. og K. F. U. K., og særlig havde jeg i flere Aar stærk Tilknytning til

sidstnævnte Forening og var bl. a. med til at købe Ejendommen i Provstegade 8, hvor Foreningen var til Huse fra 1904—1923.

Efter denne min „Tiltrædelsesprædiken“ i 1899 har jeg talt ved kristelige Møder i næsten alle Landets Egne. I Kirker, Missionshuse, Forsamlingshuse, i Hjemmene og ved Friluftsmøder har jeg faaet Lov til at aflægge et Vidnesbyrd „om det Haab, som er i mig“, og det har været mig en stor Glæde at benytte noget af min saakaldte Fritid paa denne Maade. Hvad der er kommet ud deraf, kender kun Herren; det, jeg vilde med min Forkyndelse, var at fortælle Mennesker, „hvor godt det er at høre Jesus til“, og jeg takker for, at jeg fik denne Gerning, der gjorde mit Liv rigere.

Foruden de almindelige kirkelige Møder eller Gudstjenester har jeg prøvet paa at yde lidt Arbejde i enkelte Grene af Guds Riges store Vingaardsarbejde, og af disse skal jeg nu omtale nogle hver for sig.

— — —

Det danske Missionsselskab. Efter i flere Aar at have haft mit andet Hjem i Husby Præstegaard hos min faderlige Ven, den fremragende Missionshistoriker, Pastor Vilh. Sørensen, var der intet mærkeligt i, — ogsaa med min Fortid i Erindring, — at noget af det første, jeg kom til at arbejde med, da Tiden dertil var inde, var Hedningemissionen, der netop ved Aarhundredets Begyndelse havde vakt stort Røre i de kristnede Lande.

Nogen Tid efter, at vi var kommet til Krogsagergaard, havde jeg ved en Samtale med vor Sognepræst, Provst Heiberg, drøftet Hedningemissionens Arbejde, og dette førte til, at der i den følgende Tid blev holdt nogle Foredrag om den Sag paa „Bethania“, hvor blandt andre Vilh. Sørensen talte flere Gange.

Ved et Kredsforbundsmøde i Odense 24. Oktober 1903 for Det danske Missionsselskab valgtes jeg ind i Bestyrelsen for Fyns Stift, og Aaret efter, da Formanden Grove-Rasmussen var død, blev jeg 12. Oktober 1904 valgt til Formand for Kredsforbundet, og beklædte denne Post i 30 Aar.

Kredsforbundet omfattede i 1903 omkring 100 Kredse i hele Fyns Stift, og der blev derfor ordnet Møder ikke alene i Odense, men paa flere Steder i Stiftet. I disse Aar voksede Kredsenes Antal saa stærkt, at vi ansaa det for rettest at dele det store Kredsforbund. Denne Deling fandt Sted i 1919, og nu er der tre Kredsforbund inden for Fyns Stift, Odense Amts, Sydlyngs og Ærø Kredsforbund.

Odense Amts Kredsforbund, der er langt det største, har stadig ca. 100 Kredse.

Dette Arbejde for D. M. S.s Kredsforbund i den lange Aarrække gjorde, at jeg og vort Hjem kom i Forbindelse med mange af dette Selskabs Missionærer saavel i Indien som i China. Vi ikke blot brevvekslede sammen, naar Møderne skulde ordnes i Odense eller andet Sted i Forbundet; men mange af Missionærerne kom i vort Hjem, og vi fik gode Samtaler om Guds Riges forunderlige Arbejde i den store Hedningeverden, ligesom jeg ogsaa holdt Møder sammen med Missionærerne.

Det var vanskelige Brydningstider inden for D. M. S. i flere Aar. Der var Vanskeligheder ved Arbejdet i Indien; men det sværeste var dog de store Modsætninger, som raadede indenfor Bestyrelsen her i Hjemlandet. Flere af Bestyrelsesmedlemmerne nedlagde Tid efter anden deres Mandater, saaledes Provst Vahl, Pastor Vilh. Beck, Indremissionær Stubkjær og Pastor Løgstrup. Den betydelige Missionær i Indien L. P. Larsen traadte ud og paabegyndte sin egen Mission. Senere udtraadte ogsaa Bittman. Disse Brydninger blev ikke afgjorte inden for Bestyrelsen; men kom ogsaa til offentlig Behandling i Indre Missions Tidende og i Kristeligt Dagblad fra Marts til Juli 1898, og de slog igen ud i Avisskriverier i Begyndelsen af dette Aarhundrede, til stor Sorg for Missions-selskabets Venner, — og til Glæde for Verden.

Ved et Møde i Aalborg 12.—13. Juli 1898 traadte hele Bestyrelsen fra; men ved et nyt Repræsentantmøde i Odense 15.—17. Novbr. samme Aar, hvor jeg var Deltager, valgtes den gamle Bestyrelse igen, og nyvalgtes to Præster og to Lægmand. At disse idelige Opgør maatte slide paa den indre Kraft siger sig selv, men „Gud bar over med Vankundighedens Tider“, og hans store Sag kunde ikke standses paa Grund af menneskelig Skrøbelighed.

I Aarene fra 1893 til 1905 uddannedes og udsendtes 25 ny Missionærer dels til Indien og dels til China. Der var Vækst i Arbejdet baade her hjemme og ude paa Missionsmarkerne, og de smaa Hedningekristne Menigheder tog til i Tal. Vore Udsendinge gjorde et solidt og trofast Arbejde, og Herren velsignede det. D. M. S.s Historie skal selvfølgelig ikke skrives her, men da jeg som Formand for Kredsforbundet fik det stærke Røre paa nært Hold, kan jeg ikke undlade at nævne tre Mænd, som i disse vanskelige Aar fik meget stor Betydning for Arbejdets rolige Vækst.

Den Mand, der havde en forunderlig Evne til at „gyde Olie paa

de stride Bølger“, var Biskop Gøtzsche, Ribe, der var Selskabets Formand fra 1897—1901, og uden at forklejne nogen anden, kan det vistnok siges, at han blev af Gud brugt til at føre D. M. S.s Skib lykkeligt over den farlige Brænding, saaledes at Missionsvennernes Kærlighed ikke kølnedes, og Missionærerne ikke blev forsagte.

Efter Biskop Gøtzsches Død blev Pastor Baumann i Højelse Formand. Han hørte til D. M. S.s ældste Venner, og han havde ved Møder omkring i Landet i Aarenes Løb indsamlet meget betydelige Beløb til Arbejdet. Det var ogsaa ham, der gav Ideen til Missionsæskernes Indførelse for at fremme den regelmæssige Indsamling. Pastor Baumann gik i sin Formands Fodspor, som den rolige, besindige og rettænkende Mand han var. Men Brydningerne indenfor Selskabet med ny Avisskriverier tog igen Fart i Sommeren 1902, og dette førte til, at Pastor Baumann ønskede at fratræde ved Mødet i Kolding 1904, og D. M. S. mistede i Bestyrelsen en betydelig Mand med stor Kærlighed til Missionsarbejdet.

Men selv med disse gentagne Vanskeligheder gik Arbejdet baade hjemme og ude stadig fremad. Det var en stærk Missionstid i Danmark i disse Aar, og trods alt, kendtes Herren ved Gerningen.

Men den Mand, som jeg i særlig Grad kom til at arbejde sammen med i flere Aar, var Pastor Løgstrup, der i en lang Aarrække var Sekretær for D. M. S. Løgstrup var en umaadelig flittig Mand, som man ogsaa paa dette Omraade kunde lære meget af; ingen har vel med Mund og Pen talt Hedningemissionens Sag som han. I alle Danmarks Kirker paa faa Undtagelser nær har han talt for den Guds Riges Sag, som laa ham saa varmt paa Hjerte, og selv efter at han havde taget sin Afsked som Sognepræst i Nyborg, holdt han Møder og Gudstjenester Landet over, saalænge Kræfterne slog til.

Pastor Løgstrup og jeg blev Venner under vort Samarbejde i D. M. S., og dette vort Venskab blev stærkere med Aarene, ikke mindst

Biskop Gøtzsche, Ribe.
Formand for D. M. S.

efter at han var flyttet til Odense. En flittig Arbejder og en redelig Herrens Tjener, saaledes lærte jeg den Mand at kende.

I min Funktionstid som Formand for Kredsforbundet paa Fyn fik vi Gaardejer Peder Jensen, Harndrup, antaget som Rejsesekretær for Fyn; men lejlighedsvis holdt han ogsaa Møder i det øvrige Land. P. Jensen naaede at holde 25 Aars Jubilæum som Rejsesekretær, og har i den lange Aarrække

Pastor Th. Løgstrup, Sekretær for D. M. S.
Senere Sognepræst i Nyborg.

arbejdet trofast paa at faa oprettet nye Missionskredse, og at holde de gamle Kredse friske og levende. En tro og stiltærdig Tjener for en stor Sag.

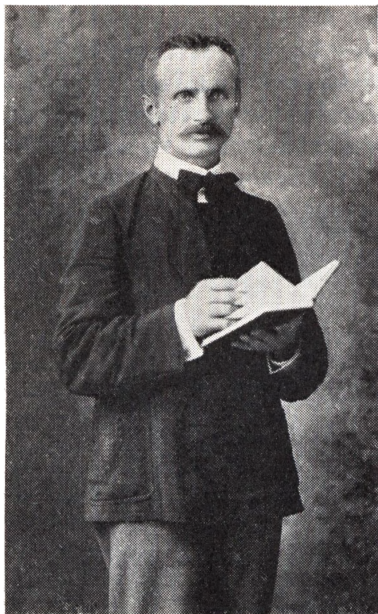
I 1909 fik Kredsforbundet en Henvendelse fra Kaptajn Skeel, Nyborg, angaaende en ung Mand, Herman Andersen (ved senere Navneforandring Thorlø), som paa det Tidspunkt var Soldat i Nyborg. Forespørgslen gik ud paa, om Kredsforbundet vilde afholde Udgifterne ved Herman Thorlø's Uddannelse til Missionær paa D. M. S.s Missionskole. Bestyrelsen for Kredsforbundet gik straks ind herpaa, og Kredsene tilsagde et ekstra Tilskud hertil. Denne Hjælp fik Kredsene og Bestyrelsen megen

Glæde af, thi selv om Thorlø paa Grund af sin tilkommende Hustrus Sundhedstilstand ikke kom ud som Hedningemissionær, fik han en saare betydningsfuld Gerning her hjemme, først som Sekretær for K. F. U. M. og senere som Forstander for Haslev Højskole. En betydelig Mand i en betydelig Stilling.

For mig blev disse mange Aar som Formand for Kredsforbundet til megen Velsignelse og Glæde, og herom kunde der skrives meget mere.

— — —
Østerlandsmissionen. Denne Missions Stiftelsesdag regnes for den 10. Marts 1898. Da min faderlige Ven Pastor Vilh. Sørensen, Husby, var Formand for denne Mission fra dens Stiftelse og indtil hans Død 16. Novbr. 1911, kom jeg straks i Forbindelse med dette Ar-

Einer Prip, Missionær og Grundlægger af Østerlandsmissionen.

Sognepræst Vilh. Sørensen, Husby, Formand for Østerlandsmiss., og Prip paa Vedbyggaards Trappe.

bejde i Syrien, og ved Indsamlingen til Hospitalet i Nebk blev jeg valgt til Kasserer for denne Særindsamling. Ved Aarsmødet 11.—12. Juni 1912 blev jeg valgt til Medlem af Hjemlandsudvalget (Hovedbestyrelsen).

I Samarbejdet her lærte jeg mange betydelige og fromme Mænd og Kvinder at kende, dels Missionærerne i Syrien og dels Udvalgsmedlemmerne. Blandt disse vil jeg gerne nævne Missionærerne: E. Prip, der var Grundlægger og Banebryder for denne Mission, Lægen R. Fox-Maule, Lægen Henrik Müller, Missionærerne Frk. Laursen, Alfred Nielsen, Frk. Svanenskjold, Frk. Lauritsen og desuden en Række yngre Arbejdere.

Fra Hjemlandsudvalget maa jeg nævne: Professor Nyholm, Provst Nyholm, Provst Winther, Præsterne Siegumfeldt og Tolderlund-Hansen, Rektor Raachou-Nielsen, Sorø, Komtesse Holch, Rektor, Frk. Lang, Silkeborg, Pastor Jørgensen, Frederikssund, m. fl.

De store Verdenskrige 1914—18 og 1939—45 har lagt store Vanskeligheder paa Vejen for Arbejdet, bl. a. ogsaa fordi Overherredømmet over Provinsen Syrien har skiftet. Østerlandsmissionen har

ikke endnu efter 50 Aars Arbejde set megen direkte Frugt af Arbejdet blandt Muhamedanerne. Her har Marken været baade haard og stenet; men paa anden Maade, som ved Læge- og Hospitalsarbejde, ved Skolegerning og ved Arbejdet blandt de gamle syriske kristne Menigheder, har Missionens Arbejdere været til megen Velsignelse. Saaes der med Graad, skal der engang høstes med Frydesang, saa lyder Herrens Forjættelse.

Frøken K. Laursen.

Den første kvindelige Missionær i Østerlandsmiss.

Santalmissionen. Kærligheden til og Forbindelsen med denne Mission er af gammel Dato. Vi holdt tidlig Bladet „Dahkwa“, der senere fik Navnet „Santalposten“, og jeg deltog i nogle af de faa Møder, som for omkring 50 Aar siden blev holdt i Odense. Ved disse Møder medvirkede Pastor Barsøe (senere Stiftsprovst i Aalborg), og den elskelige Proprietær Smidt, Nybøllegaard, kom og viste Lysbilleder.

Omkring Aarhundredeskiftet var det de stille Dage for Santalmissionen her i Danmark. De første Forkæmpere var borte eller var blevet gamle, og baade paa Missionsmarken og her hjemme trængtes der til nyt Mandskab til den meget lovende Mission. Og Fornyelsen kom ogsaa.

Santalmissionen har haft tre Stormænd, „tre lysende Stjerner“, paa denne Missions Himmel. Danskeren H. P. Børresen, paa hvis Gravsten i Santalistan der staar: „Ydmyghed var hans Klædebon. Bøn hans Kraft. Lovsang hans Glæde,“ kunde tale til Santalerne, saa de haarde Hjerter smeltede. Nordmanden Lars Skrefsrud vækkede ved sine begejstrede og varmtføjte Taler Missionskærligheden baade i Danmark og i Norge. Disse to er Santalmissionens Grundlæggere. Den tredie Stormand var Nordmanden Olaf Bodding, den stilfærdige Prædikant, men den dybe, videnskabelige Tænkter. Han oversatte og reviderede Bibelen paa Santali, og udgav eller vel rettere skabte et andet bogligt Størværk, en santalsk Ordbog og Gra-

matik, hvorved Santalfolket fik deres Skriftsprog endelig formet. Et betydeligt Arbejde og af meget stor Værdi. Skrefsrud oversatte de fire Evangelier, som Bodding senere reviderede, da han oversatte Resten af hele Bibelen. Før 1867, da de første Missionærer kom til Landet, havde Santalfolket intet Skriftsprog og ingen Litteratur.

Olaf Bodding, Missionær i Santalistan. (1935).

Børresen og Skrefsrud har jeg aldrig hørt tale, men omkring Aar 1900 talte Bodding ved et Møde i Odense. Der var ikke mødt mange den Dag, for Santalmissionen var ikke meget kendt blandt det troende Lægfolk. Det var væsentlig nogle faa Præster, som var kommet til Stede, og efter Mødet sagde Pastor Grove-Rasmussen til mig meget morsomt, men ogsaa meget betegnende for den Missions svage Stilling paa det Tidspunkt: „Det var godt, at De kom, for saa var der dog mødt een retfærdig!“ Præsterne, mente han, mødte paa Embeds Vegne!

Arbejdet ude i Santalistan havde trods Stilstand her hjemme, stadig en forunderlig rig og velsignet Vækst, og dette Arbejde blev væsentlig eller i høj Grad gjort ved indfødte Medarbejdere, de saa-

kaldte „Ældste“. Lidt efter lidt, men langsomt, voksede ogsaa Kærligheden og Forstaaelsen herhjemme til Santalmissionen.

I Efteraaret 1902 var der Udsendelsesmøde i Frue Kirke i Odense for to ny Missionærer, Pastor Otto Skat-Petersen og Lægen Johs. Johansen. De ankom til Santalistan i Begyndelsen af December, og Skat-Petersen fik en god Arbejdsdag paa Missionsmarken sammen med sin Hustru. Paa Grund af Sygdom maatte han rejse hjem 1917. Læge Johansen kom tilbage efter et halvt Aars Ophold i Santalistan og hans Udrejse fik saaledes ingen Betydning i Missionsarbejdet derude.

Det gik fremad om end kun smaat med Arbejdet for og Kendskabet til Santalmissionen i Odense. Først den 14. Marts 1913 blev den første lille Missionskreds stiftet her, ved et Møde i Domkirken, St. Knuds Kirkes Konsistoriesal (Sakristi). Stiftamtmand Simony blev Formand og jeg fik Sæde i Bestyrelsen. Kammerherre Simony var en stille, from Mand, der kunde lede Møderne og begynde med Bøn. Jeg har undertiden tænkt paa, at det var et smukt Eksempel, at Amtmanden kunde lede en Forsamling i Bøn. Det vilde være godt for vort Folk, om mange af dem, der indtager de fremtrædende Pladser i vort Samfund, evnede at gøre det samme som Stiftamtmand Simony. Efter Stiftamtmandens Død blev Stiftsprovst Lützhøft Formand for Kredsen. Denne lille Begyndelse er vokset sin stille Vækst, saa der nu er 6 Santalkredse her i Byen.

Allerede fra sin tidligste Ungdom og gennem flere Aar var Christine Larsen, Datter af Gaardejer Chr. Larsen, Aulskovgaard ved Odense kommet i vort Hjem paa Krogsagergaard, saa det blev som hendes andet Hjem. Da hun fik sit Kald til at gaa ud som Hedningemissionær, rejste hun til Edinburgh, hvor hun tog Lægeeksamen, og derefter meldte hun sig til Santalmissionen efter først at have været Kandidat paa Odense Sygehus, hvor Professor Møller var Overlæge.

Nu fik hun mere Forbindelse med de Santalkredse, som fandtes dengang. Den 28. August 1912 var hun sammen med min Hustru, vor Datter og jeg tilligemed Missionær Skat-Petersen, som da var hjemme paa Ferie i Danmark, samlede hos Proprietær Smidt paa Nybøllegaard. Han var Leder af en af de ældste Santalkredse. Ved denne Sammenkomst var ogsaa Johannes Skrøder, der i mange Aar var Redaktør af Santalposten, til Stede, saa der blev rig Lejlighed til at drøfte Arbejdet for Santalmissionen baade ude og hjemme.

Ved Santalaarsmødet i Esbjerg 1912 blev der nedsat et Udvalg til at udarbejde nye Vedtægter for Hjemmearbejdet og for Sam-

arbejdet med Norge. Det blev for dette Missionsarbejde en lykkelig Vedtagelse, og Aaret efter traadte den ny Ordning i Kraft.

Pastor P. Oldenburg, København, (senere Biskop i Aalborg), var blevet valgt til Formand og samtidig antoges Aage Krohn til Missionssekretær, hvilket Arbejde han fortsatte med indtil 1924, da han udnævntes til Sognepræst for Tostrup og Roum i Viborg Stift. Efter 1912 kom der mere Fart i Hjemmearbejdet. Biskop Oldenburg var en fortrinlig Leder, og Sekretær Krohn udrettede meget ved sin dygtige Rejsevirkksomhed over hele Landet. Der blev oprettet ny Missionskredse, og disse blev indorganiserede i Kredsforbund, og Følgen blev, at der meldte sig flere som Missionærer. Naar engang dette Kapitel af Santalmissionens Hjemmearbejde skal skrives, maa Rejsesekretær Krohns Navn ikke glemmes. særlig lykkedes det ved hans Arbejde at knytte Forbindelse med Indremissions Kredse, og det betød en Krafttilførsel. Samtidig steg Gaverne betydeligt, selv om vi i Danmark ikke endnu kan følge med vort Broderland Norge i den stærke Udvikling.

Stiftamtmand, Kammerherre Simony, Odense.

Den 12. September 1915 var der her i Odense Udsendelsesmøde for Læge Christine Larsen, der nu havde bestaaet sin Eksamen i England. Indvielsen til Missionærgerningen foretoges ved en Gudstjeneste i Domkirken, Sct. Knuds Kirke, af Formanden for den danske Santalmission Pastor P. Oldenburg, i Overværelse af en stor Menneskeskare. Bagefter var der Udsendelsesfest paa Fyns Forsamlingshus. Mødet her lededes af Kammerherre Simony, og der blev talt mange gode Ord for den unge Lægmissionær.

Christine Larsen fik en god Missionær- og Lægegerning i Santalistan i 15 Aar, og kom som Læge meget i Forbindelse med Befolkningen, saavel Kristne som Hedninger. Nogle Aar senere blev hun gift med den norske Missionær P. O. Bodding, og hun virkede efter den Tid ved Hospitalet i Moholpahari. De sidste Aar, Bod-

ding og hans Hustru levede, boede de her i Odense og har nu begge faaet deres sidste Hvilested paa denne Bys Kirkegaard.

I 1919 var der blevet en Plads ledig i Santalmissionens Hovedbestyrelse, idet Pastor Chr. Gad, Kundby, ikke ønskede Genvalg, og ved Aarsmødet i Odense 18.—20. Juni 1919 valgtes jeg til Bestyrelsesmedlem og kom derved i Samarbejde med de to dygtige og elskelige Formænd, Biskop Oldenburg og Dr. theol. Marius Hansen.

Christine Larsen, Lægemissionær i Santalistan.
Gift senere med O. Bodding.

Aarsmødet 1919 begyndte paa Fyns Forsamlingshus med Andagt og Bøn af Kammerherre, Stiftamtmand Simony, hvorefter Pastor Oldenburg og Sekretær Krohn talte. Ved Gudstjenesten i Domkirken 19. Juni prædikede Stiftsprovst Barsøe, og Pastor Oldenburg indviede cand. polyt. Bøgh og Frøken Marie Jensen til Missionsarbejdet. I Aarsmødet deltog Missionær Rosenlund og den norske Missionær Thu, der talte ved et Møde i Raadhussalen. Pastor Svend Bøgh og Pastor Thade Pedersen, Sønderjylland, talte i Vor Frue Kirke.

Aaret efter, fra 1.—4. Juli 1920 deltog jeg sammen med flere Repræsentanter fra Danmark i det norske Santalmissions Landsmøde i Oslo. Jeg boede hos Enkefru Anna Hallin, Besserud, Holmenkollen. Det var rige og gode Dage; bl. a. talte Professorerne Karl Vold og Hallesby. Af danske Santalmissionærer deltog fra Danmark: Pastor Rosenlund og Fru Dina Nielsen; fra Norge Missionærerne Johne, Pedersen og Nanzzy Diesen.

Ved dansk Santalmissions Aarsmøde i Odense 4. Februar 1914 blev der stiftet et Kredsforbund for Odense Amt. Pastor M. Larsen, Lunde, (Broder til Lægemissionær Christine Larsen) valgtes til Formand, og jeg blev Bestyrelsesmedlem.

Det første Kredsforbundsmøde afholdtes Kristi Himmelfartsdag 21. Maj 1914 i Brænderup, hvor der fra gammel Tid var en San-

Santalmissionens Bestyrelse 1946.

Siddende fra venstre: Kontorchef F. E. Folmar, Kasserer. Folketingsmand Vilh. Fibiger, Næstformand, Dr. theol. Marius Hansen, Formand. Forfatteren J. C. A. Carlsen-Skiødt. Fru Provstinde Rigmor Christiansen. Staaende fra venstre: Sognepræst Niels Petersen, Ølgod. Pastor A. Thormann, København. Sekretær. Provst Thelle, Rudkøbing. Pastor G. Schiøler, Tølløse. Tandlæge Holger Winding.

talkreds stiftet af Pastor Hertel, der var en af de første Præster, som gik ind i Arbejdet indenfor „Dansk Santalmission“.

Ved flere af disse Kredsforbundsmøder har jeg faaet Lejlighed til at fortælle om Santalmissionens Arbejde. Ved et saadant Møde i Sønder sø 9. Maj 1918 faldt et Ordskifte, som jeg synes, jeg nu kan have Lov til at nævne, uden at der skal lægges noget ind deri. Biskop Koch, Ribe, prædikede i Kirken om „den synlige og den usynlige Verden“, og Pastor Larsen, Lunde, og jeg talte i Forsamlingshuset over Emnet: „Missionsmarkens Betydning for os og vor Betydning for Missionsmarken.“

Efter Mødet i Forsamlingshuset fulgtes Biskop Koch med vor Datter hen ad Gaden og sagde bl. a. til hende, at han syntes jeg havde talt saa vel, at jeg kunde bruges som ordineret Præst. Dette var saa venligt sagt af Biskoppen, og naar jeg skriver det paa mit gamle Venskabs Konto med ham, saa kan jeg i mit stille Sind takke ham derfor og glæde mig derover, selv om jeg ikke søgte og heller

ikke fik Embede og „Kjole og Krave“. Dette var et lille Indskud i Billedbogen.

For Santalmissionen, saavel her hjemme som ude paa Missionsmarken har det været, — som i al Guds Riges Arbejde, — at „Sorrig og Glæde de vandre til Hobe,“ fordi alle Guds store Gaver har vi i skrøbelige Lerkar, men godt er det, at Missionens Herre trods Tjernerens Ringhed vil kendes ved Arbejdet og velsigne det.

Efter at Biskop Oldenburg var fratraadt som Formand for Santalmissionen valgtes Dr. theol. Marius Hansen, Sognepræst ved Sct. Johannes Kirken i København, og under hans udmærkede Ledelse er Arbejdet saavel ude paa Missionsmarken som her hjemme fortsat og vokset, og trods de meget vanskelige Aar under den anden Verdenskrig har Arbejdet ikke ligget stille, og saa snart Vejen til Santalistan var farbar, har Danmark kunnet udsende flere nye Missionærer i 1946. Det samme har Norge ogsaa kunnet.

Ved Aarsmødet i Haslev 19.—20. Juni 1946 var min Valgperiode udløbet, og dermed fratraadte jeg som Bestyrelsesmedlem. Det har været mig en Glæde og en Berigelse at have været med i dette Missionsarbejde i omkring halvtredsindstyve Aar, deraf 27 Aar i Hovedbestyrelsen. Jeg har med Tak faaet Lov til at se, hvorledes dette Arbejde fra en ringe Begyndelse i forrige Aarhundrede voksede frem saavel udadtil som indadtil i Dybde. Vagterne omskiftedes; men Herren var den samme, saa Arbejdet kunde fortsættes til hans Ære.

Ved Bestyrelsesmødet i Haslev 1946 antoges til Udsendelse 12 Missionærer. Det var det største Antal, der i Santalmissionens Historie er antaget til Udsendelse paa en Gang, selv om deres Udrejse til Santalistan ikke bliver samtidig.

Vækst betyder Liv. Gud give Naade til, at Missionsarbejdet paa den Danmark og Norge i Fællesskab tildelte Arbejdsmark i Indien altid maa blive gjort til hans Ære.

— — —

Israelsmissionen. Ogsaa den Mission har jeg i en Aarrække haft noget med at gøre. Efter Indbydelse af Pastor Benjamin Balslev (dengang Præst ved Ansgar Kirke i Odense, senere Provst i Soderup paa Sjælland), samledes 20. Januar 1905 nogle af Odense Bys Præster og Lægfolk i K. F. U. M.s Bygning i Nedergade 19 for at tale om et Arbejde for Israelsmissionen, da der i det Aar paatænkte udsendt de to Missionærer, Pastor Stefan Volf og cand. theol. Fauerholdt, tidligere Lærer ved D. M. S.s Missionsskole i Odense. Mødet blev dog uden Resultat den Aften, fordi Pastor A. Busch, der den-

gang var Formand for D. M. S., stillede sig uvillig over for det nye Arbejde, saaledes som Pastor Balslev havde tænkt at paabegynde det i Odense. Grunden var vel Frygt for, at et nyt Arbejde kunde skade det ældre Missionselskab.

Nogle Dage senere kom Pastor Balslev, for hvem dette Arbejde var blevet en Hjertesag, ud til Krogsagergaard for at tale med mig om Sagen. Vi drøftede Spørgsmaalet paany med hinanden, og sammen med min Hustru bad vi om Lys over Vejen, — Guds Vej og ikke vor egen.

Kort efter blev der dannet en Israelsmissionskreds for Odense, og i Aarenes Løb er der her blevet afholdt flere Møder for Sagen og Arbejdet, bl. a. af Philemon Petri, den udmærkede Rejsesekretær for denne Mission, en kristen Personlighed, som det var mig en Glæde at stifte nærmere Bekendtskab med, og som kom flere Gange i vort Hjem.

Men ogsaa paa anden Maade kom jeg med i dette Arbejde. Efter Forhandling med Missionær Petri hentede jeg Lørdag 1. Februar 1908 paa Fredericia Banegaard en ung Jøde Aschkenasi og hans Hustru. Han var døbt, men hun, hvis jødiske Forældre boede i København, var ikke døbt. Planen var, at de skulde lejes ind paa Missionshjemmet paa Fisketorvet i Odense, og hun, der ønskede at blive døbt, kunde saa forberedes til Daab af Pastor L. J. Koch, medens Lærerinde Frk. Anna Hansen (Medlem af K. F. U. K.s Bestyrelse) vilde give hende nogen Undervisning i Bibelhistorie og Dansk. Endvidere blev det ordnet saaledes, at Aschkenasi kunde arbejde hos mig i Gartneriet om Dagen. Det sidste blev nu ikke til ret meget, da han ikke havde Øvelse i praktisk Arbejde, og det hørte ogsaa op, da Fru A. blev døbt.

Efter et Par Maaneders Forberedelse fandt Daaben Sted i Frue Kirke Paaskedag 19. April 1908, og hun fik Navnene Etta Elisabeth. (Etta var hendes jødiske, og Elisabeth var hendes kristne

Pastor Benjamin Balslev, Odense.
Senere Provst og Sognepr. i Soderup, Sjælland.

Navn). Daabsdagen var en Festdag, — en Jøde var blevet en Kristen, og mange af Menigheden i Odense slog Kreds om Fru Etta Elisabeth. Desværre blev Fremtiden for de to unge jødiske Kristne anderledes, end vi havde tænkt. Missionær Petri havde haft et lønligt Haab om, at Aschkenasi kunde blive en Medarbejder i Israelsmissionen, da han havde faaet en ret god jødisk Uddannelse; men dette slog fejl. Efter at være kommet til København fik han Forbindelse med Pinsefolket, og Samarbejdet med Israelsmissionen blev brudt. Efter faa Aars Forløb blev han syg og døde; men paa sit Dødsleje søgte han hen til Jesus, og vi tør tro, at han, der er Synderes Ven, har taget imod ham. Enkefru Aschkenasi fik det trangt manganen Gang; men hun holdt fast ved sin lutherske Daab. Hun var en god og barnlig from Kvinde. Hendes gamle Venner af Israelsmissionen støttede hende i de første Aar efter Mandens Død. Der var ogsaa andre Jøder, som var flyttet til Odense, og som Missionen tog sig af. Flere blev døbt og kom ind i Samfundet, nogle kom ogsaa i gode timelige Stillinger.

Der var noget, som faldt i god Jord og bar Frugt, og det Arbejde, som Pastor Benjamin Balslev fik paabegyndt og som havde hans Kærlighed, saalænge han levede, har ikke været forgæves i dansk Israelsmission.

— — —
Teltmissionen. I mange Aar havde jeg staaet i en løsere Forbindelse med „Teltmissionen“, der 1903 var paabegyndt af Lægen Frk. Marie Holst i Mardan i Nordindien. Frk. Holsts Tanke var at bringe Evangeliet til Hedningefolket i Afghanistan; men da dette Land var lukket for Missionsarbejdet, begyndte hun Arbejdet blandt Muhammedanerne „uden for Porten“ ind til det lukkede Land.

I flere Aar havde jeg med Interesse fulgt dette Pionerarbejde af den dygtige og fremragende Lægmissionær og hendes kvindelige Medarbejdere ved Læge- og Skolearbejdet; men først efter Opfordring af Teltmissionens Rejsesekretær, Frk. Ridder, blev der ved et Møde i K. F. U. M. 2. Juni 1924, hvor Pastor Oscar Larsen (da ved Ansgar Kirke) og jeg talte, stiftet en Missionskreds her i Odense for Teltmissionen (senere kaldt Pathanmissionen). Der indmeldte sig straks 32 Medlemmer, og Kredsen arbejder fremdeles. Jeg valgtes til Formand og Pastor Oscar Larsen til Næstformand. Nu fik jeg stærkere Forbindelse ikke alene med Missionen under Rektor Hass' dygtige Formandsledelse; men ogsaa med de enkelte Missionærer. Lægen og Lederen af Arbejdet paa Missionsmarken var i flere Aar efter

Frøken Holst's Død, Frk. Bramsen. Hun har et Par Gange besøgt os her i vort Hjem, og jeg har flere Gange deltaget i Aarsmøderne. Efter at have fungeret som Formand i 10 Aar fratraadte jeg ved et Bestyrelsesmøde 17. Maj 1934. Forøvrig var Teltmissionen i disse Aar blevet noget svækket her hjemme, da Hovedbestyrelsen afskedigede Frk. Bramsen.

Jeg syntes, at der dengang skete Frk. B. Uret; men det er altid vanskeligt at tage Stilling til en Sag, som man ikke kender til Bunds. Efter Afskedigelsen blev Frk. Bramsen straks antaget af et andet Missionsselskab i Indien som Lægemissionær.

Som almindeligt Medlem har jeg fremdeles Tilknytning til Pathanmissionen, som den nu hedder. Arbejdet „foran Porten“ ind til det lukkede Land i Asien fortsættes fremdeles.

Der ventes paa Guds Time, da Døren gaar op.

— — —
Børnegudstjenesten. Som omtalt i første Bind af mine Livserindringer var jeg Leder af en lille Søndagsskole, der holdtes i Føns Præstegaard. Det var i Aarene 1890—92. Derefter blev der en lang Pause i dette Arbejde. Først i 1905, da der fra den Tid blev afholdt regelmæssige Møder om Søndagen i Frue Landsogns Forsamlingshus (nu Korsløkke Sogn), kom ogsaa det Spørgsmaal frem om at samle Børnene om Søndagen. Det var vanskeligt at faa Medarbejdere. Førstelæreren, Hindse Nielsen, udtalte, at naar han Ugen igennem havde Børnene til Religionsundervisning, havde han ikke noget nyt at give dem om Søndagen; men saa tilbød Lærerinde Frk. Inger Jensen ved Landsognets Skole at ville hjælpe til, og i de følgende Aar var det i høj Grad hende, som trak Læsset.

Børnegudstjenesten blev paabegyndt den 3. December 1905, ved hvilken Lejlighed Pastor Barsøe ved Vor Frue Kirke talte, og næste Gang, fjorten Dage senere, 17. December, talte jeg. Ogsaa Teglværksejer Jensen, Odense Dampteglværk, hjalp til ved Møderne. Børnegudstjenesten hørte dog op, da Frøken Jensen blev forflyttet til Skolen i Nørre Nissum. Siden har jeg ikke direkte arbejdet ved Søndagsskolen; men har flere Gange talt til Børnene forskellige Steder her i Landet.

I den første Uge af August 1932 havde jeg den Glæde som Repræsentant for Danmark at være Deltager ved den 10. nordiske Søndagsskolekongres i Stockholm. Jeg ankom til Stockholm Onsdag Morgen 3. August og boede paa Hotel Exelsior (K. F. U. M.s Hotel og Bygning).

Aabningsmødet var i Blasieholmskirken, og Kongressens Forhandlingsmøder holdtes i Immanuelskirken. Den store „Høgtidsfest“ var henlagt til „Skansen“ i Djurgaarden Fredag 5. August. Her talte Pastor primarius Nils Widner (svensk), Biskop Johan Lunde (norsk), Folketingsmand Carlsen-Skiødt (dansk) og Pastor Lindahl (finsk). Der var Højttaleranlæg, og Flaadens Musikkorps spillede. Den svenske Statsminister Karl Ekman skulde have talt ved dette Møde (i Stedet for Pastor Widner), men han kom ikke, da han netop samme Dag maatte fratræde som Statsminister, fordi han — efter hvad der blev oplyst for os, — to Gange havde modtaget 50,000 Kr. af „Tændstikkongen“ Kreuger, der havde bortødslet mange Millioner af gode svenske Kroner.

Ved Forhandlingsmøderne talte fra dansk Side Provst Vibe-Petersen, Pastor Tonsgaard, Biskop Bruun-Rasmussen m. fl. Under Forhandlingerne indtraf et ganske betegnende Tilfælde. Biskop Lunde fra Oslo, den store Børneven, talte varmt og begejstret om Børnene, der som spæde blev taget i Favn af Jesus ved Daaben; men aldrig saa snart havde han sluttet sit varmtføjte Indlæg, før en Baptistpræst bad om Ordet og lod Biskoppen vide, at det var en stiltiende Overenskomst, at ingen maatte tale om de Ting, der skilte Deltagerne ad, eller om Forskellen i de forskellige Kirkesamfunds Lære. Der var nemlig ved Kongressen Repræsentanter fra flere Kirkesamfund, og derfor maatte der ikke tales om Barne-daaben.

Biskop Lunde svarede ikke, og der blev ikke talt mere om den Ting. Jeg syntes, at den Baptistpræsts Indsigelse var nødvendig.

De danske Repræsentanter for de forskellige Søndagsskoler havde under Kongressen et privat Møde i „Betel Kapel“ i Malmskildsnadsgatan Nr. 18. Lørdag 6. August var Deltagerne i Kongressen Stads Gæster paa Stadshuset, hvor der i „den gyldne Sal“ serveredes Smørrebrød, The og Sodavand. Hele Kongressen fik et smukt og stilfuldt Forløb. Hvad der end kunde skille Deltagerne fra de forskellige Kirkesamfund ad i Lære, saa var vi alle enige om den store og vigtige Opgave at bringe Evangeliet til Børnene og lægge den hellige Sæd i Barnehjerterne, thi Jesus er „Børnevennen stor“.

— — —
Soldatermissionen. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev der paabegyndt et Missionsarbejde for Soldaterne her i Odense ud fra den ny Bygning for Kristelig Forening for unge Mænd, som da nylig var blevet opført i Nedergade 19. Tidligere havde den Side

af Soldaterlivet her i Byen som vel i de fleste andre Garnisonsbyer været overladt til Garnisonspræsten, og dette betød vist nok saa godt som alle Steder, at der fra Kirkens Side blev gjort lidt eller intet for de unge Soldater udover de almindelige Søndagsgudstjener.

Efter de ældre Tidens Skik var der hver Søndag Formiddag for de indkaldte Soldater den saakaldte „Renlighedssparade“, og den tog flere af Formiddagens Timer, saa det, — efter Erfaring fra min Soldatertid, — i Reglen var vanskeligt at komme i Kirke om Formiddagen. Befalingsmændene fulgte dengang, (hvorledes det er nu, ved jeg ikke), den Læresætning, som Stabssergent B. lod os vide paa Sølvgades Kaserne, „at Kongens Tjeneste gik forud for „Guds Tjeneste“.“ Mon denne Læresætning følges endnu? Næppe alle Steder. Dette Forhold kunde Soldatermissionen ikke ændre, og der blev derfor i nogle Aar gjort et Forsøg paa her i Odense at samle Soldaterne i deres Fritid om Jesu Kristi Evangelium.

Soldatermissionær v. der Aa Kühle.

Der blev antaget en Sekretær til Arbejdet, nemlig Løjtnant S. Bjørner, der senere blev gift med Skuespillerinde Anna Larssen, som efter en dyb Omvendelseskamp havde taget Afsked fra Teateret, for at aflægge et kristent Vidnesbyrd for sine Medmennesker. Efter at Bjørner var blevet gift, optog han et Arbejde sammen med sin Hustru udenfor Folkekirken.

Medens Bjørner var ansat ved Soldatermissionen i Odense kom han og hans gode Ven cand.theol. Carl Næser ikke saa sjældent ud til os paa Krogsagergaard, og vi var glade for deres Besøg. Det hændte ogsaa, at jeg sammen med Bjørner talte paa Rytterkasernen for en Klynge unge Dragoner.

Da Dragonregimentet (det fynske) ophævedes, og Fodfolkets Antal formindskedes, ophørte denne Soldatermission, bl. a. ogsaa fordi der var for langt fra Kasernen til K. F. U. M.s Hjem.

Blaa Kors gjorde en Tid et Arbejde for at samle de unge Mænd, som mødte til Session. Vi viste dem St. Knuds Kirke, Svineslagteriet o. s. v., samt bospiste dem paa K. F. U. M. for om muligt derved at afholde nogle fra at søge til Beværtningerne.

Men Soldatermissionen under den nuværende Form kom først i Gang efter nogle Møder, der afholdtes i Odense Søndagen 22. April 1923. Først var der et snævrere Møde paa det ny Missionshotel og senere samme Dag et større Møde paa Missionshuset „Bethania“, hvor Soldatermissionær Kühle talte. Her blev Foreningen „Soldaternes Venner“ for Fyns Stift stiftet, og Arbejdet blev kaldt „K. F. U. M.s Soldatermission“. Jeg valgtes til Formand, Missionær Sørensen blev Kasserer og Missionær Simonsen Sekretær.

Der har i Aarens Løb været afholdt mange Møder for de unge værnepligtige, dels paa K. F. U. M. og dels paa Soldaterhjemmet „Dannevirke“ eller ved Friluftsmøder. En Gang om Aaret samledes „Soldaternes Venner“ fra hele Stiftet til et Møde i Odense, hvor der holdes Gudstjeneste, Generalforsamling, Forhandling m. m. Arbejdet har i disse Aar haft stor Hjælp af Garnisonspræsten H. R. Hansen ved St. Hans Kirke. Som Leder af det snævrere Arbejde blev Soldatermissionær Samuel Jensen antaget. Han blev senere Graver ved St. Hans Kirke, men vedblev fremdeles en Tid at virke blandt Soldaterne. 1944 indstilledes Arbejdet foreløbig; men er taget op igen i 1946 efter Krigens Ophør.

Dette mit Arbejde blandt Soldaterne i Odense førte til, at jeg blev valgt ind i Repræsentantskabet for Soldatermissionen i Danmark.

Efter i 13 Aar at have fungeret som Formand for „Soldaternes Venner“, under godt Samarbejde med Soldatermissionær Kühle, trak jeg mig tilbage ved Generalforsamlingen den 7. April 1935. Jeg har været taknemmelig ogsaa for dette Arbejde. Ved Generalforsamlingen, hvor jeg traadte fra, talte jeg over Ordet: „Herrens Miskundhed varer den hele Dag“ (Sal. 52, 3). Maatte Herrens Miskundhed være over dette Arbejde blandt Danmarks unge værnepligtige Mænd, indtil den evige Fredsdag oprinder over alle Jordens Folkeslag.

— — —

Hans Tausens Fond er oprettet 1926 af den varmhjertede og retlinede Dampmøller Niels Troensegaard, København, som ved gentagne Tilskud af store Pengebeløb lagde Grunden til dette Hjælpearbejde. Fondets Formaal er at støtte Præstebørns Uddannelse og

hjælpe trængende theologiske Studenter samt Præster, der er vanskeligt stillede i økonomisk Henseende. Fondet uddeler endvidere Rejse- og Boglegater til Præster. Efter Opfordring kom jeg ind i Bestyrelsen 1927. En god Gerning gøres herigennem for den danske Præstestand og for de unge Studerende, og Dampmøller Troensegaard har her sat sig et smukt og varigt Mindesmærke. Mange Præstebørn, — ogsaa ikke theologiske Studenter, — er i Aarenes Løb blevet hjulplne til at kunne gennemføre deres Studier.

Samarbejdet her med flere betydelige Mænd, som Biskop Ostensfeld, Professor Vestergaard, Dampmøller Troensegaard, Professor Fr. Torm, Professor Nørregaard, Biskop Fuglsang-Damgaard og mange flere, har været mig en Glæde.

— — —

„Kolonien Filadelfia“. Denne selvejende Institution, der er oprettet 1897 af Lægen Adolph Sell, har som sit Formaal, — paa evangelisk kristelig Grund, — at give syge (især Epileptikere, Sinds- og Nervalidende) Kur og Pleje. Foruden en Bestyrelse er der tillige et Tillidsraad, som har Repræsentanter fra forskellige Egne af Landet. Efter Opfordring tiltraadte jeg Tillidsraadet, og har derved flere Gange haft Lejlighed til at se denne udmærkede og fortrinlig ledede Institution, der saa afgjort har et kristeligt Præg over Arbejdet. Den ledende Overlæge, Dr. med. Schou, har her en meget stor Gerning, der er blevet til Hjælp og til Velsignelse for mange. Kolonien, der er udvidet flere Gange især i Dr. Schous Tid, har været og er et Hvilested for mange lidende Mennesker. Den store Stab af Læger, Diakonisser, Sygeplejersker m. fl. yder her et stort og beundringsværdigt Arbejde i kristelig Aand.

— — —

Det blaa Kors. Den 26. Juni 1902 blev der oprettet en Afdeling af kristelig Afholdsforening „Det blaa Kors“, her i Odense. Den blev stiftet i Vor Frue Præstegaards Have i Odense en herlig Sommeraften. Pastor A. Busch valgtes til Formand, og jeg blev Næstformand; men da Busch's Tid var stærkt optaget, og han ofte var paa Rejse, blev det praktisk talt Næstformanden og den øvrige Bestyrelse, der fik Ledelsen af Arbejdet. Blandt de sikre og solide Medarbejdere var Kanalfoged J. V. Hansen og Sekretær i K. F. U. M. cand. theol. Stenfeldt-Mathiasen. Da Pastor Busch forlod Odense 1908, blev jeg valgt til Formand for Foreningen.

I Begyndelsen var der Møde en Gang om Maaneden i Præstegaardens Konfirmandstue, men Foreningen voksede saa stærkt, at det

snart blev nødvendig at benytte K. F. U. M.s Festsal i Nedergade, og at holde Møde hver Uge. Der var i de Aar en forunderlig Vækst i Arbejdet, Medlemstallet naaede op paa 500, og ved hvert Møde kunde der samles 1—200 Mennesker. Om Sommeren holdt vi Udflugter til forskellige Steder paa Fyn. Efterhaanden var der blevet oprettet flere Foreninger rundt paa Fyn, og disse sluttedes sammen i et Kredsforbund, for hvilket jeg en Tid var Formand. Ved Repræsentantmødet i Odense 1906 valgtes jeg ind i Hovedbestyrelsen, hvor jeg havde Sæde indtil 1916. I disse Aar kom jeg til at arbejde sammen med flere Mænd, hvoraf nogle blev mine Venner for hele Livet. Jeg vil her blot nævne daværende Formand, den dygtige, flittige og elskelige Pastor N. Juhl, Sognepræst ved Esajas Kirke i København. En Mand jeg kom til at sætte stor Pris paa baade som Prædikant, Leder af den store Landsforenings Arbejde og som Menneske og Ven. Foreningen voksede i disse Aar op til et Medlemstal paa ca. 35,000 fordelt over hele Landet.

Pastor N. Juhl, Formand for Det blaa Kors.

I de Aar jeg var i Hovedbestyrelsen, holdt jeg mange Møder for Afholdssagen væsentlig paa Fyn og i Jylland.

I denne Periode var jeg 8.—10. Juli 1913 i Stockholm som Blaa Kors Repræsentant fra Danmark ved den 8. nordiske Afholdskongres. Møderne holdtes i den højere Højskole i Roslangaten. Det var skønne Dage, vi tilbragte sammen med Afholdsvener fra de andre nordiske Lande. Endnu et Medlem af Hovedbestyrelsen maa jeg nævne, da vi ogsaa sluttede varigt Venskab, nemlig Pastor Carl Christensen, den milde varmhjertede Præst fra Horsens.

Under Verdenskrigen 1914—18 blev jeg saa stærkt optaget af offentligt Arbejde, at jeg maatte trække mig tilbage fra Formandsposten for Odense Foreningen. I Anledning af min Afgang havde Foreningen ordnet en meget smuk Fest for mig den 4. November 1915 paa K. F. U. M. Pastor N. P. Hansen ved Vor Frue Kirke og

Kanalfoged J. V. Hansen kom i Bil ud paa Krogsagergaard og hentedede min Hustru, Datter og mig ind til Festen. Da vi kom ind i den store Sal, der var fyldt af Mennesker, rejste Forsamlingen sig op og sang: „Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud.“ Der blev overrakt mig et Billede af 12 Bestyrelsesmedlemmer, og dette Billede hænger nu over mit Skrivebord. Naar jeg i Dag ser op paa Billedet, saa fortæller det for mig, at 10 af disse mine Venner er gaaet ind bag Forhænget, og vi to, der endnu er tilbage, kan maaske snart vente Rejsebud.

Nogen Tid efter udnævntes jeg til Æresmedlem af Odense Blaa Kors Afdelingen. Jeg takker i mine Tanker daværende Formand, Godsekspeditor ved Statsbanerne H. Asmussen (nu boende i Frederikshavn) og de øvrige Bestyrelsesmedlemmer for denne Udmærkelse.

Efter at være fratraadt som Formand for Odense Foreningen (og som Formand for Kredsforbundet for Odense Amt), vedblev jeg efter Lejlighed at arbejde for det kristelige Afholdsarbejde og fik derved ogsaa et Samarbejde med Landsforeningens nuværende Formand, Sognepræst Randkær, København. Det var et Arbejde, jeg tænker paa med Glæde og Tak. Det gemmer mange gode Minder.

„Arbejde adler“. Det maatte ligge lige for, at den vaagne, kristne Menighed følte et Ansvar over for de vagabonderende hjemløse Personer, som uden Haab, men oftest ogsaa uden Gud, færdedes paa vore Landeveje. En virkelig oprejsende Hjælp kunde vanskelig ydes disse Mennesker fra Statens og Kommunernes Side. Samfundet kunde lade dem straffe paa Grund af Betleri; men dette var som Regelen ingen Hjælp for *Mennesket*.

Daværende Forstander for Diakonissestiftelsen, Pastor Dalhoff saa disse Menneskers legemlige og sjælelige Nød og fik stiftet en Landsforening under Navnet „Arbejde adler“, med det Formaal at være en Hjælp for Landevejens farende Svende. Planen var, at der spredt ud over Landet skulde oprettes Herberger, hvor de hjemløse Mænd kunde bo om Natten imod at gøre nogle Timers Arbejde, som et lille Vederlag for Kost og Logi. Der blev ogsaa Tid efter anden oprettet flere saadanne Herberger eller Vandrehjem. De fleste af disse Herberger er efterhaanden nedlagt igen, da de ikke kunde løse Opgaven. For mange af de vandrende Gæster blev Herbergene blot en Hjælp til et behageligt „Rejseliv“.

I Forbindelse med disse Herberger er der oprettet flere Arbejdshjem, hvor de hjemløse kan være i længere Tid under kristelig Paa-

virkning og samtidig værnes til regelmæssigt Arbejde. Disse Arbejdshjem har været til megen Nytte og til Velsignelse for dem, der kom fra „Vejskellene“.

Odense fik tidlig, 1911, sit „Arbejde adler“ Herberg i en købt Ejendom i Sct. Jørgensgade. I disse Aar var Kammerherre, Stiftamtmand Simony Formand for Lokalforeningen her, og samtidig var han Formand for Landsforeningens Repræsentantskab. Han var en udmærket Mand paa disse Pladser.

Efter de indhøstede Erfaringer gik Herberget i Odense mere og mere over til at være et Arbejdshjem, hvor „Gæsterne“ kunde være i længere Tid.

Under de senere Formænd Boghandler Lyng og Klosterforstander Ritsings fortrinlige Ledelse flyttedes Hjemmet fra Sct. Jørgensgade til Sct. Jørgensgaard, som lejedes af Odense Kommune.

Til denne Gaard hører et større Jordareal, som ogsaa giver andet Arbejde end Brændehugning og lignende, og Gæsterne kan derfor blive der i længere Tid, imod at deltage i Hverdagens almindelige Arbejder, for hvilke de faar en mindre Godtgørelse.

Som Regel holdes der hver Søndag en Gudstjeneste paa Hjemmet af Bymissionæren eller andre.

28. Januar 1913 blev jeg indvalgt i Lokalbestyrelsen og fungerede en Aarrække som Kasserer.

I 1924 blev jeg af Landsforeningens daværende Formand, Professor Prytz opfordret til at indtræde i Hovedbestyrelsen og tillige i Forretningsudvalget, som Repræsentant for indre Mission. Jeg mente ikke, at jeg paa det Tidspunkt for Sagens Skyld maatte sige nej; men paa Grund af meget andet Arbejde maatte jeg bede mig fritaget i 1928 efter fire Aars Tjeneste. I den lokale Bestyrelse for Odense „Arbejde adler“ har jeg endnu Sæde.

— — —

Kirkeligt Landsforbund. For at værne om den danske Folkekirkes Stilling og Ret overfor Statsmagten, og som en Modvægt over for den fra anden Side hævdede Opfattelse, at Kirken kun er en „borgerlig Indretning“, var kirkeligt Landsforbund blevet stiftet i 1911. I 1921 blev jeg anmodet om at indtræde i Hovedbestyrelsen, og jeg var til det første Bestyrelsesmøde den 7. Oktober 1921 paa „Bethesda“ i København. Formanden var Stiftsprovst Ussing, og den kloge og besindige Maade, han ledede saavel Bestyrelsesmøderne som Arbejdet paa, kunde man ikke andet end beundre. I Aarenes Løb

har Kirkeligt Landsforbund haft mange Sager til Behandling og Overvejelse, og især de mange kirkelige Love i 1922 lagde meget Beslag paa Kirkeligt Landsforbund. Ogsaa senere har der været Forhandlinger med Regering og Rigsdag.

Ved et Møde paa Tommerup Højskole 1933 ophævedes Kirkeligt Landsforbund af 1911, og dermed var min Funktionstid som Bestyrelsesmedlem ude. Nogle yngre Præster, bl. a. Pastor Chr. Holt, mente, at Kirkeligt Landsforbund havde overlevet sig selv, og derfor ingen „Slagkraft“ havde, som en Taler udtrykte sig, saa det var bedst, at den gamle Forening opløstes.

Efter at „Kirkeligt Landsforbund“ med et ganske lille Flertal var opløst, stiftedes med det samme en ny Forening under Navn af „Kirkeligt Forbund af 1933“. Denne Forening overtog den forrige Forenings Kasse, Medlemmer m. m., og den har det samme Arbejdsomraade og de samme Opgaver, som „Kirkeligt Landsforbund“ havde, saa den væsentlige Forandring var Navnet og Bestyrelsens Sammensætning. Da det fremdeles er dygtige og alvorlige kristne Mænd, der har Ledelsen, vil Foreningen stadig kunne faa samme gode og store Betydning for Kirke og Skole, hvilket i høj Grad tiltrænges.

Der blev kort efter dannet Stiftsudvalg under den ny Landsforening, og for Fyns Stifts Vedkommende valgtes Provst Jensen, Flemløse, til Formand. Jeg blev opfordret til at træde ind i Stiftsbestyrelsen, hvilket jeg ogsaa sagde ja til, og jeg har saaledes fremdeles Lejlighed til at være med i Arbejdet for de to for vort Samfund saa vigtige og værdifulde Institutioner, Kirke og Skole.

— — —

Børnesagen. Som Sæden i Marken maa lægges saa tidlig som muligt, hvis Høsten skal blive god, saa maa den gode Sæd i Barnehjerterne ogsaa lægges tidlig, og jeg er taknemmelig for, at jeg ogsaa her fik en lille Opgave betroet.

Da Missionshuset „Bethania“ blev opført i Odense 1883, blev der samtidig oprettet et „Børneasyl“ i Bygningen. Senere er dette blevet udvidet, saa det nu omfatter ikke alene smaa Børn, men ogsaa de noget større, som trænger til Tilsyn, mens Forældrene er paa Arbejde. Navnet „Børneasyl“ er nu ændret til „Daghjem“. I en læn-gere Aarrække har jeg haft Sæde i „Daghjemmet“s Bestyrelse. Ogsaa den Plads er jeg taknemmelig for.

— — —

Barth og Oxford.

Den aandelige Strømning, som kaldes Barthianisme, fik jeg aldrig nogen Tilknytning til udover, hvad jeg læste om den, og Grunden var vel nok den, at denne Bevægelse fik meget ringe Betydning for Lægfolket og for Menighedslivet i det hele taget. Barths Tanker har maaske nok haft nogen Værdi for nogle Præster personlig og i deres Præstegerning; men Sporene synes meget svage i det praktiske Menighedsarbejde.

Dertil kom, at det Skud paa det barthske Stamtræ, som benævnes „Tidehvervspræster“ ikke gavtede Bevægelsen. De gamle troende Lægfolk vendte sig fra „den ny Lære“, og det vemodige var, at mange Steder tømtes Barthianernes Kirker, vel ogsaa fordi den Tale, der lød fra Prædikestolene var ofte uforstaaelig for den jævne Befolkning. Naar der ikke kom aandelig Vækkelse, maatte Kirkegængernes Tal blive ringe. Der er ikke faa Kirker, hvor Tilhørernes Antal nu er forfærdende lille. I Bysogne paa 10—12,000 Indbyggere kan der ofte kun være 25—50 Mennesker ved en Søndagsgudstjeneste, og flere Landsbykirker er næsten helt tomme.

Anderledes var det med Oxfordbevægelsen. Den gik lige ind i det brede Folkelag, og i nogle Aar samlede denne Bevægelse store Skarer. Jeg overværede det første store Møde i Koncertpalæet i København, men meget skuffet og bedrøvet gik jeg derfra og kom ikke til de andre Møder i Hovedstaden. For mig gik Oxfordploven den Aften ikke nær dybt nok, jeg havde ventet noget ganske andet.

Men efterhaanden, som Oxfordbevægelsen arbejdede videre, skete der noget nyt og bedre. En Strømning fra vort Broderland Norge tilførte Bevægelsen noget af det Salt, som mange af os syntes, der manglede ved Mødet i Koncertpalæet i København. Og saa skete der, som sagt noget. Præster stod frem og bekendte, at de havde faaet en Fornyelse af deres Kristendom gennem Oxfordbevægelsen, og nogle Indremissionærer og andre Lægfolk sagde noget lignende, og det viste sig, baade i deres Handlemaade og i Arbejdet. Dertil kom, at ikke faa Mennesker, som hidtil intet havde haft med Gud at gøre, blev vakte. Det var øjensynlig, at trods menneskelig Skrøbelighed arbejdede Guds Aand med. Mange Steder blev ogsaa Kirkegangen større, fordi Forkyndelsen nu havde faaet en anden Klangfylde.

Var det maaske den Vækkelsens Morgenrøde, som saa mange af os havde bedt om i Aarevis, og som vor danske Kirke, ja hele Kristenheden, trængte saa usigelig til?

Da jeg saa fik Opfordring til at tale ved enkelte Oxfordmøder, turde jeg ikke sige nej. Jeg vilde gerne aflægge et Vidnesbyrd om min Frelser; men jeg kunde ikke sige, at Oxfordbevægelsen havde bragt mig noget nyt. Kunde derimod den ny Bevægelse bringe nyt Ved til den hellige Ild hos andre, maatte vi se bort fra det, som vi ikke rigtig forstod.

Jeg talte ved nogle stærkt besøgte Møder her i Odense, hvor der kunde holdes Møder samtidig i Sct. Knuds Kirke og i Industrialæets store Sal, og begge Steder var fuldt Hus. Ligeledes talte jeg ved et Møde i Haarby Krosal. Ogsaa her var alle Pladser optaget. Hvor jeg talte, var min Tale af samme Indhold, som de Vidnesbyrd jeg i mange Aar tidligere havde aflagt i Kirker og Missionshuse, da det tilsyneladende nye i Oxfordforkyndelsen var mig fremmed; men min Frelser vilde jeg gerne vidne om, og derfor talte jeg.

Men, — og dette vil jeg gerne gentage, — der blev ved disse Møder nogle vundne, — ikke for „Oxford“ alene, — men for Kristus, og de fandt senere Vejen til Kirken og til Herrens Menighed, og derfor kan vi takke for det Aandens Vejr, der i disse Aar gik hen over vort Fædreland.

Nu er der blevet mere stille om denne i den korte Tid ret stærke aandelige Bevægelse, hvis Kalden blev hørt af mange. Da den store Mester kom med sin Kasteskovl og foretog den rigtige „Sigtning“, var der vel mange Avner mellem Kernerne, som der altid har været i de store kristne Vækkelsestider. Mange faldt senere fra og blev borte. Det er Historien om Demas, som Paulus omtaler i Det nye Testamente; han der igen fik Lyst til den nærværende Verden. Dette er ikke noget, som kun gælder Oxfordbevægelsen, det er en vemodig Erfaring, der kendes fra alt Arbejde i Guds Rige. Sæden spirede vel i Foraarstiden, men meget af det, der dengang saa' saa lovende ud, visnede, da de tørre Tider kom, eller blev kvalt af Torne og Tidsler. Dog noget bar Frugt, ... ja noget endog hundrede Fold.“

— — —

Landsforeningen af Menighedsraad.

I Efteraaret 1919 holdtes et Møde i Odense, hvor 4—500 Medlemmer af de fynske Menighedsraad var samlede. Pastor Balslev, Sognepræst i Sønderlø, indledede en Forhandling om en Landssammenslutning af Menighedsraad for at Kirken mere end hidtil kunde faa „Mund og Mæle“, naar der skulde træffes Afgørelser om Folketkirkens indre Forhold.

I Aarene forud var der opstaaet megen Uro og Ængstelse indenfor de troende Kredse af Kirkefolket, væsentlig foraarsaget ved den af daværende Kirkeminister, den radikale Folketingsmand, Pastor Thorvald Paulsen, gennemførte „Vaalselov“, hvorefter Pastor Arbo Rasmussen kunne fungere som Præst i Folkekirken, selv om hans Biskop havde nægtet ham Kollats og ligeledes havde nægtet at føre Tilsyn med hans Præstegerning.

Her var Stof til Sprængning af Folkekirken Enhed, hvis den Linie skulde følges i Fremtiden, og dertil kom stærke Krav om For-kyndelsesfrihed og Ritualfrihed m.m. Paa Baggrund heraf var det forstaaeligt, at et Forslag om en Sammenslutning af de af Menighederne valgte Raad kunde fremkomme, for om mulig at dæmpe op mod den moderne, radikale Strømning.

Mødet i Odense gav Tilslutning til Pastor Balslevs Forslag, og der nedsattes et Udvalg paa fem Medlemmer til at arbejde videre paa at faa oprettet en Landsforening. Udvalget kom til at bestaa af: Pastor Balslev; Gaardejer Chr. Gravesen, Dreslette; Provst J. Bollerup, Brændekilde; Driftsbestyrer Thage, Bogense, og jeg. Alle tre kirkelige Retninger var repræsenterede i Udvalget, men alligevel blev Arbejdet meget stærkt angrebet fra grundtvigsk Side, af Frygt for at det skulde være Grundvolden for en Kirkeforfatning.

Men Udvalget arbejdede videre trods al Modstand. Det første Udvalg satte sig i Forbindelse med det øvrige Land, og alle Vegne var der Tilslutning, hvorefter der under 2. Marts 1920 udsendtes en Opfordring til alle Stifter om, at Menighedsraadene enten samlet eller Medlemmerne enkeltvis kunde indmelde sig i Landsforeningen.

Denne Henvendelse var underskrevet af følgende: S. Balslev, Sønderø, Formand. J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense, Sekretær. Fabrikant Hammer, Aalborg. Provst Nyholm, Holstebro. Fru Rune, Jernbjerg, Slagelse. Frk. v. Schmidten, Aarhus. Sognepræst Severinsen, Bringstrup. Driftsbestyrer Thage, Bogense, og Skolebestyrer Thøgersen, Holbæk. Flere af disse er nu døde; men jeg syntes, at deres Navne burde nævnes.

Men trods al Modstand voksede Sammenslutningen, og lidt efter lidt antog den fastere Former. En af Modstanderne, Pastor Oscar Geismar, skriver i 1920 i Fyns Venstreblad bl. a.: „Siden jeg sidst omtalte denne Sag, har Anstrængelserne for gennem Landsorganisation af Menighedsraadene at skaffe Kirken „Mund og Mæle“, overfor den „bekendelsesløse“ Rigsdag bredt sig viden om. Men sam-

tidig ser det ogsaa ud til, at man fra grundtvigsk Side er ved at indse Sagens Alvor og samle sig til Modarbejde“ ....

Nu 25 Aar senere er Landsforeningen en Kendsgerning og har stærk Tilslutning fra alle kirkelige Lejre over hele Danmark, og det er, hvad der var Stifternes Ønske. Menighedsraadenes Opgave er at arbejde for Folkekirken, saa den faar gode Arbejdskaar, og her har Landsforeningen en stor Opgave. I Dag er der saa godt som ingen Modstand imod Landsforeningens Arbejde, saa jeg kan kun glæde mig over, at jeg i sin Tid fik Opfordring til at være med i Arbejdet, og som Bestyrelsesmedlem og Foreningens første Sekretær fik Lov at være med ved Starten.

Maatte „Landsforeningen af Menighedsraad“ altid til Guds Ære være en tro Tjener for vor Folkekirke.

— — —

Jeg har her forsøgt kort at omtale nogle af de kirkelige Arbejder indenfor Folkekirken, hvor jeg fik en Arbejdsplads betroet. Hvor meget mit Arbejde var værd eller kom til at betyde, ved jeg ikke; men for mig selv kom Samarbejdet med flere af vor Kirkes dygtigste og betydeligste Mænd til at betyde meget, og det takker jeg i mine Tanker baade Gud og de Mennesker for, som gav mig disse Pladser igennem mange Aar.

ALMINDELIG DANSK GARTNERFORENING

Det var vel egentlig ret naturligt, at et af mine første „offentlige“ Arbejder næst efter det kirkelige, kom til at gælde mit eget Fag, Havebruget. Det laa jo lige for Døren og var i en Opgangsperiode.

Det ældste „Gartneri“ her i Danmark var knyttet til Klostrene, i hvis Haver, der foruden forskellige Grønsager, Frugter og Blomster, i det væsentlige dyrkedes Lægeplanter. Altid har Menneskene forsøgt at bekæmpe Sygdommene og lindre de legemlige Smerter. Lægeplanterne, som dels var vildtvoksende Urter, dels Planter, der blev indførte syd fra, blev ved Munkenes Fremstilling omdannet til Medicin.

Selv i denne første famlende Begyndelse, hvor der sikkert tit blev taget fejl, lykkedes det ofte Klosterbrødrene at finde frem til noget af det rigtige, og hvorpaa der kunde bygges videre. Det er saaledes betegnende, at adskillige af de Plantestoffer, som anvendtes i Sygdomstilfælde for flere Aarhundreder siden, benyttes endnu i Medicinen, om end Tilberedningen i vore Dage foregaar paa en anden Maade.

Fra Klostrene overførtes Interessen for Haven og dens Planterverden til Herregaardene, og herfra kender man, — ogsaa fra Dattidens Ridderviser, — Navnene fra de enkelte Afdelinger af Haver og af Parken. Abildgaarden, Kaalgaarden, Rosenlunden og Humlehaven er Fortidsnavne hentede herfra. Derimod tog det lang Tid, før den smukke Blomsterhave voksede frem i Landsbyerne og blev hver Mands Eje.

„Rosenlunden“ var ikke, efter moderne Sprogbrug, en Have eller en Lund, hvor der kun fandtes Roser, saa meget mere som man her i Landet langt tilbage i Tiden kun kendte den „vilde“ Hybenrose, den lyserøde Provenceroase og muligvis et Par Sorter mere.

„Rosenlunden“ var Blomster- eller Prydhaven, og Betegnelsen „Roser = „Blomster“ brugtes endnu i min Barndom paa Vestfyn og vel ogsaa andre Steder. „En Dusk Roser“ var en Blomsterbuket, hvori der maaske ikke var en eneste Rose.

Ved sidste Aarhundredeskifte stod de danske Herregaardshaver endnu i „fuldt Flor“, og her var det mere udviklede og kunstfærdige Gartneri at finde. Nu er det blevet anderledes. Efter Lensafløsningsloven og paa Grund af de store Ejendomsskatter er det gaaet stærkt tilbage med de tidligere saa prægtige Herregaardshaver. De af Tiderne krævede Besparelser har ogsaa her gjort sig gældende, hvilket betyder nationale Skønhedstab for vort lille Fædreland.

Erhvervsgartneriet kendtes vel flere Aarhundreder tilbage; og i denne Forbindelse kan man erindre om, at de Hollændere, der under Kristian den Andens Regering blev indkaldt her til Landet og bosatte sig paa Amager, dyrkede Grøntsager til Salg i København. Men det var ofte under beskedne Kaar, Handlungartnerne arbejdede endnu i forrige Aarhundrede. Det tog lang Tid, inden det gik ind i den almindelige Bevidsthed, at der var „Helse i Frugt og Grønsager“, og at Gartnerens Varer af Blomster og blomstrende Træer og Buske var ikke „blot til Lyst“, — et smukt Syn for Øjet, — men kunde i høj Grad medvirke til at gøre det hyggeligt i vore Stuer og skabe Skønhed omkring Boligerne. Efterhaanden som dette gik op for Befolkningen, blev Gartnerens Produktion en mere efterspurgt Handelsvare end i tidligere Tider.

Især har det tyvende Aarhundrede bragt en hel Revolution paa Gartneriets Omraade. Det forhen saa beundrede Herregaardsgartneri har tabt meget af sin tidligere Glans, og mange af de store Gaardes Haver er blevet bortforpagtede. Samtidig med at Herregaardshaverne forandrede Karakter, gik det praktiske Erhvervsgartneri fremad med Kæmpeskridt. Det er særlig Kulturerne under Glas, der er blevet saa stærkt udvidede, at der er opstaaet hele „Glasbyer“ omkring flere af de større Købstæder.

Oprindeligt var det min Tanke og mit Ønske engang at blive Herregaardsgartner, hvorved jeg vilde faa Lejlighed til at arbejde med Planterne „for Planternes egen Skyld“, da jeg mere og mere var blevet interesseret i den forunderlige „mystiske“ Planteverden, der paa en storslaaet Maade aabenbarede Skaberens ubegribelige Skabermagt. Jeg søgte ogsaa enkelte af de saakaldte „større“ Pladser; men jeg fik ingen af dem. Dengang var jeg vel nok lidt ked af det, naar det slog fejl; men i Dag er jeg ganske klar over, at

der var een, som kendte Fremtiden for mig bedre end jeg selv gjorde.

For mig var det nærmest et „Brødspørgsmaal“, naar jeg blev Handelsingartner; men ogsaa det var rigtigt nok. Forpagtningen af Vejrupgaards Have var et kort Gennemgangsled; men da vi havde købt Krogsagergaard med de 16 Tdr. Land, havde jeg faaet efter mit Ønske en større Virkeplads. Her tog jeg straks fat paa at opføre flere Drivhuse, og selv om de var ret beskedne, efter Nutidens Maalestok, var Krogsagergaard dog en Tid et af de større Gartnerier ved Odense.

I fem Aar arbejdede jeg væsentlig i Stilhed paa min ny Arbejdsplads, hvor der var nok at gøre. Det var ogsaa i denne Periode, jeg lejede Butikken i Vestergade i Odense. Den omfattende Virksomhed, der skulde sættes i Gang, tog baade Tid og Tanker.

Men saa kom der Bud efter mig.

I Begyndelsen af Aarhundredet kom der Planer frem om at afholde regelmæssige Havebrugs-Udstillinger i Odense for at vise et større Publikum Gartneriernes Varer i en smuk Form. De første Udstillinger var henlagt til Forsvarsbrødrenes Lokaler paa Albani Torv, men efter et Par Aars Forløb maatte de flyttes til Industriplæzet, hvor der var mere Plads. I flere Aar fungerede jeg som Udstillingens Sekretær, og som Udstiller hentede jeg mig ogsaa nogle Præmier hjem i disse Aar.

Efterhaanden som Udstillingerne vandt større Tilslutning saavel fra Gartnerne som fra Publikums Side, maatte der skaffes endnu mere Plads, hvorfor Fyns Forsamlingshus blev lejet til dette Brug. Da de fynske Gartnere for nogle Aar siden opførte „Fyns Forum“, var det med den Hensigt at faa et stort Udstillingslokale, og i Fremtiden vil Havebrugsudstillingerne blive afholdt der.

Der har været en beundringsværdig Vækst i disse Udstillinger, og dette fortæller ogsaa noget om Gartneriets Fremskridt paa Fyn i de sidste Aartier.

I 1887 havde Danmarks Gartnere sammensluttet sig i Landsforeningen „Almindelig dansk Gartnerforening“, og Aaret efter var jeg blevet Medlem. Der var dengang ca. 800 Medlemmer. At jeg indmeldte mig i Foreningen betød ikke, at jeg derfor kunde yde nogen større Indsats i Foreningslivet. I disse Aar havde jeg hverken Tid eller Raad.

Men i Foraaret 1902 blev jeg foreslaaet og valgt til Repræsentant af Hovedforeningen og var dermed kommet ind i den sekundære

Ledelse af Foreningen. Herved fik jeg Lejlighed til gennem en lang Aarrække, — med en kortere Afbrydelse, — at følge Foreningens Arbejde og Vækst. Den tæller nu ca. 10,000 Medlemmer.

Her fik jeg en lang Arbejdsdag. I 24 Aar havde jeg Plads i Bestyrelsen, og i 18 Aar, fra 1921—1939 var jeg Foreningens Formand. Det var en stor og blomstrende (bogstavelig blomstrende) Opgangstid for dansk Gartneri i dette Aarhundrede; de gamle Rammer sprængtes, og der var Udvikling paa næsten alle Omraader. Nye Baner blev brudt, nye Kulturer blev taget op, og de dyrkede Arealer blev mange Gange fordoblede. Saavel i Foreningen som uden for denne var det Opgangstider, og de unge Gartnerne satte Ploven i Jorden og pløjede Nyland. Det var for mig en Tilfredsstillelse og en Glæde at gøre dette frivillige og ulønnede Arbejde for den Stand, jeg i mit timelige Erhverv tilhørte, selv om Foreningsarbejdet til Tider var stærkt krævende saavel af Tanker som af Tid. Men Opgavernes Udførelse var Løn for Tiden, Tankerne og Arbejdet.

Almindelig dansk Gartnerforenings Virksomhed omfatter tre hver for sig betydningsfulde og store Hovedopgaver, som jeg her skal omtale ganske kort.

Det første og det vigtigste er det *nationale* Arbejde, om jeg maa kalde det saaledes. Det er Hjemmearbejdet for Danmarks Gartnerstand som Erhverv, og herunder baade Produktion og Afsætning. Paa dette Omraade er dansk Gartneri naaet meget langt frem i det sidste halve Aarhundrede og er nu fuldt paa Højde med de større Udlande.

Det andet Omraade er Samarbejde mellem de fem *nordiske* Lande, ogsaa dette Arbejde har i en Aarrække været i stærk Udvikling særlig i de sidste tyve Aar efter Verdenskrigen, der endte 1918.

Som det tredie Omraade for Foreningens Virksomhed kan nævnes det *internationale* Samarbejde for Gartneri og Havebrug. Siden 1932 har Danmark deltaget i dette Arbejde, der nærmest samler sig om Gartnerkongresser og Havebrugsudstillinger forskellige Steder i Europa, ... men omfatter teoretisk hele Verden.

Hvert Aar afholder Alm. dansk Gartnerforening Repræsentantmøde, hvor Bestyrelsen sammen med Repræsentanterne drøfter Foreningens indre og ydre Anliggender. Disse Aarsmøder, der skiftevis er henlagt til forskellige Steder i Landet, kan tit være meget stilfærdige; „vi vander vore Planter med Vand fra Fredens Bæk,“ staar der i en Lejlighedssang, og Slagordet: „Sig det med Blomster,“

er kendt viden om. Men det kunde ogsaa hænde ved Aarsmøderne, at Vandet, der skulde frugtbargøre, ikke blev hentet af „Fredens Bæk“, og at der om nogle af Indlægene kunde siges, at det blev ikke sagt „med Blomster“. I al Fald fulgte der tornede Grene med Roserne.

Nogle Aar efter at jeg var blevet Repræsentant, blev der op-agiteret en Opposition imod Foreningens daværende meget dygtige, men maaske noget selvstændige Formand, D. T. Poulsen, København, og imod Bestyrelsen i det hele taget. Jeg syntes dengang, — og det synes jeg endnu, — at der blev gjort Formanden og Bestyrelsen Uret, saa meget mere som det, Striden drejede sig om, var nogle rene Bagateller; men liden Tue kan jo vælte et stort Læs, og det skete ogsaa her, — Vognen væltede.

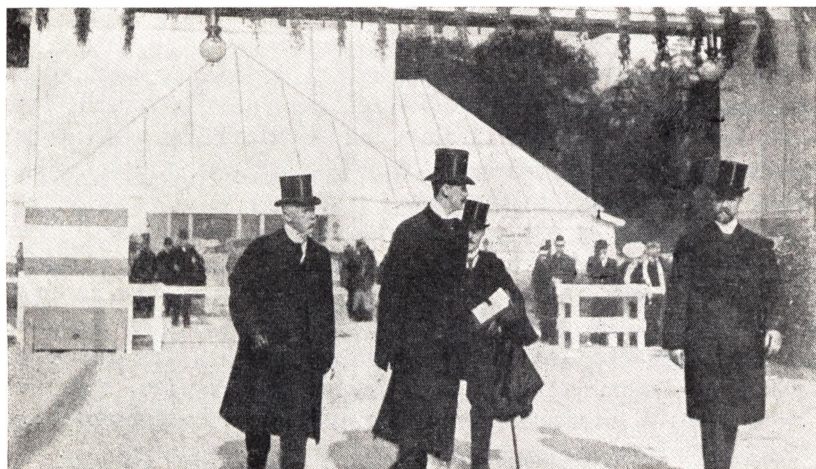
Ved Aarsmødet i Aalborg 1905 trak der mørke Skyer op, og de første stærke Lyn viste sig; men først Aaret efter, ved Mødet i København 12. September 1906, slog Lynet ned. Oppositionen optraadte saa voldsomt, at Formanden og hele Bestyrelsen, undtagen Gartner Toft i Nyborg, nedlagde Mandaterne og gik deres Vej.

Saa maatte der laves en Samlingsregering. Det ene Medlem i den gamle Bestyrelse, Gartner Toft, som ikke „gik“ sammen med de andre, blev overført til den ny Bestyrelse, som valgtes samme Dag. Der skulde altsaa vælges otte ny Bestyrelsesmedlemmer, og til min store Overraskelse var jeg imellem dem, der kom til at danne den ny Ledelse. Jeg havde endda paa Mødet forsvaret den gamle Bestyrelse. Formand for den ny Bestyrelse blev Slotsgartner F. Paludan, en udmærket Mand paa den Plads. I 1908 valgte Bestyrelsen mig til Næstformand, men Uroen inden for Repræsentanterne vedblev, og ved Repræsentantmødet i Aarhus 1909 afgik baade Formanden og jeg. Jeg faldt med een Stemmes Forskel.

I 1907 afholdtes den tredje nordiske Havebrugsudstilling i Kristiania fra 25.—29. September. Udstillingen stod i Forbindelse med det 12te almindelige norske Landbrugsmøde og var henlagt til et Areal ved Frogner Hovedgaard og Park. Samme Sted og Tid var der tillige Mejeri- og Skovbrugsudstilling, saa det var efter den Tids Forhold en ret storslaet Udstilling.

Det var Aaret efter det store politiske Opgør mellem Norge og Sverige, der endte med at Norge blev skilt fra Sverige og fik sin egen Konge, den danske Prins Carl, der overtog Regeringen under Navnet Kong Haakon den Syvende.

Paa Grund af dette Brud mellem de to skandinaviske Lande

Fra Havebrugsudstillingen i Kristiania 1907.
Kong Haakon med Følge. Statsminister Michelsen.

mødte der ingen Udstillere fra Sverige. I Havebrugsafdelingen var 1012 Udstillingsnumre fordelt paa 64 Klasser. Fra Danmark mødte 52 Udstillere med 118 Udstillingsnumre, altsaa en meget fyldig Repræsentation fra dansk Gartneri. Af Dommerne var 16 danske, og jeg havde den Ære at være en af dem.

Nordmændene var fortræffelige Værter, og vi havde nogle fornøjelige Dage i den norske Hovedstad, der endnu dengang hed Kristiania.

En Aften havde den norske Regering med Statsminister Michelsen i Spidsen indbudt os til en festlig Sammenkomst, og Formanden for Alm. dansk Gartnerforening, Slotsgartner Paludan fik tildelt Ridderkorset af St. Olafs Ordenen.

1918 blev jeg paany valgt ind i Foreningens Bestyrelse, og tre Aar senere ved Aarsmødet i Skodsborg valgtes jeg til Formand og kom derefter til i 18 Aar at staa i Spidsen for Foreningens Ledelse, og takket være det gode Arbejdsforhold med den øvrige Bestyrelse, Repræsentantskabet og Kontorpersonalet havde Foreningen god Vækst og Fremgang i disse Aar. Medens Gartneriet voksede i alle Landets Egne, var Foreningen, — den store Landssammenslutning, — med til at føre Standen frem til Ligestilling med de andre større Erhvervsgrøene her i Landet. Efterhaanden som Danmarks Befolkningstal steg, var Gartneriet, der ved den stærkere Udnyttelse af

Jorden har Brug for en forholdsvis stor Arbejdsstyrke, med til at give Beskæftigelse til mange ledige Hænder.

Min Formandstid faldt sammen med den Periode, jeg havde Sæde i Rigsdagen, og jeg kunde derfor ofre megen Tid i Foreningens Tjeneste, ligesom denne min Stilling som Rigsdagsmand paa mange Maader lettede mig Arbejdet ved de officielle Forhandlinger og lignende, som der stadig maatte føres.

Kort Tid efter at jeg havde overtaget Formandspladsen indbød Sverige til den 5. nordiske Havebrugsudstilling i Gøteborg i Dagene 21.—30. September 1923. Denne Udstilling holdtes sammen med den store Jubilæumsudstilling i Anledning af, at der var forløbet 300 Aar siden Gustav II Adolf grundlagde Byen. Det kongelige Privilegium herom er ganske vist dateret 4. Juni 1621, men paa Grund bl. a. af Verdenskrigen kunde Jubilæums Festlighederne og Udstillingen først ordnes 1923.

Denne Jubilæumsudstilling, som var meget storslaaet anlagt, varede fra 8. Maj til 30. September. Foruden de vedvarende Udstillinger omfattende Haandværk, Industri, Landbrug, Kunst, Skibsfart, Undervisning m. m. var der ind imellem skiftevis tidsbegrænsede Udstillinger, og til disse hørte Havebrugsudstillingen fra 21.—30. September.

Forberedelserne til denne Udstilling gav det danske Udstillingsudvalg, for hvilket jeg var Formand, meget Arbejde, og frem for alt gjaldt det jo om, at Tilslutningen fra Danmark kunde forholdsvis staa Maal med Norge og Sverige. Finland og Island deltog ikke denne Gang; de kom først med i den 6te nordiske Havebrugsudstilling i København 1937. Havebrugsudstillingen fik meget stor Tilslutning. Sverige mødte med 161 Udstillere, Norge med 85, Danmark med 72 og Tyskland, Holland, England med 10, saa det samlede Antal Udstillere kom op paa 328.

Udstillingens Protektor var den svenske Kronprins Gustav Adolf, og Landshøvding Oscar von Sydow aabnede i Kronprinsens Navn Udstillingen den 21. September. Ved denne Lejlighed uddeltes Ridderkorset af Vasaordenen til Formændene for de tre nordiske Landes Afdelinger (Direktør Hjelm, Gøteborg; Professor H. H. Gran, Kristiania og J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense). Samme Dag, som Udstillingen aabnedes, havde Staden Gøteborgs Styre indbudt til en Middag, hvor Stadsfullmäktiges Ordförande Axel Carlander bød Velkommen. Næste Dag var jeg, — sammen med flere andre indbudt til Frokost hos Landshøvdingen v. Sydow.

Udstillingen havde stort Besøg; ogsaa fra Danmark kom mange Tilrejsende. Fra København afgik et fuldt lastet Passager-Dampskib, hvor de Rejsende kunde bo om Natten under Opholdet i Gøteborg, da der ikke var Plads paa Hotellerne.

Der knyttedes i de Dage nye Venskabsbaand mellem Danmarks og Sveriges Gartnere.

Saa vel Kong Gustaf som Kronprinsen besøgte Udstillingen sammen med flere af Kongehusets andre Medlemmer.

Under Udstillingen havde jeg en fornøjelig Oplevelse, som viser, hvor stilfulde Svenskerne er, og i den Retning kunde vi Danske nok lære lidt af Broderfolket hinsides Sundet.

Nogle Timer efter at Landshøvdingen havde aabnet Udstillingen, siger den svenske Formand, Direktør Hjelm: „Har De faaet Indbydelse til Frokost hos Landshøvdingen?“

„Nej.“

„Har De ikke aflagt Visit paa Residensen og hilst paa Landshøvdingen?“

„Nej, jeg hilste jo paa Landshøvdingen ved Udstillingens Aabning og ved Modtagelsen af Ridderkorset.“

„Javel, men De bør aflægge en Visit paa Residensen, hvor Landshøvdingen bor.“

„Det vil jeg med stor Glæde gøre,“ svarede jeg. Saa fik jeg fat i en Bil og kørte straks til Landshøvdingens Bolig, der kaldes Residensen. Her traf jeg Hr. von Sydow, og vi fik os en lille Passiar sammen. Saa tog jeg Afsked og kort efter kom en Tjener hen paa Udstillingen med en Indbydelse til mig, som de andre Gæster allerede havde faaet. Jeg kan egentlig godt lide den svenske Stilfuldhed; vi danske gør i den Retning ofte noget for lidt.

I 1927 kunde Alm. dansk Gartnerforening fejre 40 Aars Jubilæum, og i den Anledning foreslog jeg Bestyrelsen at lade afholde en Landsudstilling i København i den ny opførte store Hal „Forum“. Skønt der fra flere Sider næredes Betænkelighed ved en saa omfattende Udstilling, blev Resultatet, at „Forum“ lejedes og Udstillingen fastlagdes til 17.—26. September 1927, og den lykkedes langt over Forventning. 160 Udstillere fyldte det mægtige Rum med Blomster, Grøntsager og meget andet, og Publikum besøgte „Forum“ saa flittigt i de Dage, at der til Tider var saadan Trængsel, at Portene maatte lukkes. Der var ikke andet i Lokalet, der „trak“, end de udstillede Gartnerisager og Musikdirektør Koefods udmærkede Musikkorps, som i udstrakt Grad spillede danske Me-

lodier. Der var ogsaa Lurblæsning til visse Tider, men ellers ingen saakaldt „Underholdning“ af nogen Slags.

Udstillingen i 1927 blev saa vellykket, at Bestyrelsen havde Mod til at gentage den fem Aar senere fra 8.—18. September 1932. Ved den første Udstilling, der blev startet i stor Stilfærdighed, talte Statsminister Th. Madsen Mygdal sammen med mig ved Aabningshøjtideligheden. Ved Udstillingen 1932 vovede vi at anmode Hendes Majestæt Dronning Alexandrine om at være Protektrice for Foreningen, ligesom der blev dannet et Ærespræsidium bestaaende af Statsminister Stauning, Landbrugsminister Bording, Overpræsident Bülow og Borgmestrene Godskesen, Frederiksberg, og Hædebøl, København. Ogsaa denne Udstilling, ved hvis Aabning Statsminister Stauning og jeg talte, forløb særdeles tilfredsstillende, og Overskudet fra begge Udstillinger var omkring 100,000 Kr. Af dette store Beløb blev nogle Tusind anvendt til Understøttelse og noget henlagt til Reservefond, medens Hovedbeløbet senere blev anvendt til Købet af Foreningens store Hus i Niels Brocks Gade.

Foreningsarbejdet voksede stærkt i disse Aar, og den store Administration kunde ikke vedblivende foregaa fra de lejede Lokaler i Puggaardsgade. Jeg var stemt for, at Foreningen burde have sin egen Bygning, hvis en saadan kunde findes paa et centralt Sted i Byen.

Der blev foretaget en Række Forundersøgelser, især af Bestyrelsesmedlem Oluf Kristensen, Amager, og til sidst standsede han og jeg ved den store, pragtfulde Bygning, Niels Brocks Gade 7 og 9, der kunde købes for 785,000 Kr. En saa stor Handel var nu ikke saa lige at løbe til, og dertil kom den Vanskelighed, at medens de syv Bestyrelsesmedlemmer helt gik ind for Købet af denne Ejendom, saa stillede to Medlemmer sig afgjort imod og fraraadede meget stærkt Købet.

For at kunne faa Sagen afgjort, maatte der afholdes et ekstraordinært Repræsentantmøde, da dette er Foreningens højeste Myndighed. Et saadant Møde blev afholdt i København 22. November 1934, og jeg var meget spændt paa, hvad Resultatet vilde blive, da Bestyrelsen ikke stod samlet.

Men Mødet blev en Mærkedag i Alm. dansk Gartnerforenings Historie.

Under Forhandlingerne blev Købet af Ejendommen anbefalet af Oluf Kristensen, mig og enkelte andre; men derimod stærkt fraraadet af de to Bestyrelsesmedlemmer, Handelsgartner P. Bech, Hvid-

Alm. dansk Gartnerforenings Hus i Niels Brocks Gade i København.

ovre og Forstander Vald. Jensen, Vilvorde, foruden af nogle Repræsentanter. Imidlertid blev Købet vedtaget med 71 Stemmer imod 28, og dette Resultat af Afstemningen kunde ikke andet end glæde mig paa Foreningens Vegne.

Efter Repræsentantmødet blev Ejendommen købt og overtaget fra 1. Januar 1935, og det daglige Tilsyn samt Administrationen blev overdraget til Foreningens dygtige Kontorchef Danvig, saa ogsaa den Side blev varetaget saa godt, at de følgende Aars Regnskaber for Bygningen har vist, at det var en økonomisk set god Forretning, der gav et pænt Overskud.

1937 blev det store Jubilæumsaar for Alm. dansk Gartnerforening. Der var da gaaet 50 Aar, siden Foreningen stiftedes, og den forholdsvis lille „Ympe“, som blev plantet i 1887 var nu vokset til et stort Træ med mange Sideskud, der hver for sig bar sine Frugter; men som dog alle var knyttede til samme Stamme. Der havde været en god og sund Vækst, selv om der ogsaa havde været Vanskeligheder. I de første Aar af Foreningens Levetid var der foruden Redaktøren kun en Dame paa Kontoret, og dette var

Fra et af Gartnerforeningens Kontorer.
Formanden C.-Sk., Kontorchef Danvig og 5 Kontordamer.

til Huse i en privat Lejlighed. I Dag ejer Foreningen sit eget Hus, — en Millionbygning — og der beskæftigedes i Jubilæumsaaret 1937 otte fast ansatte Personer paa Kontoret, der ledes af en Kontorchef. Desuden var der tre rejsende Konsulenter, en for Sjælland, en for Fyn og Sønderjylland og en for Nørrejylland. Senere er Medarbejderstaben yderligere forøget.

Der var altsaa nogen Grund til at hejse Flaget paa Jubilæumsdagen, og Bestyrelsen enedes om, — foruden en festlig Sammenkomst paa selve Fødselsdagen, — at lade afholde en nordisk Havebrugsudstilling i København i Slutningen af September 1937.

Paa Jubilæumsdagen, 1. Juli, modtog Foreningen en lang Række Hilsener og Lykønskninger saavel fra Indlandet som fra Udlandet, og ved Festmiddagen kunde Departementchef Dr. Wilcke meddele Forsamlingen, at i Dagens Anledning havde Hs. Majestæt Kongen udnævnt mig til Kommandør af Dannebrog og Medlem af Bestyrelsen, Plantageejer Sass-Nielsen, Lolland, til Ridder af Dannebrog. Samtidig, men af andre Grunde, udnævntes Planteskoleejer Hans Jensen, Odense til Ridder af Dannebrog.

Udstillingsudvalget ved 6. nordiske Havebrugsudstilling i København 1937.

Fra venstre: Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt, Odense, Præsident, Skolebestyrer Oddvar Lund, Oslo. Gartner Monsen, Bergen. Redaktør Taivo Kalervo, Helsingfors. Redaktør Björn Wöhlén, Stockholm, Forstander Vald. Jensen, Vilvorde, Planteskoleejer Bornø, Hørsholm Anlægsgartner Vald. Hansen, København. Gartner Ramten, Randers. Gartner Oluf Kristensen, Amager. Gartner P. Bech, Hvidovre. Kontorchef Danvig, København, Sekretær.

Medens man forholdsvis kom let over Jubilæumsdagen, krævede den 6te nordiske Havebrugsudstilling meget store Forarbejder. Det var første Gang, at alle fem nordiske Lande vilde samles ved en fælles nordisk Udstilling, og der blev anmeldt Deltagelse ikke alene fra Hovedlandene Island, Norge, Sverige og Finland; men ogsaa fra Færøerne og Grønland.

Udstillingen henlagdes ogsaa denne Gang til „Forum“, men den store Hal og de fritliggende Jordstykker uden om Bygningen kunde langtfra rumme de anmeldte Udstillingsgenstande, og det blev derfor nødvendigt at skaffe meget mere Plads.

Saa maatte der forhandles med Frederiksbergs Kommunalbestyrelse og Politi, hvorunder „Forum“ hører, og ved særdeles Imødekommenhed fra de forskellige Autoriteter fik Udstillingskomiteen overladt Gaden, (som spærredes) foran Hovedindgangen til „Forum“, samt det foran liggende Lystanlæg. Paa Gaden og i Anlægget opførtes flere store Glasbygninger til et Beløb af ca. 100,000

Kr. Derved fik hele Udstillingskomplekset et monumentalt, stor-slaaet og smukt Udseende.

Kongen gjorde Udstillingen den Ære at overtage Protektoratet, og Præsidiat kom til at bestaa af følgende: Præsident: J. C. A. Carlsen-Skiødt, og som Vicepræsidenter: for Danmark P. Bech og Oluf Kristensen, København; for Finland Friherre Agronom Renè de la Chapelle og Handlungartner Väinö Koskinen; for Norge Skolebestyrer Oddvar Lund, Oslo og Gartner Johan Monsen, Bergen; for Sverige Gartnerne C. E. Ohlson, Ystad og Anders Person Kværnby; for Island: Havebrugskonsulent Ragnar Asgeirsson og Altingsmand Bjærni Asgeirsson.

Udstillingen aabnedes 23. September i Overværelse af ca. 3000 Mennesker, deraf en Række særlig indbudte fra de fem nordiske Lande, foruden en talrig Forsamling af tilrejsende.

Aabningshøjtideligheden blev transmitteret gennem Radioen.

Efter at jeg, som Udstillingens Præsident, havde udtalt en Tak til og udbragt et Leve for Udstillingens Protektor, Kong Christian den Tiende, takkede jeg de forskellige Autoriteter, Institutioner og Personer, der havde støttet Udstillingen og medvirket til, at den blev saa smuk og indholdsrig, som den nu præsenterede sig.

Derpaa udtalte jeg bl. a.: „Det er første Gang i Nordens Historie, at alle fem nordiske Lande mødes ved en fælles Udstilling, og derfor skal der lyde et hjerteligt Velkommen til Brøderfolkene af samme Stamme fra Island, Norge, Sverige og Finland.

Tak, fordi I vilde komme!

I Dag vajer fem Korsflag foran disse Udstillingshaller, og det fortæller om Nordens Folkebroderskab; thi Korsflaget er Nordens Banner. Der ligger en stor og skøn Enhedstanke bag dette Symbol, en Enhedstanke af høj Værdi, som vi nordiske Gartnere gerne vil være med til at fremme og værne om.

I en vanskelig Tid, hvor der smedes paa den store Verdensesse, saa Jernet gløder, samles Nordens Lande om Fredens Sysse i Danmarks Hovedstad. Ogsaa paa Nordens Esse smedes der af travle, dygtige og flittige Hænder, og et Udsnit heraf er, hvad vi i Dag og i de følgende Dage vil vise vore Gæster. Bag ved disse Frembringelser staar Arbejdets Mænd.

Ogsaa paa anden Maade smedes der paa den nordiske Esse; ... vi smeder paa Broen over de Vande, der adskiller, ikke paa den Bro, Ingeniørerne vel engang vil komme til at bygge mellem Lan-

Den 100,000 Udstillingsgæst faar overrakt en Konvolut med 50 Kr.

dene, men paa den Bro, der forbinder Hjerterne mellem de nordiske Broderfolk.

Hvert Land har sin særlige Naturskønhed, Danmark har sine Sletter og Bøgeskove, Island sine hvide Udmarker og de varme Kilder, Norge har de høje Fjelde og de fossende Elve, Sverige med de mørke Skove og Malmen i Jordens Skød, og Finland er de skønne Tusind Søers Land.

Paa samme Maade har hvert af Nordens Folk sit særlige Karaktertræk; men vi tror paa og arbejder for et enigt, broderligt Norden, — et stærkt Norden; thi trofast Fællesskab gør stærk ...

Saa hilser vi vore Gæster fra de fem nordiske Lande hjertelig Velkommen, og jeg beder Dem alle samles om et: „Leve Norden“.

Musikken spillede derpaa de fem Landes Nationalmelodier under Ledelse af Kapelmester Kofoed, hvorefter Landbrugsminister Bording talte og sluttede med at erklære Udstillingen for aaben.

Til sidst sang den store Forsamling første Vers af Sangen: „Høje Nord, Friheds Hjem!“

Udstillingen var besøgt af 200,000 Gæster, og den fik et særdeles smukt og festligt Forløb. Da Dronningen laa syg efter en

Fra venstre: Kronprinsesse Ingrid, Den svenske Kronprinsesse, Den svenske Kronprins Gustav Adolf, Carlsen-Skiødt og Handelsingartner Olaf Kristensen, Amager.

Operation, kom Kongen ikke; men derimod havde vi Besøg af flere kongelige Personer, bl. a. af Kronprinsesse Ingrid sammen med den svenske Kronprins Gustaf Adolf og den svenske Kronprinsesse.

Pressen stillede sig overmaade velvillig, og det hele forløb uden Uheld af nogen Art, hvilket jeg ogsaa var meget taknemmelig for. Det økonomiske Resultat var ogsaa tilfredsstillende, saa der, — trods de meget store Udgifter — blev et Overskud.

Fra Kongens og den danske Stats Side blev Deltagelsen fra de andre nordiske Lande paaskønnet derved, at Altingsmand Bjærni Asgeirsson, Island, fik tildelt Kommandørkorset af Dannebrog, og Skolebestyrer O. Lund, Norge, Gartner Edv. Erikson, Sverige og Friherre Rene de la Chapelle, Finland, blev udnævnt til Ridder af Dannebrog. Finland, Sverige og Island gjorde Gengæld ved at tildele mig henholdsvis Kommandørkorset af Finlands hvide Rose, Kommandørkorset af den svenske Vasaorden og Storridderskorset af Islands Falk.

Sammen med Udstillingen afholdtes tillige en nordisk Gartnerkongres med Talere fra de fem Lande.

I Anledning af Udstillingen skrev jeg følgende Sang, som blev sunget første Gang ved den festlige Sammenkomst paa Moltkes Palæ den 23. September 1937.

For Norden!

(Mel.: Vift stolt paa Kodans Bølge).

Fra Danmarks grønne Vange,
fra Bøgeskovens Væld,
der høres Fuglesange
fra Morgengry til Kvæld.
Det Land vi fik til Gave,
hvor Gyldenkornerne gror
henover Oldtidsgrave,
her Danerfolket bor.

Paa Islands vide Sletter,
hvor varme Kilder sprang,
der Fortids Ishavsvætter
om Sagn og Saga sang.
Mens Tidens Runer blegned,
og Nornens Traade brast,
den Sagæ stod heget
af Havet, klippefast.

Bag Norges Fjeldetinder,
ved Fjordens skønne Bred,
hvor Elvene de rinder
saa brusende afsted,
der dybt i Dalens Gemme,
hvor Bygd om Kirken staar,
et Broderfolk fik hjemme
i mer end tusind Aar.

Hensides Sundets Vove
er Sverrigs Fosterland
med Birk og Fyr i Skove,
med Malm og sølvblaa Strand;
mens Fremtids Hjul vi træde,
staar Svea Riddervagt
om Nordens Broderkæde
med Trofasthed i Pagt.

Til sidst vi Finland nævne,
 og Ringen slutter tæt;
 naar Nordens Folk har Stævne,
 er Nordens Lande eet,
 vi hilser Finlands Rige,
 de skønne Søers Land,
 hvis Helte ej kan vige,
 de bare falde kan.

Saa knyttes Nordens Lande
 med stærke Venskabs Baand,
 og over Fjeld og Vande
 vi rækker Broderhaand.
 Vi Folk af Gotherstammen
 med Korset i vort Flag,
 vi alle hører sammen.
 Gud signe Nordens Sag!

Efter Udstillingens Afslutning kunde jeg skrive følgende i vort Fagblad, 12. Oktober 1937.

En Tak.

I ti Dage vajede de fem nordiske Korsflag, der betegner Samhørigheden mellem Nordens fem Lande, foran det store udvidede Bygningskompleks „Forum“ i København, hvor den 6. nordiske Havebrugsudstilling var til Huse. Søndag Aften den 3. Oktober ved Solnedgang sænkedes Flagene for sidste Gang, medens Publikum stod med blottede Hoveder og til Musikkens Toner sang de fem Landes Nationalsange. Nogle Timer senere lukkedes Portene ind til Forhallen, og den skønne 6. nordiske Udstilling var til Ende.

Dygtigt og smukt var Udstillingen bygget op af Gartnere fra de fem Lande, saa der var Harmoni over hele Anlægget; men det, der frem for alt andet og paa en ganske særlig Maade gav denne Udstilling sin store Værdi, var, at for første Gang i Nordens Historie var alle fem Stater ved en Udstilling af den Art repræsenterede. Her var endog Udstillingsgrupper fra Færøerne og Grønland, og ikke mindst disse to smaa Samlinger fangede Gæsternes Opmærksomhed. Man ligesom forstod noget af, at Levevilkaarene under de nordlige Breddegrader er ikke saa lidt vanskeligere end de tilsvarende Forhold for os, der bor paa Danmarks fagre Sletter.

Det var de nordiske Brødrefolk, der her satte hverandre Stævne; Danmark, Island, Norge, Sverige og Finland gav hver sit Bidrag, og intet af disse Bidrag kunde undværes, her var intet overflødigt. Den 6. nordiske Havebrugsudstilling var en Fremvisning af den vældige Opvækst og Fremgang, Gartneriet og Havebruget har haft her i Norden i de sidste 25 Aar. Blomster, Frugt og Grønsager var af saa høj og fin Kvalitet, som ingen havde drømt om for en Meneskealder siden og dette gælder under lige Forhold Varerne fra samtlige Lande. De smukke Haveanlæg fra Havearkitekter og Anlægsgartnere vakte ogsaa fortjent Opmærksomhed.

Men jeg tror, at denne Havebrugsudstilling betyder mere end blot en Konkurrence-Præstation mellem Nordens Gartnere; den er tillige et Vidensbyrd om nordisk Samarbejde, om en Skandinavisme, der ikke bygges op paa Lyrik; men i Forstaaelse af, at et fælles „Allemandstag“ er den bedste Drivkraft for at naa de store Resultater i Nordens Fremtid.

Fælles Arbejde for fælles Opgaver giver altid det bedste Høst-udbytte.

Samarbejdet mellem de fem Landes Komiteer har været det allerbedste, — ellers var vi næppe naaet saa langt, som vi kom, — og selv om den danske Komité ifølge Forholdene, da Udstillingen var i København, denne Gang fik den største Part af det praktiske Arbejde i de to Aar Forarbejderne, og senere Udstillingstiden har været, saa har ogsaa den Indsats, som Repræsentanterne fra de andre Lande har gjort, været af stor Værdi og været med til at præge Udstillingen i dens Anlæg og Opbygning.

Derfor vil jeg gerne her paa den danske Komités Vegne bringe de andre nordiske Lande og Repræsentanterne der fra en hjertelig og dybfuld Tak. Vi takker de andre Landes Ministre, som tiltraadte Ærespræsidiat, og vi takker vore Kolleger, Gartnerne, der ikke holdt sig tilbage, skønt de lange Veje til København ikke gjorde det let at møde frem med Udstillingsvarer. Tak fordi De overvandt alle Vanskeligheder!

Jeg takker den danske Regering og Rigsdag, Københavns og Frederiksbergs Kommunalbestyrelser, ligeledes en Tak til Politi, Brandvæsen, Toldvæsen og Pressen, der ved Imødekommenhed littede os Arbejdet paa mange Maader.

En særlig Tak til Københavns Borgerrepræsentation for den meget smukke Reception paa Københavns Raadhus. Det var en stilfuld Fest, der længe vil mindes af Deltagerne.

Varer fra Færøerne ved den nordiske Havebrugsudstilling i Kbhvn. 1937.

Endvidere en Tak til Foreningens Kontorpersonale, der har haft forøget Arbejde. Tak til Udstillingens Hovedarrangør, til Musikken, Haandværkerne og alle de øvrige Medarbejdere, der hver paa sit Omraade gjorde deres Bedste, saa alt gik, som det skulde.

Tak til de mange, som gav Ærespræmier.

Sidst og ikke mindst Tak til de mange Gæster fra By og Land, fra alle Nordens fem Lande. 200,000 Besøgende gæstede Forum i de ti Dage, Udstillingen var aaben. Tak for det store Besøg, thi deri laa den bedste Anerkendelse af vort Arbejde.

Tak til alle som hjalp os over Vanskelighederne og frem til det smukke Resultat.

Den 6. nordiske Havebrugsudstilling er sluttet, og vi begynder at tænke paa den syvende. Er et Maal naaet, saa fremad mod det næste.“

Den store Udstilling vakte ogsaa Opmærksomhed i andre europæiske Lande. Saaledes blev den besøgt af et Selskab paa 140 Gartnere fra Mecklenborg, foruden Gæster fra flere andre Nationer; og den blev rosende omtalt i en Række udenlandske Blade.

Varer fra Grønland ved Havebrugsudstillingen i Kbhvn. 1937.

Saaledes skrev blandt andre:

„The Horticultural Advertiser“ (England): „Udstillingens Størrelse var overraskende ... og af høj Standard.“

„Der Blumen- und Pflanzenbau“ (Tyskland): „Som Helhed var 6. nordiske Havebrugsudstilling, der arrangeredes af Alm. dansk Gartnerforening i Anledning af dens 50 Aars Jubilæum, et lykkeligt Greb.“

„Rostocker Anzeiger“ (Tyskland): „Stor Anerkendelse fortjente Grøntsagerne og Frugten.“

„Lantmanabladet“ (Finland): „I Betragtning af Norges nordlige Beliggenhed var de norske Frugtavlernes Præstation imponerende.“

„Viola“ (Sverige): „Til næste nordiske Havebrugsudstilling ankommer Gæsterne kanske i Flyvemaskine med deres Blomster og Frugter. Det vil sige i egen Flyvemaskine.“

Som det fremgaar af det foregaaende, har der i de sidste halvhundrede Aar været et nordisk Samarbejde, — en praktisk „Skandinavisisme“, — mellem Nordens Gartnere og Landenes Gartnerforeninger. Der har gennem Tiderne været gjort flere andre For-

søg paa at faa oparbejdet et nordisk Samarbejde, og paa dette Omraade har Studenterne engang i sin Tid gjort et betydeligt Arbejde; men alle disse Forsøg er efterhaanden ebbet ud; den Udholdenhed for Sagens Skyld, som skulde bære over de kolde Tider og i de „ringe Dage“, naar Begejstringens Varme kølnedes, synes ikke at have været til Stede.

For Gartneriets og Havebrugets Vedkommende som Stand kan Begyndelsen til Samarbejde henføres til den første nordiske Havebrugerudstilling i Stockholm 1897. I det Aar afholdtes en nordisk Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i Sveriges Hovedstad, og hertil var knyttet en Havebrugsudstilling, dels en Foraarsudstilling fra 15.—18. Maj og en Efteraarsudstilling fra 23. September—1. Oktober. Danmark deltog i begge Udstillingsperioder og paa en saadan Maade, at det vakte almindelig Opmærksomhed. Bedømmelsen gav 7 Guldmedaljer foruden andre Præmier til de danske Udstillere.

Disse Udstillinger har været fortsat skiftevis mellem Landene siden, men paa Grund af ydre Forhold har de ikke været afholdt regelmæssig. Ved den sjette Udstilling i København 1937 lykkedes det, som nævnt, for første Gang at samle alle fem nordiske Lande.

Men skulde Samarbejdet mellem Nordens Gartnere faa nogen blivende Betydning, var det ikke nok at mødes ved Udstillinger med flere Aars Mellemlum, der maatte gøres et mere regelmæssigt Arbejde. Ogsaa dette er i Gang.

I 1929 kom der Indbydelse fra Norsk Gartnerforening til den danske Landsforening om at lade sig repræsentere ved den norske Forenings Aarsmøde i Drammen 16.—18. August 1929. Vi tog med Tak imod Indbydelsen, og indbød samtidig den norske Forening til vort Aarsmøde i Slagelse 27.—28. August. Lidt senere optog Danmark Forhandling med Sveriges Trågårdsmästareförbund om en lignende gensidig Repræsentation ved Aarsmøderne, og ved det følgende gensidige Aarsmøde i Helsingør 1935 var baade Norge og Sverige repræsenterede og ved Mødet i København 1937 havde desuden Finland og Island sendt Repræsentanter, saa da var alle fem Lande repræsenterede.

Disse fælles nordiske Møder blev Anledning til, at jeg flere Gange fik Lejlighed til i min Egenskab som Formand for Alm. dansk Gartnerforening at gæste forskellige Egne i Norge og Sverige. Saaledes Trondheim, Tønsberg, Molde, Bergen, Frederiksstad, Lillehammer og Oslo for Norges Vedkommende og i Sverige: Stockholm, Malmø, Gøteborg og Ørebro. Foruden de faglige Sammen-

Norsk Gartnerforenings Aarsmøde i Molde 1934.

komster blev der ved Aarsmøderne foretaget forskellige Udflugter, hvorved der blev Lejlighed til at lære vore Naboers Lande at kende. Jeg mindes saaledes en Køretur i Rutebil fra Trondheim til Molde (Rosernes By), hvor vi passerede en storslaet Natur, som vi ikke kender i Danmark.

Ved Repræsentantmøderne i Norge eller Sverige blev der ogsaa Lejlighed til private Udflugter. Saaledes fik jeg under Opholdet i Lillehammer Lejlighed til at køre til Aulestad, Bjørnstjerne Bjørnsons tidligere Hjem, og nu Mindemuseum om denne Norges store Digter. Om Søndagen var jeg til Gudstjeneste i Lillehammer Kirke, udenfor hvis Indgangslaage der kort i Forvejen var rejst en Statue af Santalmissionæren Lars Skrefsrud, en anden af Norges Stormænd.

Paa Bjørnsons Mindestøtte paa Aulestad staar hans og hans Hustrus Navne og derefter:

„Her er Sommersøl nok,
her er Sædejord nok,
bare vi, bare vi havde Kjærlighed nok.
Rejst af Venner 1935.“

Paa Skrefsruds Mindestøtte staar indhugget:

„Lars Skrefsrud 1840—1910.
„Jeg skammer mig ikke ved Evangeliet“.“

De store Samlinger af gamle Huse med mere paa Majhaugen i Lillehammer blev naturligvis ogsaa beset. Dette er den troende Tandlæge Anders Sandvigs store Livsværk; nu overdraget til Byen.

Ved Mødet i Tønsberg 1933 holdt jeg to Foredrag om dansk Gartneri og Havebrug.

Ved den norske Havebrugsudstilling i Oslo i 1938 var jeg opfordret til at være Dommer. Udstillingen aabnedes Fredag 7. Oktober af Kong Haakon den Syvende personlig. Efter Aabningshøjtideligheden blev jeg som Dansker præsenteret for Kongen. Da vi havde hilst paa hinanden, sagde Kongen bl. a.: „Kan det ikke undertiden være et ubehageligt Hverv at være Dommer?“ „Jo, det kan det, Deres Majestæt, da det er umulig at tilfredsstille alle; men da jeg har været Rigsdagsmand i henimod 20 Aar, saa er man blevet vænnet til et og andet.“

„Ja,“ svarede Kongen leende, „jeg kan tænke mig, at man bliver lidt haardhudet ved det Arbejde.“

„Aa ja, det gør man maaske; men trods alt, saa prøver man at sove roligt ovenpaa,“ var mit Svar.

Nu har Kong Haakon prøvet at være ude for ganske anderledes Modvind under den anden Verdenskrig.

Stillingen som Formand for Alm. dansk Gartnerforening medførte ikke blot, at jeg kom til at deltage i de fælles-nordiske Gartnermøder i Norge og Sverige, (Finland naaede jeg desværre aldrig at gæste), men efter at Danmark var indmeldt i den internationale Havebrugssammenslutning, blev der ogsaa Lejlighed til at overvære disse interessante Møder eller Kongresser, som de benævnes.

I 1932 var der international Havebrugskongres i Paris, og denne Rejse har jeg omtalt i første Bind af mine Livserindringer. Denne Kongres havde kun faaet Repræsentanter fra 13 Lande og var derfor forholdsvis i „mindre Format“.

Seks Aar senere fra 12.—20. August 1938 afholdtes den 12. internationale Havebrugskongres i Berlin, og denne var af et betydeligt større Omfang, idet ca. 50 Lande var repræsenterede.

Den 11. August Kl. 10 var det første forberedende Møde i den store Pragtbygning „Krolloper“, hvor alle Møderne holdtes. Den egentlige Aabningshøjtidelighed foregik næste Dag, Fredag 12. August Kl. 11, og derefter gik det løs med Møder, Fremvisninger og

Fra et Møde i Stockholm af Gartnere og Trädgårdmästare 1936.

Nordiske Gartnere til Møde i Stockholm 6.-7. Marts 1938.

Første Række, siddende: Formændene for Nordens Gartnerforeninger. Fra venstre: Oddvar Lund Oslo, Norge. Olavi Coelan, Finland. Carlsen-Skiødt, Danmark. Otto A. Persson, Motala, Sverige.
Staaende: Repræsentanter fra de lire Lande.

Fester. Den 13. August gav den tyske Landbrugsminister Darre Frokost i Krollopers Festsal for de Delegerede, og ved den Lejlighed havde jeg faaet Plads mellem en tysk Officer og en tysk Læge. Jeg maatte meddele, at jeg talte daarligt Tysk, hvad mit Maal forøvrig røbede, men vi kunde da gøre os forstaaelige for hinanden. Da jeg endvidere kunde meddele Officeren, — hvem jeg talte mest med, — at jeg var *konservativ* Rigsdagsmand, tror jeg nok, at jeg steg noget i hans Anseelse.

Næste Dag var det Søndag, men jeg tog ikke med paa den planlagte Udflugt, men kørte til den tyske evangeliske Domkirke til Gudstjeneste Kl. 10. Det var Hofprediger Dr. Doehring, som havde Tjenesten. Domkirken var fyldt af Tilhørere, vel 2000 Mennesker, og vi fik en god evangelisk Prædiken, saavidt jeg kunde forstaa med mit mangelfulde Tysk. Jeg tænkte den Dag noget paa det store aandelige Fællesskab, hvor Jesu Navnet forener trods alt, hvad der ellers kan skille os ad. Det følte jeg ogsaa her i dette smukke Guds Hus.

Fra den internationale Gartnerkongres 12.-20. August i Berlin 1938.
Den tredje fra venstre staaende C.-Sk.

Næste Dag fortsattes der med Foredrag, og her i Krolloper saa jeg for første Gang noget nyt inden for Tidens vidt fremskredne Teknik. Naar Foredragsholderen f. Eks. holdt sit Foredrag paa Tysk, blev det — skjult for Tilhørernes Øjne, — oversat samtidig til Engelsk, Fransk og Italiensk, og gennem et elektrisk Anlæg gik Talen til et Modtagerapparat ved hver af Tilhørernes Pladser; naar man saa her tog de der anbragte „Øreklapper“ paa, kunde man indstille til hvilket af de fire Sprog, man ønskede eller bedst forstod. Jeg ved ikke, om det var en tysk Opfindelse; men jeg kunde ikke lade være at beundre den. Jeg har i al Fald aldrig truffet en lignende Installation i Danmark eller andre Steder.

Om Aftenen gav Landbrugsminister Darré Middag i Krolloper for ca. 400 Personer. Det var meget festligt og stilfuldt, og det lyste med Uniformer og Ordener. Foruden de forskellige Landes gartneriske Repræsentanter var ogsaa indbudt Landenes Gesandter o. s. v. Jeg havde faaet Plads ved Siden af en Brigadekommandør, med hvem jeg underholdt mig, som jeg bedst kunde. Kommandøren kendte lidt til Danmark, hvor han et Par Gange havde været paa Besøg i København og Helsingør. Senere tænkte jeg mit ved at høre om hans Besøg netop i de to danske Byer.

Under mit Ophold i Berlin aflagde jeg Besøg baade hos den danske Landbrugskonsulent Jacobsen og hos Gesandten Kammer-

herre Zahle. Med sidstnævnte drøftede jeg den danske Kirkes Forhold i Berlin. I de 10 Aar, Kammerherren havde været Danmarks Repræsentant i Berlin, havde han haft flere Forhandlinger med Formændene for den danske Kirke i Udlandet, Biskopperne Vegener og Joh. Gøtzsche. Vi var enige om, at de begge var betydelige Mænd, men personlig meget forskellige. Kammerherre Zahles yngste Barn, en Datter, var blevet konfirmeret i Berlin af den danske Præst, fortalte han.

Kongressen gik til Ende, og jeg tog over Hamborg-Padborg hjem med ny og værdifulde Indtryk.

To Aar efter den 6te nordiske Havebrugsudstilling, den 29.—30. August 1939, afholdtes Almindelig dansk Gartnerforenings Repræsentantmøde i Fredericia, og da min Valgperiode var udløbet, og jeg var passeret de 73 Aar, ønskede jeg ikke Genvalg. Selv om Arbejdet var blevet mig meget kært, og de 18 Aar paa Formandspladsen i et godt og frugtbart Samarbejde saavel med Bestyrelsen som med de 11 Personer, der nu udgjorde Foreningens lønnede Personale, nok kunde medvirke til, at det „trak“ lidt i mig at faa taget Afsked, saa forstod jeg paa den anden Side, at min Arbejdsdag nu var afsluttet her. Der var gaaet 37 Aar, siden jeg første Gang valgtes til Repræsentantskabet. Jeg havde aftjent min faglige Værnepligt. Afslutningen ved Mødet i Fredericia formede sig meget festligt for mig, baade ved Repræsentantmødet og ved den efterfølgende Middag. Jeg kunde skrive en hel Del herom; men dette maa jeg lade gaa ud og blot meddele, at jeg udnævntes ved denne festlige Sammenkomst til Æresmedlem af Foreningen og samtidig modtog jeg Foreningens store Guldmedalje.

For mig en festlig Afslutning paa en lang og kær Arbejdsdag.

Nogle Dage senere tog jeg Afsked med Foreningens Personale ved en lille hyggelig Sammenkomst. En dygtig Medarbejderstab, som det har været mig en Glæde at samarbejde med. Her ved det store Kontors forskellige Esser var jo det blevet smedet færdigt, som var planlagt af Bestyrelsen. Jeg vil mindes alle de gode Arbejdsfæller med stor Taknemmelighed; men jeg føler især Trang til at bringe Kontorchef Danvig en særlig Tak, fordi han lagde Sagerne saa godt til rette for Formanden, og for det gode Samarbejde vi havde i mange Aar.

Ved min Afgang som Foreningens Formand modtog jeg et stort Billede af samtlige elleve Funktionærer og Medarbejdere, og dette

Billede, der nu hænger over mit Skrivebord, betragter jeg ofte med taknemmelig Glæde. Det minder mig om en god Arbejdsdag.

Samtidig med, at jeg fratraadte Ledelsen i Foreningen, sendte Personalet mig følgende Hilsen, som jeg gerne vil slutte dette Afsnit med:

København, 30. August 1939.

Alm. dansk Gartnerforening sender Dem ved Deres Fratræden som Formand en hjertelig Hilsen med Tak for mangeaarigt behageligt Samarbejde og for lykkelig og forstaaende Ledelse af Foreningen. Vi ønsker Dem fortsat godt Helbred og mange lykkelige Aar.

Paa Personalets Vegne

Alfred M. Danvig,

Kontorchef.

Et saadant „Farvel“ ved Afskeden er som et varmt og hjerteligt Haandtryk, der ikke glemmes. Ogsaa her i mit Livs Billedbog vil jeg gerne sige Tak for den Afskedshilsen.

— — —

Ved min 80 Aars Fødselsdagsfest i Odense holdt Gartnerforeningens Kontorchef og Redaktør A. M. Danvig følgende Tale til mig:

„Paa Fyn blev Carlsen-Skiødt til Verden baaren,
og dør blev ogsaa hans Klæder skaaren.
Han blev dets Digter, han talte dets Sprog,
og selv om han ofte til Hafnia drog,
saa var det jo kun for at gøre sin Pligt
og tale paa Tinge og andet sligt;
der inde han ogsaa lidt Ro kunde finde,
til at skrive om det, der laa ham paa Sinde,
om Folk og Rige, om Mand og Kvinde,
hvorledes man Fred i sit Hjerte kan finde
og gode Hjem rundt i Landet bygge,
vort Folk til Helse, vort Land til Lykke.
Med ham som Leder vi godt var farne.
Paa Fyn dog vinked hans sikre Arne.
Her gransked han Skrifter og Hjemstavnsbøger,
og ikke forgæves han i dem pløjer.
Om dette dog ikke jeg her vil skrive.
Derom af andre vist talt vil blive.

.

Vi Gartnere siger Dig Tak for Dit Virke
 i vor Forening. Vi kunde mærke
 Din Indsats for vor Stand og vort Land
 og for dets Folk, ja, for hver en Mand.
 Du styrede os med en Kendermine
 og trygge vi var, som var mellem Dine,
 Du vilde Samling til fælles Gavn,
 i Storm som Stille Du fik os i Havn.

I syv og tredive et Skue Du holdt
 i Hafnias Forum, ja, det var stolt,
 det største, som Norden endnu har kendt,
 fra Norge og Sverrig blev Varer sendt,
 og Suomi sendte os gyldne Frugter,
 selv Island deltog med sine Produkter
 og Færingland viste sin sparsomme Have,
 selv Grønland fortalte, hvad det kunde lave.
 Ja, det var et Skue, vi sent vil glemme,
 som aldrig siden saas ude som hjemme.

Det ogsaa gav Gysser i vældig Masse,
 som fyldte godt i vor slunkne Kasse.
 Men for at vi ej skulde os forsluge
 og alle de dejlige Penge bruge.
 Du købte et Hus til Foreningens Virke
 for mange Plovmand og Tusinder stærke.
 Nu Huset bærer Foreningens Navn,
 her meget gøres til Standens Gavn,
 men tro ikke, at vi har gyldne Sale,
 kun lyse Kontorer og Mødelokale
 samt Plads til femten Gartnerstudenter
 og alle Foreningens Konsulenter.
 Ja, det var just noget, vi trængte til,
 og derfor vi her Dig takke vil.

Det kan kun blive en fattig Tale,
 naar vi vil forsøge i Ord at udmale,
 hvad vi er dig skyldig og stadig dig skylder,
 men med Dine Gæster vi her dig hylder

og ønsker Dig Helse og gode Kaar,
 ja, gid Du maa leve i mange Aar.
 Vi Gartnere her er kun alt for faa.
 Vi beder Jer alle om bi os at staa
 og raabe et Hurra for Carlsen-Skiødt
 i Taknemlighed, fordi han blev født.
 Han leve.“

Kontorchef *A. M. Danvig*,
 Gartnerforeningen, København.

Kristelig Gartnerkreds. Som et Led i mit gartneriske Arbejde kom jeg ogsaa med i Arbejdet, da Kristelig Gartnerkreds blev stiftet 26. September 1918 ved en lille Sammenkomst paa Missionshuset „Bethania“ i Odense. Der var ikke indbudt til stort Folkemøde, hvor der skulde forhandles og drøftes for og imod; vi var blot en lille Kreds af troende Gartnere, som sad sammen og tale om, hvad vi jævne Hverdagsmennesker som Kristne kunde udrette for Guds Riges Sag og som Standsfæller blandt vore Kolleger under den forfærdelige Verdenskrig, hvor det var, som alle onde Magter var sluppet løs.

Der blev bedt og talt, og før vi skiltes, var „Kristelig Gartnerkreds“ stiftet, og Bestyrelsen valgt. Planteskoleejer Rønø blev Formand, og jeg kom med i Bestyrelsen.

Planerne for K. G.s fremtidige Arbejde omfattede i det væsentlige to Hovedlinier. For det første Hedningemissionsarbejdet, og her laa det lige for at støtte det Arbejde, der lededes af de to Missionærer, som tidligere havde været Gartnere, nemlig Missionær Vyff i China, der bl. a. beskæftigede en Del unge Kinesere ved Havebrug, og Missionær Eie i Santalistan, hvor han foruden sin Missionærgerning ledede Arbejdet ved Thehaven i Assam.

Men foruden Arbejdet for og Støtten til Missionsarbejdet i den fjerne, store Verdensdel Asien skulde Foreningen ogsaa være som et Samlingspunkt for kristne Gartnere i Danmark, idet vi mindedes Ordet: „Hvad du evner kast af i de nærmeste Krav.“

SOGNERAAD OG BYRAAD

I de første Aar, efter at vi var flyttet til Krogsagergaard, gav jeg mig meget lidt af med offentlige Sager ud over noget kristeligt Arbejde. Jeg havde ganske simpelt slet ikke Tid dertil. Jeg læste mine Aviser, der gennem de skiftende Aar har været „Fyns Stiftstidende“, „Nationaltidende“, Fyns Tidende“, „Hovedstaden“ samt „Kristeligt Dagblad“. Sidstnævnte har jeg holdt, fra det udkom for 50 Aar siden. Det interesserede mig meget at følge med saavel i vor hjemlige Politik som i den større Verdenspolitik. De to kan jo ikke helt skilles ad.

Som Regel deltog jeg ikke i politiske Møder i disse Aar; men en Undtagelse gjorde jeg dog herfra engang. Den senere bekendte Politiker, Redaktør Emil Marott holdt en Aften et Møde i min Nabos, en Handelsgartners, Arbejdsskur, og dette Møde overværede jeg.

Saa vidt jeg husker, var dette det første socialistiske Møde, jeg har overværet. Socialdemokratiet var jo dengang i sin Vorden og Vækst. Det var ikke nogen stor Forsamling, Marott havde at tale for den Aften, idet der, foruden nogle „Reservetropper“ inde fra Købstaden, kun var mødt faa fra selve Vor Frue Landsogn, hvor Mødet blev holdt, vel ialt omkring en Snes Stykker med „Reservetropperne“. Marott var ikke nogen ringe Taler, selv om han dengang ikke endnu var blevet trænet rigtig op. Det var i den Tidsperiode, hvor Socialdemokratiet ved deres Folkemøder ofte slog paa dette om en Deling af de timelige Værdier, og det var ogsaa den Aften Grundlaget for Marotts Tale. Han sagde, som jeg tydelig erindrer, omtrent saaledes: „Hvis alle Verdens Formuer skal deles mellem samtlige Jordklodens Beboere, kan der kun blive en halv Ko til hvert Menneske. Tænker vi os derimod, at Danmarks Nationalformue blev delt mellem det danske Folk, blev der 3000 Kr. til hver Person, og ansætter vi Gennemsnittet af en Familie til 5 Personer, vil det sige, at hver Husstand kan faa 15,000 Kr.“

Saa godt som alle, der den Aften hørte Marotts Tale, kom i den

Gruppe af Danmarks Befolkning, der skulde „have“ ved en saadan Deling, saa jeg kunde vel tænke mig, at „de gode Ord den Aften fandt et godt Sted,“ hos adskillige af Tilhørerne. Men ak ... nu er der gaaet 50 Aar siden hin Aften, og de fleste af Tilhørerne ligger nu i deres Grave, og der har ingen Deling af Formuerne endnu fundet Sted, ja, der tales slet ikke mere om det Spørgsmaal. Det er gaaet med denne politiske Talemaade, som det er gaaet med saa mange Programudtalelser af de forskellige politiske Partier, at det var kun Ord, maaske „fagre Ord, som Hjerter kunde friste,“ men de blev aldrig til Virkelighed. „Tiden til deres Gennemførelse er endnu ikke modent“, vil maaske en rigtig Politiker sige som Forklaring hertil. Selv om Marotts og min politiske Indstilling ikke laa paa Linie med hinanden, saa synes jeg, at han tog et smukt og modigt Standpunkt i det sønderjydske Spørgsmaal 1920. Det kom til at koste ham hans Rigsdagsmandat; men vi var sikkert mange, som dengang beundrede ham, fordi han satte Fædrelandets Sag højere end sin politiske og sin økonomiske Stilling. Der var noget af det rigtige, som en Rigsdagsmand bør være i Besiddelse af.

Stigen opad i det offentlige Liv har adskillige Trin, og de fleste maa begynde med det nederste, for derefter Trin for Trin at stige opad. Nogle naar helt op til de øverste Trin, hvor deres Medmennesker let kan faa Øje paa dem, da de der staar i fuldt Sollys. Andre naar ikke ret langt op ad Stigen, og de bliver derfor let borte i den Taage, som lægger sig nærmest Jordoverfladen. I Højderne er der ingen Taage, men der er des mere Blæst og mere Fare for de dybe Fald. „Det faldt, og dets Fald var stort,“ siger Jesus om Huset, der var bygget paa Sand.

I de Aar, vi boede paa Krogsgærsgaard i Vor Frue Landsogn, var dette i kommunal Henseende et selvstændigt Sogn med eget Sogneraad o. s. v. Oprindelig var Odense Købstad omkredset af tre Landsogne, nemlig St. Knuds, der for flere Aar siden var indlemmet under Byen; St. Hans Landsogn, der i kommunal Henseende var et „Distrikt“ med en Distriktsbestyrelse, og Vor Frue, der var et „Sogn“. I kirkelig Henseende hørte de alle tre til Kirkerne i Købstaden. Tidligere var Vor Frue Landsogn ogsaa et Distrikt, men engang i den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede havde Beboerne ønsket at blive et Sogn, da de derved blev valgberettiget (og valg-bare) til Amsraadet. Ønsket blev imødekommet af Ministeriet; men det fik aldrig nogen praktisk Betydning ved Amsraadsvalg.

Odense By, der voksede stærkt, strakte sine Fangarme ud efter

„Naboerne“, og i Dag er alle tre Landsogne indlemmet under Købstaden, og Vor Frue Landsogn er blevet til Korsløkke Sogn. Dette og Sct. Hans Landsogn, — nu Fredens Sogn, — har hver faaet sin egen Kirke. Sct. Knuds Landsogn (Bolbro) fik et Odinstaar; men venter paa sin Kirke.

Vor Frue Landsogn var altsaa et „rigtigt“ Sogn med alle de kommunale Institutioner, som Lovene og Tiden krævede. Omkring Midten af forrige Aarhundrede var der blevet oprettet et „Sogneforstanderskab“, og den ældste Protokol viser, at den er ført dels af Sognepræsten Colding ved Vor Frue Kirke og dels af Godsejer Lyders paa Blangstedgaard. Senere er Protokollen i flere Aar ført af Skolelærer Christiansen i Ejby. De jævne, praktiske Vælgere var dengang ikke meget øvet i skriftligt Arbejde. Senere hen kunde Sogneraadsformændene selv føre Protokollen.

Nogen særlig stor Interesse synes dette nye „Sogneforstanderskab“ (eller senere Sogneraad) ikke at have haft i de første Tider. Ved et af Valgene til Forstanderskabet, hvor der skulde vælges 5 Medlemmer, bliver de 4 valgt med 2 og 3 Stemmer, og derefter følger den gamle Protokol noget mystisk til, „og for at faa Tallet ulige, valgtes der et femte Medlem“. Men meget Arbejde har der heller ikke været for Raadet, da Aarsudgiften kun drejede sig om nogle faa hundrede Rigsdaler.

Da vi kom til Sognet, havde det ca. 800 Indbyggere, nu er det oppe paa 3000 og er stadig voksende.

Det første kommunale Hverv, som jeg fik overdraget, var at blive Medlem af Skolekommissionen i 1903. Det var Skolens Førstelærer Hindse Nielsen, der foreslog mig, og Sogneraadet fulgte hans Forslag. Denne lille Begyndelse havde jeg megen Glæde af, da mine Interesser i høj Grad omfattede Skolevæsenet og Børneundervisningen. Det var en Arv fra min egen Skoletid i en Landsbyskole.

Et Par Aar senere ved Valget 14. November 1905 blev jeg valgt ind i Sogneraadet. Deltagelsen i Valget var endnu ikke særlig stor, selv om der blev afgivet flere Stemmer end ved det omtalte Valg i forrige Aarhundrede. Den store Tilslutning og Kampen om Fler-tallet i Raadet kom først senere. I 1905 valgtes jeg med 27 Stemmer og min Modkandidat fik 17. 1909 valgtes jeg til Formand for Raadet og denne Plads beholdt jeg i 12 Aar. Da jeg ved Kommunevalgene i 1921 var blevet Folketingsmand, ønskede jeg ikke Genvalg til Sogneraadet.

Uanset at Raadets Medlemmer var valgt af forskellige politiske

Partier, havde jeg den Tilfredsstillelse, at jeg ved de aarlige Valg til Formandsposten blev valgt uden Modkandidat — paa en Gang nær. Raadet bestod af 7 Medlemmer, deraf 4 „borgerlige“ og 3 Socialdemokrater, og derfor fandt alle det naturligt, at Flertallet besatte Formandsposten. Skønt vi som Regel alle arbejdede godt sammen, maa jeg, — det var et af de første Aar, — være kommet paa Socialdemokraternes „sorte Tavle“; thi til almindelig Overraskelse foreslog Formanden for den socialistiske Oppositionsgruppe en anden af Raadet til Formand. Denne erklærede imidlertid, at han paa ingen Maade vilde være Formand, og efter et Par Afstemninger, da jeg i første Omgang undlod at stemme, endte det hele med, at jeg igen valgtes til Formand, og Arbejdet fortsattes i god Forstaaelse. Som Aarene gik, blev Forslagsstilleren i Oppositionen og jeg rigtig gode Venner, og efter at han senere var udtraadt af Sogneraadet, er jeg temmelig sikker paa, at han endog gav mig sin Stemme ved det følgende Sogneraadvalg.

Alt dette er vel kun en ringe Ting, men naar jeg har fremdraget det her, er det, fordi det har glædet mig at kunne sige, at forskelligt politisk Syn paa en Samfundsordning behøver ikke at være en afgørende Hindring for et godt og frugtbart Samarbejde om de praktiske Samfundsspørgsmaal i en Kommune. Er det fælles Maal, vort Folks og Lands Vel, det første og det partipolitiske det næste og mindre vigtige, saa er et Samarbejde muligt. Saavel i mit kommunale Arbejde som i min Rigsdagsvirksomhed har jeg altid søgt for mit eget Vedkommende at sætte Sagen over Partihensynet; men dette kan naturligvis medføre, at man ikke bliver udpræget Partigænger, og jeg synes heller ikke, man behøver at være det, uden derfor at svigte den Tillid, Vælgerne har vist ved at give een deres Stemmer. Er et Forslag godt, maa det betyde mindre fra hvilket Parti det fremsættes.

Vor Frue Landsogn bestod af tre ældre Byer, Ejby (Egeby, Byen ved Egene), Killerup (Torpen ved Kilden) og Biskorup (Bispens Kotorp). Som Forstad til Odense havde Landsognet oprindeligt meget ringe Bebyggelse, og Hovedgaarden Blangstedgaard indtog et stort Stykke af Sognet. Denne Gaard, der var blevet afbrændt i Svenskekrigen, havde tidligere tilhørt Odense Bispesæde; men gik senere over til private Ejere. Her var en gammel Vandmølle, og Lindved Aa, som løb forbi Gaarden, havde i sin Tid været benyttet som et Led i Befæstningen af Herregaarden. Det øvrige Jordareal i Sognet var delt mellem flere større Bøndergaarde og nogle faa Huse.

Oprindelig var her hverken Kirke eller Skole. I første Bind af mine Erindringer har jeg fortalt om Kirkens Tilblivelse, og det blev en af mine første og betydeligere „Embedspligter“ som Sogneraadsformand at fungere ved Kirkens Indvielse den 2. Maj 1909.

Som nævnt havde Landsognet oprindelig heller ikke haft nogen Skole. Børnene maatte, — forsaaavidt de da gik i Skole, — søge til Hunderup, hvor der var en gammel Skole fra Frederik den Fjerdes Tid. Men det var en lang Vej for Børnene at gaa især fra Biskorup, og det saa meget mere, som der først ved 1885 blev bygget Bro over Aaen ved Ejby,*) saa Børnene nord for Aaen maatte tidligere enten passerer Frederiksbroen, der i de Tider var den eneste Bro over Odense Aa ind til Byen, eller ogsaa maatte de benytte Slusebroerne ved Ejby Mølle, som var privat og ikke offentlig Vej.

Skolevejen til Hunderup var for Børnene i Landsognet altsaa baade lang og besværlig, og det er ikke at undres over, at Børnenes Forældre gerne saa en Ændring i dette Forhold. Da Skoleloven af 1814 krævede en bedre Undervisning, blev Beboerne i Vor Frue Landsogn enige om i 1818 at sende to Mænd til Brahetrolleborg Seminarium for at forhøre, om de derfra kunde faa „en ung Karl“ til som Skoleholder at undervise Børnene i Ejby. Det var ikke nogen kort Rejse til Brahetrolleborg i de Dage; men Mændene kom da Vejen over og fik „fæstet“ en Skoleholder.

Nu kunde Undervisningen begynde, men da der ikke var nogen Skolebygning, blev der lejet et Værelse i den vestre Del af den daværende Ejby Bysmedie tæt ved Branddammen. Det var et yderst tarveligt Rum, og saa vidt man kan skønne, var der stampet Ler-gulv der, hvilket ogsaa var almindeligt i jævne Folks Huse paa Landet i de Tider. Det var trange Tider for Befolkningen, og derfor maatte der udvises stor Sparsommelighed.

Omkring 1822 blev der købt en Skolelod paa 6 Tønder Land ved Ørbækvejen og her opførtes saa en Skolebygning med Beboelse til Læreren samt de nødvendige Ladebygninger. Denne Skole benyttes indtil Aar 1900, da der byggedes en mere moderne Skole i Ejby med 2 Hovedskoleklasser og 1 Forskoleklasse. Imidlertid voksede Befolkningstallet og dermed ogsaa Børnetallet, saa det blev

*) Før Broen ved Ejby By blev bygget, var der her over Aaen et »Vadested«, saa der til visse Tider af Aaret kunde køres over Aaen med Heste og Vogn. Der var i Aaen anbragt en »Mærkesten«, og saa længe den ragede op over Vandspejlet, lod det sig gøre at køre over Vadestedet, men naar der var Højvande i Aaen, maatte man holde sig derfra. Fodgængere kunde heller ikke benytte Vadestedet tørskoet.

nødvendigt at foretage en ny Udvidelse i min Formandstid. Det krævede mange Overvejelser og lange Forhandlinger, men det endelige Resultat blev, at der opførtes en selvstændig Forskole, og Hovedskolen fik 3 Klasseværelser; saa Undervisningen fordeltes paa 7 Klasser med Hverdagsundervisning. Over Døren til den ny Forskole fik jeg indmuret en Sandsten med denne Indskrift: „Og Barneret gjorde Fremgang i Naade og Yndest hos Gud og Mennesker“.

Skolens Indvielse foretoges af Stiftsprovst Lützhøft 27. September 1918. Der var endnu paa det Tidspunkt den gamle Samhørighed mellem Kirke og Skole, som desværre blev brudt ved de ny Skolelove. Ved Indvielsesfesten bagefter i Forsamlingshuset talte Sognepræsten Vilh. Buch og jeg. En stor Del af Sognets Beboere var kommet til Stede ved den Lejlighed.

I min Formandstid havde vi flere Gange Lærerbesættelser, og naar en Ansøgers Papirer ellers var gode, var det for mig meget vigtigt, om vedkommende var et troende Menneske; Børnene skulde jo ikke alene have en Del Kundskaber, der kunde komme dem til gode senere hen i Livet; men de skulde ogsaa opdrages for Evigheden, — om det kunde lykkes.

Ved en Vakance i et Lærerindeembede fik jeg en Dag Besøg af en af Ansøgerne, en Frk. N. N. fra Sjælland. Hun gjorde et særdeles godt Indtryk, og hendes Papirer var meget fine, hvorfor jeg i Samtalens Løb spurgte, om hun samtidig søgte andre Embeder. Jo, hun søgte da ogsaa et paa Sjælland, „men der bliver jeg ikke indstillet,“ sagde hun. „Hvorfor bliver De ikke det,“ spurgte jeg. „Nej,“ svarede hun stille, „jeg har Eksamen fra Haslev Seminarium, og Sogneraadet der indstiller ingen derfra.“ Jeg kunde naturligvis intet love hende, ja, ikke engang give hende et lille Haab, saa jeg maatte nøjes med at sige: „Det skal De ikke være ked af, for Gud har nok noget andet til Dem i Stedet for.“

Hun blev imidlertid indstillet til det ledige Embede ved vor Skole og fik det. Hendes fine Eksamen var en god anbefaling for hende; men hun er ikke den eneste, der trods Flid, Evner og en god Eksamen er blevet vraget af indstillende Myndigheder, fordi de sluttede sig til indre Mission eller blot havde faaet deres Uddannelse paa et af indre Missions Seminarier.

Fra 1. April 1936, da Landsognet blev indlemmet i Odense Købstad, er Skolen i Ejby ophævet, og Børnene er henvist til den ny Korsløkke Skole ved Nyborgvejen.

Formandsstillingen i Sogneraadet gav mig meget Arbejde, men

samtidig bragte den mig ogsaa i Forbindelse med mange Mennesker og Institutioner, hvilket blev udviklende for mig selv. Udledningen af Alderdomsunderstøttelse til de gamle Mennesker i Sognet og mine Samtaler med dem, hører til mine gode Minder fra den Tid. Vanskeligere var det med dem, som af en eller anden Grund fik almindelig Kommunehjælp, og Vanskeligheden laa som oftest deri, at Nøden var selvforskyldt, og at Penge tit var en daarlig Hjælp.

Valgene saavel til Kommunen som til Rigsdagen kunde give Anledning baade til Alvor og Gammen. Udfærdigelsen af Valglisterne kunde undertiden volde en Del Bryderi, og hvis en Person var blevet glemt eller urigtig var ført paa Listen, var det kedeligt saavel for vedkommende som for Sogneraadet, selv om Fejlen var hændelig.

Da Vor Frue Landsogn i 1909 fik sin egen Kirke, som Filialkirke til Vor Frue Kirke i Odense By, skulde Bekendtgørelser om Rigsdagsvalg m. m. „læses ved Kirkestævne“. Saaledes afgjorde Formanden for Valgbestyrelsen, Odense Bys kongevalgte Borgmester det, selv om Kirken kun var Filialkirke. Da Distriktet var et „Sogn“, blev det ligestillet med andre Landsogne.

Fra Borgmesterkontoret fik jeg et Aar Bekendtgørelsen tilsendt, at „Vi Frederik den Ottende, Konge af Danmark o. s. v.“ havde bestemt, at der skulde afholdes Valg til Rigsdagens Folketing, og der medfulgte en Besked om, at nævnte Bekendtgørelse skulde ved Kirkestævne „læses“ de to sidste Søndage før Valget.

Jeg maa sige, at jeg ikke skænkede denne for Landsognet ny Bekendtgørelsesmaade megen Opmærksomhed, da Kirkegængerne i Reglen var gaaet, inden Kirkesangeren, der skulde læse til Stævne, var naaet udenfor Kirkedøren. Vor udmærkede Kirkesanger ved Landsognets Kirke sagde engang meget morsomt til mig: „Det er saa kedeligt for mig, at naar jeg kommer ned til Døren og begynder at „præke“, saa er Tilhørerne væk.“

Men Lov er Lov, og Lov skal holdes, og derfor skulde der alt-saa „læses“ to Søndage i Træk. Denne Bestemmelse var sat ind i Loven 1849, da Folk ikke holdt mange Aviser og enkelte kunde maaske heller ikke læse; men i det 20. Aarhundrede var det danske Folk paa et højere Kulturtrin, end da den første Grundlov og Valglov blev givet.

Nu traf det sig saa uheldigt for mig, at i den sidste Uge før Valget var ogsaa Store Bededag, og Bekendtgørelsen blev, — ved

en Fejl fra min Side, — læst St. Bededag og den efterfølgende Søndag, altsaa ved de to sidste Gudstjenestedage før Valget.

Jeg troede, at alt var i sin gode Orden; men det var det bare ikke. Jeg sendte skriftlig Meddelelse ind til Borgmesterkontoret, at der var „læst“ de to Datoer — ved de to Gudstjenester.

Da hele Valgkomiteen, hvortil jeg som Sogneraadsformand ogsaa hørte, et Par Dage senere paa Valgdagen samledes forud for Valget for at aftale forskellige Ting, blev jeg baade overrasket og næsten forfærdet ved at høre Formanden, Byens kongevalgte Borgmester, den kloge Jurist sige, at der var sket en beklagelig Uregelmæssighed, nemlig den, at Bekendtgørelsen om Valget var ved Kirkestævnet i Vor Frue Landsogn læst, ikke de to sidste *Søndage*, men de to sidste Helligdage. „Og,“ føjede Borgmesteren til, „jeg maa nu indberette dette til Ministeriet, som maaske af den Grund vil kassere Valget og kræve Omvalg.“

Liden Tue kan jo vælte stort Læs, véd jeg, men her væltede Læsset dog ikke. Jeg gjorde en Undskyldning for, at jeg ikke havde været opmærksom paa, at der kun maatte „læses“ om Søndagen.

Men det forandrede jo ikke den indtrufne Uregelmæssighed.

Saa var der en anden af Valgbestyrelsen, som ret respektløs overfor Love og Paragraffer sagde omtrent saaledes: „Skidt med det, det betyder da ingen Ting.“

Men det mente Juristen nu ikke.

Om Sagen blev indberettet til Ministeriet, ved jeg ikke; men Valget blev ikke kasseret, og jeg hørte aldrig mere om den Ting. Derimod vidste jeg nu, at naar der i Loven stod „Søndag“, betød det ikke ogsaa „Store Bededag“.

Baade dengang og mange Gange senere har jeg haft Lejlighed til at beundre Juraen.

Dengang under den gamle Valglov var der noget, som hed „ordførende Stillere“. Det vil sige, at hver Folketingskandidat blev ved en Tale fra Valgtribunen anbefalet af en eller flere Stillere før Stemmeafgivningen begyndte. Senere blev Lovgiverne klar over, at disse Taler kun var Spild af Tid og nytteløst. Saa blev dette afskaffet.

Valget i Odense foregik dengang i Rytteriets store Ridehus, i hvis ene Ende var bygget en Tribune til Valgbestyrelse, Rigsdagskandidaterne og de ordførende Stillere.

Da Valget 1909 var et saakaldt „Forsvarsvalg“, havde den senere Forstander paa Diakonissestiftelsen, Dr. theol. J. L. Koch, som da

var Præst i Odense, lovet at anbefale den konservative Kandidat, Borgmester Nancke, fra Korsør. Den anden Kandidat var Redaktør Marott.

Først talte Marotts Stiller, og „Folket“, der stod tætpakket i det store Ridehus, forholdt sig ganske rolige, saalænge der taltes fra socialdemokratisk Side. Men Vælgerfolkets Kultur var dengang ikke større, end da Pastor Koch begyndte at tale, blev der et Spektakkel, saa ingen kunde høre, hvad han sagde.

Valghandlingen blev ledet af Formanden for Valgbestyrelsen, Odense Bys Borgmester, der i Dagens Anledning havde forsynet sig med en Klokke saa stor som en Skibsklokke (eller en lille Kirkeklokke), og da Uroen blev højroset, greb han Klokken og ringede, saa det drønedede ud over den store Forsamling.

Da Spektaklet var stilnet af, raabte han ud over „Folket“: „Mine Herrer, (Damerne havde ikke Valgret dengang), De tager storligent fejl, hvis De tror, at dette er et Vælgermøde. Det er en højtidelig Rigens Akt, hvorfor jeg maa anmode Dem om at være rolige.“

Dette med „Rigens Akt“ gjorde sin Virkning, Pastor Koch fik Lov at tale nogenlunde i Fred, og Valget gik sin Gang. Marott valgtes.

For mig var dette et interessant Folkelivsbillede; det gjaldt for mange af Vælgerne ikke om at faa Sagen belyst fra alle Sider; men meget mere om at hindre en Taler fra et andet Parti i at komme til Orde.

Valg, Valglister og Skatteligning gav baade Arbejde og Bryderi, ikke mindst det sidste. Tilkaldelserne var næsten lige saa ubehagelige for mig, der skulde tage Afhøringen, som for de tilkaldte; men der kunde ogsaa indtræffe muntre Situationer. En Gaardmand havde to Aar i Rad opgivet 3000 Kr. i Indkomst, og da Sogneraadet efter Omstændighederne fandt det paafaldende, at Indkomsten i begge Aar nøjagtig havde været ens, — dette pæne runde Tal, — blev han tilkaldt for at give Oplysning. Da vi havde talt lidt om Sagen, og han intet som helst Regnskab havde for sine Indtægter eller Udgifter, stillede Sogneraadet sig tvivlende overfor det opgivne Beløb. „Ja,“ svarede Manden aabenhjertet, „jeg ved ikke, om det er rigtigt, men da det gik i Fjor med de 3000 Kr., tænkte jeg, det ogsaa gik i Aar.“ Men det gik altsaa ikke.

En Haandværker havde tvers over sit Selvangivningsskema skrevet det ene Ord: „Balance“, men ingen Tal. Det var jo udmærket for Manden, at der havde været Balance paa Aarsregnskabet; men

meget oplysende for Ligningsmyndighederne var det jo ikke om, hvad han havde haft i Aarsindkomst.

Den sværeste Tid var Krigsaarene fra August 1914 til 1918—19. Tilførslerne af Varer her til Landet gik delvis i Staa, og Priserne steg uhyre paa de Varer, der enten var paa Lagrene eller naaede at komme her til. Vor Kulindførsel var meget lille, og der maatte hugges haardt i vore Skove; Landsognet fik saaledes fra Nordsjælland Brænde, der af Sogneraadet maatte fordeles til Forbrugerne. Ligeledes toges Tørvemoserne stærkt i Brug; men ogsaa her blev det en Opgave at passe paa, at den Brændselsvare, som blev leveret, dog var af nogenlunde god Kvalitet.

Smør, Sukker, Brød, Kaffe og Korn til Heste, Høns m. m. kunde kun faas udleveret paa Fordelingskort, og især i Begyndelsen gav det ikke saa faa Bryderier; men efterhaanden, da det gik op for Folk, at det ikke kunde være anderledes, gik det lettere.

En Dag fik jeg Besøg af en vred Mand. „Jeg maa have noget mere Brød,“ sagde han meget bestemt, „jeg kan ikke nøjes med det, jeg har faaet tildelt.“

„De har faaet ikke blot den sædvanlige Ration, De har ogsaa faaet Tillægskort for „haardt Arbejde,“ svarede jeg, „men jeg har nogle Byggryn, som jeg kan anvise Dem.“

„Tror Formanden, at jeg kan tage Grød med paa Arbejdspladsen,“ kom Svaret stadig bistert.

„Nej,“ svarede jeg sagtmodig smilende, „men kunde De ikke tænke Dem at spise Grøden hjemme og saa tage Rugbrødet med paa Arbejdspladsen.“

Manden indsaa vistnok, at der kunde være lidt Mening i den Fordeling, og vi skiltes ad som nogenlunde gode Venner, efter at han havde faaet sin Rekvisitionsseddel paa nogle Pund Gryn.

En anden Dag blev jeg i Telefonen ringet op af en ældre Gaardmand. „Jeg ser i Avisen, at Personer over 60 Aar kan faa Kort til Kaffe,“ sagde han.

„Ja, det er rigtigt nok,“ svarede jeg, „og hvis De vil sende Bud efter et Kort, er det til Tjeneste.“

„Tak,“ sagde han nok saa fornøjet, „men hvor kan jeg købe Kaffebonnerne.“

„Det véd jeg ikke noget om, og forresten kan der vist neppe faas rigtig Kaffe her i Byen; men De maa hellere forhøre hos Kaffehandlerne. Kortet kan De altsaa faa her hos mig.“

Kortet blev ikke afhentet, — det kunde der jo ikke koges Kaffe

paa, — og hvis der hist og her havde ligget nogle Smaalagre af Kaffebonner, var de tømte i Løbet af nogle Øjeblikke.

Ogsaa Fordelingen af Korn til Høns til de mange smaa Husstande, som ikke selv havde Landbrug, kunde afføde morsomme Scener. Uddelingen af disse Rekvisitionssedler foregik i Forsamlingshuset, og en ung Skoleelev kommer en Dag derind og melder, at de havde, — jeg tror — syv Høns. Han bliver ekspederet i Henhold hertil; men lidt senere kommer han hæsbælende paany ind i Forsamlingshuset og meddelte, at der var otte og ikke syv Høns.

„Hvordan er det at forstaa,“ spurgte jeg, „du sagde jo syv før.“

„Jo,“ svarede han, „jeg talte Hønsene, før jeg gik herhen, men jeg glemte at tælle den med, som laa inde paa Reden og rugede.“

Vi blev hurtig enige om, at den Høne maatte ogsaa have sin Ration, og glædesstraalende gik Drengen med sin ændrede Udleveringsseddel.

Det blev efterhaanden i høj Grad Surrogaternes Tid. Brændt Korn og Roer gav en herlig Kaffe, og kunde man blot lade være at tænke paa Fortiden, saa smagte denne hjemmelavede Kaffe fortræffelig. De unge Skud paa Tjørnehækkene og Jordbærplantens spæde Blade gav en udmærket The. Der kom Erstatningsstoffer for Sæbe, Tobak og meget andet, og Spiritus kunde en kort Tid slet ikke faas; men det gik fortræffeligt alligevel, ja Sundhedstilstanden blev betydelig bedre end før Krigen. Alle Priser steg til urimelige Højder, og da Tilbageslaget kom i Begyndelsen af Tyverne, slog det dobbelt haardt. Der var Overflod af Penge i flere Aar, men det viste sig hurtigt, at dette var intet Gode for mange; thi hvad der kom let, gik let igen. En Arbejderkone i vort Sogn beklagede sig over sin Mand, der efter hendes Mening havde faaet Storhedstanker, da Lønningerne var steget til det dobbelte eller tredobbelte. Tidligere havde han været taknemmelig for to Retter Mad om Middagen, men nu forlangte han tre eller fire Retter, ligesom andre Herskaber!

— — —

Under Krigen blev der oprettet et frivilligt Bevogtningskorps, som skulde føre Tilsyn med Jernbanen fra Nyborg til Strib, at den ikke blev udsat for Sabotage og lignende. Der meldte sig tilstrækkelig frivillig Mandskab, og jeg blev udnævnt til Chef for den lille Styrke, som skulde føre Tilsyn fra Odense og et Stykke Øst paa. Jeg fik udleveret et moderne Gevær, Armbind m. m.; men kom aldrig i Funktion — heldigvis. Dengang blev der ikke opfordret til at lave Sabotage; thi Danmark var ikke besat af Fjender.

Den tunge Krigstid gik til Ende, og lidt efter lidt ophævedes Restriktioner og andre Krigstidsforanstaltninger, men endnu 25 Aar efter er Verden ikke kommet tilbage i det gamle Leje, — om den nogensinde kommer det. Nu er en ny Verdenskrigs Ulykker gaaet hen over Europa, og det var paany, som om alle Ondskabens Magter var sluppet løs.

Godt, at der endnu er noget, som „holder igen“, nemlig Herrens stærke Haand, der sætter Grænser, som ingen kan komme over.

I 1915 var jeg blevet valgt ind i Bestyrelsen for Odense Amts Sogneraadforening, og 1917 valgtes jeg til Næstformand, hvilken Stilling jeg beholdt i fire Aar, indtil jeg i 1921 udtraadte af Sogneraadet. Folketingsmand, tidligere Konseilspræsident, Klaus Berntsen, var Formand og havde været det siden Foreningens Stiftelse, men da han i de Aar var stærkt bundet til Rigsdagen, blev meget af Arbejdet overladt til Næstformanden. Den 25. September 1919 havde Foreningen bestaaet i 25 Aar, og det blev i den Anledning overdraget til mig at skrive en lille Bog om „Odense Amts Sogneraadforening gennem 25 Aar.“ Dette var den anden Bog, jeg har faaet trykt, og den blev købt til alle Sogneraadsmedlemmerne i Amtet. Der var samme Dag Jubilæumsfest paa Fyns Forsamlingshus og samtidig Fest for Klaus Berntsen. Han fik ved den Lejlighed flere Gaver af Sogneraadsmedlemmerne, og Kongen udnævnte mig til Ridder af Dannebrog. Jeg tror nok, at det var Sogneraadens høje Chef, Stiftamtmand J. F. Simony, som var Skyld i, at jeg fik denne Hædersbevisning.

Da jeg den 21. September 1920 var blevet valgt til Folketingsmand for Odense Amt, maatte min Virksomhed som Formand for Vor Frue Landsogn ophøre. Jeg fungerede dog indtil 1. April 1921, men det daglige Arbejde maatte i det væsentlige besørges af Sognefoged Peder Olsen. Den 12. Marts 1921 foretoges nyt Valg til Sogneraadet, og der var hertil indsendt tre Lister. Deraf fik den borgerlige Fællesliste 189 Stemmer; Fri Socialdemokrater 33 St. og Socialdemokraterne 190, og herefter havde Socialdemokraterne for første Gang Flertal ved Valget med 1 Stemmes Majoritet. Senere viste det sig, at to fraflyttede Vælgere havde stemt ulovligt, og af den Grund blev Valget kasseret. Ved Omvalget 31. Marts var kun opstillet to Lister, og denne Gang fik den borgerlige Liste Flertal.

Lørdag 2. April 1921 afholdtes Fælles-Sogneraadsmøde. Det afgaaede Sogneraad afleverede Protokoller, Arkivsager, Kassebehold-

Vor Frue Landsogns Sogneraad 1920.

1 Peder Møller. 2. Ludvig Hørsen. 3. Peder Jørgensen. 4. J. C. A. Carlsen-Skiødt. 5 M. P. Madsen.
6. Peter Andersen 7. Poul Poulsen. 8. Peder Olsen (Sognelogeden).

ning m. m., og det nyvalgte Sogneraad overtog Arbejdet og Ansvaret. Dermed var min Sogneraadsvirksomhed for Landsognet til Ende.

Søndag 1. Maj fik vi her i Læssøegade Besøg af fire gode Venner fra Landsognet: Sognefoged P. Olsen, Rosengaard, Bestyrer Madsen, Ejby Mølle, Proprietær P. V. Møller, Stærmosegaard og Proprietær P. Poulsen, Biskorup, der overrakte mig et meget smukt Maleri af Professor Chr. Zacho: „Ved Sæbyaaens Udløb“, samt en Adresse fra en stor Del af Beboerne i Landsognet som en Paaskønnelse for mit kommunale Arbejde. Det glædede mig meget, og jeg er taknemmelig for den Tanke, der ligger bagved Gaven. Jeg havde jo kun gjort min Pligt.

Efter at jeg i 1921 var udtraadt af Sogneraadet i Vor Frue Landsogn, havde jeg i de følgende otte Aar intet direkte at gøre med kommunalt Arbejde. Vi boede nu i Odense Købstad, og jeg havde mit Rigsdagsarbejde samt min Forfattervirksomhed, saa jeg manglede ikke Beskæftigelse. Min Tid var ganske godt optaget, ogsaa fordi mit kirkelige Arbejde var voksende ud over hele Landet.

Da de kommunale Valg forestod i Foraaret 1929, skete der fra Indremission i Odense ved Landssekretær Sørensen og fra „Kirkeligt Centrum“ ved Stiftsprovst Lützhøft Henvendelse til den konservative Vælgerforenings Bestyrelse med Anmodning om, at disse

to kirkelige Kredse maatte udpege to Personer til Byraadet, eventuelt en Mand og en Kvinde. Disse Forhandlinger resulterede i, at Vælgerforeningens Bestyrelse vilde imødekomme det fremsatte Ønske saaledes, at de to kirkelige Kredse maatte udpege en Kandidat, som saa vilde faa en sandsynlig sikker Plads paa Byraadslisten.

Der kom nu Opfordring til mig om at modtage den af Vælgerforeningen tilbudte Plads, og skønt jeg da var 63 Aar, mente jeg dog, at jeg burde ikke sige nej under Hensyn til de foreliggende Forhold. Ved Byraadsvalget 7. Marts 1929, hvor der til Odense Byraad valgtes 13 konservative, 11 Socialdemokrater og 1 Radikal, opnaaede jeg ogsaa Valg.

Min Gruppe med Formanden Borgmester (senere Landstingsmand) H. Chr. Petersen viste mig den Tillid at vælge mig til Formand for Byraads-Skoleudvalget, hvorved jeg i de fire Aar, jeg var i Byraadet, fik et Arbejde, jeg satte meget Pris paa.

Det var Tanken, at jeg ogsaa vilde blive valgt til Formand for Skolekommissionen, da Skoleudvalgets Formand hidtil havde beklædt denne Post, hvilket i høj Grad vilde lette Arbejdet, naar begge Formandsposter varetages af samme Person.

Men denne Gang blev det anderledes.

Skolekommissionen sammensattes dengang endnu efter den gamle Ordning, hvorefter samtlige Sognepræster i Kommunen var selvskrevne til at have Sæde i Kommissionen, og i Kraft af min kirkelige Stilling og Arbejde regnede min Gruppe derfor med, at Præsterne vilde stemme paa mig til Formand for Skolekommissionen. Men dette lykkedes ikke.

Et Par af Sognepræsterne søgte Forhandling med de valgte socialdemokratiske Medlemmer i Kommissionen om at stemme paa Pastor Pontoppidan Thyssen, der var villig til at tage Formandsposten, og ved denne Alliance mellem Præsterne og Socialdemokraterne opnaaede de Flertal mod de konservative Medlemmer, og Pontoppidan Thyssen valgtes til Formand.

At begynde med en „Styrkeprøve“ er ingen god Vej til senere Forhandling. Skolekommissionen havde Forslagsret, men ingen Stemmeret ved ledige Embeder, og derved hændte det adskillige Gange, at Byraadsudvalget ikke kunde følge Skolekommissionens Flertals Forslag ved Indstillingen. Nu er det anderledes, idet Minister Borgbjergs Skolelov ikke giver Præsterne Plads i Skolekommissionen uden ved Valg, og der er ingen Præster valgt for Tiden i Odense Skolekommission og kan næppe ventes i Fremtiden.

Derimod havde jeg megen Glæde af selve Arbejdet for og med det store Skolevæsen, der omfattede ca. 200 Lærere og Lærerinder. Med det andet konservative Byraadsmedlem i Skoleudvalget, Boghandler Lyng, havde jeg et udmærket Samarbejde. Vi delte Arbejdets Glæder og hjalp hinanden med at klare Vanskelighederne, ligesom Borgmesteren og Gruppens øvrige Medlemmer altid var forstaaende over for vore Ønsker angaaende Skolerne. Den Mand, som jeg paa det snævrere Skoleomraade havde mange Forhandlinger med, afdøde Skoledirektør Lassen, fik jeg ogsaa i disse Aar et godt og frugtbart Samarbejde med, hvilket glædede mig saa meget mere, som vi ikke var politiske Meningsfæller. Paa det faglige og saglige Omraade forstod vi hinanden.

Det samme forstaaende Samarbejde havde jeg ogsaa med alle Skoleinspektørerne. Jeg kom ikke saa sjældent paa Skolerne, og blev da altid modtaget med et hjerteligt „Velkommen“ af Skoleinspektørerne. Det samme tror jeg ogsaa, at jeg har Lov til at sige gjaldt mange af de Lærere jeg naaede at komme i nærmere Berøring med. Jeg vidste fra min egen Skoletid, hvor meget en dygtig og forstaaende Lærer kan komme til at betyde for de Børn, som er ham betroede. Jeg har undertiden tænkt paa, at „Samfundet“ maa ske af og til paaskønner for lidt den jævne, stilfærdige Lærers og Lærerindes Gerning, der foregaar bag lukkede Døre og ikke raabes ud paa Torvene.

Jeg skal fortælle et lille Træk fra et Besøg paa en af de store Skoler, og denne Oplevelse siger noget om dette stilfærdige, men værdifulde Arbejde. Jeg havde sagt til Inspektøren, efter at vi havde forhandlet lidt sammen, om jeg maatte overvære Undervisningen i en af Klasserne. Paa hans Spørgsmaal, om jeg ønskede at høre et bestemt Fag, svarede jeg, at det gjorde jeg ikke.

Vi gik saa ind i en Klasse, hvor der var nogle større Piger i 12—14 Aars Alderen. Undervisningen lededes af en ældre Lærerinde, som jeg forøvrig ikke kendte nærmere. Efter at have hilst, bad jeg Lærerinden fortsætte, som de plejede, da jeg blot vilde være Tilhører.

„Da det i Morgen er Søndag,“ forklarede Lærerinden, „saa plejer vi efter Salmebogen at læse Søndagens Evangelium, for jeg mener, at de store Børn har godt af at blive klar over, at vi i den danske Kirke og Menighed har et fælles Evangelium, som der prædikes over i alle Landets Kirker.“

Jeg syntes, det var en god Anvendelse af en Lørdagstime, og det vilde være godt, om det blev brugt i mange af vore Skoler.

Odense Byraad 1929-33.

Det var Søndagen før Pinse, og Evangeliet var efter anden Tekstrække, sidste Halvdel af Jesu ypperstepræstelige Bøn (Joh. 17, 20 —26). Børnene læste hver et lille Stykke af Evangeliet, — og nu kommer det spændende Øjeblik. Da Oplæsningen var sluttet, spurgte Lærerinden: „Sig mig saa, Børn, hvilke Ord eller hvilken Sætning, synes I nu, er det bedste i dette Evangelium.“

Jeg var meget spændt paa Svaret, for der var saa mange gode Ord, og hvis jeg skulde have givet Svar, var det maaske faldet mig noget vanskeligt. Der blev ogsaa en lille Pause, men saa siger en af Pigerne: „Jeg synes, at dette Ord: „Fader! Jeg vil, at hvor jeg er, skal ogsaa de, som du har givet mig, være, for at de maa skue min Herlighed, som du har givet mig“, er det bedste.“

Jeg blev næsten glad overrasket, og i al Fald maatte jeg sige til mig selv, at jeg kunde ikke have givet bedre Svar. Større og bedre end det, at være der, hvor Jesus er og skue hans Herlighed, kan ikke tænkes. Barnet havde truffet det rette.

For mig blev den Skoletime lidt af en god Forberedelse til Søndagen.

En saadan Kristendomsundervisning har uberegnelig Værdi for Børnene — og for det danske Folk.

Skoleudvalget fik ogsaa i denne Byraadsperiode indført den Ordning, at naar en Lærer eller Lærerinde holdt 40 Aars Jubilæum, (50 Aars Jubilæum kunde næsten aldrig naas), saa modtog vedkommende en Sølvgenstand med følgende Indskrift: „Fra Odense Byraad med Tak for 40 Aars Lærergerning“. En lille Anerkendelse, som jeg ved, flere af dem satte Pris paa. Det var Byraadets og Skoleudvalgets „Ridderkors“ til de veltjente Lærere, der troligt arbejdede for at dygtiggøre næste Slægtled.

— — —

Af andre, — om man kan sige det saaledes, — større eller vigtigere Udvalg var jeg ogsaa Medlem af Kirkegaardsudvalget. Odense Kirkegaard har Ord for at være en af Landets smukkeste, og vist ikke helt uberettiget. Selv om den meget dygtige Kirkegaardsinspektør Raahauge-Askegaard løste de forskellige Opgaver paa en fortræffelig Maade, saa var Forholdet det, at de større Sager forud gennemdrøftedes med Udvalget, og om end meget af det, der blev behandlet, kan synes Smaating, saa kan et Udvalgs Indstilling over for en kristen Kirkegaard dog ogsaa faa sin Betydning.

Jeg glemmer ikke let Udvalgsformandens, Borgmester H. Chr. Petersens, Ord ved en bestemt Lejlighed: „Vi maa aldrig glemme, at saa snart vi kommer indenfor Kirkegaardslaagen, skal vi anlægge en anden Betragtning, end naar vi behandler andre kommunale Sager. Paa en Kirkegaard skal vi ogsaa regne med Menneskers Følelser, som vi ikke maa gaa for nær.“ Jeg synes, det var gode Ord og paa rette Plads.

Der blev i denne Periode anskaffet to ny pragtfuldt smedet Laager ved Kirkegaardens Hovedindgang og over hver af Laagepillerne blev anbragt et større Kors. Omtrent samtidig blev der anlagt en ny Kirkegaard ved en anden fynsk Købstad, men her blev ikke ved Hovedindgangen anbragt noget Kors. Der blev sat et Timeglas. Dette gør en stor Forskel, naar Talen er om en kristen Kirkegaard. Korset er et Sejerstegn i de dødes stille Verden, hvorimod Timeglasset er Forkrænkelighedens eller Nederlagets Tegn. Det udrundne Timeglas viser Dødens Sejr over Livet.

Jeg havde i disse Aar en Dag i Rigsdagen en Samtale med daværende Kirkeminister Dahl om kristne Symboler i Begravelseskapeller og paa Kirkegaarde. Københavns Kommunalbestyrelse havde nægtet at give Tilladelse til, at et Maleri af „Den store hvide

Mulernes Legatskoles Lærerpersonele ved Cand. mag. N. C. Carlsens 40 Aars Jubilæum 1931.

I Midten: I. C. A. Carlsen-Skiødt, Formand for Skoleudvalget. Skolens Forstander Jensen. Jubilaren N. C. Carlsen.

Flok“ maatte ophænges i Vestre Kirkegaards Kapel; endskønt 98 pCt. af Danmarks Befolkning „officielt“ tilhører den kristne Folkekirke, skulde alt være neutralt i Kapellet.

Kirkeministeren og jeg drøftede ganske lidenskabsløst Spørgsmaalet, og i Samtalens Løb sagde jeg blandt andet, at man maatte vel være forberedt paa, at en Dag vilde det ogsaa blive forbudt at anbringe kristne Symboler paa vore kæres Grave paa de kommunale Kirkegaarde. Skridtet var jo ikke saa langt fra Begravelseskapellet og til Mindestøtterne paa Kirkegaarden, og skulde denne „Neutralitet“ gennemføres ogsaa der, vilde man vel heller ikke faa Lov at anbringe Korset eller et Bibelord paa Gravstenene.

„Aa, jeg tænker ikke, det gaar saa galt,“ svarede Ministeren.

„Nej,“ sagde jeg videre, „vel ikke saalænge Flertallet af Kirkegaardene er Kirkens og bestyres af Menighedsraadene; men efterhaanden bliver flere Kirkegaarde forandrede til „kommunale Begravelsespladser“, som Kirken og Menighedsraadene ikke har noget med at gøre, — og da er Faren der.“

„Det kan jeg ikke tro,“ var Ministerens Svar.

„Den Dag, den Neutralitet skal gennemføres,“ fortsatte jeg, „maa vi have to Slags Kirkegaarde, en for Kristne og en for de „Neutrale“.

„De døde kan da nok finde sig i at ligge ved Siden af hverandre,“ sagde Minister Dahl med et lille Smil.

„Nej, de døde gør ikke Indsigelse,“ svarede jeg, „men det vil de levende gøre, og vi Kristne kan nok trænge til at se kristne Symboler og Bibelord paa vore kæres Grave. Det giver Haab for Opstandelsen.“

Heri var Ministeren ganske enig med mig.

I den Periode, hvor jeg havde med Skolevæsenet at gøre, var Odense vokset stærkt, saa det blev nødvendigt at foretage betydelige Udvidelser og Nybygninger. Den store Skoleplan, som Udvalget fik vedtaget i Byraadet, gik ud paa, at der opførtes en ny og fuldt moderne Skole, „Munkebjergskolen“, til ca. 1200 Børn. Her til blev Skolerne i Klaregade og Holsedore flyttet. Klaregadeskolen, som var gammel og ikke tidssvarende nedlagdes, Realskolen for Piger flyttedes fra Overgade til Holsedore og Værneskolen fik Lokaler i den gamle Overgadeskole. En ny Skolebygning blev taget i Brug ved Bolbro Skole ogsaa i min Periode, og ved Jernbanegadens Skole udvidedes Gymnastikhuset, saa der blev to Lokaler i Stedet for eet. Munkebjergskolen kostede omkring 1 Million Kr.

Nu er det saaledes, at Kommunalbestyrelsen vel kan opføre ny moderne og pragtfulde Palæer som Skoler; men det levende Materiale, Børnene, har denne Bestyrelse ingen Indflydelse paa og heller ikke paa Hjemmene. Hvis de sidste svigter deres Pligter, hvad Opdragelsen angaar, saa staa Skolen ret hjælpeløs. De mange Millioner som Samfundet i de sidste Menneskealdrer har ofret paa Skolebygninger og Undervisningsmateriale, færre Børn i Klasserne o. s. v. synes desværre ikke at have gjort Menneskene bedre.

Da Spørgsmaalet om at afskaffe Kristendomsundervisningen i de franske Skoler engang i forrige Aarhundrede var til Forhandling, sagde en Statsmand: „Vi kan afskaffe Kristus i Skolerne, men saa kommer vi nok til at ansætte en Skarpretter i Stedet.“ Der er vist meget herom.

Ved Byraadsvalet 1933 var jeg blevet 67 Aar efter at have arbejdet med kommunale Sager i 22 Aar, og som Forholdene laa, var min Virksomhed paa dette Omraade afsluttet.

Fire Aar efter at jeg havde forladt Odense Byraad, blev vor Datter Medlem af Raadet og fortsætter bl. a. paa Skolevæsenets Omraade.

— — —

Fra et Kongebesøg i Odense 24. Juli 1937. Modtagelse paa Havnekajen.
 Fra venstre Side: Ingeniør Jørgen Christensen, Carlsen-Skiødt, Tømrermester Joh. Petersen.

At Fyns Land med dets rige, afvekslende Naturejendommeligheder har haft og fremdeles har én stærk Tiltrækning for mig, vil næppe undre nogen. Her har jeg levet næsten alle mine Aar, og her har mine Forfædre saavel paa Fædrenes som paa Mødrenes Side gaaet og virket. Her mellem Fyns Skove, Bakker og Byer tilbragte jeg mine Barndomsaar, og her fik jeg min Manddomsgerning. Jeg lærte Øen at kende baade i Fortid og Nutid bedre end nogen anden Del af vort skønne Fædreland.

Hyad her er sagt om Fyn som Helhed gælder i særlig Grad Odense. Her saa jeg Lyset første Gang de 40 Ridders Dag, den 9. Marts 1866; her blev jeg den 22. April døbt i Domkirken, St. Knuds Kirke, og fik derved Livets Forbindelse med Herrens Menighed og med Herren selv, — mere værd end alt andet.

I Odense fik jeg en Del af min fagmæssige Uddannelse, og blev senere stærkt knyttet til denne min Fødeby. Det var mig ogsaa derfor en særlig Glæde, at denne min Bys Borgere valgte mig til Medlem af Stadens Raad, og selv om det kun kom til at dreje sig om fire Aar, fik jeg dog herved Lejlighed til at gøre mig bekendt med en Side af Byens Liv, som jeg ellers var ret ukendt med. At jeg ogsaa i 15 Aar som Folketingsmand kom til at repræsentere min Fødeby, betragter jeg som en særlig Ære, for hvilken jeg i mit stille Sind er meget taknemmelig.

Det har altid været min største Glæde, om jeg kunde tjene, — ogsaa tjene min By og mit Land.

Om min Ø og By skrev jeg engang følgende Sang, der ligesom er et, om end svagt, Udtryk for min Kærlighed til denne Landsdel.

Odins Ø og Odins By.

Mel.: Det gamle Træ, o lad det staa.

Ved Alfarvejens stride Sø,
ved Bæltets blanke Vove
der ligger Odins gamle Ø
med Bygd og Bøgeskove;
den ligger lunt bag Skovens Bryn,
naar Storm mod Kysten sætter,
den Ø er Fyn, det skønne Fyn,
med Blomstereng og Sletter.

— Paa Bakken hist staar Kirkens Hus
fra vore Fædres Dage,
mens Slot og Hytte sank i Grus,
den Bygning blev tilbage;
vel hastig ruller Tidens Aar,
som Sus af Fuglevinger,
men Kirken end grundfæstet staar,
og stærkt dens Klokker ringer.

Ad Bondegaardens Bindingstavl
sig slynger Vedbendranker,

og bag ved Ladens høje Gavl
 af stærke Egeplanker,
 der ligger gemt en Abildgaard
 med Frugter friske, søde,
 og foran Havedøren staar
 et Bed med Roser røde.

Paa Gydens Hyld og Hybenkrat
 er vilde Blomsterklynger,
 og her, fra Morgengry til Nat,
 Smaafuglene de synger;
 mit Hjerte frydes ved det Syn,
 ved Fuglekorets Sange,
 her er mit Hjem, det kære Fyn,
 med gyldent Korn paa Vange.

Ved Odins Aa er Odins By
 med stolte Taarn og Tinder,
 og bag ved Domens stille Ly
 sig lister Sagn og Minder.
 I Hallen høres Hamrens Slag,
 ved Essen varmt der smedes,
 og ved de raske Hænders Tag
 kan Hjem og Arne fredes.

Vær hilset da du Sagaø
 og Odins Fortidsrige,
 med grønne Marker, Skov og Sø,
 med Bugter, Bælt og Vige.
 Aartusinder gik bort i Rad
 fra Oldtidsmorgenrøde,
 men end staar Odins Ø og Stad
 i frodig Vækst og Grøde.

ET FOLKETINGSMANDAT

Mange Drømme havde jeg tumlet med i min Ungdom om, hvad jeg kunde naa til i den ukendte Fremtid. Saadant hører vel Barndomstiden og Ungdomsaarene til; men jeg erindrer ikke, at jeg havde tænkt paa at blive Folketingsmand. Og saa fik jeg virkelig et saadant Mandat tildelt i 1920, — overraskende og næsten uden Varsel.

Naar undtages mit kommunale Arbejde i 18 Aar havde jeg saa godt som ikke beskæftiget mig med det offentlige Livs mange Virksomhedsomraader. Jeg havde overværet nogle ganske faa politiske Møder, — hvilket jeg i Reglen fik meget lidt Udbytte af, — jeg havde afgivet min Stemme ved Valgene, og endelig havde jeg engang ved et Vælgermøde forespurgt Kandidaterne om deres Stilling til Afholdssagen. Det var som Medlem af Blaa Kors' Hovedbestyrelse, at jeg stillede dette Spørgsmaal.

Jeg husker ikke Svarenes Ordlyd; men alle Kandidaterne var meget velvillige, ... de havde Sympati for Sagen, selv om de ikke var Afholdsmænd o. s. v. Senere har jeg flere Gange hørt lignende Svar givet i al Almindelighed og ud i den blaa Luft. Dette var næsten en staaende Talemaade, uanset hvilket politisk Parti vedkommende sluttede sig til, og anderledes kunde de vel heller ikke svare. Spørgeren var bare lige saa uvidende efter Svaret som forud.

En lille Undtagelse fra denne Regel var dog engang en socialdemokratisk Rigsdagskandidats Svar paa et Spørgsmaal om Kristendomsundervisning. Taleren forsøgte i sit Svar at forklare for sine lyttende Tilhørere, hvad Kristendom var.

„Det er noget indvendigt,“ sagde han blandt andet, og deri havde han jo nogen Ret, selv om det er noget meget mere. Dette nævnte Taleren dog ikke, men føjede til, at det var forøvrigt en privat Sag. Dette er et bekendt Slagord fra nogle Aviser. Her er dog hverken Taleren eller Aviserne i Overensstemmelse med Kristendommens Herre, der har paalagt sine Tjenere at gaa til Menneskene

paa Torve, Gader og Stræder, ja helt ud til Gærder og Vejskel og nøde dem, som staar udenfor, til at gaa ind.

Dette Paabud af den store Mester kan ikke afvises med en flot Bemærkning om, at Kristendom er en „indvendig Privatsag“.

Naar jeg i flere Aar ikke direkte tog Del i det politiske Arbejde, kom det i første Linie af, at det kirkelige Arbejde sammen med mit timelige Erhverv optog min Tid; men det hængte ogsaa nok noget sammen med, at saalænge Forholdstalsvalgmaaden ikke var gennemført, var det svært at vinde frem for det konservative Parti og faa dettes Kandidater valgt.

Efter Vedtagelsen af den reviderede Grundlov 1915, der indførte Forholdstalsvalg til Rigsdagen, forandredes dette Forhold. Nu blev der en Mulighed for at faa alle afgivne Stemmer medtagne ved Udregningen og Tildelingen af Mandaterne, selv om der i Loven var optaget visse Begrænsninger, f. Eks. mod Dannelsen af ny Partier. Grundlovsfædrene synes at have haft en særlig Skræk for ny Partier, hvorved de gamle stod i Fare for at blive delte eller udslettede. Men Forholdstalsvalgmaaden var alligevel Vejen frem til mere Retfærdighed. Denne Valgmaade var tidligere traadt i Kraft ved Kommunevalgene og blev benyttet første Gang i 1909, til hvilket Valg Kvinderne ogsaa havde faaet Valgret i Lighed med Mændene.

I Aarene 1910—20 var flere kirkelige Spørgsmaal kommet stærkt i Forgrunden, og i kirkelig-interesseret Kredse i Landet var Sindene blevet meget optaget af disse og ikke mindst af den meget omstridte og ret uheldige „Vaalsesag“. Da denne Sag er bemærkelsesværdig for dansk Kirkeliv og for Kirkeadministration, og da den tillige i det mindste indirekte var medvirkende Aarsag til, at jeg blev Folketingsmand, skal den kort omtales her.

I 1910 havde Sognepræst Arbo-Rasmussen i Skibsted fremsat nogle Udtalelser i Unitarbladet „Protestantisk Kirketidende“ om Kristi Person, og endvidere havde han i et udgivet Foredrag om „Dogmekirken og Vejen fremad“ udtalt sig saaledes om kirkelige Spørgsmaal, at Viborg Biskop A. S. Poulsen i den Anledning af-æskede ham en Erklæring om hans Stilling til det af ham aflagte Præsteløfte. Arbo-Rasmussens Svar var holdt i en saadan Form, at Biskoppen foreslog Kirkeministeriet at tildele ham en Advarsel, men da dette forelagde Sagen for Sjællands Biskop P. Madsen, fandt denne, at Arbo-Rasmussens „Grundanskuelse manglede ikke blot det lutherske, men ogsaa det kristelige Præg,“ og Biskoppen

krævede hans Afsked, hvis han fastholdt, hvad han havde udtalt i sit Foredrag. Efter en mundtlig Forhandling mellem Præsten og Viborg Biskop, foreslog den sidstnævnte, at Sagen „stilles i Bero“. Denne Indstilling fulgte Ministeriet, og Arbo-Rasmussen blev siddende i et af den „taalsomme“ Folkekirkes Embeder.

Tre Aar senere, 1913, søgte Arbo-Rasmussen det ledige Embede i Vaalse paa Falster, og da Menighedsraadets Flertal — mærkelig nok, vil vel nogen sige — indstillede ham til Embedet, blev Spørgsmaalet paa ny aktuelt. (Denne Indstilling er et Billede af et nøjsomt dansk Menighedsraad). Imidlertid nægtede Lolland-Falsters Biskop Wegener, — efter at have brevvekslet med Viborg Biskop, — at give Arbo-Rasmussen Kollats, men ikke desto mindre vilde den daværende Kirkeminister, efter at Sagen var drøftet i et radikalt Partimøde, udnævne Arbo-Rasmussen. Denne ønskede „Sagens endelige Afslutning i Offentlighedens fulde Lys“, og ved et Bispemøde i Viborg blev det besluttet, at Biskop Poulsen skulde anlægge Provsteretssag mod Præsten i Skibsted for Brud paa Præsteløftet. Biskoppen nedlagde Paastand om Afskedigelse. Sagen fortsattes til Højesteret, hvis Dom faldt 9. Maj 1916. Højesteret frifandt Arbo-Rasmussen for Straf, da han havde udtalt sig i „begrundet god Tro“, om selve Vranglærespørgsmaalet udtalte Højesteret sig ikke.

Skønt Højesteret ikke havde afgjort Spørgsmaalet, om Arbo-Rasmussen paa Grund af sin Vranglære vedblivende kunde beklæde Præsteembede i den danske Folkekirke, hævdede den ny Kirkeminister, Pastor Th. Poulsen, der var blevet udnævnt, kort før Dommen faldt, at der intet var til Hinder for, at Arbo-R. vedblivende kunde være Præst.

Da Biskop Wegener stadig nægtede at give Arbo-R. Kollats, og derfor ogsaa undslog sig for at føre det kirkelige Tilsyn med Sognet og Præstens Embedsførelse, hvis han blev kaldet til Vaalse, saa maatte Følgen jo blive Biskop Wegeners Afskedigelse. Men dette skete ikke. I Stedet for gik Kirkeministeren til Rigsdagen og forelagde her en Lov, hvorefter Ministeren fik Ret til at beskikke en Mand til Præst i Folkekirken, naar han var indstillet af Menighedsraadet, selv om vedkommende Biskop nægtede at give Kollats og at føre Tilsyn. Ministeren saa bort fra Præsteløfte m. m. Dette var den taalsomme Folkekirke i Renkultur.

Dermed vilde den danske Folkekirkes Enhed være brudt for Fremtiden, og Princippet, at Kirkeministeren skulde alene føre Tilsyn med Præster, der ikke kunde faa Biskoppens Kollats, var saa meget

mere uheldigt, da en dansk Kirkeminister ikke engang behøver at være en Kristen af Navn. Han kan godt være Jøde eller Hedning.

Kirkeminister, Pastor Poulsen fik sin, — i den danske Kirkes Historie enestaaende, — Lov vedtaget i Folketinget, men heldigvis havde Landstinget en anden og dybere Opfattelse af Kirkens Stilling og Opgave. Loven strandede i Landstinget.

Trods dette konstituerede Kirkeministeren Arbo-Rasmussen som Sognepræst i Vaalse og meddelte blot Biskop Wegener, at „Kirkeministeriet ansaa det for uforholdent, at Biskoppen gav Præsten Kollats. Kongen havde selvfølgelig ikke udstedt Kaldsbrev.

Som Protest imod denne egenmægtige Ministerhandling overfor Kirken nedlagde Biskop C. F. Sørensen i Aarhus sit Embede; han fandt, at dette var at byde Folkekirken for meget. Ingen af de øvrige Biskopper fulgte Biskop Sørensens Eksempel, og Aarhus Bispestol blev besat med en anden Mand, der var villig.

I Februar 1917 fremsatte Minister Poulsen et nyt Forslag, ikke til en almindelig, men til en speciel Kollatslov for Arbo-Rasmussen. Da Venstre gik med her til, blev Loven gennemført ogsaa i Landstinget, og Arbo-Rasmussen udnævntes til Sognepræst i Vaalse uden at faa Biskoppens Kollats, og som den eneste Præst i Danmarks Folkekirke, der stod direkte under Kirkeministeren. Præsten havde dermed, hed det sig, — i Sammenligning med de andre Præster, — faaet „sort Kokarde“, og Loven blev betegnet som en Lov for „sær-sindede“ Biskopper og for „sær-sindede“ Præster; men den tredie Part, nemlig Vaalse Sognemenighed, — og særlig den Del af Beboerne, der ikke havde ønsket Arbo-Rasmussen til Præst — syntes der i denne Sag at være tænkt meget lidt paa. Det saa Kirkeministeriet bort fra.

En senere Forespørgsel i Folketinget til Kirkeminister Th. Poulsen om, hvorledes han forstod sin Tilsynspligt med Arbo-Rasmussens Præstevirksomhed, og hvorledes han vilde praktisere den, besvarede Ministeren derhen, at han betragtede den som intetsigende. Svaret er betegnende og — intetsigende.

Denne for vor Folkekirke saare vigtige og alvorlige Sag fik imidlertid en brat og tragisk Afslutning. Kun i tre Aar holdt Arbo-R. ud i Vaalse under de for ham givne og af ham selv valgte Kaar. Efter Ansøgning fik han sin Afsked bevilliget 30. September 1920. Han havde vistnok endda ønsket at fratræde før; men hans Ansøgning om Afsked blev først bevilliget efter Ministerskiftet i September. Under Finanslovsdebatten i November 1920 oplystes efter

et Brev fra Arbo-Rasmussen, at han ønskede sig bort, „fordi det Grundlag, paa hvilket jeg var kaldet, ikke eksisterede“; „Vaalse havde været hans Livs store Skuffelse“.

Denne „Tragedie“ er ret lærerig. For det første siger den dette glædelige, at den danske kristendøbte Befolkning, — selv om det virkelige bevidste Trosliv er meget svagt i mange Sogne, — saa er det alligevel en alvorlig Kristendomsforkyndelse, de ønsker, der finder Vejen hen til deres gamle Kirkehus. De ønsker ikke at faa Stene for Brød; thi i saadanne Tilfælde bliver de borte, og Kirken staaar tom.

Men dernæst viser hele Gangen i denne Sag, at det kan være meget uheldigt for Kirken, at en Minister gennem Rigsdagens Flertal kan fremtvinge sin Vilje imod Biskoppernes Indsigelse i et rent kirkeligt Lærespørgsmaal. Denne Sag, der satte Vandene i Bevægelse, fik trods alt et heldigt Enderesultat, fordi Arbo-Rasmussen var en Mand, der vel selv forstod, at han kunde og burde ikke være Præst.

For Kirkeministeren og Rigsdagens Flertal, der gennemførte „Vaalseloven“ var Sagens Forløb naturligvis ikke flatterende, og der var nok nogen, som ved Tanken paa Ministeren og Præsten i Vaalse kom til at mindes Herrens Ord til Saulus: „Det vil blive dig haardt at stampe imod Brodden.“

Det var ikke mærkeligt, at Rigsdagens Vedtagelse af „Vaalseloven“ mødte Modsigelse og Modstand fra Kirkens og fra mange troende Menneskers Side, og ved det Røre, Sagen skabte ud over Landet, — ikke mindst ved „Kirkeligt Landsforbund“s Arbejde, — gik det op for mange indenfor kirkeligt interesserede Kredse, at det var ogsaa en af den levende Menigheds Opgaver at værgе Kirken overfor den verdslige Magt.

Det kunde nok gøre mange betænkelige, at Rigsdagen, det vil sige, de af Folket valgte Rigsdagsmænd kunde ved Lovgivning ikke blot raade over Kirkens og Kirkelivets ydre Rammer, men den kunde ogsaa afgøre Lærespørgsmaal imod Biskoppens Protest. Et saadant Forhold maatte før eller senere føre til Sprængning af Folkekirken.

Derved rejste sig saa ogsaa det Spørgsmaal at faa flere bekendende Kristne ind i Rigsdagens to Ting for der at tale Kirkens Sag. Det var ikke Meningen at danne et særligt „Kristeligt Parti“, men derimod forsøge paa, at faa bekendende, troende Mænd og Kvinder ind i de bestaaende Partier, og som Forholdene var, maatte der

nærmest tænkes paa de to Grupper, Det konservative Folkeparti og Venstre. Bedst var det jo for Sagens Skyld, at saadanne Valg kunde finde Sted til alle Partier; men her vilde man i flere Tilfælde møde Modstand, ikke saa meget hos Menigmand; men hos Ledelsen, Bestyrelserne, hos dem, „der havde det afgørende Ord“.

Der har altid været bekendende Kristne, troende Mennesker, i den danske Rigsdag, og Historien viser ogsaa dette gennem de svundne Aartier fra den første Grundlov blev givet i 1849; men under de nævnte særlige kirkelige Forhold følte Trangen til en stærkere afgjort kristen Repræsentation.

Ved de politiske Valg i 1918 var Lærer A. Vesterager, Vorgod ved Herning, blevet valgt ind i Folketinget, og i Landstinget havde Gaardejer S. Rasmussen Byskov faaet Sæde. Det var to stoute Vestjyder, fromme, troende Mænd, der havde Mod til at sige deres Mening, ogsaa naar det kunde koste noget.

De var hver for sig gode Repræsentanter for de Kredse, hvor de var valgt; men tillige var de varmhjertede Talsmænd for den danske Folkekirke og vor kristne Folkeskole. Paa Frederiksberg valgtes ligeledes i 1918 den lærde Professor, Dr. theol. J. Oskar Andersen, en fremragende Videnskabsmand, der ikke alene paa Universitetet og i Rigsdagen betød meget paa Grund af sin store Lærdom og Kundskabsmængde; men som den alvorlige Kristen, han er, har han saavel ved sine Skrifter, som ved sit øvrige kirkelige Arbejde betydet meget for dansk Kirke- og Skoleliv.

Disse tre Mænd tilhørte det konservative Folkeparti; men ogsaa Partiet Venstre fik enkelte indvalgt, som var bekendende Kristne.

Efter Valgene i 1918, hvor det havde vist sig muligt at faa kirkelige Repræsentanter valgt, begyndte man ogsaa i andre Indremissions Kredse at tænke paa at faa flere bekendende Kristne ind i Rigsdagen, og om mulig helst i Folketinget, der er det førende Ting.

Dette var saa meget mere ønskeligt eller paakrævet, da den kirkelige Administration, som allerede nævnt, i flere Henseender havde faaet „stærk Slagside“, og desuden kunde der ventes forelagt flere vigtige Lovforslag, der, om de blev vedtagne, vilde paa mange Omraader ændre den bestaaende Kirkeordning. Ligeledes maatte der regnes med en ny „moderniseret“ Lovgivning for Skolen.

Alt dette medførte stærkt kirkeligt Røre, især indenfor Indremissions Kredse, og gør det forklarligt, at man fra denne Side var vaagen over for „den ny Tid“, og søgte at faa de ny Rammer for

Kirkens og Skolens Arbejde formet saa godt som muligt ud fra et kristent Synspunkt.

Man forstod ogsaa, at foruden at rejse en Bevægelse ud over Landet, var det nødvendigt at faa en saa stærk Repræsentation paa Rigsdagen, som det nu lod sig gøre. Det var jo der, „at det foregik“, og der blev Afgørelserne truffet.

Landsforeningen „Kirkeligt Landsforbund“, med den udmærkede Formand, Stiftsprovst, Dr. theol. Ussing i Spidsen, gjorde i disse Aar et betydeligt Arbejde ud over hele Landet, et Arbejde, der opmuntrede de forsagte og vækkede de sovende. Foreningen fik et meget betydeligt Medlemstal i alle Rigets Stifter, og „Kristeligt Dagblad“ aabnede sine Spalter for Tidens store kirkelige Spørgsmaal. Der blev et fortrinligt Samarbejde mellem „Kirkeligt Landsforbund“ og „Kristeligt Dagblad“, et Arbejde, der i den givne Situation fik den allerstørste Betydning for Kirken og Skolens fremtidige Virksomhed og Stilling.

Det laa nu lige for, at de to jydsk Rigsdagsmænd, Lærer Vesterager og Gaardejer Rasmussen-Byskov kom med ind i det Arbejde, der skulde gøres ud over Landet for at interessere de kirkelige og da særlig Indremissions Kredse for det politiske Arbejde, og det var da ogsaa disse to gode Venner, som „fandt“ mig. Hidtil havde jeg nærmest holdt mig passiv udadtil.

Den 19. November 1919 var der Samfundsmøde for Fyns Stift paa Missionshuset „Bethania“ i Odense, og her talte blandt andre ogsaa Landstingsmand Rasmussen-Byskov. Efter det egentlige Møde var der en Forhandling om, hvorvidt og hvorlangt Indremissions Venner skulde deltage i det direkte politiske Arbejde. Medens nogle nærmest stod forsigtig afventende, opfordrede Rasmussen-Byskov til at gaa ind i Arbejdet. „Vil Indremission vente at være med til at præge det danske Lovgivningsarbejde ud fra et kristent Synspunkt, kan Samfundene ikke holde sig udenfor.“ Dette Møde resulterede i en Opfordring til Indremissions Venner om at arbejde for at faa valgt troende Valgmænd til Landstingsvalget, og ved disse Valgmænds Hjælp søge at faa troende Landstingsmænd ind i Rigsdagen, „for at disse, naar Tiden var inde, kunde tale Kirkens og Kristendommens Sag ogsaa der.“ Noget positivt Resultat bragte dette om Valg af troende Valgmænd ikke her paa Fyn; anderledes var det i Jylland, hvor Troslivet er stærkere, og her er gentagne Gange valgt flere Valgmænd, der sluttede sig til Indremission og som ved Landstingsvalgene indtog en selvstændig Stilling.

En Maaned senere, 12. December, var der Lægmandskonvent paa Missionshuset „Bethania“ i Odense, og her blev Spørgsmaalet igen drøftet under Tidens Alvor, og Lærer Jensen, Grindløse, Indremissionær Søren Beck og jeg valgtes til at arbejde videre med Sagen, for om mulig at faa troende Rigsdagskandidater opstillet ved de kommende Valg her paa Fyn. Den 16. December holdt „Kirkeligt Landsforbund“ Møde paa „Bethania“, hvor Pastor Agger, Nørre Nisum, og Indremissionær Axel Nielsen, Esbjerg, talte om den kirkelige Situation og om Rigsdagens Arbejde. Ved dette Møde blev det forannævnte Tremandsudvalg udvidet med to Medlemmer fra kirkeligt Centrum, nemlig Kancelliraad Rosenvinge og Proprietær Jespersen, Næsbyhoved. Den 18. December samledes „Femmandsudvalget hos Stiftsprovst Lützhøft, der var stærkt interesseret i Sagen og senere ofte ydede værdifuld Støtte.

Ved denne Sammenkomst i Stiftsprovstegaarden blev Arbejdsplanen indgaaende drøftet, og kort efter udsendtes følgende trykte Henvendelse til kirkelige Kredse i Fyns Stift. (Her lidt forkortet).

„Efter al Sandsynlighed vil der næste Aar blive afholdt Valg saavel til Folketing som til Landsting, og der er ingen Tvivl om, at disse Valg vil blive af den allerstørste Betydning for det danske Folk, ikke blot i national, men ogsaa i kirkelig Henseende.

Der er i de senere Aar fra Regeringens Side fremsat flere kirkelige Lovforslag om en Omordning af vor Folkekirkes indre Forhold og af vor kristne Folkeskole. Disse Forslag, der dels allerede er vedtagne, dels ligger paa Rigsdagens Bord, vil kunne ventes vedtagne i nær Fremtid, og vil paa det alvorligste komme til at berøre den kristne Menighed ved at gribe ind i Kirkens og Skolens Liv og Arbejde. Vi skal her nævne: Vaalseloven, tvungent borgerligt Ægteskab, Ritualfrihed, kvindelige Præster, Udelukkelse af Religionsundervisningen i Skolen o. s. v.

Disse Forslag er fremsat, uden at der foreligger noget Ønske derom fra den kristne Menigheds Side eller fra Befolkningen som Helhed, og uden at Kirken er blevet spurgt.

Det maa under disse Forhold anses for urigtig og uforsvarlig, om den kristne Menighed vedblivende forholder sig uvirksom, og vi tillader os derfor at opfordre troende og kirkeligsendede Mennesker i Fyns Stift til i Fællesskab at tage et Arbejde op for, at Lovforslag angaaende vor Kirke og kristne Børneskole ikke kan vedtages, uden at Kirken og Menigheden er bleven raadspurgt. Ved dette

Arbejde bør man have sin Opmærksomhed henvendt ogsaa paa de nu forestaaende Valg til Folketing og Landsting, og Arbejdet tænkes bl. a. gjort paa den Maade, at der i alle Kommuner nedsættes et lille Udvalg, som faar den Opgave at stille nedennævnte 4 Spørgsmaal til *alle* Rigsdagskandidaterne, og saa vidt muligt kræve et bestemt Svar af hver.

- a. „Vil De arbejde for, at der i den offentlige Skole, saalænge vi har en Folkekirke, gives alle Folkekirkens Børn Kristendomsundervisning?”
- b. Vil De modarbejde Bestræbelserne for at afskaffe Præsteløftet og de fælles Ritualer, hvorved den danske Kirke vil miste Fællesskabet om Tro og Daab?
- c. Vil De hjælpe Folkekirken til større Selvstændighed overfor Statsmagten, saaledes at de kirkelige Spørgsmaal vedrørende Kirkens Lære, Gudstjenesten og det aandelige Liv bliver afgjort ad kirkelig Vej?
- d. Vil De støtte Arbejdet for Indførelse af et kirkeligt forsvarligt Bispevalg?“

Vi vil gerne gøre opmærksom paa, at det ikke er Meningen at danne et særligt kirkeligt politisk Parti; men derimod at arbejde paa gennem det Parti, hvortil man iøvrigt slutter sig, at faa valgt til Rigsdagen alvorlige kristne Kvinder og Mænd, der ved Behandlingen af de forskellige Love vil tale Kirkens, Skolens og Menighedens Sag.

Det paa Mødet i Odense den 16. December 1919 nedsatte Udvalg: Søren Beck, Indremissionær; J. Carlsen-Skiødt, Handlungartner, Sogneraadsformand; P. E. Jensen, Førstelærer, Grindløse; V. Jespersen, Proprietær, Amdsraadsmedl.; H. Rosenvinge, Amanuensis, Kancelliraad.

Ovenstaaende anbefales paa det bedste: Lützhøft, Stiftsprovst. G. Schroll, Læge, Odense. P. Lange, Sognepræst, Odense. J. Jeppesen, Gaardejer, S. Broby. H. Hansen, Gdr., Snøde. H. Lindhardt, Overgartner, Middelfart. Emil Sørensen, Gdr., Dalby. Stougaard, Sognefoged, Dreslette. P. Sandbæk, Højskoleforstander, Tommerup. M. Madsen, Indremissionær, Svendborg. K. Kristensen, Sogneraadsformand, N. Aaby. A. Bülow, Sognepræst, Marstal. Vibe-Petersen, Provst, Vejlbj. Th. I. Petersen, Sognepræst, Tommerup. L. Larsen, Gdr., Lundegaard. Chr. Rasmussen, Sogneraadsformd., Refsvindinge. Nielsen, Sognepræst, Longelse. P. Nielsen, Lægdsmd., Dørup. Fabri-

cius, Apotheker, Bogense. Thage, Driftsbestyrer, Bogense. N. C. Nielsen, Indremiss., Kerteminde. Hansen, Førstelærer Tommerup. I. A. Lassen, Apotheker, Svendborg. Paul Rasmussen, Sogneraadsformand, Amsraadsmedlem, Kirkeby.“

De fleste af disse Mænd er nu døde, men deres Navne bør mindes. De tilhørte forskellige politiske Partier, nærmest Højre og Venstre, men deres kirkelige Interesser og deres Kristendom gik forud for Politikken, og dette blev paaskønnet i en kritisk Kamptid, som disse Aar var, da der førtes Stormløb mod den danske Folkekirke.

Efter den fastlagte Arbejdsplan var det Hensigten at faa afholdt nogle Møder enkelte Steder paa Fyn i Begyndelsen af det ny Aar. Rosenvinge og Jespersen ønskede kun at være Repræsentanter for Sagen, men derimod ikke at arbejde direkte ved Møder.

Søren Beck og jeg holdt i Fællesskab først et Møde i Bogense Missionshus 30. Januar 1920. Der var mødt en Del Mennesker, og der var god Stemning saavel for Arbejdet, som for Sagen i sin Helhed. Blandt Tilhørerne var ogsaa Sognepræsten i Bogense, Provst Jürgensen, der deltog i Forhandlingen og anbefalede Sagen ud fra et kirkeligt Synspunkt.

Det næste Møde holdt Søren Beck og jeg i Middelfart Missionshus. Her var Tilslutningen ogsaa god. Der var mødt Repræsentanter fra Samfundene i Omegnen, og særlig var Vejlbj Sogn godt repræsenteret. Forsamlingen gav ogsaa her sin udelte Tilslutning til det paabegyndte Arbejde. Den 25. Marts havde jeg et lignende Møde i Assens Missionshus, og var ved den Lejlighed Dyrlæge Sørensens Gæst, hvilket glædede mig saa meget mere, som Dyrlægen var Venstremand, men det aandelige Broderbaand bandt stærkere end det politiske Partibaand, og dette gjaldt os begge.

Ved denne Tid skete der den Omændring i S sammensætningen af Repræsentanterne i „Arbejdsudvalget“, saaledes at dette kom til at bestaa af et Medlem for hver Opstillingskreds i Odense Amt, og herefter blev S sammensætningen følgende: Indremissionær Søren Beck (I. Odense Kreds), Trafikassistent Asmussen (II. Odense), Politimester Woll (Kerteminde), Apotheker Fabricius (Bogense), Førstelærer Jensen (Otterup), Dyrlæge Sørensen (Assens), Overgartner Lindhardt (Middelfart Kreds) og saa jeg. S sammenslutningen blev kaldt „Kirke og Rigsdag“, og i dette Navn skulde saa dens Arbejdsopgave og Arbejdsomraade ligge.

Vi satte os ogsaa i Forbindelse med Svendborg Amt, om det var

muligt at faa et lignende Arbejde taget op der for dette Amts Vedkommende, men det lykkedes ikke.

De 8 Repræsentanter for „Kirke og Rigsdag“ (Bestyrelsen), holdt saa et Par Møder, et paa Bethania og et i vort Hjem, hvor vi drøftede Arbejdets „Maal og Midler“, og 25 Maj 1920 holdtes et offentligt Møde paa „Bethania“ paa Programmet: „Troende Mænd og Kvinder valgt til Rigsdagen“.

Ved Folketingsvalgene 26. April og 6. Juli 1920 skete der ingen Opstillingen af Kandidaterne efter de Linier som „Kirke og Rigsdag“ arbejdede for i Odense Amt. Anderledes i Jylland, hvor Proprietær Vilh. Fibiger Øland valgtes i Thisted Amt ved Aprilvalget og Missionsekretær Aa. Krohn valgtes i Hjørring Amt samtidig, herved fik den konservative Folketingsgruppe to ny nidkære og varmhjertede Repræsentanter mere for Kirken. Nogle Aar senere indvalgtes i Sønderjylland den fromme, elskelige, nu afdøde Gaardejer Johan Nissen, Strandelhjørn.

En Dag længere hen paa Sommeren 1920 vistnok sidst i August, gik Indremissionær Søren Beck og Trafikassistent Asmussen til daværende Formand for det konservative Parti i Odense første Kreds, Faktor Fich ved „Fyns Stiftstidende“ og rettede det Spørgsmaal til ham, om der fra kirkelig Side maatte fremkomme Forslag om Kandidater ved det forestaaende Folketingsvalg. De to Medlemmer af Bestyrelsen for „Kirke og Rigsdag“ havde forud spurgt mig, om de maatte bringe mig i Forslag, hvis der blev Anledning der til. Hertil havde jeg foreløbig svaret, at jeg kunde tænke mig at forhandle derom. Jeg vilde gerne først vide noget om, hvor og hvorledes min eventuelle Opstilling vilde blive, og dernæst var det afgørende for mig, om jeg vidste, at mange af mine troende Venner vilde staa bag ved mig i denne for mig saa vigtige Sag.

Hvordan de to Mænds Forhandling den Dag med Formanden, Faktor Fich, faldt ud, ved jeg ikke noget nærmere om; men da der fra anden Side vilde blive bragt flere Kandidater i Forslag, maatte jeg jo regne med, at jeg, der ikke før havde været fremme i de politiske forreste Linier, vilde „glide ud“, som det hedder, naar den endelige Afgørelse skulde træffes.

Om Odensekredsens Bestyrelser forud har drøftet min eventuelle Opstilling, ved jeg ikke, men den 9. September fik jeg fra Faktor Fich Indbydelse til at deltage i de konservative Foreningers Fællesbestyrelses Møder sammen med Odense Amtsudvalg Lørdag den 11. September paa Industripalæet i Odense. Indbydelsen lød paa, om

jeg vilde komme tilstede og opholde mig paa Palæet, saa jeg hurtig kunde tilkaldes, hvis man ønskede at tale med mig. Jeg tog saa ind paa Palæet og afventede Begivenhedernes Gang.

„Ventetiden er altid lang,“ siger Ordsproget, og Forhandlingerne trak noget ud, for, som jeg senere fik at vide, der var nogle „ældre“ Kandidatemner, der skulde drøftes først, hvilket var ganske naturligt. Jeg var jo paa dette Omraade et ubeskrevet Blad, en Begynder. Jeg tænker, jeg sad og „nød“ en Kop Kaffe, — man kan jo ikke tage en Plads op paa en Restauration uden at nyde noget — og alt imens havde jeg særdeles god Tid til endnu en Gang at gennemtænke det Nye, som — om end meget svagt og usikkert, — dog laa indenfor Mulighedernes Grænser.

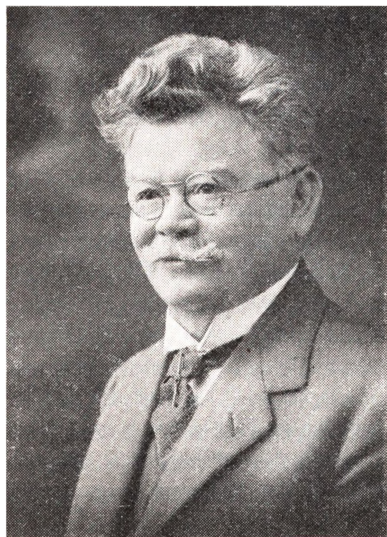
Men alt faar en Ende, og det fik ogsaa Ventetiden for mig den 11. September, og da jeg blev kaldt ind, fik jeg til min Overraskelse Opfordring til at stille mig i Otterup og Bogense Kredsen med Udsigt til ogsaa at faa Assens og Middelfart Kredse. Opstillingen var nemlig tænkt saaledes, — saafremt der kunde vælges to konservative Kandidater, — saa skulde Odense By have det ene Mandat og „Landkredsene“ det andet. Forhandlingerne med Assens og Middelfart var dog endnu paa dette Tidspunkt ikke ført til Ende.

Jeg takkede for den Tillid, der ved denne Opfordring var vist mig, og gennem mit kommunale Arbejde samt Arbejdet i Sogneraadsforeningen var min politiske Stilling jo velkendt, og andre „Attester“ kunde jeg ikke møde med, ligesom jeg ikke heller fandt Grund til at komme med en særlig politisk Udtalelse om mig selv. Da jeg var 54 Aar, mente jeg, at jeg var for gammel til at begynde paa „at gaa paa Turné“, som de unge Rigsdagskandidater i Reglen maa, undertiden endda i en længere Aarrække; men hvis den skitserede Opstilling i de 4 Kredse kunde virkeliggøres, vilde jeg have en lille Chance, idet jeg da, hvad Stemmetallene i Kredsene angik, var nogenlunde ligestillet med de andre to konservative Kandidater. Disse havde dog et stort Plus frem for mig, da den ældste, Kaptajn Ejgil Jørgensen, var Folketingsmand i den afsluttede Samling, og den anden, stud. jur. Christmas Møller, havde været opstillet i Odense første Kreds ved tidligere Valg, og altsaa kendt af Vælgerne.

Men jeg havde sagt A og var nu ogsaa rede til at sige B; jeg syntes ikke, at jeg maatte sige nej til det smukke Tilbud, saa meget mere som der kun var ti Dage til Valget. Jeg takkede derfor Bestyrelserne og Amtsudvalget og lovede at tage den kommende Valgkampagne i de fire Kredse; hvis jeg blev opstillet.

Jeg syntes, at alt paa en forunderlig Maade havde lagt sig til rette for mig. Afgørelsen var kommet uventet hurtig, og det var maaske meget godt, at jeg ikke havde haft lang Tid til Overvejelse. Senere fik jeg ad anden Vej at vide, at naar min Opstilling blev eenstemmig, skyldes det i meget høj Grad den dygtige og retlinede Formand, Faktor Fichs Anbefaling for mig. I mit stille Sind takker

Faktor C Fich, Odense.

jeg min nu afdøde Ven for denne Anbefaling, som medvirkede til, at jeg kom til at tilbringe 19 Aar i Rigsdagen; en Tid der paa mange Maader blev lærerig for mig.

Selvfølgelig var der Vælgere, som var misfornøjede med, at jeg blev opstillet, idet de hellere havde set en anden paa den Plads. Saaledes sagde en kendt, — nu afdød — Sagfører i Odense til mig: „De regner vel med at kunne faa en Del kirkelige Stemmer, paa Grund af Deres kirkelige Stilling, og det er maaske ogsaa muligt; men samtidig maa De belave Dem paa, at der er Vælgere, som netop af den Grund ikke vil stemme paa Dem.“

Sagføreren var, saa vidt mig bekendt, ikke meget kirkeligt interesseret; men han kendte noget til Menneskers Indstilling, saa hans Dom af Vælgerkorpset var vist ikke helt forkert.

Næste Dag, Søndagen den 12. September, begyndte Vælgermøderne i Kredsene. Jeg havde samtidig med min Opstilling meddelt mine ny Bestyrelser, at jeg ikke om Søndagen kunde deltage i disse fælles Vælgermøder, da Forhandlingerne ofte blev saaledes, at jeg ikke syntes, jeg maatte benytte min Søndag paa den Maade. Dette blev ogsaa meget loyalt forstaaet af Bestyrelsen. Jeg blev saa hjemme i Stilhed Søndagen over, og det var der intet Tab ved, hverken for mig eller for Partiet. Medens det konservative Parti forud havde i Odense Amt et Amtsmandat og et Tillægsmandat, opnaaede Partiet ved Valget 21. September 1920 at faa to Amtsmandater. Et for Odense By og et for de fire „Landkredse“.

Men endnu var jeg formelt kun opstillet i Bogense og Otterup Kredse. Mandag den 13. September skulde vi saa se at faa det bragt i Orden for Assens og Middelfart Kredsenes Vedkommende. Først rejste jeg til Assens, hvor der paa Jernbanehotellet var indvarslet til et Møde mellem Bestyrelsen og Tillidsmændene fra de Sogne, der hørte til Kredsen. Vi hilste paa hinanden, talte lidt sammen, og her maatte jeg holde min første lille politiske Tale. Forpagter Kjær, Skovgaard, var dengang Formand for Kredsen, og Redaktør Vejle, Assens, var Sekretær, og det var i høj Grad Vejle, der blev min gode Medarbejder ved det lokale Kredsarbejde gennem Aarene. Jeg kendte forøvrigt ikke mange i Forsamlingen; men der var dog et Par Stykker, som jeg havde truffet ved Indremissionsmøderne, og blandt disse var Sognefoged Stougaard, Dreslette. Forsamlingen kendte heller ikke meget til mig, og som Politiker kendte de mig slet ikke, hvilket de heller ikke kunde, da jeg ikke tidligere havde „optraadt“. Men Forhandlingerne endte med, at jeg eenstemmig blev kaaret til Kandidat ogsaa for Assenskredsen.

Men Middelfartkredsen var endnu tilbage. Efter Mødet i Assens blev der stillet en Bil til min Raadighed, og den skulde køre mig til Aarup. Her vilde Formanden for Bogensekredsen, Forpagter Hansen, Christianslund, tage imod mig for at køre mig til Bogense, hvor der paa Hotellets store Sal skulde være „firkantet“ Møde samme Aften. Vi startede saa fra Assens og satte Farten efter Aarup; men noget før vi naaede Stationen, lavede Bilen Strejke. Chaufføren sled trolig med „Dyret“, den blev set efter baade for og bag, men køre, ... nej, det vilde den ikke. Jeg husker ikke nu, hvad jeg tænkte, medens jeg stod og saa paa „Køresvendens“ Arbejde; men jeg kunde da regne ud, at ret megen Tid til Bilreparation havde jeg ikke, hvis jeg skulde deltage i det politiske Møde i Bogense nogle Timer senere. Naa, heldigvis fandt Manden omsider, hvad der var i Vejen og fik det hurtigt rettet, hvorefter vi kørte videre med nedsat Fart. Da vi var kommet forbi Erholm, mødte Forpagter Hansen os med sin Bil, og med den kørte jeg videre til Gribsvad Kro, hvor „Sendemænd“ fra Middelfart skulde mødes med mig for at faa Kandidatlisten underskrevet. Ogsaa dette gik i Orden, og Middelfartsfolkene, — som ingen politisk Tale fik af mig den Dag — kørte saa tilbage med Kandidatlisten. Nu var det formelle med de 4 Kandidatlister i Orden, og Bestyrelserne i Kredsen maatte saa se at faa det nødvendige Antal Stillere paaskrevet Listerne. Ogsaa det lykkedes i de følgende Dage.

Forpagter Hansen kørte mig saa videre til Bogense Hotel, hvor der, som nævnt, samme Aften var Vælgermøde for de saakaldte fire store Partier. Jeg skulde nu her op til mit første politiske Møde. Min Tale havde jeg i Lommen, og vist ogsaa nogenlunde i Hovedet; men den havde sikkert ikke ret meget af det rette politiske Sving eller Kulør. Det fik mine politiske Taler vist forøvrig aldrig trods tyve Aars Træning.

Til den fastsatte Tid mødte jeg paa Hotellet, hvis store Sal var stuvende fuld af Mennesker. De andre Kandidater var: forhenværende Minister Jensen-Sønderup (Venstre), Gaardejer Petersen-Røjle (Radikal), og Forretningsfører Christiansen (Socialdemokratiet). Alle var trænede politiske Talere, kun jeg var Begynder i Faget.

Det var med noget blandede Følelser, jeg saa ud over den snakende og tobaksrygende store Tilhørerskare, for hvem jeg nu skulde tale Politik, hvilket jeg aldrig havde prøvet før. Men jeg havde forud bedt om, at jeg ogsaa paa det Sted og i den Situation maatte staa i en større Herres Tjeneste og ikke gøre hans Navn Skam. Dette gav mig nogen Frimodighed.

Vælgermøderne var ordnet saaledes, at Partiernes Talere skiftevis talte først, og det Parti, som indledede, valgte tillige Dirigenten. Den Aften var det det konservative Partis Kandidat, der skulde tale først, og jeg kom altsaa næsten bogstavelig paa Hovedet ind i Vælgermøderækken. Forpagter Hansen foreslog jeg, — efter Aftale, — til Dirigent og saa tog jeg fat i den tildelte Tid.

Jeg søgte, saa godt jeg kunde, at forklare Tilhørerne, at det politiske *Arbejde* var ikke et Vælgermøde; men et Arbejde, de valgte Mænd og Kvinder skulde udføre for Folket og Fædrelandet. Dernæst talte jeg noget om det Arbejde, der, efter min Opfattelse, skulde gøres paa Rigsdagen for Afholdssagen, bedre Kaar for de veltjente Gamle (Folkeforsikring), og udvidet Omsorg for de mange „hjemløse“ Børn. Jeg indlod mig ikke paa at sparke til de andre Partier, — hvilket jeg forøvrigt mener, man ikke bør gøre, selvom en Taler paa visse Punkter maa tage Afstand fra den Maade, disse Partier gør Arbejdet paa.

En gammel skolet Politiker vilde maaske nok synes, at det var en mærkelig Vælgermødetale, jeg havde holdt, som min „Jomfrutale“, og efter Mødet sagde da ogsaa den radikale Petersen-Røjle til min Formand, Forpagter Hansen: „Ja, efter det, vi har hørt i Aften, er Carlsen-Skiødt saamænd ikke farlig.“ Hertil svarede Forpagter Hansen: „Jaja, lad os nu vente med at udtale os, indtil

Valget er afgjort.“ Da Stemmerne efter Valget var endelig optalt, var jeg valgt, men Petersen-Røjle opnaaede ikke Valg.

Venstrebladet „Fyns Tidende“ skrev i sit Referat af Mødet: „Carlsen-Skiødt gled ud af Forhandlingerne“, hvilket vel nok vil sige omtrent det samme, „den Mand er ikke farlig, og han vil næppe gøre Fortræd.“

Men en Sandhed laa der alligevel bag disse Udtalelser. Mit Foredrag og mine Indlæg i den efterfølgende Forhandling var vistnok storpolitisk set ikke meget værd, og ligeledes havde jeg nok heller ikke truffet den rigtige „Kammertone“, som nogle ansaa for hørende til et Vælgermøde. Men en Panter kan jo ikke omskifte sine Pletter.

Mine Venner saavel indenfor indre Mission, som andre, var meget trofaste til at arbejde for mit Valg. Fra indre Missions Samfund i Tommerup udsendtes følgende Tryksag til en Del Vælgere:

»21. September 1920.

Saadan som Landet laa i Foraaret, var det efter vor Formening rigtigst at stemme paa Hr. Jensen-Sønderup, da han efter vor Opfattelse var den Kandidat i vor Kreds, der stod mest fast overfor Generalstrejke-Partierne.

Men naar vi nu staar og skal vælge til en 4-aarig Periode, i hvilken Kirkens og Skolens Forhold vil komme til Forhandling og sandsynligvis til Afgørelse, føler vi os forpligtet til at udtale, at vi, hvor højt vi end sætter Jensen-Sønderup som Politiker og Menneske, ikke denne Gang kan stemme paa ham paa Grund af hans kirkepolitiske Syn. Dette udtalte vi forøvrigt allerede i Foraaret.

Vi opfordrer da vore kirkelige Meningsfæller af Venstre til, enten at se bort fra Partipolitikken og stemme paa Carlsen-Skiødt, der i alle kirkepolitiske Spørgsmaal er vor Meningsfælle, eller, hvis man ikke ønsker at støtte det konservative Folkeparti, da at kaste sin Stemme paa H. J. Sørensen i Otterupkredsen.

Hr. Sørensens kirkepolitiske Syn er, saa vidt vi ved, omtrent som J. C. Christensens og andre kirkelig set besindige Venstremænds.

Vi maa ikke støtte en Mand, der vil føre os ud i den „taalsomme“ Folkekirke. Lad os beholde en Kirke og ikke køre i Omnibus.

Tommerup, den 14. September 1920.

Th. Petersen, Sognepræst. R. N. Hansen, Lærer, Sogneraadformd. Carl Rasmussen, Husmand. P. Sandbæk, Højskoleforstander. Evald Toftemark, Landbrugslærer.

P. S. Da Fyns Tidende har nægtet at optage denne Meddelelse, ønsker vi herved paa denne Maade at bringe den til vore Meningsfællers Kundskab. Vær saa venlig at sprede disse Eksemplarer i Deres Bekendtskabskreds.“

Dette var en ikke helt almindelig Anbefaling for en Rigsdagskandidat; men jeg var glad og taknemmelig for den Udtalelse af de fem Venstremænd i Tommerup. Jeg er vel ikke den rette Dommer, da jeg er Part i Sagen; men jeg synes, at disse Mænds politiske Standpunkt var, — kristeligt set — rosværdig. Der var for dem noget, som var meget større end Politik. Det Synspunkt faldt helt sammen med mit eget.

Men „Fyns Tidende“ tog disse Mænds Handlemaade ilde op, hvilket ikke kan forundre, og Avisen havde en skarp Artikel herom, hvori de fem Underskrivere kaldes for „Mørkemænd“ m. m., endda de havde lagt deres Standpunkt frem i det klare Dagslys.

Som allerede nævnt havde jeg faaet tildelt 4 Kredse, hvilket foranledigede „Fyns Tidende“ meget morsomt til at kalde mig „Kredsgrosserer“; men da Venstremanden Klaus Berntsen ved et Valg nogle Aar senere havde 3 Kredse, saa kunde det nævnte Slagord ikke mere benyttes. Forøvrigt lød mit personlige Program paa Samarbejde med Partiet Venstre i den Udstrækning, det lød sig gøre; men f. Eks. paa Skolelovgivningens Omraade kunde jeg ikke slaa Følge med Venstre, der gik med til at skille Kirke og Skole ad, da Borgbjerg kom med sin Skoletilsynslov.

Det næste Vælgermøde var den følgende Aften i Særslev i Otterupkredsen, og her mødte tre andre Modkandidater; men ogsaa dette Møde forløb for mit Vedkommende meget stilfærdigt.

Onsdag 15. September deltog jeg i Mødet paa Haarby Kro i Assenskredsen. Møderne i denne Kreds havde endnu dengang en noget anden Karakter end de andre Vælgermøder. Fhv. Konsejlpræsident Klaus Berntsen havde i over 30 Aar været valgt i Assens, og derfor betragtede han, — ogsaa efter de ændrede Valgforhold, — denne Kreds som sin „private Ejendom“, i den Forstand, at han bekendtgjorde sine Vælgermøder i Aviserne uden Forhandling med de andre Partier. Disse kunde saa komme til Stede og deltage i Forhandlingerne, saafremt de maatte ønske det; men Møderne var ikke Fællesmøder. Klaus Berntsen bød Forsamlingen Velkommen, og talte derefter saalænge han ønskede det. I Reglen sluttede han med et Leve for et godt Venstrevalg og opfordrede Forsamlingen

til at synge en eller anden Fædrelandssang, vistnok som oftest: „I alle de Riger og Lande.“

Naar denne Indledning var overstaaet, og den tog vel i Reglen mindst en Timestid, kunde de andre Partiers Talere tage fat, hvis ikke Forsamlingen betragtede Mødet som afsluttet. Det gjorde Tilhørerne ikke den Aften i Haarby Forsamlingshus, og Taler og Forhandling varede til henad Midnat. Foruden Klaus Berntsen og jeg var den Dag mødt Magister Nørgaard, København (Radikal) og Redaktør Sørensen, Assens (Socialdemokrat). Trods Formen gik Mødet ret stilfærdig. K. Berntsen var jo den gamle veltjente Politiker, og vi andre gav ham gerne denne Særstilling med fuld Honnør.

Næste Dag maatte jeg optræde i Middelfart, hvor de andre Talere var Redaktør Bertel Jensen (Broder til Biskop Rud) (Venstre), Folketingsmand Slengerik (Radikal) og Pastor I. A. Hansen, Odense, (Socialdemokrat).

Jeg havde været noget betænkelig ved at skulle tale sammen med Slengerik, om hvem jeg havde hørt sige, at han til Tider kunde være meget voldsom overfor sine Modkandidater, og det vilde derfor ikke have undret mig, om jeg, — endnu en Begynder, — havde faaet en større Omgang, men det skete slet ikke. Jeg kunde derfor ikke lade være efter Mødet at gaa hen til Slengerik og takke ham, fordi han havde taget lemfærdig paa mig, „Begynderen“.

„Ja,“ svarede Slengerik, „jeg er nu ikke saa slem, som Folk fortæller, og desuden er det sidste Gang, jeg stiller mig, og derfor har jeg ikke noget imod, at Tilhørerne faar et godt Indtryk af mig.“ Vi talte saa lidt mere sammen, og han aabnede ligesom for et Øjeblik den ru Skal, saa Kernen, som var der, viste sig. Blandt andet fortalte han mig, at han tidligere havde været Lærer paa Voldby Højskole. Slengerik blev valgt den Gang, men døde inden Periodens Udløb.

Den eneste, jeg den Aften maatte imødegaa, var Pastor I. A. Hansen, der omtalte de kirkelige Spørgsmaal, og blandt andet udtalte, at han vilde arbejde for tvungen borgerlig Ægteforening (Vielse), med den Begrundelse, „at Præsterne skulde ikke beskæftige sig med de mange Attester.“ Herpaa svarede jeg, at jeg syntes, hans Forsvar for tvungen borgerlig Ægteforening var meget svagt, og at Attesterne næppe kunde volde nogen større Vanskeligheder for Præsterne, og jeg gik ogsaa ud fra, at selv om Pastor Hansen blev fri for de kirkelige Vielser, saa vilde han dog formodentlig alligevel vedblive at begrave de døde. I saa Tilfælde maatte han

dog faa at gøre med visse Attester, da han selvfølgelig ikke vilde foretage Begravelsen, uden at de Attester, som Loven krævede, var skaffet til Veje. Dette gik jeg i al Fald ud fra.

Jeg arbejdede for valgfri Ægteforening, og dette blev senere ved Lov gennemført; men jeg erindrer ikke, at Præsterne senere har besværet sig over Attesterne, derimod ved jeg, at mange Præster har været bedrøvet over, at saa mange døbte Mennesker indgik deres Ægteskab paa Raadhuset i Stedet for i Guds Hus. Det har kun været nogle ganske enkelte Tilfælde, hvor Brudeparret, efter at Ægteskabet var ordnet af den borgerlige Øvrighed, kom i Kirken for at faa Herrens Velsignelse over Brudefærden.

Søndag 19. September var der igen Vælgermøder i alle mine 4 Kredse, — men jeg var jo fritaget for at deltage i nogen af dem. I Stedet for kom jeg til at tale i Vejlbj Missionshus sammen med Sognepræsten, Provst Vibe-Petersen, som talte over Ordet om Surdejgen, der, nedlagt i Melet, gennemsyrer hele Dejgen, (Matt. 13, 33); og han brugte dette som et Billede paa, hvorledes Kristendommen skulde gennemsyre alt, hvad et kristent Menneske havde med at gøre, ogsaa det politiske Arbejde. Jeg talte om Bethesda Dam (Joh. 5). „Der er en Sundhedskilde i vort Folk, nemlig Guds Ord og Sakramenter, og dette er langt mere værd end Sundhedskilden ved Bethesda. Men mange kristne Mennesker har det, som den syge Mand ved Dammen, de kommer vel ind under Kirkens ydre Buegange; men naar ikke over det sidste Stykke af Vejen, igennem Omvendelse hen til Gud.“

Jeg var baade glad og taknemmelig for, at jeg paa den Maade fik en stille Søndag sammen med troende Venner midt i Valgtidens fortravlede Dage.

Næste Dag, 20. September, var jeg til det sidste af de syv Vælgermøder, som jeg skulde deltage i. Det afholdtes i Stationsbyen Aarup i Bogense Kreds. Fra dette Møde fik jeg en interessant Oplevelse. Da jeg efter Mødet rejste tilbage til Odense med Toget, var jeg i Kupé sammen med Socialdemokraternes Kandidat, Forretningsfører Christiansen, og under vor Samtale siger han: „I Dag har De taget 2 Stemmer fra mig.“

„Det er jo meget fornøjeligt for mig,“ svarede jeg smilende.

„Jo,“ oplyste Christiansen videre, „efter Mødet kom to Mænd, som i politisk Henseende er Socialdemokrater, hen til mig og sagde, at de, som troende Mennesker, denne Gang vilde stemme paa Carlsen-Skiødt.“

For Stemmernes Skyld betød det vel ikke saa meget for mig, — skønt en enkelt Stemme undertiden kom til at gøre Udslaget, — men denne ærlige Udtalelse glædede mig, fordi den igen viste, at Kristendom er mere værd end Døgnets-Politik, og tillige fordi jeg forstod, at mange af mine troende Venner saaledes vilde staa bag ved mig og mit Arbejde.

Ogsaa det sidste Vælgermøde i Aarup forløb forholdsvis roligt. I det hele taget var denne min første Valgkampagne, som jeg havde imødeset med nogen Spænding og Ængstelse, gaaet mere stilfærdig end jeg havde ventet. Jeg opdagede snart, at det var muligt, — om vel ikke helt og altid, — saa dog i nogen Grad at kunne medvirke til, hvorledes et saadant Møde skal forløbe for een selv.

Det kan vel ikke forhindres, at nogle, som kun er mødt for at lave Spektakel „paa passende Steder“, vil gøre deres „Pligt“, selv om det kan hænde, at de „falder ind“ paa et „galt“ Sted. Dette maa man finde sig i.

Nogle ganske faa Gange skete det, men dog meget sjældent, i de 6 Valgkampagner, jeg kom til at deltage i, at en Taler har ment at kunne „tjene“ ved at være saa personlig overfor mig, at jeg maatte sige, at i en Diskussion af den Art ønskede jeg ikke at deltage. Det hændte ogsaa en Gang, at en Taler, — endda en Minister, — mærkeligt nok, benyttede sig af dette „Hjælpemiddel“ over for mig. Jeg reagerede ikke; men svarede stilfærdig, at til den Udtalelse vilde jeg blot sige, at jeg blev ikke ringere derved; men Ministeren blev heller ikke større. I det Øjeblik havde jeg Følelsen af, at en stor Del af Forsamlingen gav mig Medhold.

Da jeg havde faaet flere Kredse tildelt, og der var Møde i dem alle hver Dag, maatte jeg benytte „Stedfortrædere“, saa vidt disse kunde skaffes. Derved opstod der undertiden morsomme Situationer. En politisk meget dygtig Hofjægermester var saaledes en Aften min Stedfortræder, og Dagen efter læste jeg i et radikalt Blad følgende: „Som Stedfortræder for Carlsen-Skiødt mødte Hofjægermester N. N., og hvis C.-Sk. er den mørke, dystre Taler, var hans Stedfortræder det lette Rytter i o. s. v.“

En anden Gang refererede samme Blad fra et andet Vælgermøde: „Carlsen-Skiødt plejer ikke at sige Vittigheder; men i Aftes brugte han alligevel en, og da den var god, skal vi gengive den.“ Jeg husker ikke mere, hvad den Vittighed drejede sig om.

Som allerede nævnt, var Valget den 21. September, og den 28. samme Maaned blev Stemmerne optalte. Resultatet var, at Christmas Møller havde faaet 5630, jeg 4986 og Kaptajn Jørgensen 4444 Stemmer, og de to første var valgte. For mig var det en helt forunderlig Tanke, at jeg nu kunde rykke ind i Rigsdagen som Folketingsmand, og det hele var blevet ordnet i Løbet af en halv Snes Dage.

Naar jeg saa paa Stemmetallene laa jeg noget over 500 Stemmer foran Kaptajn Jørgensen, og jeg er ikke i Tvivl om, at det er mine troende Venner, — uanset Partiliniere og Partidisciplin, — der her gjorde Udslaget, og dette har ofte været mig en Glæde at tænke paa, og jeg takker de ukendte Vælgere derfor.

Nu var Sagen afgjort, Tærningerne var kastede, og jeg maatte til at begynde paa et nyt Arbejde med Opgaver, der var ikke saa lidt forskellige fra det, jeg hidtil havde syslet med. Tirsdag 5. Oktober skulde Rigsdagen aabnes, og Dagen forud rejste jeg til København, hvor jeg indkvarterede mig paa Missionshotellet i Løngangsstræde, og her havde jeg Stamkvarter i 8 Aar, i de sidste 11 Aar boede jeg paa Ny Missionshotel „Hebron“, og begge Steder var ganske udmærket at bo. Skønt det var Hoteller, „smagte“ det dog lidt af Hjemmet ved den gode og hyggelige Tone, der herskede begge Steder.

Samme Dag, som jeg var kommet til København, gik jeg om Eftermiddagen hen paa Christiansborg for at se lidt paa Forholdene.

Det er forstaaeligt, at jeg følte mig i Begyndelsen noget fremmed i det store Hus og blandt Mennesker, hvoraf de allerfleste var mig ukendte, men jeg traf jo ogsaa nogle af mine troende Venner der, og vi følte os sammenknyttede paa en særlig Maade. Der var den retlinede, ubestikkelige Lærer Vesterager, den varmheartede Proprietær Fibiger, den ivrige, stærktoptagne Krohn og den solide, frimodige Rasmussen-Byskov. Disse fire, der ligesom jeg maatte bo paa Hotel, blev paa en særlig Maade mine personlige Venner, og selv om vi hver for sig var ret forskellige, saa forstod vi altid hverandre. Jeg kom her i meget godt Selskab.

Den 5. Oktober var der Gudstjeneste i Holmens Kirke Kl. 10½, hvor Provst Hjortkær, Lyngby prædikede. Kl. 12 var Aabningshøjtideligheden i Rigsdagens Fællessal. Kong Christian den Tiende aabnede personlig Rigsdagen i Anledning af, at det var første Gang, at Rigsdagsmænd fra det genvundne Sønderjylland mødte efter Gen-

Fem Medlemmer af Rigsdagens Bibelkreds.

Fra venstre: Landstingsmand Rasmussen-Byskov, Folketingsmand Vilh. Fibiger, Landstingsmand Krarup, Folketingsmand Vesterager, Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt.

foreningen. Kongen holdt en smuk og varmfølt Tale, og han var synlig stærkt bevæget.

Det konservative Parti holdt derefter et kort Møde paa Værelse Nr. 22, (senere fik vi det noget større Værelse Nr. 23), og Kl. 14 traadte Folketinget sammen til det konstituerede Møde i Folketingssalen. Aldersformanden, Klaus Berntsen, aabnede Mødet og benyttede ved denne Lejlighed Verset:

„Alt, hvad Fædrene har kæmpet,
og hvad Mødrene har grædt,
har den Herre stille lempet,
saa vi fik vor Ret.“

Som Folketingets Formand valgtes Venstremanden Pedersen-Ny-skov, en brav og forstandig Bonde. Klokken 18 samme Dag (5. Oktober) var Rigsdagens Medlemmer indbudt til en Sammenkomst paa Amalienborg, hvor Kongen talte og bød de sønderjydske Rigsdagsmænd velkommen. Om Aftenen Kl. 20,15 var der Festforestilling

paa Det kgl. Teater. Musik: Ouverturen af Elverhøj. Prolog: Velkommen til Sønderjyderne, og derefter spillede Balletten „Valdemar“.

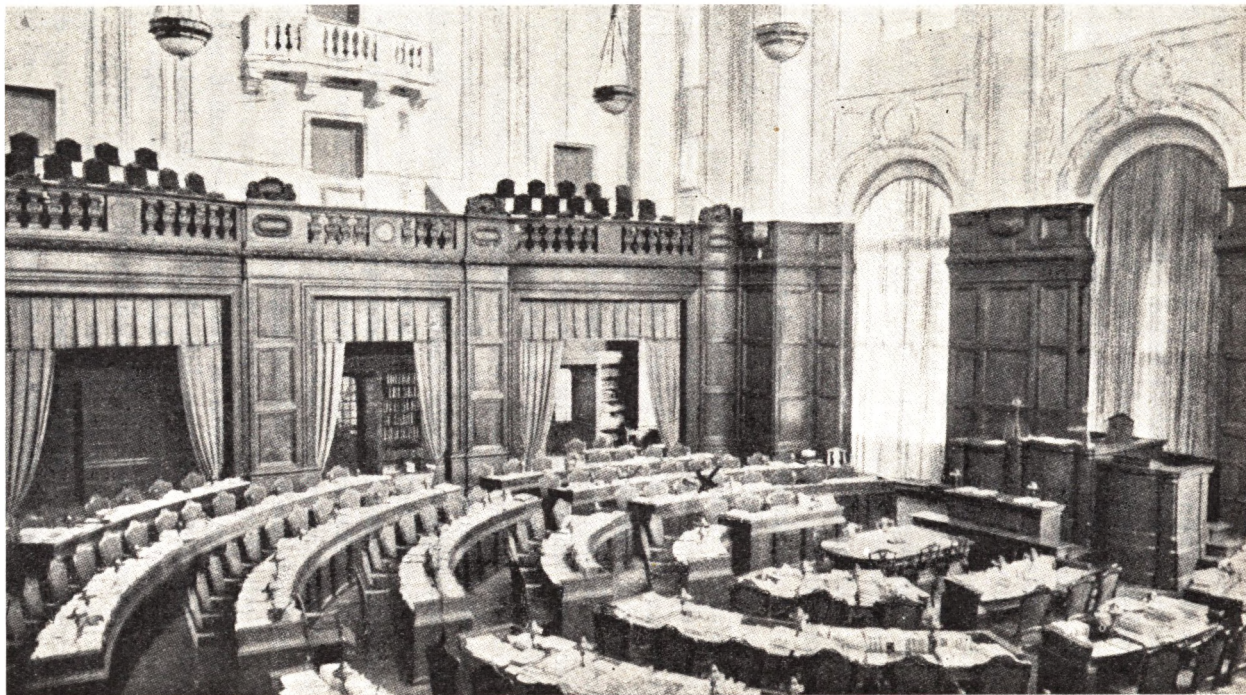
Næste Dag begyndte Rigsdagens Arbejde, og det sluttede først 4. Maj 1921. I denne min første Rigsdagssamling havde jeg Ordet 12 Gange, og den første, — „Jomfrutalen“, — holdtes 30. Oktober under Finanslovsdebatten. Selv om der ikke er noget særligt opsigtsvækkende i denne Tale, vil jeg dog gerne citere enkelte Brudstykker af den efter Rigsdagstidende.

„Naar denne Rigsdagssamling begyndte med den festlige Aabningshøjtidelighed, som gav sig Udslag i, at Kongen ønskede at samles med Rigsdagens Medlemmer, hang det jo sammen med, at noget usædvanligt er sket i det forløbne Aar, idet et Stykke gammelt dansk Land, en Del af det tidligere tabte Sønderjylland, er kommet tilbage til Moderlandet efter at have været under fremmed Herredømme i 56 Aar. Men trods Glæden herover og trods alle Fester i Sommerens Løb, har der stadig været, og er der fremdeles, en Streng, der ikke har kunnet klinge festlig, og dette har sin Grund i, at Tanken atter og atter vender tilbage til de 30,000 Landsmænd og Brødre i 2. Zone, som ikke kom med hjem, men maatte lades tilbage bag den ny Grænse imod deres Ønske.

Naar det ærede Medlem Hr. Moltesen udtalte, at Grænsen nu hviler paa Selvbestemmelsesretten, vil jeg dertil sige, at for de nævnte 30,000 danske Mænd og Kvinder i 2. Zone gjaldt ikke Selvbestemmelsesretten. De begærede at komme tilbage til Danmark, men maatte forblive fremdeles under tysk Herredømme. Og hvad der ikke gør Kaarene lette for dem nu bagefter, er den Følelse, der stadig lever hos dem, om med Rette eller med Urette, derom kan der disputeres, — at ved den Maade, hvorpaa Afstemningen var ordnet, har den daværende danske Regering ikke gjort for dem, hvad der kunde gøres!

Det ærede Medlem Hr. Hauge mener, at Grænsen er endelig. Hvorvidt det passer er et Spørgsmaal, som kun de kommende Tider kan vise. Efter Fredsslutningen i 1864, og især efter at Pragfredens § 5 var slettet i 1878, var der vel mange, som opgav Haabet og betragtede Grænsen ved Kongeaen som endelig. Men fordi den var bygget paa folkeretlig Uretfærdighed, kunde den ikke være endelig; — og blev det heller ikke ...

Derfor har vore Landsmænd Syd for den nye Grænse Krav paa al den Hjælp, vi kan og maa give dem her hjemme fra. Det er mit

Folketingssalen paa Christiansborg.

× Her havde jeg i 19 Aar min Plads.

Haab, at Regering og Rigsdag i den Udstrækning, det kan lade sig gøre, vil yde dem denne Hjælp, for at de, som blev tilbage i 2. Zone maa føle, at de er ikke glemte af os her i det gamle Land ...“

Om Alkoholspørgsmaalet, der efter Verdenskrigens Afslutning var blevet højt aktuelt igen, udtalte jeg bl. a.: „Jeg vil dernæst henlede Opmærksomheden paa den atter stærke, — man kunde næsten sige forfærdende, — Stigning i Indførsel af Spiritus. Fra Aaret 1918 til 1919 steg Indførelsen, nævnt med runde Tal, paa følgende Maade: 1918 indførtes fra Udlandet af Whisky 270 hl, men i 1919 steg Tallet til 4300, altsaa til det femtendobbelte. For Cognak var Stigningen tredobbelt fra 2400 hl til 7700 hl; for Roms Vedkommende var Indførelsen endnu stærkere, nemlig fra 200 hl til 3000 hl; Vin paa Flasker steg fra 900 hl til 2600 hl, og Vin i Fustager steg til det firedobbelte. Der er sagt om Hunnerkongens Hest, at hvor den traadte, groede der intet Græs. Det kan med nogen Ret siges om Kong Alkohols Hest, at i dens Spor gror der Torne og Tidsler, hvilket enhver let kan se.

Jeg skal til Begrundelse af denne Udtalelse pege paa enkelte Kendsgerninger. Før Verdenskrigen androg Danmarks Udgifter til Spiritus ca. 100 Mill. Kr., men i 1919 var Udgiften oppe paa 500 Millioner Kr. Dette Tal repræsenterer for det første et stort Spild af Værdier som Korn, Kartofler o. s. v., ligesom den forøgede Import yderligere vil svække vor Valuta, som er svækket nok i Forvejen. Men den største Skade ved Forbruget af denne Strøm af Alkohol er den, som rammer vort Folk og da særligt den opvoksende Ungdom. Jeg vil i denne Forbindelse paatale det uheldige i, at der ved Arbejdet ved Brunkulslejerne i Jylland, og ved de saakaldte Baraklejre, hvor mange Arbejdere bor sammen, gives Markettendere Ret til Udsækning af Spiritus ogsaa i de Kommuner, som er „tørslagne“.

Der er tidligere under Forhandlingerne her i Tinget nævnt de uhyggelige Forhold paa Langelinie og i Nyhavnskvarteret, hvor Røveri, Vold, Utugt, ja, Mord er ikke nogen Sjældenhed, selv om der i den senere Tid er sket en lille Ændring til det bedre. Jeg er ikke i Tvivl om, at i mange Tilfælde er Spiritus Aarsagen saavel til Voldshandlingerne som til Usædeligheden og Røveriet. Der er blevet oplyst, at i den sidste Tid er paa Grund af Udskejelserne Musiktilladelsen frataget tre Beværtere i dette Kvarter, og det er for saa vidt glædeligt; men jeg er dog af den Mening, at for at faa Ro og Orden i Nyhavnskvarteret vilde det have virket nok

saa godt, hvis Politiet havde frataget de tre Beværtere Retten til at udskænke stærke Drikke og saa ladet dem beholde Musikken . . .“

Endelig talte jeg om de Børns uheldige Kaar, der fødtes uden for Ægteskab, og om de unge ugifte Mødres vanskelige Stilling, hvilket ofte førte til Fosterdrab eller Barnemord. Overfor Børnene havde Samfundet en Forpligtelse, som det ikke burde unddrage sig. Disse Børn — der er den uskyldige Part i disse mange Gange sørgelige Tragedier — har det ondt nok derved, at de ofte maa savne baade Far og Mor og et Barndomshjem . . .“

Jeg syntes, at jeg havde faaet det som en af mine Opgaver ogsaa at pege paa disse Ting, og jeg kom senere lejlighedsvis under min Rigsdagsvirksomhed tilbage til disse „brændende“ Spørgsmaal. Vel er det saadan, at ved Love alene løses disse Problemer ikke; men det er ogsaa saaledes, at det har stor Betydning, hvordan Lovene formes til de forskellige Samfundsforhold.

Et meget karakteristisk Eksempel herpaa er den ny og mere „frisindede“ Ægteskabslov. Efter denne Lovs Ikrafttræden steg Skilsmissernes Antal til næsten det dobbelte i de første Aar, og Stigningen vedvarer, saa Loven har givet dette, „Samfundskrudt“ gode Voksebetingelser. For Tiden opløses mellem 7 og 8 Tusind Ægteskaber om Aaret, eller omkring 21 hver Dag. Dette er ikke alene en Ulykke for Familielivet, men ogsaa for Samfundet. De gode Hjem, hvor Mand og Hustru er trofaste mod hinanden, er „Statens“ bedste Grundvold.

Der var selvfølgelig nogle, der var utilfredse med min „Jomfrutale“; men jeg fik ogsaa saavel mundtlig som skriftlig opmuntrende Udtalelser. Fra min gode Ven, Pastor Carl Christensen, som paa den Tid laa paa Rigshospitalet, fik jeg følgende, kærlige Hilsen, som jeg gemmer:

„Kære Ven! . . . Den (Talen) var udmærket baade i Form og Indhold. Den var vægtig og præget af den Aand, De tjener. Mange Tak!

Kærlig Hilsen og Guds Fred, Velsignelse og Varetægt . . .“

Jeg glemmer ikke, at den Hilsen var fra en af mine Ungdomsvenner; men denne, sammen med andre Udtalelser, glædede mig meget, og den Slags Hjælp kan nok tiltrænges, naar man staar paa en noget udsat Post.

Den fireaarige Valgperiode 1920—24 var en god Arbejdstid. Jeg synes, det var den bedste i de 19 Aar, jeg havde direkte med Arbejdet at gøre i den danske Rigsdag. Det store Genopbygningsar-

bejde for Sønderjylland var en herlig Opgave. Det kostede mange Penge; men Sagen var Pengene værd. Der var ogsaa store Vanskeligheder i den Periode. Danmarks Udgifter maatte bringes ned; de høje Tal fra Krigstiden kunde der ikke vedblivende køres paa, og en Nedgangsperiode er ikke let for „Folket“ at indstille sig paa. Det er lettere at gaa opad end nedad. Dertil kom det store Krak med Landmandsbanken, og at henved 40 andre, — mest mindre Banker, — maatte standse. Dette gik ikke smertefrit af for vort lille Land; men det lykkedes at ride Stormen af.

Med Hensyn til selve Rigsdagsarbejdet var der i disse fire Aar et godt Samarbejde mellem Venstre, som havde Regeringen, og det konservative Folkeparti, og naar dette Samarbejde bragte de gode Resultater, skyldtes det i første Linie fra vor Side det konservative Partis Formand, den kloge og erfarne Politiker, Proprietær Piper, en helstøbt Personlighed og en fortræffelig Forhandlingsleder.

Dette Samarbejde med Venstre betragtede jeg som ønskeligt i dansk Politik, saaledes som Partierne dengang var formet, og dette Samarbejde har jeg altid arbejdet for. Derfor kan jeg kun beklage — efter mit Syn paa borgerlig Politik — at dette Samarbejde ikke blev opretholdt og udbygget ved de følgende Aars Politik. Det syntes, at det store Socialdemokrati „trak“ stærkere for nogle.

I Perioden 1921—22 fik jeg som Medlem af Folketings-Udvalget Lejlighed til at arbejde med den Række kirkelige Love, som Kirkeminister I. C. Christensen forelagde og fik gennemført. Dette Lovkompleks omfatter ikke mindre end 10 Love: Adgang til Præsteembeder i Folkekirken, Bispeembeders Besættelse, Folkekirkenes Lønningsvæsen, Kirkers Bestyrelse, Menighedsraad, Oprettelse af to ny Bispeembeder, Sognebaandsløsning og Brugen af Kirker, Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde og Dansk Kirkelovgivning i de sønderjydske Landsdele. Ved Arbejdet i Udvalget med disse kirkelige Love lærte jeg I. C. Christensen nærmere at kende, ikke alene som den forstandige Politiker, men ogsaa som en Mand, der omfattede den danske Folkekirke med stor Kærlighed. Vittighedsblade har ofte afbildet ham sammen med en Ræv; men jeg vil gerne, som min faste Overbevisning, sige, at jeg har aldrig i de Aar, jeg arbejdede sammen med ham, sporet noget underfundigt i hans Væren og Handlemaade. Mon han ikke der er blevet gjort Uret?

Han var en Mand, som Vestjyderne havde Tillid til, og det er ikke nogen daarlig anbefaling.

Nogle Aar efter at han var udtraadt af Rigsdagen, talte jeg en-

gang ved et Indremissions Møde paa Holmsland Klit, og ret naturligt kom jeg efter Mødet i Samtalen med min Vært til at veksle et Par Ord om de politiske Forhold, og ved denne Lejlighed sagde den stoute Vestjyde: „Jeg ved ikke rigtig, hvilket Parti, vi her i Samfundet hører til. Vi stemmer paa den Mand, vi har Tillid til. Saalænge I. C. Christensen (Venstre) var i Rigsdagen, stemte vi paa ham; men nu stemmer vi paa Lærer Vesterager (Konservativ).“ Disse troende Vælgere havde Tillid til de nævnte to Mænd, og derfor gav de dem deres Stemmer. Jeg synes ikke, at den politiske Indstilling var saa helt forkert, og det var ikke til Skade for Danmark, om Vælgerne sendte mange af den Slags Mænd og Kvinder ind paa Rigsdagen, som I. C. Christensen og A. Vesterager.

Et andet lille Træk, synes jeg, er betegnende for I. C. Christensen. Efter at Kirkelovene var gennemførte, søgte han sin Afsked som Kirkeminister fra 15. August 1922, men vedblev at være Folketingsmand Perioden ud. I Sommeren 1922 var der opstaaet betydelig Uro om Landmandsbanken, dengang Danmarks største Pengeinstitut, og for at berolige Befolkningen udsendte Banken Natten mellem 9.—10. Juli en Erklæring, der dog i Stedet for at skabe Ro, snarere forøgede Ængstelsen for et Bankkrak. Den 17. September om Aftenen udsendtes en ny officiel Redegørelse, og samme Aften (Søndag) indkaldtes Rigsdagen til ekstraordinær Samling den paafølgende Tirsdag, 19. September. Baade Befolkningen og Rigsdagen var meget nervøse i de Dage, og det var et stort Spørgsmaal, om Regeringen og da især Statsminister Neergaard kunde „ride Stormen af“. Jeg var Tirsdag Morgen tidlig — som jeg i Reglen plejede — gaaet fra Hotellet hen i Rigsdagen, og sad ene i den store Folketingssal, da jeg pludselig bag ved mig hørte en komme smaasyngende. Det var I. C. Christensen, og jeg tænker, at den gamle Degn nynnede sin Morgensang.

Jeg rejste mig og hilste, og det laa jo lige for, at vi vekslede Ord om den foreliggende vanskelige Stilling, som Banken og dermed Regeringen var kommet i.

I Samtalens Løb sagde jeg: „I Morgenaviserne ser jeg, at De har faaet en Opfordring til at overtage Posten som Statsminister, hvis Neergaard maa gaa, men at De har sagt nej. Er det nu rigtigt i et Øjeblik, hvor De maaske er den eneste, som kan tage den Post.“

„Jeg ved ikke, hvad Aviserne skriver,“ svarede I. C. Christensen, „da jeg lige i Nat er kommet fra Jylland, men forøvrigt har jeg

ingen Opfordring faaet.“ Efter et lille Ophold føjede han til: „Forresten skal vi sætte Punktum engang, og det skal vi sætte, førend andre sætter det for een. Nu har jeg sat mit.“

Det var kloge Ord af den gamle Politiker. Det havde maaske ikke været saa helt let for ham at faa sat dette Punktum, det fik jeg noget Indtryk af den Morgenstund. Jeg har ofte tænkt paa disse Ord om at „sætte Punktum i rette Tid“, det er ikke alle Rigsdagsmænd og heller ikke alle andre, der faar det gjort.

Men Raadet er godt.

En anden Dag, da I. C. og jeg talte sammen, kom jeg til at sige: „Det er ikke altid let at være Rigsdagsmand.“ „Aa, nej, saamænd,“ svarede I. C. Christensen og saa fraværende ud; han tænkte maaske paa et og andet fra sit eget Rigsdagsarkiv, men saa sagde han med sit lune Smil: „Jeg har hørt flere sige noget lignende, og saa er det alligevel saa mærkeligt, at naar de først er herinde, vil de fleste nødig her fra igen.“

Prøvet Mand har kloge Ord i sin Pose.

I. C. Christensen og jeg var ikke politiske Meningsfæller, men han var en af dem i Rigsdagen, som det var mig en Glæde at samarbejde med. En Mand jeg lærte at sætte Pris paa personlig.

Ved Valget 11. Marts 1924 var jeg opstillet i Bogense, Otterup og I. Odense, idet Assens og Middelfart havde faaet en anden Fælleskandidat.

Ved Valget 2. December 1926 var jeg Kandidat i de samme tre Kredse; men fik tillige Assenskredsen tildelt, da den forrige Kandidat havde haft Tilbagegang i Stemmetal 1924 i denne Kreds; og derfor ikke ønskede at fortsætte.

Ved Valget 24. April 1929 var jeg opstillet i Bogense, Assens og I. Odense. Hidtil havde vi holdt de to Amtsmandater, men paa Grund af Rigsdags-Gruppens Forhold overfor Venstre, (der medførte Regeringens Afgang) fik det konservative Folkeparti en Tilbagegang paa 42,000 St. (i Odense Amt 2000 St.), hvorved Partiet tabte 6 Mandater og gik i Folketinget ned til 24 fra de tidligere 30 Mandater.

Denne Tilbagegang i Stemmetal bevirkede, at det kons. Folkeparti, som siden 1920 havde to Amtsmandater, nu maatte nøjes med et Amts- og et Tillægsmandat i Odense Amt. Ved Valgene 16. November 1932 og 22. Oktober 1935 var jeg opstillet i I. Odense og Assens Kreds og kom begge Gange ind paa Tillægsmandatet.

Ved Valget 1939, hvor jeg ikke stillede mig, mistede Partiet Til-

lægsmandatet i Odense Amt. Mange af mine saakaldte „kirkelige“ Stemmer var nemlig ikke Partistemmer.

Efter Opstilling og Valg kom jeg til i Folketinget at repræsentere Assens Kreds i 17 Aar, I. Odense i 15 Aar, Bogense i 12 Aar, Otterup i 8 Aar og Middelfart i 4 Aar, — indenfor min 19 aarige Periode. Jeg naaede altsaa næsten hele Kompasset rundt i Odense Amt. Man kan jo opstilles i flere Kredse i samme Amt samtidig.

Igennem Aarene fik jeg med mange forskellige Love at gøre, — godt og vel 2000 Love var til Behandling i de 19 Aar. Partiet valgte mig ind i mange Udvalg, men jeg naaede ikke frem til de forreste Pladser, hvilket jeg ikke havde Betingelse for.

Der er nogle Heste, som løber paa Væddeløbsbanen, — prægtige Dyr er de — og de faar deres Navne og Billeder i Aviserne, og undertiden skrives der en Nekrolog over dem, naar de afgaar ved Døden. Derimod bliver de Heste, der sindigt trækker Læsset hen ad de sandede Veje eller gaar for Ploven, som vender Muldjorden, hvori Kornet kan gro, ikke omtalt i Bladene og faar ingen Nekrolog.

Men der er Plads og Brug for begge Typer, saavel dem paa Væddeløbsbanen som dem ved Ploven.

Paa lignende Vis gaar det i det offentlige Liv: Nogle faar deres Billede — eller Karikatur — ofte i Avisen. I „Klods Hans“ eller i „Blæksprutten“ er de ganske sikre paa at faa en fremtrædende Plads. Der er andre, for hvem dette meget sjældent eller aldrig sker.

Men dette betyder ogsaa mindre. Det vigtigste for den enkelte er, om man var med i det „Hold“, der trak Guds Rigets og dermed ogsaa Fædrelandets blankslidte „Plov“, som vendte den „Muld“, hvor den gode Sæd saa kunde gro.

Dette faar alene blivende Værd.

Af de mange Love, som jeg Tid efter anden kom til at arbejde med i Udvalg, — foruden de allerede omtalte kirkelige Love, skal jeg blot nævne et Par mere.

Den 21. November 1923 forelagde Trafikministeren, Slebsager, i Folketinget: „Lovforslag om en Jernbanebro over Lille Bælt.“ Under Forhandlingerne i Udvalget, hvori jeg var indvalgt, kom Spørgsmaalet om at udvide Broen til en almindelig Færdselsbro ogsaa frem. Jeg var afgjort af den Mening, at saavel Jernbanebroen som Færdselsbroen burde bygges samtidig, da det var — efter min Me-

ning — kortsynet ikke at tage Færdselsbroen med. Trafikministeren vilde imidlertid værne om Jernbanens gamle Rettigheder, og mit Partis Ordfører, Ingeniør Korsgaard tillige med Flertallet i Partiet fulgte Ministeren, saa Forslaget, en Jernbanebro, blev vedtaget den 28. Marts 1924.

Men Tidens Krav talte sit stærke Sprog, der ikke lod sig afvise, og 8. Februar 1926 blev der forelagt et nyt Foreslag om at udvide den „dobbeltsporede Jernbanebro over Lille Bælt med en Færdselsbro“.

Da det konservative Folkepartis tidligere Ordfører, Korsgaard, ikke ønskede at være Ordfører nu, da han to Aar tidligere var gaaet stærk imod Færdselsbroen, blev jeg valgt til Partiets Ordfører, samt Sekretær i Udvalget. Den ny Lov blev vedtaget med 121 Stemmer mod 2, og jeg fik den Tilfredsstillelse, at Tiden har givet mig Ret i mit Syn, at naar der byggedes en Bro over Bæltet, maatte den ogsaa være for den almindelige Færdsel.

Man kan ikke og skal heller ikke forsøge at holde den sunde Udvikling tilbage. Diligencerne maatte vige for Jernbanerne, og disse maa finde sig i, at Bilerne overtager en Del af deres Arbejde. Ligesom Luftfartforbindelserne foranlediger en ny Ændring i Trafikforholdene.

Det var ofte ikke let at faa Ørenlyd for mine Ønsker, naar man kom til Forhandling om Enkelthederne i Lovene, der angik Kirke, Skole, Helligdagslov, Ægteskabslov, Biograflov og lignende Love, der berørte den kristne Moral. Her kunde Rigsdagsmedlemmernes Syn ofte være meget forskellige.

Da den første Biograflov var til Behandling, udtalte en af de Mænd, som da besørgede Censureringen af de udsendte Films, en Dag i en Samtale med mig: „Det er en vanskelig Opgave at øve Censur. Skærer vi meget bort, er der visse Blade, som da falder over os, og skærer vi for lidt bort, faar vi Henvendelse fra Forældre og fra Publikum.“ Jeg svarede: „Hvis jeg var Censor, vilde jeg hellere have disse Blades Misbilligelse end Forældrenes.“

Senere saa Udvalget nogle af de fraklippede „Scener“, og da vilde det være noget vanskeligt at paastaa, at der var klippet for meget bort. Tværtimod. De fraklippede Stykker egnede sig kun til Skarnkassen.

Ved Udarbejdelsen af Lovens enkelte Paragraffer havde Udvalget som Vejledning faaet udleveret de Biograflove, som allerede var gældende i Norge og Sverige, og da den norske Lov havde i

en Paragraf en klar Formulering af at „moralsk forraaende“ Billeder ikke maatte fremvises, foreslog jeg i Udvalget, at Paragraffen optoges *uændret* i vor Lov; men dette kunde der ikke blive Flertal for, men den norske Ordlyd kom dog med i noget forkortet Form.

Loven om kvindelige Præster, som Kirkeminister Dahl ønskede gennemført, blev henlagt, da Menighedsraadene ud over Landet med stort Flertal ved Afstemning gav til Kende, at de ikke ønskede Ændring i den bestaaende Ordning paa dette Omraade. Denne Afstemning i Menighedsraadene skete efter Ønske fra mig m. flere.

Skoletilsynsloven fik Minister Borgbjerg senere gennemført derved, at Partiet Venstre stemte for den sammen med de to Regeringspartier.

Fra kirkelig Side, synes jeg, maa denne Lov beklages, da den brød med det gamle Forhold mellem Kirke og Skole; den lille, svage Traad, der blev tilbage, at „Sognepræsten fører Tilsyn med Religionsundervisningen“, — dog ikke i København og i Sønderjylland, — kan meget let gøres værdiløs, hvis Skolekommission og Forældreraad ønsker det. Den fortrinlige Folkeskole, vi har, og som er vokset frem i Samarbejdet med Kirken, — en kristen Skole i et kristent Land, — vilde have vundet ved, om Kirke og Skole fremdeles havde arbejdet sammen om Børnenes Oplæring og Optræning.

Den Lov om Skolens Tilsyn blev en af de sidste Love Borgbjerg fik gennemført. Kort efter døde han, og det blev Undervisningsminister Jørg. Jørgensen, der kom til at gennemføre den anden vigtige Skolelov: „Folkeskolen“, som, — kristelig set, — er betydelig bedre end Borgbjergs; men den kunde jo ikke ændre Tilsynsloven. At Befolkningen ikke vilde af med Præsten i Skolekommission, har den vist ved at vælge ham mange Steder.

Ogsaa mod Kirken blev der i disse Aar løbet Storm. I 1925 fik Kirkeminister Dahl nedsat en Kommission, der skulde udarbejde Forslag til Nedlæggelse og Sammenlægning af en Række Præsteembeder. Kommissionen kom til at bestaa af Departementschef Holbøll som Formand, Biskop John Ammundsen, Lolland-Falsters Stift; Provst Andersen, Skern; Sognepræst Birke, Terslev; Skolebestyrer Thøgersen, Holbæk; Lærer Date, Nakskov; Folketingsmændene (en fra hver af de 4 store Partier) Carlsen-Skiødt (K), Odense; Kammersgaard (S), Hasselager. Pastor N. Johan Laursen (V), Aarhus og fhv. Kirkeminister Pastor Th. Poulsen (R). Som Sekretær fungerede Fuldmægtig i Kirkeministeriet M. Korsgaard.

Kommissionen eller Udvalget, som det officielt kaldes, bestod altsaa af 11 Medlemmer; men de to Embedsmænd Departementchef Holbøll og Fuldmægtig Korsgaard holdt sig i det væsentlige neutrale og deltog meget sjældent i Forhandlingerne, undtagen hvor det drejede sig om at give positive Oplysninger. Det var de 9 andre Medlemmer, som stillede Forslagene.

Som det fremgaar af Udvalgets Sammensætning, havde det konservative Parti valgt mig ind i Udvalget. Dette Arbejde varede et Aarstid, og 21. December 1926 afgaves Beretning og Betænkning. Hele Kommissionen (undtagen jeg) var enig om, at der kunde nedlægges ca. 120 Embeder, deraf foresloges 24 Sogne omdannet til 8 Trekirkepastorater. Desuden kunde Lærer Date tænke sig yderligere Omlægning af 55 Sogne, hvoraf de 39 Sogne skulde være 13 Trekirkepastorater, og Resten nedlægges, kort og godt!

Et Mindretal (Birke og Thøgersen) tog i Betænkningen det Forbehold, „at Betingelsen for at Mindretallet i det hele kan tiltræde Sammenlægningen af Præsteembeder er, at de Midler, der spares ved Sammenlægning under en eller anden Form kommer Præsteembederne tilgode“.

Af mange Grunde kunde jeg ikke tiltræde Flertallets Forslag, og nogle af disse Grunde fremførte jeg i min Særbetænkning. Desuden vidste jeg gennem mange Aars Erfaring ved mit Kendskab med Befolkningen, at selv i Sogne, hvor der var ringe Kirkegang, og hvor den kirkelige Interesse var svag, vilde Beboerne og Menighedsraadene ikke af med deres Præst, og da Menighederne gennem den kirkelige Ligning selv skal bære Udgifterne, saa maatte Menighederne have det afgørende Ord og ikke Rigsdagen.

Ved Afslutningen af Kommissionens Arbejde afgav jeg derfor følgende Særbetænkning:

Et Mindretal (Carlsen-Skiødt) udtaler:

1. Selv om det efter Folketal og geografiske Forhold kan anses for tilraadeligt, at der enkelte Steder sker en Sammenlægning af smaa Etsogns Præsteembeder til Tosogns Pastorater, eller en Adskillelse og Omlægning af enkelte nu samhørende Embeder, er Mindretallet af den Anskuelse, at enhver Nedlæggelse eller Omlægning, hvorved der sker Brud paa de nuværende Sognegrænser skal — for at være kirkeligt forsvarligt — ikke alene begrundes ved Folketal, Afstand og Areal; men de aandelige Forhold i Sognene, saavel som Menighedernes Ønsker maa tages med i Overvejelserne, hvorfor

ingen Forandring bør foretages, hvis baade Stiftets kirkelige Myn-
digheder og vedkommende Menighedsraad modsætter sig det.

2. Mindretallet maa fraraade, at der søges oprettet ny Tresogns-
eller Trekirkepastorater, da dette igen vil forringe det Arbejde, som
i de sidste Menneskealdrer er gjort for at faa Tresognspastoraterne
ophævede.

3. Heller ikke kan Mindretallet tiltræde et Forslag, der vil med-
føre en saa stor Forringelse i den præstelige Betjening indenfor Fol-
kekirken, som Nedlæggelsen af indtil 120 Præsteembeder og 120
Præstegaarde vil være. Dette vil tillige kræve en Omlægning, der
vil berøre ca. 335 Embeder eller en Fjerdedel af samtlige Landets
Præsteembeder, hvilket maa anses for uheldigt for det nuværende
kirkelige Sognearbejde.

Mindretallet maa i hvert Tilfælde mene, at en saa indgribende
Forandring indenfor Folkekirken ikke bør ske administrativt; men
kun ved Lovgivning (jvfr. Omlægningen paa Island 1907).

Efter Flertallets Forslag maa der, i Henhold til den nu gældende
Lønningslov for Præster regnes med, at Nedlæggelsen af ca. 120
Embeder vil betyde en Formindskelse af ca. 30 Embeder i første
og 45 Embeder i anden Klasse (foruden 45 i tredje) og en saadan
Forringelse af første og anden Klasse kan Mindretallet ikke gaa
med til.

4. Endvidere maa Mindretallet holde for, — saafremt nogle
af de foreslaede Nedlæggelser finder Sted, — at hele det derved
aarlig sparede Beløb indgaar i Kirkens Midler, saaledes at de Mid-
ler, der for Tiden er til Raadighed til kirkeligt Arbejde, Lønninger
m. m. ikke paa nogen Maade formindskes.

5. Endelig ønsker Mindretallet at udtale, at da den kirkelige Ind-
deling i Sognemenigheder og Pastorater, som findes her i Landet, i
det væsentlige stammer fra Reformationstiden, og da det kirkelige
Arbejde i Aarhundreder har været øvet indenfor disse Rammer,
bør saa gennemgribende Forandringer som de af Flertallet fore-
slaede, ikke søges foretaget uden særdeles tvingende Grunde, og
da saadanne Grunde ikke ses at være til Stede i Øjeblikket, kan
Mindretallet ikke tiltræde Flertallets Forslag.“

At Mennesker, for hvem Kirken, og hvad den har at give,
saa godt for intet betyder, ønsker Præsternes Antal formindsket,
det vidste jeg i Forvejen; men det forundrede mig, at de gejstlige
Repræsentanter i Udvalget kunde stille Forslag om Nedlæggelse af
ca. 120 Embeder, og Oprettelse af en Række Tresognspastorater.

Jeg havde ventet nogen Støtte til min Betænkning; men det slog bitterlig fejl, jeg kom ved Afslutningen af Arbejdet til at staa ganske alene. De gejstlige Medlemmer fulgte alle den socialdemokratiske Minister Dahl.

Jeg modtog Tak fra flere Sider for denne min Stilling, hvilket glædede mig. Fra min gode Ven, Sognepræst Pastor Løgstrup i Nyborg, modtog jeg følgende Tak endda paa Vers:

„Hr. Carlsen-Skiødt! som Mindretal
hav Tak, De vilde hindre gal
Omlægning og de indre Skrald,
som Pastorater splintre skal.
Hvor godt, at De kan hindre Kval!
Vi stedse glad erindre skal
vor Kirkes største Mindretal!
Hjertelig Hilsen!
Deres hengivne T. Løgstrup.“

Jeg synes denne Hilsen fortjener at blive taget med. Alvoren i denne Hilsen er større end Humoren.

— — —

Tid efter anden fik jeg flere saadanne morsomme Hilsener fra Pastor Løgstrup, og jeg kan ikke lade være endnu at medtage en.

Til min Fødselsdag 1932 skrev han:

„Paa Fødselsdagen er De atter
paa det Sted, hvor man højt os skatter.
Godt Nytaar, kjære Hr. Forfatter!
De ved jo, at vi højt Dem skatter!
Til Lykke Dem og Frue fra os tre.
Deres hengivne
Th. Løgstrup.

Jeg takkede og svarede saaledes:

„For Fødselsdagshilsenen jeg hjerteligt takker!
De tænkte saa kærligt, var snild og vakker,
for naar man selv er en sølle Prakker
med lidet Sølv og mange Slagger,
da glæder en Broderhaand fra en Makker.
For dette genhilser og venligen takker
en farende Svend, der meget omflakker . . .
Naa, . . . naa, jeg tror, jeg sidder og snakker . . .

saa tak, kære Ven,
 skriv snart igen,
 det sidste Brev var sødt,
 Carlsen-Skiødt.

Medens der var et udmærket Samarbejde mellem Venstre og Konservative i Statsminister Neergaards Tid fra 1920—24, blev Forholdet noget anderledes, da Madsen-Mygdal blev Statsminister 1926. Paa en Henvendelse fra det konservative Parti om eventuelt Samarbejde blev der fra Venstre svaret, at de vilde tage Støtten, hvor den var, og formentlig har de regnet med mulig Støtte ogsaa fra det radikale Parti. I de første tre Aar var Reglen dog den, at det konservative Parti gav Regeringen den nødvendige Støtte uden at opnaa ret meget selv. I 1929 kom det til et Stridsspørgsmaal mellem de to Partier i Anledning af Forsvarsministerens Budget paa Finansloven. Efter lang Forhandling og meget Tovtrækkeri var der til sidst kun et Par Millioner mellem Parterne, og skønt Statsministeren meget morsomt havde sagt, „at det skulde ikke komme an paa en Tikrone til og fra,“ saa stod begge Partier fast paa deres Tal til Forsvaret.

Det konservative Parti holdt mange Partimøder om Sagen, og medens flere af os ikke mente, at vi burde tage en Konflikt paa den „Bagatel“, saa holdt andre paa, at Partiet ikke maatte strække sig længere i denne for vort Land saa vigtige Sag, og hvis Regeringen ikke vilde imødekomme det konservative Partis Ønsker, kunde vi ikke stemme for Finansloven.

Rigsdagsgruppens Formand, Landstingsmand Tvede, fraraadede stærkt at gaa sidstnævnte Vej, og flere andre gjorde det samme. Jeg sluttede mig til denne Fløj og udtalte blandt andet; at selv om vi ved Afstemningen kunde ramme Regeringen, vilde Slaget maaske ogsaa ramme os selv. Jeg brugte den Vending, „at det kunde blive et „Waterloo“ — en tvivlsom Sejr for os.

Der var i Partiet Flertal for at undlade at stemme, saa kunde Regeringen eventuelt tage den nødvendige Støtte hos de Radikale. Spørgsmaalet: Danmarks Forsvar var meget vigtigt for det konservative Parti. Vort Parti undlod saa at stemme, og det gjorde det radikale Parti ogsaa; men det gjorde Socialdemokraterne ikke. De benyttede Lejligheden til at styrte Regeringen. Følgen blev, at Folketinget opløstes, og der udskreves nyt Valg til 24. April 1929.

Valget gav Socialdemokraterne en Fremgang paa 8 Mandater.

Venstre mistede 3 og det konservative Parti 6 Mandater, og sidstnævnte gik derved fra 30 ned til 24 Folketingsmænd. Socialdemokraterne kom til at danne den ny Regering sammen med det radikale Parti, og dette Flertal havde Regeringen indtil den sidste Verdenskrig, da der oprettedes en Samlingsregering.

Ved Valget 16. November 1932 erobrede det konservative Folkeparti 3 af de tabte Mandater tilbage.

Nogle Aar senere blev der rejst et nyt stort Kampspørgsmaal om en ændret Grundlov, hvorved bl. a. Valgretsaldere skulde nedsættes og Landstingets Valgmaade og Sættelse gennemgribende forandres.

Det konservative Parti i Rigsdagen stod meget delt i dette Spørgsmaal, især var mange ikke stemt for at gennemføre en Grundlovsændring sammen med det stærke Socialdemokrati imod Partiet Venstre. Jeg sluttede mig til den Fløj indenfor Partiet, som mente, at burde stemme imod Forslaget, da vi syntes, at konservativt set var Tabet større end Gevinsten. Forslaget blev vedtaget i begge Ting; men faldt ved den efterfølgende Folkeafstemning.

Saa kom Folketingsvalget i Foraaret 1939, og skønt jeg var blevet noget til Aars, kunde jeg godt have tænkt mig at tage endnu en Valgkampagne; men som Forholdene laa, fandt jeg det rigtigst at meddele mine Kredsbestyrelser i Odense og Assens, at jeg stillede Mandatet til Raadighed efter 19 Aars Tjeneste og Samarbejde, saa Bestyrelserne stod frit.

Formanden for Assenskredsen, den dygtige og politisk forstandige Forpagter Hvenegaard paa Frederiksgave, spurgte mig, om jeg ikke vilde modtage Genvalg, hvis jeg fik en Opfordring, hvortil jeg svarede, at en saadan Opfordring vilde jeg overveje. Jeg var ikke træt af Arbejdet, men paa den anden Side maatte mine trofaste Vælgere gennem mange Aar staa ganske frit. Resultatet blev, at jeg ikke stillede mig. Den faldne „ny Grundlov“ spærrede for min Opstilling.

Dermed var min Rigsdagsgerning til Ende, og sammen med mig maatte flere af de konservative Rigsdagsmænd, der havde stemt imod det ny Grundlovsforslag gaa ud af Rigsdagen. Blandt disse var Landstingsmændene Rasmussen-Byskov og Præsident Holger Andersen, og senere Landstingsmand Lange, Frederikssund.

Selv om der maaske nok er et og andet i den nugældende Grundlov, der kunde trænge til at rettes, maa efter mit Skøn en „Grundlov“ ikke ændres for ofte. Den mister da let sin Karakter som

„Grundlov“, det vil sige at være Hovedrettesnor for al anden Lovgivning; den faste eller solide Underbygning for Statens Styrelse.

— — —
Der kan nok læres adskilligt værdifuldt ved en ti-tyveaarig Skolegang i den danske Rigsdag for den, der vil og kan tage imod. Dette kan der jo forøvrigt alle Vegne her i Livet. Folketinget er og maa være det førende Ting, men ogsaa Landstinget har sin Betydning, — nu vel nok mindre end tidligere. Fra Folketingets Talerstol tales der og ofte meget, men i Udvalgsværelserne gøres det største positive Arbejde for Lovenes endelige Form og Indhold.

Et Par Ord om Talerne. Naar man ser, hvad de stenograferede Taler fylder i Rigsdagstidende, vil man kunne skønne, at det ikke er Ord, der er Mangel paa, og kunde Ord klare det, da stod det godt til i lille Danmark. I den første halve Snes Aar, jeg var i Rigsdagen, var der ingen Begrænsning af Taletiden; men for ikke at „misbruge Tingets Tid“ blev der senere indført Taletid, og det hjalp noget. Om „Papirmanglen“ i disse Aar yderligere har forkortet Talernes Længde, véd jeg ikke.

Der er først de „store Talere“, hvilket ikke er det samme, som at holde lange Taler. Blandt de „store“ mener jeg at kunne nævne Mænd som I. C. Christensen og Stauning. Disse to talte i Reglen efter Læresætningen „kort, godt og vægtigt“. Der var ikke mange overflødige Ord, men de „sagde noget“, og saa blev der lyttet. Det skete ikke saa sjældent, at de „lange Talere“ gjorde saa mange Svinkeærinder til andre Sider, at man kunde faa Lyst til at raabe til vedkommende: „Saa sig dog *noget*.“

Blandt de „lange“ maa Ove Rode og Borgbjerg nævnes. Rode talte en Dag i ca. tre Timer ud i en Køre, men det skal siges til hans Ros, at „han sagde noget“ hele Tiden, trods den store Talefærdighed. En Journalist regnede siden ud, at denne Tre timers Tale havde kostet Staten 18000 Kr. Vi maa haabe, at Talen var Pengene værd.

Om Borgbjerg er der sagt, at naar han begyndte at tale, holdt han Talen; men senere holdt Talen ham. Kedelig var han ikke, og de mange „Indskud“ var som Fyrværkeriraketter, han lod futte af; men de slukkedes hurtigt. En Dag brød han saaledes af i sin Tale og gav Tinget en dybsindig Forklaring over „det gode gamle Ord: svang, svunget, jeg har svunget Glasset o. s. v.“ Meget fornøjeligt, men det havde ganske vist ikke noget at gøre med den foreliggende Sag.

En anden Dag lod han det regne ned over „Ikke-Partifæller“, og om det konservative Parti sagde han, (her i sammentrængt Form), at dette Parti var at ligne ved „Aalegelé“, men saa var der nogle „sorte“ Stykker i Geleen, og det var dem paa „Missionsbænken“. (Flere af os havde Plads ved Siden af hinanden).

Efter dette lyriske Udbrud vendte jeg mig om til min gode Ven, den besindige, stoute Jyde, Lærer Vesterager, og sagde til ham: „Dette synes jeg ikke, vi skal finde os i. Nu gaar jeg hen til Formanden og forlanger Ordet.“

„Det skal du saamænd ikke gøre,“ svarede Vesterager uden at fortrække en Mine, „det er ikke Ulejligheden værd. Lad ham bare raabe op.“

Og Vesterager havde jo Ret. Intet Svar er undertiden det bedste Svar.

Formanden havde ikke paatalt disse Borgbjergs lidt uparlamentariske Ord. Han sad, som den tænkende Sfinx og saa ud over den halvtomme Rigsdagssal, og hvad Sfinxen tænker, har endnu ingen udgrundet. „Aalegeleen“ kom nogle Dage senere i Rigsdagstidende.

Naar jeg en Gang imellem tænker paa Borgbjergs sprudlende-lyriske Veltalenhed, kan jeg komme til at tænke paa Majorens Ord i Skuespillet „Ambrosius“ om en Person, som absolut vilde holde Tale, „at han havde det ligesom den, der blæser paa Trompet. Har han først pustet Kinderne op, maa han have Luft, ellers eksploderer han.“ En vittig Folketingsmand kaldte engang Borgbjerg: Det i Luftten frit svævende Tudehorn. Nogle mente, at selv om det ikke var et Plets kud, var det dog en Træffer. Borgbjerg var ligesom Klaus Berntsen en Folketaler. Stauning og I. C. Christensen var Politikere. Hver havde sin Indstilling.

Foruden de „store“ Talere og de „lange“ Talere, var der den „store Almindelighed“, hvortil de fleste af os maa regnes. Om der ikke ogsaa var „smaa“ Talere? Aa, jo, det var der vel ogsaa. Talefærdighed kommer jo for en stor Del ved Træning, og af den Mand eller Kvinde, der i mange Aar har arbejdet med praktisk Arbejde, kan der ikke ventes den samme Præstation, som af dem, der næsten fra Børneaarene havde øvet sig i Talekunsten. Men derfor kunde det godt hælde sig, at Rigsdagsmedlemmet med de faa Ord kom til at gøre mere *Arbejde* end adskillige af dem med de mange Ord.

Men da Vælgerne i det hele og store nærmest lærer deres Rigsdagsmænd at kende af deres Taler ved Vælgermøder og paa Tin-

gets Talerstol samt gennem Avisernes Referater, vil den veltalende i Reglen være en „Hestelængde“ foran den mindre veltalende.

Jeg var engang sammen med flere henne at bese Radiohuset, og Direktøren tilbød da meget elskværdigt, at nogle kunde faa Lov at indtale en meget kort Tale paa nogle Voksplader. Flere meldte sig straks; men jeg havde ikke Mod dertil, da Talerne bagefter skulde gengives højt. Der maatte ikke bruges Manuskript selvfølgelig. Nogle slap godt fra det; men adskillige, tror jeg nok, var ret misfornøjet med deres egen Tale, da den senere blev gengivet for hele Forsamlingen. Det samme gælder ogsaa Taler, der uden Manuskript holdes fra Tingets Talerstole. Sproget var tit ikke nær saa godt og smukt, som vedkommende selv troede.

Men saa har Rigsdagsmedlemmerne de dygtige Medhjælpere i Stenograferne, og derfor ser Rigsdagstidende meget fornuftig ud i sit rigsdanske Klædebon.

Om det saa er Danmarks bedste og dygtigste Mænd og Kvinder, Vælgerne sender ind paa Rigsdagen? Dette vil næppe nogen paa-staa; men min personlige næsten tyveaarige Erfaring er, at der er mange meget dygtige og flittige Personer imellem og i alle Partier. At saa en og anden kommer med, som ikke skulde have været med, kan vist aldrig undgaas imellem 225 Mennesker. Den danske Rigsdags Medlemmer kan som Helhed nok staa Maal med andre Lande. Dette er mit Indtryk, og braadne Kar findes alle Vegne.

Rigsdagsmedlemmerne kommer og gaar, og særlig Folketinget skifter stærkt. Men saa er der nogle Personer, som bliver der. Det er Embedsmændene og Rigsdagsbetjentene, og det er dem, der ligesom er den faste Kærne i Rigsdagens Lokaler paa Christiansborg. De danner Forbindelsen mellem Fortid, Nutid og Fremtid. Tjenstvillige og hjælpsomme paa alle Maader er de Rigsdagsmedlemmernes gode Venner. Nu som „Emeritus“ sender jeg i Tankerne disse Mænd en hjertelig Tak, ligesom det er mig en Glæde, naar jeg en enkelt Gang gæster Christiansborg, at hilse paa dem, som var der i „min Tid“.

Ja, der tages mange Minder med fra et mangeaarigt Ophold og Arbejde paa Rigsborgen. Herom kunde der skrives en hel Bog.

Den 1. Juni 1939 gav den konservative Vælgerforening for Assenskredsen en Festmiddag for mig paa Hotel „Phønix“ i Assens i Anledning af, at jeg fratraadte efter at have været deres Folketingsmand gennem 17 Aar. Det blev for mig en meget festlig Aften.

Forpagter Hvenegaard, Frederiksgave, holdt en smuk og hjertelig Tale for mig, og flere andre Talere sluttede sig der til. Det kunde ikke andet end glæde mig, at mine Venner og Vælgere i Assenskredsen vilde tage Afsked med mig paa denne Maade efter de mange Aars Samarbejde.

— — —

En ny Overraskelse fra Assens fik jeg Aaret efter, 1940, idet der fra Redaktør, Bogtrykker G. Vejle, Medlem af Assens Skolekommission, kom en Forespørgsel, om jeg havde noget imod, at mit Billede tillige med afdøde Folketingsmand Klaus Bernths blev ophængt i Kommuneskolens Kontor eller Lærerværelse. Vi var de to Folketingsmænd, som i en længere Periode, og længst af alle siden Grundlovens Givelse 1849, havde repræsenteret Assenskredsen. Saavel Skolekommissionen som Skoleinspektør Bjørn var enige om Sagen. Jeg er Assens Skolekommission og Skoleinspektør Bjørn taknemmelig for den Plads, de gav mig i Assens Kommuneskole. Det var for mig en Opmuntring for det Arbejde, jeg i min Rigsdagsperiode havde søgt at gøre for den danske Folkeskole, hvorfra jeg fra mine Barneaar har saa mange lyse og gode Minder.

— — —

Mellem de ikke faa værdifulde Minder fra min Rigsdagsperiode er der endnu et, som fortjener at omtales, nemlig de mange Gange jeg sammen med Rigsdagen var vor gode og forstandige Konges Gæst, dels paa Amalienborg og dels paa Christiansborg. Der er nogle, der ligesom fødes til at være Kongens Gæster, og dette er saa naturligt; men selv om en lille Husmandsgut i Barnearene nok kan bygge pragtfulde Luftkasteller og drømme sig ind i et Eventyrerige, saa ser det anderledes ud i Virkelighedens Verden. Jeg har omtalt i første Bind, at min kære Fader, saalænge han levede, — selv i de beskedne Kaar, — var kongetro, og denne gode Arv fik jeg med fra mit Barndomshjem; men at jeg, mange Gange skulde faa Indbydelsen til at være Gæst hos vort Lands Konge, det blev der ikke sunget om ved min Vugge. Havde Far og Mor oplevet nogle af disse Festdage, vilde det have glædet dem storligen, at deres Dreng var naaet saa langt, selv om de maaske nok begge i deres Aftenbøn vilde have bedt om, at jeg engang maatte blive det endnu større at være Kongernes Konges Gæst i Himlen. Saaledes var i al Fald deres kærlige Tanker over for mig.

Første Gang, jeg var Kongens Gæst, var 5. Oktober 1920. Den ny Rigsdag var den Dag traadt sammen, og Kl. 18 var hele Rigs-

dagen indbudt til at være Kongens Gæster paa Amalienborg. En Del Rigsdagsmedlemmer af Oppositionspartierne havde dog ikke taget imod Indbydelsen, skønt Kongen staar over Partierne.

Ved Sammenkomsten paa Amalienborg bød Kongen velkommen til Rigsdagsmændene fra de genvundne sønderjydske Landsdele, og en af de sønderjydske Folketingsmænd takkede, hvorefter vi sang staaende: „Kongernes Konge, ene du kan“.

Det var stemningsfulde Timer, vi tilbragte sammen med Kongen og den kongelige Familie. Glæden var stor over det hjemstemte Sønderjylland og over de tilendebagte Rigsdagsvalg, der gav et nyt Flertal. Der gik en dyb Taknemmeligheds Følelse gennem store Dele af det danske Folk for de Resultater, som var opnaaet paa begge Omraader.

Disse festlige Sammenkomster med Kongehuset gentoges hvert Aar ved Nytaarstid, hvis ikke der var særlige Forhindringer. Jævn og stilfærdig gik Kongen rundt og talte med sine Gæster, og vi mærkede altid, — som ogsaa ved andre Lejligheder, — at han ønskede at være hele Folkets Konge, og dette lykkedes ogsaa for ham, maaske bedre end for nogen tidligere dansk Drot. Det er ikke enhver Fyrste, der i den Grad som Kong Christian den Tiende har forstaaet og evnet at vinde Folkets Tillid og Hengivenhed.

Det er velkendt, at Kong Christian og Dronning Alexandrine var flittige Kirkegængere, og at de, hvis de var paa Rejse og om Søndagen opholdt sig i en af Landets Købstæder, som Regel var til Højmesse-gudstjeneste i en af Byens Kirker. Et godt og smukt Eksempel for Folket; Kongen vidste, at Mennesket lever ikke af Brød alene.

I Tilknnytning hertil, synes jeg, at jeg ma. have Lov til at referere et Brudstykke af en Samtale, jeg en Dag havde med Hans Majestæt, fordi dette tegner et saare skønt Billede af vor afdøde Konge, og som fortæller om en Side af hans aandelige Indstilling, som alle maaske ikke tænker paa.

I Anledning af Kongens 25 Aars Jubilæum 1937 mødtes han med Rigsdagen i Folketingssalen paa Christiansborg. Salen var pragtfuldt udsmykket, som var saa naturligt, naar den lovgivende Forsamling modtog Landets Konge paa en ikke helt almindelig Festsdag.

Efter at Folketingets Formand paa Rigsdagens Vegne havde hyl- det Kongen, tog denne Ordet og takkede Regering og Rigsdag for Arbejdet for Fædrelandet.

Derefter føjede han varmt og hjerteligt til: „Men naar dette er

sagt, lader jeg Takken gaa højere op.“ Talen blev udsendt gennem Radioen, saa hele Folket havde Mulighed for at høre Kongens gode Ord.

Nogle Dage senere var jeg til Audiens hos Hans Majestæt, og da jeg havde udrettet mit Ærinde, laa det lige for, at Kongen begyndte at tale om Jubilæet og om Festen i Rigsdagen, som havde glædet ham meget.

I Samtalens Løb sagde jeg: „Jeg tror, jeg har Lov til at sige, at vi er mange ud over hele Landet, som har glædet os over, at Deres Majestæt ved den Lejlighed ikke alene takkede Regering og Rigsdag, men føjede til, at Takken skulde gaa højere op.“

Kongen forstod, hvad jeg mente, og meget bevæget svarede han: „Ja, hvor skulde vi ellers lade Takken gaa hen uden til ham.“

Den Dag blev Kongen endnu større for mig. Det Billede, som ved den Samtale blev tegnet for mig af Danmarks Konge, gemmer jeg paa som noget særdeles værdifuldt. Da der sikkert er mange danske Kvinder og Mænd, der kan glædes ved og takke for, at vor Konge gav dette saa rigtige Svar, har jeg taget det med her. Det er, synes jeg, som den skønneste Juvel i den kongelige Krone.

Det har været en stor Vinding for Danmark, — større end mange vistnok aner, — at der bestod et saa hjerteligt Tillidsforhold mellem Kongen og Folket. Frugterne heraf har tydeligt vist sig under de to store Verdenskrige, som Christian den Tiende kom til at opleve, og stærkest saas det vel under Besættelsens strænge Aar fra 1940 til 1945. Kongen delte Kaar med sit Folk i Trængselstiden, og dette vil blive husket længe.

Kongen kunde bede for sit Land og sit Folk.

Derfor siger mange af det danske Folk:*)

„Kong Christian, Danrigets Drot,
vi hylder dig;
dit Land er vel for andre smaat,
for Husets Børn dog skønt og godt,
det skal, mens Havet lyser blaat
udslettes ej.
Gud signe Kongen, Folk og Land,
og er end stormomsust vor Strand,
Guds stærke Haand dog lede kan
vor Vej.

*) Skrevet mens Kong Christian levede.

Paa en for mig ganske uventet Maade fik min Rigsdagsvirksomhed en overraskende „Efterskrift“, selv om den ikke førte og ikke kunde føre til noget positivt Resultat.

Nogen Tid før Valget 1939, og efter at jeg havde meddelt mine Bestyrelser, at jeg stillede mit Mandat til Raadighed, fik jeg fra Vælgere i Odense Opfordring til at stille mig paany. De vilde gerne se mig fortsætte inde paa Tinge.

Det gav mig en Del at tænke paa. Jeg havde altsaa i disse mange Aar repræsenteret en Del Vælgere, der nu syntes, at de havde mistet deres særlige Repræsentant i det politiske Arbejde. Den Side maatte jeg overveje. Selv om min Opstilling i „Tilslutning“ til det konservative Folkeparti ikke mødte nogen Vanskelighed i Teorien og i Henhold til gældende Lov, saa stødte Sagen paa flere Hindringer i Praksis. Jeg syntes, jeg maatte betinge mig, at der, saa vidt det lod sig gøre, var „fri Bane“ for mig ved Valget, saa jeg blev ligestillet med de andre konservative Kandidater i Amtet. Dette gjaldt saaledes bl. a. Hensynet til de Aviser, der hidtil havde støttet mit Valg, Placeringen paa Kandidatlisterne o. s. v. Selv om jeg ikke blev valgt, kunde jeg maaske tilføre det konservative Parti nogle Stemmer, det ellers ikke vilde faa. Jeg vilde godt tjene, saalænge der mentes at være Brug for mit Arbejde.

Der kunde imidlertid ikke opnaas en Ordning, som jeg vilde være glad for, og jeg fandt det derfor rigtigst under disse Forhold at meddele Vælgere, at jeg ønskede ikke at lade mig opstille; men jeg takkede dem for Opfordringen, jeg havde modtaget.

Jeg har aldrig haft ret megen „Kampnatur“ i mig, naar det gjaldt min egen Person, og heller ikke naar det drejede sig om et Folketingsmandat. Jeg havde ikke „tilbudt“ mig ved mit første Valg, og agtede heller ikke at gøre det nu i 1939.

Ved Folketingsvalget mistede det konservative Folkeparti forøvrigt det Mandat, jeg havde haft i Odense Amt, saa Partiet fik kun een Kandidat valgt i Amtskredsen. Mange af de Vælgere, der havde stemt paa mig gennem Aarene, var ikke partikonservative; men havde givet mig deres Stemme af personlige Grunde.

Da jeg nu i 1939 altsaa var „ledig“, fik jeg ogsaa fra nogle Bestyrelsesmedlemmer for det konservative Parti i en Kreds paa Sjælland Opfordring til eventuelt at stille mig der som Kandidat ved det saakaldte Grundlovvalg. Denne venlige Henvendelse kunde ikke andet end glæde mig; men naar man er passeret de 70 Aar, lader

det sig vanskeligt gøre at pløje Nyland, selv om man har mange Aars Erfaring.

Jeg takker ogsaa disse Vælgere for denne Henvendelse, men min politiske Arbejdsdag var afsluttet, en lang Række interessante, og ofte alvorlige Arbejdsaar var til Ende.

Ogsaa dette er kun en lille, ubetydelig „Situationstegning“ fra den brogede Billedbog; men det var for mig en Opmuntring paa „Falderebet“.

Inden jeg afslutter dette Kapitel af mit Livs brogede Billedbog, der omhandler et Folketingsmandat, som af Vælgerne blev mig betroet, er der endnu eet, som jeg synes maa tilføjes, om Billedet skal være rigtigt. Det var ikke saa helt let for mig at bryde op fra Rigsdagen, og maaske ikke alene fordi jeg maatte give Afkald paa et Arbejde, der var blevet værdifuldt for mig; men ogsaa fordi det betød, at min Arbejdsdag gik paa Hæld. Skønt jeg syntes, at saavel mine aandelige som mine legemlige Kræfter var gode, kunde der selvfølgelig ikke være Tale om at begynde paa noget nyt Arbejde.

En Aflevering er ikke saa helt let at komme over. Jeg tænker, at det er med lignende Tanker en gammel, graanet Kaptajn gaar fra Borde — sidste Gang.

Der skulde et Par Dage, før Rigsdagen sluttede i Foraaret 1939, være en saakaldt Afskedsfest i Partiet for os, der ikke kom igen efter Nyvalget, da vi ikke blev opstillede. Sammenkomsten var henlagt til Rigsdagens Restaurant, og fra vore Kollegers Side var Meningen sikkert god og velment, men jeg følte, at jeg maatte sende Afbud. Naar Forholdene var blevet saaledes, at jeg fandt det rigtigst at afslutte, saa ønskede jeg at gaa saa ubemærket som muligt og ganske stille forlade Christiansborg. Mine Papirer pakkede jeg sammen og tog i Tankerne ikke blot Afsked med Folketingssalen, men ogsaa med det Arbejdsværelse, hvor jeg i mange Aar havde siddet og arbejdet med Rigsdagssagerne og med de Bøger, jeg fik udsendt i disse Aar.

Saa trykkede jeg nogle af mine Kolleger og enkelte af Rigsdagsfunktionærerne i Haanden til Farvel. Derefter tog jeg hen paa Hotellet og rejste til Odense.

En lang Arbejdsdag paa 19 Aar var til Ende.

— — —

Naar jeg nu langt hen paa mit Livs Eftermiddag prøver paa et Slags Opgør over de Aar, jeg tilbragte i den danske Rigsdag,

saa er der fra den Tid, som fra andre Perioder i mit Liv, mangt og meget, jeg kunde ønske, at jeg havde faaet gjort anderledes og bedre, eller var blevet taget paa en anden Maade — det er det, der ydmyger — men samtidig har jeg mange gode Minder, som jeg kan tænke paa med Glæde.

Jeg hørte engang en Mand sige om en fynsk Rigsdagsmand, at han var „Sportspolitiker“; maaske var det en Ærestitel, maaske var det det ikke, selv om Sporten værdsættes højt i vore Dage. Hvad andre mener om mit politiske Arbejde, ved jeg ikke, og Bedømmelsen vil nok være noget forskellig, men „Sportspolitiker“ tror jeg ikke, at jeg har været. Om jeg derfor fik udrettet det, der var ventet af mig, er en anden Sag.

I de skiftende Rigsdagssamlinger traf jeg mange dygtige, ja, betydelige Mennesker, der ikke betragtede det politiske som en „Sport“; men derimod som et alvorligt og krævende Arbejde for Land og Folk. Mænd og Kvinder, for hvem det vigtigste ikke var at holde en Tale med „Tryk og Klem“, hvorved en anderledes tænkende kunde „sættes til Vægs“, men som havde sat sig den Opgave at gavne Samfundet ved deres Arbejde.

Ogsaa her mødte jeg nogle, der evnede at bede for Konge, Folk og Land, som Abraham, der bad for det Folk, han boede iblandt. Den Hjælp trænger ogsaa Danmark til og ikke mindst i Nutiden.

Naar jeg nu i Tankerne paany gennemgaar nogle af disse Minder, — de lyse med de mørke, — saa ved jeg, at jeg skylder mange af de Mennesker, jeg traf eller arbejdede sammen med i Rigsdagen, en Tak for Samarbejdet. Ligesom jeg ogsaa føler Trang til at takke de forskellige Ministeriers og Rigsdagens Embedsmænd og øvrige Personale. Ogsaa takker jeg mine Opstillingskredsers Bestyrelser og særlig Kredsenes Formænd, hvem jeg væsentlig samarbejdede med; og Tak til den Presse, der støttede mig i Arbejdet.

Jeg fandt adskillige Blomster paa min politiske Løbebane, og jeg takker for dem alle.

MIN FORFATTERVIRKSOMHED

Forfatter! Digter! To mystiske Ord, der kan dække over noget stort, men ogsaa kan rumme noget meget lidt. En Vismand har sagt, at Digter var noget, man fødes til, og altsaa er det ikke lig et Haandværk, der kan læres. — En kan ved at staa sine Aar i Lære blive en fortræffelig Skomager, og paa den Maade gøre udmærket Nytte i Samfundet, men var han kommet i Tømmerlære, vilde han være blevet en lige saa dygtig Bygmester. Saaledes er det altsaa ikke med Forfatteren eller Digteren, her kræves i det mindste noget af en medfødt „Aare“, dersom den nævnte Vismand har Ret.

En anden Vismand har derimod sagt, at det at være Forfatter var bare at kunne skrive sit Modersmaal paa en lidt flydende og kvik Maade. Kan hænde, at de begge har nogen Ret. Og dog, saa gaar det her som i Gramatikken, at naar man har forstaaet, at saadan og saadan er Reglen, saa kommer alle Undtagelserne!

H. C. Andersen, der aldrig lærte at skrive fejlfrit dansk, har opnaaet den Æresstilling, at hans Eventyr er gaaet ind i Verdenslitteraturen. At danske Digtere og Forfattere faar nogle af deres Værker oversat til andre Sprog, er ingen Sjældenhed, men H. C. Andersen er den danske Forfatter, hvis Produkter er naaet videst omkring. Herman Wessel skriver om sig selv, at han „syntes“ født til Bagateller; men dette er sikkert urigtig; han var lige saa lidt, som nogen anden født til „Bagateller“, og derfor var det fornuftigt, at han tog det lille Ord „syntes“ med. Wessel var sikkert „født“ til noget meget større, og naar „noget stort han blev ej heller“, da var dette af helt andre Grunde. „Fødselen“, det vil sige Evnerne, eller „Aaren“ var der ikke noget i Vejen med. Vi Mennesker kan vel opstille vore „Regler“, og saa møder vi Gang paa Gang „Undtagelserne“, der gaar paa tværs af alle de dog saa klogt udtænkte „Regler“. Dette fortæller os i al Fald noget om, at Menneskene er personlige Enere og ikke en „lavet“ Maskine.

Noget helt andet er, at særlige Evner eller Anlæg kan vise sig

meget tidligt i et Menneskes Tilværelse, og selv om der ogsaa paa dette Punkt er Undtagelser, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at særprægede Evner oftest viser sig allerede i Barneaarene, undertiden endda meget tidligt. Her kan der vistnok med Rette siges, at disse Talenter har Vedkommende faaet i Vuggegave. Om saa Evnerne benyttes og udvikles, saa de kommer til deres Ret, „at Personen kommer paa sin rette Plads“, eller at disse Evner forkrøbles og dør, fordi de ikke fik gode Levevilkaar, er en anden Side af den samme Sag ... og af Livets Virkelighed.

Danmark har ingen Mangel paa Forfattere og Digtere, og vort Bogmarked er efter dets Størrelse godt forsynet saavel med de mere videnskabelige Værker, som med skønlitterære Bøger, — baade Prosa og Poesi; men Markedet for dansk Litteratur er kun lille, og ofte bliver Salget af den enkelte Bog meget beskedent.

Ved en Generalforsamling i „Dansk Forfatterforening“ for nogle Aar siden fremsatte en lidt ældre Forfatter følgende Udtalelse: „Jeg er et Geni; men hvad kan det nytte, naar mine Bøger ikke kan sælges, og derfor ser jeg ikke nogen anden Udvej end at melde mig til Socialkontoret.“ Selv om dette var sagt lidt bittert-ironisk, kan det ikke skjules, at der ligger noget af en Realitet bagved. Naar man læser om, at en engelsk Forfatter kan lade sin Forlægger sende 50,000 Eksemplarer af en Bog til Australien uden at faa den „oversat“, saa bliver man derved mindet om, at „Danmark er et lidet, fattigt Land“, ogsaa paa Bogmarkedets Omraade.

Personlig har jeg kun Grund til at være taknemmelig for Salget af mine Bøger, naar Hensyn tages til, at Dansk kun tales af 3—4 Millioner Mennesker.

Som nævnt i første Bind af disse Erindringer begyndte jeg at skrive i 9—10 Aars Alderen, baade Poesi, (Fædrelandssange og Salmer!), og lidt Prosa. En Del af denne Produktions originale Papirer er endnu i Behold, og for mig er de værdifulde, selv om det Produkt er ganske uden Betydning for alle andre. Det første jeg fik trykt var, som ogsaa tidligere omtalt, fire Vers, der blev optaget i Assens Avis 28. April 1880. Enkelte Smaating blev vel trykt i de følgende 40 Aar, og lejlighedsvis skrev jeg i disse Aar Sange og Salmer, ligesom jeg ogsaa paabegyndte nogle Noveller, som dog aldrig blev gjort færdige, men ellers hvilede Forfatterpennen. Mit andet Arbejde optog hele min Tid, Gartneriet skulde passes, og i min saakaldte Fritid holdt jeg kirkelige og kristelige Møder omkring i hele Landet.

Den 26. Juni 1902 var Blaa Kors Foreningen blevet stiftet for Odense og Omegn, og da den efter 10 Aars Arbejde havde 500 Medlemmer, syntes vi, at der var Grund til at fejre dette Jubilæum med en Takkefest. I Anledning heraf overdrog Bestyrelsen til mig at skrive et Festskrift, der fik Titlen: „Ti Aars Arbejde“. Enkelte andre Medlemmer gav mindre Bidrag til Festskriftet, men Hovedartiklen om det kristelige Afholdsarbejde i Storstaden Odense blev skrevet af mig, og dette blev det første skriftlige Arbejde, jeg fik trykt i Bogform.

Nogle Aar senere, 25. September 1919, fejrede Odense Amts Sogneraadforening sit 25 Aars Jubilæum, og det blev overdraget til mig som Foreningens Næstformand at skrive Foreningens Historie for det første kvarte Aarhundrede. Bogens Titel var: „Odense Amts Sogneraadforening gennem 25 Aar“, og dette var Bog Nummer to, men begge var altsaa Lejlighedsskrifter.

Engang i denne Periode havde jeg et Aar samlet og renskrevet en Del af mine Sange, saa der kunde blive et mindre Hefte af dem, og da jeg en Dag kom til København, havde jeg taget Manuskriptet med for muligvis at tale med en Forlægger om Udgivelsen.

Rejsen kom i Stand, og Papirerne havde jeg i Tasken, men da jeg var naaet København, svigtede Modet, eller det var maaske Fornuften, der sejrede, thi jeg fik ikke talt med nogen Forlægger, og Manuskriptet gik Retur med mig til Odense, og blev henlagt indtil videre.

Da jeg i 1920 var blevet Rigsdagsmand, og af den Grund maatte have Ophold i København i en stor Del af Aaret, fik jeg mere „Fritid“, som jeg syntes maatte udfyldes paa en nyttig Maade. Pennen kom saa igang paany, og Bogen: „Da Skjelby Sognekald blev ledigt“ blev skrevet som et Forsøg.

Den 19. September 1924 om Eftermiddagen besøgte jeg Forlagsboghandler O. Lohse, og medbragte ved den Lejlighed to Manuskripter, som jeg gerne vilde vise ham, og høre hans Mening om. Det ene Manuskript var det førnævnte „Skjelby“, og det andet var en ændret Samling Salmer og Sange, som jeg havde givet Navnet „Stjerneskud“. Vi drøftede i al Stilfærdighed min „Produktion“, som Lohse gerne vilde læse, og jeg skulde saa senere høre nærmere.

Et Par Dage efter modtog jeg et meget venligt Brev fra Lohse, dateret 22.-9.-24, hvori han bl. a. skriver følgende:

Kære Hr. Carlsen-Skiødt.

Dagen i Dag er en af de ubehageligste, jeg har som Forlægger, — jeg er nemlig ved at tilbagesende alle de Manuskripter, som kom i sidste Uge, — og ofte opfattes en Tilbagesendelse som en personlig Fornærmelse.

Jeg har læst „Da Skjelby Sognekald blev ledigt“. Der er i Bogen adskillige godt sete og skildrede Enkeltheder, — men, — men de karrikerer de arme Menighedsrødder for meget. Lad gaa, at de kommer for sent til Gudstjenesten . . .“, og videre gør han nogle flere kritiske Bemærkninger om visse Afsnit, men det afgørende var, at Lohses gode Raad samlede sig tilsidst i dette: „Jeg vil derfor fraraade Dem Udgivelsen.“

Angaaende Digtsamlingen skriver han: „Med Hensyn til Digtene, da sagde jeg Dem jo, at vi næsten ikke kan sælge saadanne. Vi har forsøgt enkeltes Digte, og vi har forsøgt Samlinger af forskellige Forfattere, og Resultatet er blevet det samme. De ligger usolgte hen.

Det maa være dejligt, at have den Evne at kunne forme sine Tanker paa Vers, og det maa ved mange Lejligheder kunne glæde ens Venner og nærmeste, — men Salgsware er Digte kun i ganske enkelte Tilfælde og som sagt slet ikke paa vort Forlag.

Med venlig Hilsen.

Deres O. Lohse.“

Det var altsaa den dygtige og erfarne sagkyndige, som havde sagt sin Mening, og tilmed en Fagmand, jeg havde stor Tillid til, og „Skjelby Sognekald“ blev derfor henlagt til „Arkivet“. Nogle Dage efter skrev jeg til Lohse og takkede ham, fordi han havde læst mine Manuskripter og givet mig gode Raad . . . , og „Skjelby Sognekald“ var stadig „ledigt“.

Dermed ansaa jeg den Forhandling for afsluttet, men den 6. Oktober modtog jeg et nyt Brev fra Lohse, hvori han foreslog at lade Fortællingen udkomme i „Gudelige Smaaskrifter“, hvis Udvalget der vilde tage den. Den Vej syntes jeg ikke, jeg kunde gaa, blandt andet fordi Formanden for det Udvalg, der havde med „Gudelige Smaaskrifter“ at gøre, var min personlige Ven, Pastor Buch, her i Odense, som maaske saa paa Venskabets Konto vilde godkende Fortællingen, uanset dens Værdi, og dette vilde jeg ikke risikere.

„Skjelby“ laa altsaa roligt og ledigt paa Hylden og ventede paa, at et eller andet skulde vise sig.

Men hvem, der ikke laa stille, var min Pen, og da jeg tilmed skulde have min Fritid udfyldt, skrev jeg i Løbet af de følgende Maaneder yderligere tre Noveller, og samtidig omskrev jeg et Par Afsnit i „Skjelby“, hvorved jeg tog Hensyn til de udmærkede Raad, Fagmanden Lohse, havde givet mig, særlig angaaende Menighedsraadene. Ganske vist erklærede min gode, gamle Ven, Dr. theol. L. J. Koch, senere, da Bogen var blevet trykt, og jeg fortalte ham om denne Omskrivning, „at jeg ved disse Rettelser havde svækket Bogen“, og dette var jo kedeligt nok.

Nu havde jeg altsaa fire Fortællinger, og derved kunde Bogen faa en passende Størrelse. Det gjaldt saa bare om at faa en Forlægger.

Da Manuskripterne havde ligget stille i nogen Tid, skrev jeg til det Schönbergske Forlag (som en foreløbig Forespørgsel), om Forlaget kunde tænke at udgive de fire Noveller. Manuskriptet var ikke medsendt. Jeg fik hurtigt Svar, at Noveller havde ingen Interesse, hvis det derimod havde været en Roman, saa . . .

Men det var jo ingen Roman, og de fire Fortællinger laa igen og ventede paa sin Forlægger eller paa . . . Kakkelovnen.

Omkring Midten af Juli 1925 skrev jeg til Forlagsboghandler Frimodt og forespurgte ham i forsigtige Vendinger, om det havde nogen Interesse at se mit Manuskript. Herpaa kom det venlige Svar, at han gerne vilde læse Fortællingerne, som jeg saa sendte ham. Til min store Overraskelse og Glæde skrev han nogle Dage senere til mig, at han gerne vilde udsende Bogen samme Efteraar. Den 24. Juli var jeg hos Hr. Frimodt, og vi aftalte det nærmere, samt at der skulde trykkes 3000 Eksemplarer. Bogen udkom 5. Oktober 1925, altsaa et Aar efter, at jeg havde begyndt at arbejde med at faa den udgivet.

Salget gik særdeles godt, og i Begyndelsen af December blev der trykt andet Oplag paa 1000 Stk.

1934 optryktes „Skjelby“ paany i 3000 Eksemplarer, saa den er nu trykt i 7000 Eksp. Det var min Debutbog paa det skønlitterære Omraade, og nu er jeg glad for, at Manuskriptet ikke blev liggende i Arkivet. Skjelby Sognekald var altsaa ikke mere ledigt!

Denne Begyndelse var for mig overraskende lovende, saa jeg næsten som Jeppe paa Bjerget maatte „knibe mig i Armen og føle paa den hule Tand“ for at forstaa, at det virkelig var mine fire Noveller, der gik Landet rundt og blev læst af mange efter at være udkommet i to Oplag.

Forlæggeren mente, at det, — efter denne gode Begyndelse, — nok kunde gaa an at forsøge med en ny Bog det følgende Aar, og jeg skrev da fire andre Fortællinger, der udkom i 1926 under Titlen: „Naar Vejene krydses“.

De fleste Anmeldelser af „Skjelby“ havde været særdeles gode; men jeg forstod godt, at Salget af den nye Bog, der udsendtes i 1926, vilde være en Maalestok for, om „Skjelby“ var slaet an hos Læserne og faaet sit Publikum. Det var jo en Bogtype, som ikke var meget kendt her i Danmark paa det Tidspunkt. Det er blevet anderledes siden. Den kristelige Fortælling er nu ingen Sjældenhed. Ogsaa Bogen Nummer to gik godt, og mine to første Bøger blev i 1928 oversat til Hollandsk og udkom paa Daamens Forlag i Haag.

I disse Aar havde jeg ogsaa begyndt paa et mere planmæssigt historisk Studium, særlig af Fyns Oldtids- og Fortidshistorie, da jeg nu havde let Adgang til de nødvendige Hjælpermidler. Om Sommeren, naar Rigsdagen ikke var inde, tilbragte jeg en stor Del af Tiden paa Landsarkivet i Odense, men ogsaa fra Bispearkivet og fra det gamle Fyns Stifts Bibliotek var der værdifulde Ting at finde frem til Belysning af Livet og Forholdene paa Fyn gennem de svundne Tider. Dertil kom, at de ved disse Institutioner ansatte Embedsmænd altid meget elskværdig gav mig de tiltrængte Oplysninger og ydede mig den nødvendige Hjælp til at finde det frem, som jeg havde behov.

Under mit Ophold i København om Vinteren var der rig Lejlighed til at benytte Rigsdagens store Bibliotek, samt Rigssarkivet og det kgl. Bibliotek, ligesom Nationalmuseets enestaaende Samlinger, Optegnelser og Protokoller nok var værd at stifte nærmere Bekendtskab med. De Timer, jeg tilbragte paa Arkiv og Museum, blev for mig meget interessante og værdifulde, og jeg er ogsaa Embedsmændene her taknemmelig for god Hjælp.

Men dette Amatørstudium skulde omsættes i praktisk Arbejde, og det førte til, at jeg i flere Aar om Sommeren kørte Fyn rundt, — særlig Vestfyn og Nordfyn, — og paa disse Ture undersøgte og fotograferede Kirker, Skoler, Herregaarde, gamle Bygninger,

Forlagsboghandler J. Frimodt.

sjældne Mindesmærker, Dysser, Gravhøje og lignende, og ad disse forskellige Veje indsamlede jeg efterhaanden ikke saa lidt Materiale fra min kære Ø Fyn.

Der kunde ogsaa paa saadanne Ture opleves morsomme Ting. En Dag kom jeg ind til en Sognepræst og bad om jeg maatte se hans Kirke. Han gav mig beredvillig Tilladelse og tilbød at ville vise mig den. Vi undersøgte Kirken, Gravkapellet, Mindestene, Epitafier o. s. v., og jeg siger saa, at der et Sted i Kirkens Mur vist var indsat en spillende Engel hugget i Sten.

„Nej,“ svarede Præsten, „det er her ikke. Jeg har nu været Præst her i 20 Aar og har aldrig set denne Sten.“

„Jo, den maa være et eller andet Sted,“ svarede jeg, „for Trap omtaler den.“

Vi gik saa paa Opdagelsesrejse, og efter nogen Søgen fandt vi paa Kirkeskibets udvendige sydlige Murflade Englen med sit Strenginstrument. Stenen var ca. 1 Alen høj og $\frac{1}{2}$ Alen bred, men ganske vist noget skjult.

I en anden Kirke havde jeg fotograferet en i Muren indsat gammel Gravsten fra omkring 1660 over en af Kirkens tidligere Præster og hans to Hustruer. Præsten havde selv ladet Stenen hugge nogle Aar, før han døde, (hvilket ikke var nogen Sjældenhed i de Tider), og foruden Navn og Data havde han ladet indhugge en latinsk Sentens. Da jeg ikke kan væsentlig mere Latin end Holbergs berømte Per Degn, tilbød Sognets Præst at oversætte Latinen til Dansk, hvilket jeg var meget taknemmelig for.

Oversat lød Indskriften saaledes: „Dø, for at du kan leve; salig den, der lever saaledes til den Dag han dør, og som dør saaledes, at han kan leve evigt.“ Det var jo meget skønt sagt af den gamle Præst, som forøvrigt var Provst. Nogle Dage senere spurgte jeg min Kollega i Rigsdagen, Professor Oscar Andersen, om Oversættelsen var rigtig, og han svarede da, at der var en Fejl deri, idet der ikke stod „til den Dag han dør“, men derimod: „lever saaledes, at han *daglig dør*“. Den sidste Oversættelse er jo betydelig dybere og siger langt mere. Fortidens Præster var i Reglen stive i Latinen.

En anden Dag var jeg paa Vestfyn for at fotografere Oldtidsgravhøje, Dysser og lignende, og havde ogsaa faaet taget et Billede af Resterne af et betydelig Kulturlag (Køkkenmødding) i en Skovegn i Nærheden af Lille Bælt. Kulturlaget fandtes i en Grusgrav, hvorfra der aarlig bortførtes betydelige Mængder Grus og Sten,

saa denne Oldtidskøkkenmødding vilde snart forsvinde. Den stammede fra den yngre Stenalder og indeholdt Lerkarskaar, Flintaffald fra Tilhugning af Redskaber, samt Affald fra Maaltider, som Muslingskaller, Sneglehuse, nogle Dyreben og Trækul.

Et Par Kilometer fra dette Kulturlag fandtes et andet lignende, som endnu var uberørt. Da jeg ikke efter Kortet kunde finde, hvor det laa, tog jeg ind til en ældre Haandværker for at faa Oplysning om Stedet. Paa Rigsdansk hedder Stedet „Gørlum“, og dette Navn opgav jeg ved min Forespørgsel; men Manden rystede paa Hovedet og erklærede, at han kendte ikke noget Sted der paa Egnen, som hed saaledes. Jeg gentog Navnet, stavede det maaske ogsaa for ham; men nej, det Sted var ham ukendt, ja han mente, at det ikke eksisterede paa den Egn. Men heldigvis kom hans Kone os til Hjælp, (det hænder jo undertiden, at Kvinderne er klogere end vi Mænd).

„Det skulde da ikke være ...“ sagde hun og nævnte et Navn paa god vestfynsk Dialekt, og selv om jeg ikke kan gengive Ordet nu, var jeg straks klar paa, at det sikkert var netop det Sted, jeg tænkte paa.

„Naa,“ sagde min brave Haandværker leende og gentog Ordet paa vestfynsk, „jeg kunde jo ikke regne ud, at det var det, De mente.“

Saa lo vi alle; jeg fik nogle Oplysninger om Stedet „henne ved Bankerne“, og Haandværkeren fik igen at vide, at Generalstaben kaldte Pladsen „Gørlum“, men jeg tænker nok, at han fremdeles holder paa det stedlige populære Navn, for paa Vestfyn benytter man sin egen Dialekt.

Dette Amatør-Forskerarbejde førte til, at jeg af mine Optegnelser udarbejdede en Række Sognebeskrivelser fra Sogne i Baag Herred. Den første gjaldt Barløse Sogn, hvor jeg havde tilbragt 14 Barnedomsaar. Det var en ret omfattende Beskrivelse af Sognets Kirke, Byer, Skove, Vandløb, Højdedrag, Oldtidsgrave og forskellige Fund m. m.; men tillige gav jeg forskellige Oplysninger om mere fremragende Personer, der havde levet i Sognet, samt Præste- og Degnerækken saa langt tilbage, som de kunde føres. Ogsaa enkelte andre historiske Ting var medtaget, saaledes en større Proces mellem Beboerne. Denne Proces varede i 8 Aar og medførte, at baade Præsten og Degnen blev afskediget. Retsprotokollen gav meget interessante Oplysninger herom.

Denne og syv lignende Beskrivelser af Sognene Gamtofte, Flem-

løse, Haarby, Dreslette, Sønderby, Helsnæs og Søby-Thurup blev optaget i forskellige Aargange af „Historisk Aarvog for Odense og Assens Amter.“ Det var min Plan paa denne Maade at beskrive samtlige Sogne i Baag Herred, men da Skriftudvalget for Aarbogen i 1935 havde faaet en anden S sammensætning, ønskede man ikke flere Sognebeskrivelser. Jeg traadte saa i Forbindelse med Redaktøren for „Fynsk Hjemstavn“, Førstelærer Frydendahl, Karup, og ved elskværdig Imødekommenhed fra hans Side kom vi i godt Samarbejde, og i 1937 optog hans Blad en Beskrivelse af Kerte Sogn, men da Pladsen her var meget begrænset, maatte et Afsnit om „Grevens Fejde“, og om den i 1934 rejste Mindesten i Anledning af denne Danmarks sidste Borgerkrig, udkomme i et særligt Hefte. Desværre ophørte „Fyns Hjemstavn“ i 1938, og dermed standsede ogsaa disse mine historiske Beskrivelser af Sognene i Baag Herred, selv om jeg havde Optegnelser fra flere Sogne liggende.

Dette mit Arbejde med Baag Herreds Geografi, Natur og Historie førte mig ind paa et helt andet Omraade, nemlig et Forsøg paa at samle Træk fra det kirkelige og aandelige Liv paa Vest- og Nordfyn samt i Odense fra Reformationen og indtil vore Dage. Det var min Plan at give nogle Oplysninger fra hvert Sogn om de kristelige Rørelser i de sidste 400 Aar saavel de, der var knyttet til Kirken, som de, der fremkom fra de vaagne, troende Lægmandskredse. Dette krævede foruden trykte og skriftlige Kilder, som fra Biskoppernes Collats- og Visitatsbøger, et meget betydeligt Indsamlingsarbejde fra og i Sognene. Angaaende det sidste fik jeg god Hjælp fra Præster og Lægfolk; enkelte af disse Indberetninger var ret omfattende og gav gode Oplysninger, hvorimod Meddelelserne fra adskillige af Sognene var meget sparsomme. Dertil kom, at den Generation, som havde oplevet den sidste store fynske Vækkelse i 80'erne og 90'erne var mange Steder døde.

Alt det Stof, jeg efterhaanden havde faaet samlet, arbejdede jeg sammen til to ret store Bøger: „Det aandelige Liv paa Vestfyn“, der udkom paa Lohses Forlag 1930, og „Aandeligt Liv i Odense og paa Nordfyn“, der udkom 1933. Begge i stort Format og indeholdende henholdsvis 59 og 73 Billeder af Personer, Kirker, Missionshuse m. m.

Dette var et Forsøg, og selv om det ikke helt blev en sammenhængende „Historie“ om 400 Aars Kirke- og Kristenliv i disse vest- og nordfynske Sogne, er her samlet en Del Stof, som en senere Historieskriver kan benytte. Men Hensyn til de skriftlige Kilder

er Forholdet dette, at f. Eks. Biskoppernes Visitatsbøger og deres Optegnelser fra det sidste halve Aarhundrede om Kirke- og Skolearbejdet ikke endnu maa benyttes og offentliggøres.

Engang i Foraaret 1926 fik jeg en Forespørgsel fra Indremissionær Søren Beck, om jeg ikke vilde skrive en mindre Bog, som Kolportørerne kunde sælge for 1 Krone. Det glædede mig meget at faa en saadan Henvendelse, da jeg gerne vilde samarbejde med det store indre Missions Forlag. Jeg skrev saa en Fortælling eller Skitse af den ønskede Størrelse under Titlen: „Daaren og de vise“, og sendte den til Forlaget. 18. Maj 1926 modtog jeg Svar fra Hr. Lohse, at Manuskriptet var antaget og Bogen vilde udkomme samme Efteraar i 3000 Eksemplarer. Dette blev Indledningen til et godt og vedblivende Samarbejde saavel i Lohses Tid som efter hans Død med Forlagets Efterfølger Hr. Lindved Petersen, og jeg har mange gode Minder fra dette Samarbejde i snart et kvart Aarhundrede.

De kortere Fortællinger (Noveller) er stadig udkommet paa Fridomts Forlag, og som Regel er der kommet en Bog hvert Efteraar siden 1925. Ogsaa fra dette Forlag har jeg Minder om et elskværdigt Samarbejde.

I Aarenes Løb havde jeg skrevet flere Eventyr eller „Fantasier“, som laa og ventede paa „Lejlighed“. I Aaret 1938 syntes en saadan Lejlighed at være kommet, idet Fridomts Forlag tilbød at udsende dem. Under Titlen „Ved Arnens Ild“ udkom 18 af disse Eventyr, og hvert var forsynet med en Tegning af Fru Gerda Ploug Sarp. Forlæggeren lod Bogen udstyre særdeles smukt, saa den næsten blev et „Pragteksempplar“ i Klædedragten.

1930 udkom, — som tidligere nævnt, — paa Lohses Forlag „Det aandelige Liv paa Vestfyn“ og desuden en Børnebog: „Bror Jørgen“. Den sidste er et længere Digt og forsynet med nogle ganske fortrinlige og tildels Helsides Billeder af den kendte Kunstner Louis Moe. Næste Aar udkom paa samme Forlag en ny Børnebog, „Spejder Niels“, med Fortællinger og Eventyr. I 1940 udsendtes atter en Børnebog: „Start og Fart“, og 1942 en lignende Bog: „Guld-mønten og Messingskillingen“.

Jeg havde i denne Periode, — omkring 1930, — gaet og arbejdet med Planen om at skrive en Roman, altsaa en længere sammenhængende Fortælling, og da den lidt efter lidt „fødtes“ for eller i min Tanke, tog jeg fat paa at skrive, og Resultatet blev Romanen „Lensgrevens Datter“, der udkom i September 1932, og var en Bog

paa 200 Sider. Første Oplag var paa 3000, men da Salget gik godt, udsendtes andet Oplag senere hen paa Efteraaret. Nu er Bogen udsolgt.

Næste Aar udkom Bogen paa Svensk paa Fosterlands-Stiftelsens Forlag. Den blev først trykt i det svenske „De unges Blad“, og derefter udsendt som Bog under Titlen „Länsgrevens Datter“.

Forlagsboghandler O. Lohse.

Da „Länsgrevens Datter“ fik en god Start, gav det mig Mod til at fortsætte, og i de følgende Aar udkom en Række Romaner. Tre af dem: „Ungdomskamp“ (1943), „Manddomsværk“ (1944) og „Mod Solnedgang“ (1945) er en Trilogi, tre samhørende Fortællinger fra „Byen ved Aaen“, (d. e. Odense).

En anden af Bøgerne „Storhandler Olav Bygstad“ blev i 1936 oversat til svensk under Titelen: „Når Guds Kvæner mala“.

Af Digtsamlinger har jeg i 1935, — under Titlen: „Kirkeklokke, løft dit Mæle“ faaet udsendt 30 Salmer og aandelige Sange. Aaret efter udsendte Loh-

ses Forlag i Anledning af min 70 Aars Fødselsdag og under Titlen: „Ved Løvfaldstid“, en noget større Samling Digte omfattende bibelhistoriske Sange, Fædrelands- og andre Sange samt en Del Salmer. Denne Bog var forsynet med nogle Tegninger og i meget smukt Udstyr.

Det skulde jo være et lille beskedent Festskrift.

Digte er ingen god Handelsvare i vor Tid, siger Forlæggerne, og det skal nok passe, derfor bør en Forfatter saa meget mere paaskønne, at ens Forlag vil udsende saadanne Bøger. Ved Imødekommenhed fra Forlagsleder Lindved Petersen lod O. Lohses Forlags Efterfølger i 1939 trykke „150 Salmer og Sange“, som Titlen lød, og ved min 75 Aars Fødselsdag 1941 udkom „Et Kongeord“, et længere Digt i særdeles smukt Udstyr og forsynet med en Række Tegninger.

Endelig fik jeg i 1946, da jeg var 80 Aar, trykt og udgivet et større Udvalg af mine Salmer og Sange under Titlen: „500 Salmer og Sange“, en Andagtsbog paa Vers. Jeg er meget taknemmelig for, at denne sidste som en samlet Udgave kunde udsendes, da jeg synes, jeg her har givet noget af det bedste, som jeg kunde yde.

Jeg vil gerne her ved denne Lejlighed bringe de to Forlag, som har udsendt mine Bøger, min hjerteligste Tak for det gode Samarbejde. De to første Forlæggere, J. Frimodt og O. Lohse er ikke mere iblandt os; men med deres Efterfølgere, Forlagsboghandler E. Frimodt og Forlagsleder Chr. Lindved Petersen er det samme gode Fællesarbejde fortsat, hvilket jeg er meget taknemmelig for.

Men ogsaa flere andre har medvirket ved Udsendelsen af mine Bøger og andre skriftlige Arbejder, og jeg vil gerne bringe dem alle min bedste Tak herfor. Blandt disse vil jeg nævne Bogtrykker Siebuhr, der altid gav Bøgerne det smukke Udstyr, og Bogbinder Ladegaard Petersen, som ogsaa har Andel i den tiltalende Skikkelse, Bøgerne fik, forinden de forlod Forlaget og sendtes ud til Læserne. Endvidere maa jeg ogsaa bringe Tegneren Viggo Bang min Tak for de mange stilfulde Omslag, — en Slags Fesdragt, — som Bøgerne mødte med paa Bogmarkedet. Disse tre Mænds Arbejde og Indsats har haft stor Betydning for mine Bøger.

Desuden vil jeg gerne ogsaa her bringe Redaktøren af „Kristeligt Dagblad“ og af Indre Missions Tidende, Edv. Petersen, min bedste Tak, fordi der altid var Plads i disse Blade, naar jeg havde noget paa Hjerte, jeg gerne vilde have frem.

Jeg skylder disse Mænd og alle mine andre Medarbejdere en stor Tak.

— — —

De første Aar, efter at jeg havde paabegyndt min skønlitterære Virksomhed, forløb meget stilfærdigt. Mine Bøger udkom paa de to Forlag, og jeg fortsatte med mine historiske Arbejder af forskellig Art, og fik disse trykt. Begge Dele havde jeg personlig megen Glæde af.

Forlagsboghandler Emil Frimodt.

Redaktør Edv. Petersen.

Forlagsleder Chr. Lindved Peter sen.

Tegner Viggo Bang.

**Bogtrykker A. Siebuhr,
Missionstrykkeriet.**

**Bogbindermester Ladegaard Petersen,
Missionsbogbinderiet.**

Alt gik uden Bram og Brask, hvilket ogsaa passede mig bedst. Anmeldelserne i Aviserne var gennemgaaende gode, men ellers skete der ikke noget. Det var jo delvis et nyt og i nogen Grad et uopdyrket litterært Omraade, jeg var slaaet ind paa. Vore Nabolande var her noget længere fremme. I et kristent Land, hvor saa godt som alle var kristendøbte Mennesker, skulde det ikke synes noget mærkeligt i, at troende Menneskers Liv, Færden og Handlinger skildredes i Fortællingens Form. Men som nævnt, nogen særlig Opsigt vakte Fremkomsten af mine Bøger ikke. At jeg fra en Del troende Mennesker modtog mundtlig eller skriftlig Tak, hvilket i høj Grad baade glædede og opmuntrede mig, er jo noget andet.

I 1927 fik jeg Opfordring fra daværende Formand for Blaa Kors, Sognepræst N. Juhl, om at skrive en Fortælling til Blaa Kors Almanak. Det var en ny Opmuntring paa en Begynder-Forfatters ofte trange Vej, og denne Henvendelse blev Indledning til, at jeg ogsaa fra andre Sider fik Opfordring til at skrive Fortællinger til Bøger, Hefter og Aviser, saa som til Julestjernen, Julegaven, De unges Blads Julenummer, Diakonkolens Julehefte, Indre Missions og Diakonissestiftelsens Almanakker, Herning Julehefte, Bladet „Vort Folk“, Hjemmets Julebog, „Naar Lampen tændes“ o. fl. andre.

Jeg takker for alle disse Opfordringer.

Foruden de tidligere nævnte Oversættelser til Hollandsk og til Svensk er Bogen „Paa Ørnevinger“ lidt forkortet oversat til Tysk i 1933. Den udkom hos Vereinsbuchhandlung G. Ihloff & Co (Indehaver Karl Möbius) Neümünster og er oversat af Frk. F. Vandersleb. I 1938 solgtes Bogen „Advokaten“ til Bogforlaget I. N. Voorhoeve Uttgener, Haag, Holland.

Fra en dansk Præst i Amerika fik jeg Forespørgsel, om han maatte benytte mine Fortællinger i engelsk Oversættelse til nogle Blade, hvilket jeg selvfølgelig med Glæde gav Tilladelse til.

En lignende Henvendelse fik jeg fra en af Brødremenighedens Missionærer i Usoke i Tanganyika i Nærheden af Viktoria Søen i det indre Afrika. Sproget, der skulde oversættes til, kaldes Kinyanswezi. Det er i de Egne, hvor den kendte Afrikarejsende, den amerikanske Journalist Henri M. Stanley „fandt“ Videnskabsmanden og Missionæren David Livingstone den 10. November 1871. Han var paa sine Opdagelses- og Missionsrejser blevet „borte“. Rejserne maatte dengang mest gøres til Fods i det „mørke Fastland“.

Livingstone, der døde i Afrika, fik senere sin Grav i Vestminster Abbedi i London, hvor Englands store Mænd sover den sidste Søvn.

Ved Byen Kigoma i Tanganyika Distriktet er der foran det store Mangotræ, hvorunder Stanley og Livingstone mødtes, rejst en høj Stensøjle, paa hvilken en Indskrift fortæller om dette historiske Møde i det mørke Afrika.

Det har fra første Begyndelse været min Hensigt og mit Ønske, at jeg ved mine Bøger ogsaa kunde drive Mission, og af den Grund har det været mig en stor Glæde, at de lidt efter lidt „vandt Terræn“ ikke alene her hjemme, men ogsaa, — som nævnt — andre Steder, om end i Beskedenhed.

I alt har jeg til Dato faaet trykt 18 Romaner og ca. 200 Noveller, Fortællinger, Eventyr og Skitser; der dels udkom samlede i Bogform, dels enkeltvis i Julehefter, Almanakker, Aviser og lignende. I alt har jeg indtil 1947 faaet trykt 57 Bøger i ca. 200,000 Eksemplarer foruden de udenlandske Udgaver.

Ikke faa Bibliotheker har efterhaanden anskaffet mine Bøger, og derved er den Mulighed tilstede, hvilket har været mit Ønske, at Bøgerne kan blive læst i større Dele af det bredere Folkelag uden al for store Udgifter. En Dag overraskede O. Lohse mig ved at fortælle, at et større Købstadsbibliothek havde paa en Gang bestilt af en Bog 24 Eksemplarer til Biblioteket.

Men næsten mere overrasket blev jeg ved for flere Aar siden at modtage en Skrivelse fra Direktøren ved Universitetsbiblioteket i Kiel, hvori han meddelte, „at Universitetet har en af de største skandinaviske Bogsamlinger i Tyskland. Interessen for Danmark og den danske Litteratur er uhyre stor, og Biblioteket lægger derfor an paa at skaffe det tyske Publikum alt af Betydning, som udkommer i Danmark. Jeg vil være Dem meget taknemmelig, om De venligst kunde understøtte Bibliotekets Bestræbelser ved at overlade os Deres Publikation.

For at De kan se, hvor stort Bibliotekets Samling er, sender jeg Dem vort „Verzeichnis der nordischen Zeitschriften“ som Tryksag.“

Naturligvis imødekom jeg Direktørens Ønske.

I Aarenes Løb har jeg faaet mange gode og kærkomne Breve angaaende mine Bøger. Undertiden blev jeg gjort opmærksom paa et og andet, der burde være skrevet anderledes, eller som var teknisk fejlagtig. Saaledes skrev en gammel Sømand, — idet han samtidig takkede for Bogen, — at i min Omtale af et Skibs Sejl og Rigning var der en Fejl. Dette gav mig en Understregning af Ordet: „Fortæl ikke det, du ikke ved.“

Det med Sejl og Rigning kom jeg endda temmelig let om ved;

Under dette Mangotræ, mødtes Henri M. Stanley og David Livingstone den 10. November 1871 i Tanganyika i Afrika.

Støtten rejst til Minde herom.

men et Brev fra en Landmand i Jylland gav mig mere at tænke paa. I Bogen „Da Skovrideren gav tabt“, havde Brevskriveren lagt særlig Mærke til et Sted, hvor der stod: „Vi tænkte, Gud tog; men nu ser vi, at han gav,“ og saa føjede han til: „... har De selv oplevet det, saa De med Sandhed kan skrive: „Jeg tænkte, Gud tog, men nu ser jeg, at han gav, — og særlig det sidste.“ Han takkede samtidig for Bogen, som han har været glad for at læse.

Fra en Oberstinde har jeg liggende et Brev, hvori hun takker for Bogen „Præsten Jens Bro og hans Brud“ som det har været hende og hendes Døtre en Glæde at læse. Foruden forskellige meget gode Udtalelser om mine Bøger føjer hun til: „Tak fordi De ogsaa

taler Dyrenes Sag deri. Den grufulde Jagt skildrer De saa levende med alle „Klapperne“ ...“

Saadanne Breve fra de forskellige Samfundslag (Sømanden, Landmanden og Officersfruen), er værdifulde for en Forfatter. I mange Tilfælde er Brevskriverne mig ganske ubekendte; men netop derfor sætter jeg Udtalelserne meget højt, og jeg bringer alle, der gennem Aarene sendte mig Hilsen, Rettelser, Opmuntringer o. s. v., en stor og hjertelig Tak. Disse Breve fra kendte og ukendte Brevskrivere har tit været mig en Hjælp til at fortsætte med Forfatterarbejdet.

Ogsaa paa anden Maade har jeg maattet bede om Assistance. Da jeg samlede Stof til de to Bøger om det aandelige og kirkelige Liv paa Fyn efter Reformationen, fik jeg mange værdifulde Oplysninger fra Præster og Lægfolk, og uden denne Hjælp vilde det have været vanskeligt at faa det nødvendige Materiale samlet.

Før jeg skrev Bogen: „Storhandler Olaf Bygstad“, i hvilken Norges store Lægprædikant Hans Nielsen Hauge omtales, havde jeg under et Ophold i Norge gjort en Del Forstudier og indsamlet noget Materiale. Jeg var saaledes ved Hans Niensens Grav paa Aker gamle Kirkegaard, og paa Bygdø, hvor hans Fængsel, — en Del af den ældre Kristiania Raadstuearrest, — nu er opstillet som en „Museumsgenstand“. Men under Arbejdet med Bogen viste det sig, at der var flere andre Oplysninger, det vilde have Betydning at faa med.

Jeg kendte lidt til den nu afdøde, elskelige Oslo Biskop Johan Lunde, da jeg engang havde været sammen med ham i et privat Hjem her i Odense, foruden at vi ved Søndagsskolemødet i Stockholm talte sammen, og jeg gik da den Vej at skrive til Biskoppen, og bede ham gøre mig den store Tjeneste venligst at give mig de ønskede Oplysninger eller nogle af dem. Kort efter havde jeg, hvad jeg ønskede, og samtidig fik jeg følgende elskværdige Skrivelse:

„Oslo, 2. November 1933.

Hr. riksdagsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt.

Takk for Deres venlige brev, som jeg først idag paa grund av en kortere ferie paa fjeldet har anledning til at svare paa. Jeg vedlægger avskrift av de indskrifter, De ber om. Det har været mig en glæde at efterkomme Deres ønske.

La mig ogsaa faa sende Dem tak for Samværet under de festlige dage i Stockholm ved søndagsskolestævnet.

Med venlig hilsen.

Deres ærbødige Johan Lunde.“

Da Bogen var udkommet, sendte jeg Biskoppen et Eksempplar og modtog derefter følgende Svar:

„Oslo Bispestol, 13. September 1934.

Hr. Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt.

Min beste takk for den vakre bok, De har sendt mig. Med interesse skal jeg se, hvorledes vekkelsen ved H. N. Hauge sees paa med danske øine.

Med hjertelig hilsen

Johan Lunde.“

Fra en mig helt ukendt Præst, Harald C. Jensen i Dannebrog i Nebraska, Nordamerika, modtog jeg for nogle Aar siden en Hilsen og Tak ikke alene fra ham, men ogsaa fra en Forsamling, hvor han havde læst nogle af mine Fortællinger.

Paa Linie hermed kan jeg nævne, at kort efter at mine to første Bøger var udkommet, traf jeg ved et Møde Provst Fenger ved Holmens Kirke, og uden nogen Foranledning fra min Side sagde Provsten: „Jeg har læst Deres Bog med Glæde, jeg synes den var nydelig.“

Det er den Slags smaa Blomster paa Vejen, som en Forfatter gemmer paa og takker for.

— — —

Ikke saa sjældent har jeg faaet det Spørgsmaal, om der er skrevet over „levende Model“, og hertil kan jeg svare, at det er der i høj Grad. Nogle af Fortællingerne er bygget over Personers Liv, som jeg traf paa min Vej, og i mange af de andre er indflettet virkelige Begivenheder, Tildragelser eller Handlinger om end i skjult Form. Livet selv er jo en stor broget Billedbog, hvor den bedste Roman og det skønneste Eventyr findes eller leves; men hvor ogsaa de mørkeste Skygebilleder har deres Plads, og hvor de tungeste og bitreste Livskampe strides. Livet er mere „Virkelighed“ end Romanen, der er digtet.

Da Jesu Disciple ude fra, — maaske fra Oliebjerget, — saa Jerusalem med Kongeborgen, det pragtfulde Herodes Tempel og de andre herlige Bygningsværker, pegede de ind over Byen med Udraabet: „Mester, se hvilke Stene, se hvilke Bygninger.“

Men da Jesus „kom nær til“ og saa Staden, græd han over den, fordi den ikke kendte sin Besøgelsestid, og derfor vilde der en Dag gaa Dom over Byen og Menneskene.

Noget lignende oplever en Forfatter, som kan og vil se. Naar man kommer „nær til“, da forandres Billedet ofte i en uhyggelig Grad. Et Billede fra Københavns Østergade og et fra Nyhavns-kvarteret ligner ikke hinanden, og dog er de begge et Udsnit af det Liv, som Mennesker lever i Danmarks Hovedstad. Ligeledes er der i Reglen, — men ikke altid, — stor Forskel paa Millionæ-rens og Arbejderens Tankeliv. Her gælder det, at kun den véd, hvor Skoen trykker, som har den paa; men dette „Tryk“, der vel kan have forskelligt Navn, findes saavel i Rigmandens Sale, som i Fattigmandens eller i den arbejdsløses lavloftede Stuer. De røde Roser og de bitre Urter kan finde Grosted indenfor Dørtærskelen begge Steder. Som Gud lader sin Sol skinne over onde og gode, og lader det regne saavel over uretfærdige som over retfærdige, saa strør han ogsaa Paradis Blomster baade ind ad de lave Døre, som ind ad Kongers og Stormænds høje Porte, saafremt Menneskene vil tage imod hans Gaver med det rette Sind.

Kristendommen betød en Verdensrevolution saa stærk og dybt-gaaende som ingen anden „Bevægelse“ siden Adams Dage. Kristen-dommen er for Folkeslagene den store Forvandringsproces. For at se dette behøver ingen at tage Brillen paa. Denne Revolution fore-gaar ogsaa i Dag og vil fortsætte indtil Verdens Ende, til den Dag kommer, hvor ingen kan arbejde mere.

Men „Verden“ eller „Folkeslagene“ i denne Betydning er lutter Enere. Det er ikke „Verden“, der som saadan er noget ivejen med; men det er disse „Enere“, Menneskene, hver for sig, der er meget ivejen med. Og det er her, overfor disse mange „Enere“, at Kri-stendommen sætter ind med sin Revolution eller Forvandling. Det kan ogsaa siges paa den Maade, at det er her i og med det enkelte Menneske, at Guds Aand arbejder. Kristendommen er den store Prøvesten for Menneskeslægten.

Den gamle Regel, som det naturlige Menneske altfor villig føl-ger, er: „Øje for Øje og Tand for Tand“, eller som Lamek, det femte Led i Kains Slægt, udtrykte sig til sine to Hustruer, Ada (Skønhed), og Zilla (den klingende): „En Mand dræber jeg, hvis een giver mig et Saar, og en Dreng, om jeg faar en Skramme.“

Imod dette kommer Kristendommen med Jesu Ord: „Men jeg siger eder: elsker eders Fjender, velsigner dem, som forbander eder, gør dem godt, som hader eder og beder for dem, som gør eder Skade og forfølger eder, paa det, at I maa vorde eders Faders Børn, som er i Himlen.“

Dette kan vel nok kaldes en Revolution, en Forvandling, der ikke findes Mage til. Det er Modsætningerne, der mødes.

Det var i al Fald noget ganske Nyt i Verden. Det var noget ovenfra, fra Himlen, ja, fra Gud Herren selv. Kong David var ikke kommet videre end til dette: Herre, knus mine Fjender.“ Selv i vore Dage, to Tusind Aar efter at Jesus talte disse Ord, der er gaaet Verden over, er der „Stormænd“ med Kristennavn, som endnu staar paa Davids Stade: „Knus mine Fjender, for at jeg selv kan synes stor“. Men der er ogsaa i Tusindvis af „smaa Mænd“, der i deres Tanker staar akkurat paa samme Sted. De beder om Sejr for Deres smaa Vaaben. Det er Tankerne, selv om de aldrig blev omsat i Ord og Bøn.

Denne dybtgaaende Revolution, ... den store Forvandling — trænger „Verden“ til, det vil sige, at de mange Millioner af Meneskeslægstens, Folkeslagenes Enere, har denne Forvandling behov.

I Stedet for Bønnen: „Knus mine Fjender“, maa vi alle uden Undtagelse ved Guds Aand lære at bede: „Herre, hjælp mig at tilgive mine Fjender, og lær os at elske hverandre og frem for alt at elske dig af hele vort Hjerte.“

Dette er en Revolution i Bønnens og Tankernes Verden, men Kraften hertil maa komme ovenfra, ellers læres det aldrig.

Den fromme danske Præst Christian Richard skrev et Digt under den sidste for Danmark saa tunge Krig 1864, hvori staar følgende skønne og rigtige Ord:

„Hellige Gud,
 os og vor Fjende
 gav du i Hænde
 de selvsamme Bud,
 vis nu i Striden
 mer end de stærkes
 er du de svages
 vældige Gud.“

Vi forstaar, at den Mand, der kan tale saaledes, har været inde under Kristendommens store revolutionerende Kræfter. Han og hans Fjende havde Gud givet det samme Bud om Broderkærligheden. Det glemte han ikke.

Her er en Korsvej; men Døren ind til den rette Vej kan være snæver og trang, og det vil altid koste Kamp for det naturlige Sind at træde den Vej. Vor gamle Adam siger nemlig ogsaa: „Øje

for Øje og Tand for Tand“. Gamle Adam holder sig til Romerretten!

Dog, Striden kan vindes, Revolutionen kan komme, og Forvandlingen kan ske. Her bevæger vi os ikke i Fantasiens Verden; men midt i Livets Virkelighed.

Det er nogle af disse Livsbilleder, jeg har søgt at tegne, saavel i mine Romaner som i Novellerne og Eventyrerne. Det skulde være Udsnit af det menneskelige Liv, som det leves med Gud eller uden Gud saavel i de jævne Hverdage som i Festtiderne. Ikke saaledes, at for Mennesker, der prøver paa at tjene Gud og leve i hans Samfund, da skinner Solen hele Dagen, nej, det vilde være et fortegnet Billede, et Fantasibillede, for saaledes er Livet ikke. I Herrens Skolegang følges Tugt og Trøst ad, fordi vi opdrages for Evigheden. Kong David bekender: „Før jeg blev ydmyget, for jeg vild“.

Alle disse smaa og større Billeder fra Dagligdagslivets Valplads er de mange Mosaikstene, forskellig i Størrelse og Farvetone, der, sammensat paa den rette Maade, kommer til at danne det større og færdige Billede, som hedder Roman, Novelle eller Eventyr.

Men alt bliver naturligvis iklædt det af Forfatteren eller Digteren virkede Klædebon, hvor Islætten kan være Silke, Uld, Hør eller Blaar.

Saaledes fødes Litteraturens Bøger, — og Digternes Værker, de store, der bliver ved at leve, og de smaa, der er som Døgnblomster.

Af Hjertets Overflødighed taler baade Munden ... og Pennen. En Bog er i Reglen et Spejlbillede af Forfatterens Tanke- og Sjæleliv, ... og Billedet forandres ikke ved at gaa igennem Bogtrykkerens Maskine.

— — —

Hvorfor skriver en Forfatter?

Her var det jo lettest kort og godt at svare: „Fordi man ikke kan lade være“, og noget sandt er der vel ogsaa nok heri for adskillige Forfatters Vedkommende. Det er en Opgave, der lægges hen til een, ligesom andre Opgaver lægges hen til andre. Nogle skriver, fordi de har noget, som skal siges, og som maaske bedst kan siges ad den Vej og paa den Maade.

Jeg tænkte nærmest paa at skrive for Danmarks Ungdom, om jeg kunde faa nogle af dem i Tale. Jeg saa vel, at paa det store Bogmarked var der Overflod af dansk Skønlitteratur, og af Over-

sættelser af Udlandenes Mangfoldighed var der maaske endda rigeligere.

For de sidstes Vedkommende, — uanset deres litterære Værdi, — er der den Mangel, at de ikke er Danske og ikke er skrevet for danske Læsere. Person- og Stednavne er udanske, og Naturskildringerne er ukendte for den jævne danske Mand og Kvinde. Havde Forfatteren saa medtaget i sin Bog noget om Folkekultur og om kristelige og kirkelige Forhold, saa var disse i Reglen tegnede saaledes, at de ogsaa var fremmedartede for danske Læsere, da det tit maatte blive Billeder og Begivenheder fra andre Livsforhold og andre Kirkesamfund.

Dansk er og bliver Dansk for det danske Folk, og Modersmaalet har den dybe, stærke Klangfylde.

I min Barndom og første Ungdom gik jeg, — som tidligere omtalt, — og drømte om engang at faa en Prædikestol, for derfra at sige, hvad der laa mig paa Hjerte. Men dette naaede jeg ikke. Min kære, afdøde Ven, Pastor Vilh. Sørensen, sagde engang til mig omtrent saadan, da vi drøftede Problemet „Præst og Prædikestol“: „De skal gøre det klart for Dem selv, om det er Embedet, De ønsker, eller om det er Gerningen (Præstegerningen), De gerne vil øve. Det sidste kan De nemlig bruges til uden at have Kjole og Krave.“

Det gode og rigtige Svar gav mig dengang meget at tænke paa, og det bed sig saadan fast hos mig, at jeg aldrig glemte det. „Kjole, Krave og Prædikestol“ fik jeg ikke, — og maaske duede jeg heller ikke dertil, — men Gerningen i det almindelige Præstedømme gav Gud mig, og jeg prøvede efter fattig Evne ogsaa at være tro i det Arbejde. I Kirker, Missionshuse og ved Friluftsmøder ud over Landet har jeg faaet Lov at aflægge et Vidnesbyrd, men undertiden har jeg tænkt paa, at gennem mine Bøger, der blev trykt i de mange Tusind Eksemplarer og spredt til alle Egne i vort Fædreland, er der ogsaa givet mig en „Prædikestol“, og derved blev jeg maaske alligevel Præst om end „paa en anden Maade“. Fik jeg ad denne Vej, ved mine Bøger, givet en „Præstegerning“ blandt mine Landsmænd, saa faar jeg stadig huske, at dette giver saa meget større Ansvar.

Vejen blev anderledes, end jeg havde tænkt, men han, der afstak Vejen for mig, vidste nok bedst Besked.

„Ej maa det undre dig, naar Dagen kom,
den blev ej saadan, som du drømte om
i dine lyse Barndomsdage;

men glem dog ej, mens Tiden gaar,
 naar svundet er din Ungdomsbaar,
 og graanet er det mørke Haar,
 Guds Naade er tilbage.

Hvad du som Gave fik, og hvad du vandt,
 mens Livets mange stride Timer svandt,
 du dette alt engang maa miste,
 men er i Himlene din Skat,
 og har du den som Maal dig sat,
 vil Jesus, naar det gaar mod Nat,
 dig favne paa det sidste.

Saaledes har jeg engang skrevet og undertiden tænkt, naar jeg grundede over den mærkelige bugtede Vej, vi Mennesker maa træde ... og som ogsaa blev mig anvist.

Men naar blot det er Guds Vej ...

Naar man prædiker, er der flere Ting, som Prædikanten skal huske. For det første skal han altid prædike for sig selv; thi hvis han er vaagen, da ved han, at han selv trænger mest baade til at høre Guds Lov og hans Evangelium. Dernæst maa han lægge sig Luthers Anvisning paa Sinde: „Naar der under din Prædikestol sidder ti Professorer og Magistre og een Soldat, da skal du prædike for Soldaten. Gør du det, er der Haab om, at de lærde Mænd ogsaa faar noget ud af din Prædiken, men hvis du prædiker alene for Professorerne og Magistrene, da kan du regne med, at det hele gaar Soldaten forbi.“ Og endelig skal Basunen give en klar Lyd, „ellers er der ingen, som bereder sig til Kamp“.

Alle tre Ting kan være svære nok at praktisere, og maaske ikke mindst det sidste, hvor det gælder den rene og klare „Basunklang“. Dette kan ofte være vanskeligt nok paa en Prædikestol; men det bliver ikke lettere i en skrevet Bog. For mig har det altid staaet saaledes, at her var et Punkt, jeg ikke maatte slaa af paa; men dette har ganske vist medført, at enkelte Anmeldere af mine Bøger mente, at jeg „prædikede“ for meget i mine Fortællinger. Dette skal jeg hverken bekræfte eller afkræfte, som det hedder i de officielle Meddelelser.

I alle mine Bøger, Fortællinger, Romaner eller Fantasierne (Eventyrerne), og enten jeg skrev for Børn, eller for voksne i Almindelighed, var der i Reglen en bestemt Ting, jeg vilde sige, en Sag, jeg gerne vilde behandle. Det kunde være „de skjulte Synder“, som

der maa vaages dobbelt over, eller de mange Skilsmisser og al den Elendighed, der følger heraf baade for de enkelte og for Samfundet, eller Drikkeriets Farlighed, især for de unge, som ofte ved Handlinger under en enkelt Beruselse, bliver mærket for hele Livet. Det kunde ogsaa være den stygge danske „Folkesynd“, at tage Guds Navn forfængeligt, hvor de ældre her foregaar Børnene og de unge med det sletteste Eksempel. Jeg har ogsaa villet sige det klart, at et rent Ungdomsliv og et rent Forhold mellem den unge Mand og den unge Kvinde er en af de sikreste Betingelser for et lykkeligt Ægteskab.

Der var nok at gøre opmærksom paa ud fra de Erfaringer, jeg gennem et langt Liv har indhøstet.

Dog alt dette, som ogsaa var noget, der skulde siges, var jo alligevel nærmest Loven, Morallæren.

Dette hører altid med til et sundt Folkesamfunds Opdragelse; men det centrale i mine Bøger skulde dog være det om den store Revolution, Forvandlingen, Omvendelsen til Gud i Jesus Kristus ved Helligaandens Kraft. Ligesom jeg ogsaa vilde pege paa, at den bedste Hjælp til at leve et rent moralsk Menneskeliv, kan faas ved et inderligt og barnligt Bønsliv. Den Jesus, som tog Børnene i Favn, og som sagde til den unge Mand: „Følg mig“, han siger det samme i Dag til Danmarks Ungdom, og vi smaa Prædikanter søger at gen tage det saa godt, vi evner det: „Følg Jesus“.

Nogle Læsere har ogsaa omtalt mine historiske Bøger. Saaledes fik jeg fra Pastor T. Løgstrup, fhv. Sognepræst i Nyborg, følgende morsomme Hilsen, der hentyder saavel til min Rigsdagstjeneste (Forhandling om Skatter) som til min Forfattervirksomhed:

„Kjære Hr. Carlsen-Skiødt!

Debatter om *Skatter* slet intet formaar.

„Hvad Uld kan der klippes af klippede Faar!“

Men samle det *gamle* som flittig Forfatter,

se det er vi mange, som højlig *skatter!*

Med hjertelig Tak!

Deres hengivne T. Løgstrup.“

Man lægger Mærke til det dobbelte Rim i første og tredie Linie.

— — —
Hvilken Bog regner Du selv for den bedste af de 57, som er blevet trykt? Saaledes er jeg flere Gange blevet spurgt, men det har altid været mig vanskeligt at give et bestemt Svar her.

Det *bedste*, jeg har skrevet, mener jeg, er ikke Romanerne, Novellerne eller Eventyrerne og Børnefortællingerne, men derimod mine Salmer. I dem har jeg givet mig selv mest. Det dybeste, det stærkeste, og derfor ogsaa det bedste fra mit eget Sjæleliv, har jeg søgt at lægge ind i disse Salmer, hvor vidt og hvor langt dette er lykkedes, er saa den anden Side af Sagen. I mine Salmer har jeg villet give det største og det rigeste af det, jeg selv har modtaget som Gave fra Gud. „500 Salmer og Sange“, vil jeg kalde mit Hovedværk.

Dermed er ikke sagt, at jeg er selv „lige tilfreds“ med alle Bøgerne; jeg synes, at nogle er lykkedes bedre end andre. Skal jeg nævne enkelte, vilde jeg maaske nok fremhæve „Skjelby“, „Lengrevens Datter“, „Advokaten“, „Købmand Lyngdal“, „Bygmesteren“ og „Ved Arnens Ild“, men dette er kun mit Skøn. Nogle Læsere har foretrukket andre, og deres Dom er i al Fald mere upartisk end min.

Noget af det en Forfatter vel ofte spejder efter, er Pressens — denne Stormagts — Omtale af ens Bøger, og det er vist i Reglen Anmeldelserne af den første Bog, „Debutbogen“, der nok mest grundigt bliver læst. Disse Anmeldelser kan jo være noget bestemmende baade for Salget og for Fremtidens Arbejde.

For mit Vedkommende kan jeg inddele Anmeldelserne i tre Klasser: „De gode“, „de blandede“ og „de nedsablende“. Naar jeg gaar de Hundreder af Anmeldelser igennem, som mine Bøger har faaet, viser det sig, at vel er alle tre Grupper repræsenterede, men den største Del kommer ind under Betegnelsen „de gode“. Jeg vil gerne her benytte Lejligheden til at sige disse Anmeldere en hjertelig Tak, fordi de tog med nænsom Haand paa Manglerne og kunde finde det mere værdifulde frem. Naar der forstaaende blev peget paa noget, som burde rettes, saa takker jeg ogsaa for disse Vink. „Gode Raad er en Daler værd“, og „god Kritik kan give Udbytte“.

Af de „blandede“ Anmeldelser har der ikke været mange, og de, som kom frem, har jeg ogsaa kunnet lære et og andet af.

Af den tredie Gruppe har der været meget faa. Jeg erindrer kun fire særlig udprægede haarde Anmeldelser i de 25 Aar, jeg har faaet Bøger udsendt. For mig er det særlig vemodigt at tænke paa, at alle fire Anmeldere var Præster, to københavnske Sognepræster, en Præst i Jylland og en paa Fyn. Da jeg ikke har læst alle Anmeldelser, gælder mine Udtalelser kun dem, jeg har faaet i Hænde.

Ved enkelte Biblioteksmøder er den kristelige Litteratur, og blandt andre særlig Bøger, der er udkommet paa „De unges“ og paa Loh-

ses Eftf., Forlag, blevet stærkt angrebne, og der er endog blevet Bibliotekerne fraraadet at købe dem. Dette synes jeg er uretfærdigt i al Fald overfor den Del af Befolkningen, som ønsker at læse disse Bøger, og da de gennem deres Skatter er med til at opretholde Bibliotekerne, saa har de ogsaa Krav paa, at de Bøger, de helst ser paa Bibliotekerne, ogsaa findes der. Det er kun simpel Retfærdighed.

Ogsaa Forlagene og Forfatterne har et vist Krav paa, at de Læsere, der ønsker at kende Nutidens positive kristelige Skønlitteratur, kan faa Bøgerne paa Bibliotekerne.

Naar jeg for mit eget vedkommende prøver paa at gøre Regnskabet op med „Plus“ og „Minus“ for Udtaleiser om mine Bøger gennem Aarene, da har jeg som Helhed kun Grund til at være taknemmelig. Jeg har haft en god Presse, og det har glædet mig at se, at min politiske Stilling slet ikke, — saa vidt jeg kan skønne, — har spillet ind her, hvad den heller ikke burde. De politiske Blade har omtalt mine Bøger velvilligt uanset Partifarve, bortset fra enkelte Blade, som slet ikke har omtalt dem, vel fordi det var „gudelige“ Bøger.

Pressens og Publikums Modtagelse af min første Bog „Da Skjelby Sognekald blev ledigt“, maatte selvsagt komme til at betyde meget, — om ikke just være afgørende, — for min fremtidige Virksomhed som Forfatter. Som nævnt gik Salget godt, ja, langt over Forventning, og Anmeldelserne var overvejende gode. To Anmeldere, hvis Navne betød meget for mig selv dengang, vil jeg nævne. Den ene var nu afdøde Provst Bjerre, som anmeldte Bogen i „Nationaltidende“, og den anden var Seminarieforsøger Rasmussen, Haslev, der efter at have læst Bogen skrev til mig personlig at „den baade interesserede mig og glædede mig at læse“. Han anmeldte den derefter i „Haslev Avis“ (der tillige var Ringsted, Præstø, Næstved og Vordingborg Avis) og endvidere i „Haslev Folketidende“ og i „Næstved Tidende“.

At disse to Mænd, — foruden mange andre, — vilde sige god for Bogen gjorde, „at jeg fattede Mod“ og fortsatte.

Af de mange Anmeldelser til de senere Bøger (Romaner og Noveller) skal jeg nævne nogle faa smaa Udklip. Om „Advokaten“ skriver Skive Venstreblad: . . . Der er sagt umaadelig meget i denne Bog. Det sædvanlige er en smuk Fortælling med levende Handling, men sikkert ingensinde før er der givet saa meget af Forfatterens eget dybe aandelige Liv og rige Erfaring. Helsingør Dagblad: „Ved en mere detailleret Undersøgelse vilde det næppe være vanskeligt at

paavise Svagheder i Bogen, . . . men hvordan man end politisk eller religiøst er indstillet, maa man give Forfatteren Ret, naar han gaar løs paa den moderne Tids Skavanker“. Kristeligt Dagblad: „Det er en Bog, som vil glæde Forfatterens Venner, og dem har han jo samlet sig mange af gennem sit omfattende Forfatterskab“.

Om „Købmand Lyngdal“ skriver Fyns Stiftstidende: „Bogen er mere end en Slægts-Roman, den er en Prædiken . . . Det er en betydelig Bog, maaske den betydeligste Carlsen-Skiødt endnu har skrevet.“

Om „Ved Arnens Ild“ skrives i en jydsk Avis: „Aldrig har Carlsen-Skiødts Fortællinger fremtraadt i skønnere Skikkelse og naaet dybere end her. Der er Skildringer af bibelsk Skønhed, der er andre med Lune og hentede lige ud af Livet i Dag“. Et andet Blad skriver om samme Bog: „Denne Forfatter synes ikke at blive gammel eller kedelig, . . . hans Personer er saa forunderlig levende. Det er mere end en Nydelse at læse denne Bog“.

Berlingske Tidende skriver: „Man glæder sig til at læse højt af denne Bog, . . . lad være, at der er større Digtere til; men her er Luften ren og Bogens Tendens saadan, at man kun kan glædes og bestyrkes i alt godt ved at fordybe sig deri . . .“

I Bornholms Tidende: „. . . Bogen rummer stor Livsvisdom og er tilgængelig for alle, selv for Børn . . .“

Dansk Missionsblad: „En pragtfuld Bog, hvor hver eneste Fortælling er en lille Perle, oven i Købet indrammet af de mest henrivende Tegninger af Gerda Ploug Sarp“.

Efter at mine Bøger i en Aarrække havde faaet sig en Læsekreds, vovede jeg, — som allerede nævnt, — om end med stor Betænkelighed at lade nogle Salmer, som var skrevet Tid efter anden, trykke. Den første Samling var 30 Salmer, der udsendtes under Titelen: „Kirkeklokke løft dit Mæle“. Senere kom to større Samlinger: „150 Salmer og Sange“ og „500 Salmer og Sange“. Den sidste udsendtes 1947.

Den første lille Samling blev bl. a. anmeldt i Aarhus Stiftstidende saaledes:

„. . . Om nogen digterisk Originalitet er her ikke Tale om, . . . men maaske netop derfor har de jævne Strofer en ikke ringe Magt. De lyder kendte og fortrolige for enhver, der har været i Forbindelse med dansk Salmedigtning, og en sandfærdig Fromhed ytrer sig igennem dem. En værdig og køn lille Bog, der sikkert vil opnaa en ikke ringe Udbredelse i kirkelige og religiøse Kredse“.

Om den større Samling siger Nationaltidende: „ . . . Hertil skal føjes, at især i Afsnittet: „Jesu Død, Opstandelse og Himmelfart“ findes kønne Vers, hvis Fromhed og Tak klinger smukt frem“.

Anmeldelser i Udlandets Blade til de oversatte Bøger, skal ikke her tages med. Der er maaske endda allerede kommet lidt rigeligt. Som Afslutning paa dette Afsnit vil jeg gerne medtage to Anmeldelser, der hver paa sin Maade ydmygede mig og gav mig mange og alvorlige Tanker. Ogsaa af saadanne Udtalelser kan en Forfatter lære meget, fordi disse Anmeldelser gaar ud til og bliver læst af store Dele af det danske Folk.

Den ene af disse Anmeldelser er skrevet af Pastor B. til min Roman: „Præsten Jens Bro og hans Brud“, der udkom i 1936, og Anmeldelsen var optaget i et stort, sjællandsk Blad. Den lød saadan:

„Man møder lødig Kristendom i denne Bog; men dermed er ogsaa givet den den Ros, der tilkommer den. Litterært set er Fortællingen af meget ringe Værdi. Et ubehjælpsomt Sprog, de enkelte Personer uklart tegnede. Den hele Bog er præget af Naivitet og Overfladiskhed. Man faar intet Indblik i de Sjælekampe, Bogens Hovedpersoner maa igennem. Emnet er vel ikke nyt, — Omvendelses Problem, — men der kunde være skrevet en god Bog derom, hvis Forfatteren havde givet sig Tid til at grave i Dybden.

Derimod er der en hel Del Fyldekalk i den, f. Eks. Afsnittene: „Politisk Kandestøberi“, „En Valgdag“ og „Den politiske Stormflod“. Dette kunde uden Tab være udeladt, da det intet har med Bogens Hovedemne at gøre.“

Den anden Anmeldelse er skrevet af Redaktør J. M. og stod i et Ugeblad den 17. Marts 1939. Den var skrevet i Anledning af Udsendelsen af „150 Salmer og Sange“:

„Carlsen-Skiødt er en Gave til det danske Folk. Det er utroligt, alt det Arbejde, han har udført: Fortællinger, Romaner, Børnebøger, Digte, Personalhistorie, Rigsdagsarbejde, — — og hvad har han ikke betydet for Gartnerne og andre Mennesker! En vældig Arbejdsevne har denne Mand haft.

Naar jeg sidder og læser og synger hans Salmer og Sange, saa tænker jeg paa Grundtvig, Kingo og Brorson! Det er Haabets, Sejrens og Inderlighedens Toner, der lyder til os fra Carlsen-Skiødt. Syng disse Salmer og Sange (de har i Regelen kendte Melodier) ved Sygesengen, syng dem for unge, gamle og Børn. Syng dem i Hjemmet og paa Arbejdspladsen. Det er Gift for Djævelen at synges Salmer og Sange.“

Disse to Anmeldelser har været optaget i Blade, der i Tusindvis er spredt ud over Landet, og hvis dette ikke havde været Tilfældet, var de ikke blevet omtalt her. Begge Anmeldelser, saa forskellige de er, — man kan næsten sige som Nat og Dag, — har ydmyget mig, og jeg har prøvet paa at lade dem begge tale til mig ud fra den helt forskellige Indstilling, hvorefter de er skrevet.

Jeg maa tilstaa, at jeg i denne Forbindelse en enkelt Gang har tænkt paa den gamle Fortælling om Nordenvindens og Søndenvindens Kamp om den vejfarende Mands Kappe. Den sidste opnaaede meget, og den var større „Pædagog“ end Nordenvinden, der ikke opnaaede det, som den tilsigtede. Men jeg er ikke helt sikker paa, at jeg maa bruge denne gode, gamle Fabel her, og i al Fald vil Lignelser let komme til at halte.

Jeg tænker at disse Anmeldelser, den ene med sin Tugt og den anden med sin kærlige Opmuntring, og forøvrigt alle Anmeldelserne af hvad Art de end var, har været med til at opdrage mig som Forfatter og Digter; ikke for at jeg kunde tage Bolig i „Slottet paa Bjerget“, men i „Arbejdshuset“ i det Lave. Jeg vil ligne disse Udtalelser, — Anmeldelser, — ved Blomster, der stod ved Vejens Sider, . . . den Vej, som jeg maatte fare. Hos nogle af Blomsterne var Farven stærkere og klarere end hos andre; men jeg takker for dem alle uden Undtagelse, . . . ogsaa for dem, der gjorde mig forsagt.

Der var for mig en Lære i dem alle.

Efter at foranstaaende var nedskrevet nogle Aar forud, var der i „Thisted Amts Avis“ for 21. Oktober 1943 en Anmeldelse, som jeg ikke kan lade være at medtage et Uddrag af, fordi den er af en egen Art.

„. . . Saa sikkert, som Høsten følger Sommer, er det, at mindst to nye Bøger løber af Stabelen hos denne eventyrlig produktive Forfatter, som stadig synes at have en stor Læsekreds, skønt saavel Form som Indhold i hans Bøger efterhaanden er blevet stereotypet til det uudholdelige.

Og dog, naar der nu engang er Læsere, som kan finde Glæde i den Slags Bøger, ja, som slet ikke bryder sig om at læse højere Kunst, saa kan der i hvert Fald om C.-S.'s Bøger siges det store, — i Virkeligheden det allerstørste, at de vil være Evangeliets Tjenere og bringe Mennesker Bud om Gud. Maaske, naar *Højesteretsdommen* engang skal afsiges over alle Jordens Foreteelser, et saa-

dant Forfatterskab vil faa en bedre Dom end meget, som af Mennesker blev beundret som Kunst . . .“

Naar jeg har ønsket at medtage denne Anmeldelse, er det, fordi den har en særlig Karakter, synes jeg. Anmeldelsen var underskrevet C. T., men jeg aner ikke, hvem det er. Min „gamle Adam“ synes bedst om den sidste Del; men jeg takker ogsaa for Begyndelsen, der lægger en Dæmper netop paa gamle Adam, . . . og ydmyger mig, fordi jeg ikke fik mit Arbejde gjort bedre. Det er godt at bo i Lavlandet, „thi Roserne vokse i Dale“.

Og saa er det store for os Smaafolk, at den helt rigtige Bedømmelse er „Højesteretsdommen“, og der gaar Naade for Ret.

— — —

I Aarene 1943—44 blev den jævne folkelige og den kristelige Litteratur meget stærkt angrebet fra en bestemt Side, ja, der var endog nogle der i Avisartikler paastod, at den Slags Bøger var skadelige (!) for Ungdommen at læse. Der kom ogsaa gode, dygtige Indlæg, som tog den Litteratur i Forsvar, og det, at danske Folk købte dem, — enkelte solgtes endda i store Oplag, — maatte bl. a. være Begrundelse for at Befolkningen fik disse gode Bøger, selv om de fra nogle fik paahæftet: „Ikke Kunst“. Dette vil som oftest sige, at de ikke er realistiske nok.

Denne haarde Kritik kunde nok gøre os Forfattere af kristelig Skønlitteratur lidt forsagte, selv om store Dele af det danske Folk har godkendt „Produktet“, og glædet os Forfattere med at læse vore Bøger.

Derfor var det mig en stor og glædelig Overraskelse, da jeg en Dag modtog følgende Skrivelse fra det kongelige Bibliotek, dateret 29. November 1944:

„Forfatteren,

Herr. Folketingsmand J. C. A. Carlsen-Skiødt.

K. ² D. M. p. p.

Det kongelige Bibliotek, der i sin Kort- og Billedsamling ejer et Udvalg Fotografier af betydelige danske Mænd og Kvinder, saveln i denne Samling et Fotografi af Dem og vilde derfor være meget taknemmelig for at faa overladt et saadant, eventuelt flere“.

Jeg anede ikke, at der eksisterede en saadan Samling paa det kongelige Bibliotek; men jeg er Biblioteket meget taknemmelig for, at mit Billede ogsaa maatte faa en Plads i det Selskab af Danmarks

gode Mænd og Kvinder. Jeg tog det som en Anerkendelse af mit Forfatterskab. Det Brev kom netop som den 48 Bog var blevet „sat“ af Bogtrykkeren.

Nogle vil maaske synes, at det med Billedet i den Samling var en Bagatel, da det hændte for saa mange, men den, der ikke har Guldmønter, glæder sig over Sølvmonterne. Endvidere gaar det saaledes, naar man er passeret de 80 Aar, saa bliver Roserne paa ens Vej færre og færre, og derfor glæder man sig dobbelt, naar der endnu af og til rækkes os en duftende Rose. Jeg takker Bibliotheket ogsaa for denne „Rose“, selv om nogle maaske synes, at det er naivt og barnligt. Jeg vil nødig nogensinde undvære det barnlige Sind, der kan glæde sig over og kan takke for Venlighed og Forstaaelse overfor ens Arbejde.

Ikke faa af Livets Roser er nu visnet paa min lange Pilgrimsvej, og det sidste Stykke af Rejsen vil vel næppe give mange. Men jeg takker for dem, jeg fandt, selv om det kun var en Knop og ikke den fuldt udsprungne Blomst med det herlige Farvespil. Jeg ved, at der inde i Knoppen, skjult bag det skærmende Hylster, gemmes de brogede Blade, . . . om de faar Tid til at udfolde sig.

Hvad har saa Forfattervirksomheden betydet for mig selv? At give et Svar herpaa, som gaar til Bunds, lader sig ikke gøre. Der vil altid være Dybder, der ikke lader sig lodde.

Men jeg mener, jeg kan sige, at for det første fik jeg her Lejlighed til at faa noget af det sagt, som jeg ikke kunde faa frem paa anden Maade og ad andre Veje, og maaske naaede jeg ogsaa hist og her der ud, hvor jeg ellers ikke kunde komme.

Dernæst skrev jeg ikke alene for andre, men jeg skrev ogsaa for mig selv. Kravene, jeg stillede, søgte jeg at lade møde mig selv, og derfor hændte det ofte, at det, jeg skrev, vendte Brodden imod min egen Person, og det gav et nyt Arbejde med mig selv.

Naar jeg nu i en Livets Eftermiddagstime lidt før Solnedgang tænker paa min Forfatter- og Digtervirksomhed, saa takker jeg Gud, fordi jeg ogsaa fik den Frugt paa mit Livstræ. Hvad mine Bøger er værd, naar de skal vejes paa den litterære Vægtskaal, maa andre afgøre. Den Dom hører andre og Fremtiden til. Jeg regner mig ikke selv til de store og klartlysende Stjerner paa Litteraturens Himmel; den Slags „Fiksstjerner“, der har et Navn, er der forresten ikke saa mange af, naar man tænker paa Stjernehimmels Tusinder.

Men foruden de klare Stjerner paa Himmelhvælvingen, — dem,

der fik et Navn, — er der Mælkevejens Milliarder af navnløse lysende Kloder, der vel ikke kan tælles enkeltvis, og som aldrig faar et Navn af Jordens Vismænd, og dog er de med til at lyse hen under den blaa Himmel og med til at lyse for Menneskeslægten her paa Jorden.

Ingen af dem kan undværes.

Jeg tænker, at noget lignende gaar det med Millioner af vi Mennesker, vi forsvinder i „Mælkevejen“; „Enerne“ maa nøjes med en „Fællesglans“, — men ingen af os kan undværes.

Hærskarers Herre tændte Stjernernes Lys, og derfor straalere de fra Slægt til Slægt. Gud gav ogsaa ethvert Menneske Betingelser for at være Lys i Tidens Mørke. Nogle fik det store Lys, andre et mindre, — enhver efter hans Evne. Af alle Husholdere kræves, at de er tro og i Troskab forvalter det dem betroede Pund.

Naar Bøn og Arbejde forenes med Tro, — ikke Tro paa os selv; men til ham, der gav Lyset og tændte det, — da vil det lyse i vort Liv og i vor Færd, enten vi saa fik Arbejdspladsen anvist ved Ploven eller ved Pennen.

Og der er Brug for alle.

FORAN SIDSTE SKELSTEN

Tiderne skifter, og Timerne gaar,
jeg er kun en Vandrør paa Vejen,
foran, lidt henne, en Skelsten staar,
jeg standser og læser: „Min egen“.
    Thi Aarene svandt,
    men i alt, jeg vandt,
jeg mærker, det stærkt mig til Jorden bandt.

Den Skelsten jeg naar ved Kvæld eller Gry,
og Tiden kan snart være ude;
thi Dagene gaar lig drivende Sky,
og Solen staar lavt for min Rude;
    den Skelsten fast staar,
    forbi den jeg gaar,
og bag ved den Evigheden jeg naar.

Jeg søgte at pløje den stenede Jord
og saa lægge Sæden i Mulde,
den Opgave blev mig ofte for stor,
naar Nordblæsten kom med sin Kulde;
    men naar Vaarens Vind
    sig smygede ind,
da kom der Glæde og Tak i mit Sind.

— — —

Saa gik det meste af Dagen, . . . den lange, travle, men rige Arbejdsdag, i hvilken der blev saæet og høstet. Den friske Vaar med den varmt dampende Muld blev afløst af den modnende Sommer, som efterfulgtes af det stille Efteraar med de brune Blade, det faldende Løv og Fugletrækket under Skytæppet.

De drager til mildere Egne, den Fuglehær . . .

Solen begynder at staa lavt, og Skyggerne bliver længere og læn-

gere. Blad for Blad er der vendt i Livsbogen med de mange brogede Billeder, og en Dag saa vendes det sidste; men det vendes af hans Haand, som altid vender det paa det rigtige Tidspunkt.

Som ung ønskede jeg at faa en „Bog“, . . . det var min Barnsdrøm, . . . saaledes fortæller et af Billederne paa en af Livsbogens første Sider. Men „Bogen“ fik jeg ikke, hvorimod der blev givet mig en „Spade“, og den tog jeg imod. „Spaden“ faldt vel ikke saa bekvemt i Haanden, som „Bogen“ maaske vilde have gjort; men den var god, og den gav dagligt Brød, naar den blev holdt blankslidt.

Det Afsnit med „Spaden“ blev et langt Tidsrum et Helsides Billede i Billedbogen, og mange smaa Tegninger fulgte efter, nogle var Solskinsbilleder, som da jeg hentede min Ungdomsbrud, og da Gud gav os vor Datter. Over andre af Billederne laa der Skygger, Solen blev skjult af Skyer, og Vejrene blæste, . . . thi „saalænge Jorden staar, vil Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke aflade . . .“ Sygdom og Døden kom ogsaa over vort Hjems Tærskel.

Det, der giver det færdige Mosaikbillede sin Karakter, ja, vel ogsaa sin Skønhed, er netop det, at de lyse og de mørke Stene bliver sat sammen paa den rette Maade . . .

Og det er den store Mesters sikre og aldrig fejlende Haand, som danner Billedet. Han har ogsaa dannet det for mig.

Saa blader vi om i Billedbogen, og der kommer et nyt Helsidesbillede frem. Jeg fik Plads i Kongens Raad. Vel en beskeden Plads, et af de mange Navne, der gemmes i Rigsdagens Arkiv; men som ellers snart vil blive glemt. En Politikers Navn slettes paafaldende hurtig ud . . ., dette gælder ogsaa i nogen Grad selv de saakaldte „store“. Af Bibelens store Profeter er der kun fire, og derfor kan „man“ bedre huske deres Navne, men ogsaa mellem de tolv smaa, hvor den enkelte let forsvinder, er der nogle, som ikke var saa ringe endda.

Men for mig selv blev de nitten Aar i den danske Rigsdag et nyt, stort Afsnit, og „mange Blade i Bogen blev skrevet“. Jeg søgte der at tjene min Konge, mit Folk og mit Land efter min Evne; men Vurderingen af Arbejdet tilkommer det andre at dømme om.

Der omtales ikke blot fire store Profeter og tolv smaa i den bibelske Historie, og alle er de nævnt ved Navn; men der var ogsaa nogle „navnløse“. Disse fik alle en Tjeneste at gøre . . . ja, det ser ud til, at de slet ikke kunde undværes i den af Gud lagte Plan . . .

En gammel Fyrmester vilde en stormfuld Vinternat op i Fyrtaarnet for at rette noget ved den store Lampe, da han syntes, at Lyset var mindre klart end det plejede at være. Hans Hustru fraraadede ham at gaa derop paa den Tid af Døgnet, „Lampen lyser jo,“ sagde hun, „derfor vent til Dagen bryder frem, saa kan du afhjælpe Mangelen.“

„Nej,“ svarede Fyrmesteren, „jeg ved ikke om jeg har Dagen i Morgen; men jeg ved, at jeg har Ansvarret i den Tid, jeg har Vagten . . ., og det er netop i disse Timer.“

Paa samme Maade har vi Ansvarret i det Afsnit af Tiden, hvor vi har „Vagten“.

Det tog nogen Tid at komme igennem Rigsdagsbillederne. Mange Blade maatte der vendes, og mange Slags Billeder stod der paa Siderne i dette Afsnit, men saa faldt Tidsmaaleren i Slag, og det sidste Blad blev vendt. Billedrækken paa Christiansborg fortsættes vedblivende ligesaa broget som tidligere, det er blot Personerne, der skiftes om, og stadig er et nyt Hold paa Vej til Afgang . . .; thi Afløsningen staar udenfor Døren og venter paa at komme ind.

Saa vender jeg et nyt Blad i min egen Billedbog. Et Billede i dette Afsnit er ogsaa et Helsides Billede. „Spaden“ er stillet til Side, og jeg sidder ved Skrivebordet med en Pen i Haanden.

„Spaden“ var god, Rigsdagsarbejdet interesserede saa stærkt, at det blev lidt svært at bryde op; men „Pennen“ og mit Forfatter-skab var, synes jeg, det kæreste for mig. Det var det, der ligesom tog mig helt, og hvor jeg gav mig selv mest. Her oplevede jeg de rigeste Timer, naar jeg taler paa menneskelig Vis. Jeg tænker, det har sin Grund deri, at jeg har prøvet paa at lægge noget af Evigheden ind i min Digtning.

Hvor vidt og hvor langt dette er lykkedes — og hvilken Betydning eller Værdi, der kan tillægges det, jeg har skrevet, faar Eftertiden at afgøre. Ogsaa Døgnblomsten kan have et Farvespil, som er skönt. Jeg var med til i denne Tidsperiode, om ikke at „indføre“ saa dog at „fremføre“ her i Danmark Romanen med det positive kristelige Indhold. Noget lignende gælder ogsaa delvis for Novellens Vedkommende. Senere har ogsaa andre danske Forfattere skrevet kristne Romaner og Noveller, ligesom der ogsaa forud fandtes enkelte saadanne Bøger. Jeg synes, at det er godt, — ikke mindst for Danmarks læsende Ungdom, — at den Slags Bøger faar Plads i vore Biblioteker og paa Bøgenes store Markedsbod, saa Køberne ikke alene maa nøjes med Oversættelser fra andre Lan-

des Produktion, hvoraf der ogsaa tidligere fandtes en Del paa Bogmarkedet.

En af mine Bøger tilegnede jeg Danmarks Ungdom, og jeg kunde for saa vidt have gjort dette ogsaa for de øvrige Bøgers Vedkommende. Nu glemmer jeg ikke, at kristne unge Mænd og Kvinder selvfølgelig skal have anden litterær Kost end kristelige Fortællinger; men jeg mindes, hvad en ældre troende Mand engang fortalte mig fra hans egen Ungdomstid. Af et kristeligt Blad, som kom i hans Hjem, læste han dengang ikke de opbyggelige Stykker, men derimod den Fortælling, som fandtes bag i Bladet. Begge Dele skulde selvfølgelig være i Bladet, men denne Udtalelse giver en Oplysning om de unges Indstilling, som jeg ogsaa har truffet andet Steds, og derfor har jeg taget mig det til Efterretning.

At have en opbyggelig, men delvis ulæst Bog staaende paa Boghylden kan være meget godt, for den Stund kunde jo komme, da den blev taget frem til grundigere Eftersyn; men en Bog paa Bordet, som maaske bliver læst flere Gange, faar større Betydning for Læseren eller Ejermanden.

Der findes i dansk Litteratur — ogsaa i Oversættelse — en lang Række fortrinligt skrevne Andagts-Bøger til aandelig Berigelse; men desværre fik de ofte en „staaende“ Plads paa Boghylden ved Siden af Bibelen og det Nye Testamente, som i mange Huse har fast Stadelplads paa Reolen, men bliver sjældent læst.

Prædikebøger, Bibelforklaringer og lignende Bøger er tit for den jævne Befolkning en Læsning, der kræver nogen Udholdenhed; men den, der ikke giver op, vil faa god Belønning for Anstrengelsen ved at læse dem.

Disse sidstnævnte Bøger kan ikke læses som „Underholdning“; her maa man „drage sine Sko af, fordi man er paa hellig Grund“; derfor vil der være Brug for skønlitterære Bøger af et saadant Indhold, at „de kan gives til en Konfirmand“, uden at besmitte hans Sjæleliv, som en lærd Vismand engang sagde til sin Boghandler.

Efter min Erfaring læser de unge, — saavel Mænd som Kvinder, — der har gaaet i Folkeskolen, mest Skønlitteratur, nogle giver sig ogsaa i Lag med Rejsebeskrivelser og Levnedsskildringer; men overfor den „sværere“ Litteratur giver de i Regelen op. Da mange ikke forstaar selv at vælge, maa der vælges for dem, og derfor er det vigtigt, hvad der lægges paa Bordet for dem. Gode Bøger kan være en Hjælp opad, de daarlige eller urene fører nedad.

Her har Folkebibliotekerne et stort Ansvar for, hvad der staar paa Bibliotekets Hylder, og derfra gaar ud til Befolkningen.

Den Slægt, der fødtes og voksede op efter 1864, Danmarks Krig med Tyskland og Østrig, og efter 1870, Krigen mellem Tyskland og Frankrig, havde efterhaanden levet sig ind i den Forestilling, at Krig mellem de civiliserede Nationer i Europa maatte være utænkelig, hvis da Kultur og Oplysning betød det, som nogle mente, disse Værdier var værd. Kløge Forfattere skrev ogsaa om, at den sidste europæiske Krig var ført, ligesom højtstaaende militære Personer erklærede, at en Krig, hvis en saadan skulde udbryde, kun vilde vare ganske kort. De moderne Vaaben, der er indrettede paa Massemyrderi, vilde umuliggøre de langvarige Krige, som er kendt fra tidligere Aarhundreder.

Fra Socialdemokratiet lød Røster om, at hvis Fyrsterne og Statsoverhovederne paany erklærede Krig, vilde Arbejderne, der har „Strejkeret“, ikke møde under Fanerne. Krig skulde derfor i vort oplyste Aarhundrede være en Umulighed. Visse Politikere erklærede ved Vælgermøder, at det bedste Værge for et Land var at afruste. Det Land, der gjorde det, kunde regne med at have sit paa det tørre. Danmark var et af de Lande, der delvis fulgte denne Anvisning. Selv om Forslaget om Afrustning ikke fuldtud kunde gennemføres i den danske Rigsdag paa det Tidspunkt, da det fremsattes af socialdemokratiske Rigsdagsmedlemmer, blev saavel Hæren som Flaaden vanrøgtet i en længere Aarrække.

Saa gik der 44 Aar efter den fransk-tyske Krig. Europa voksede sig stærk indadtil i de mange gode Fredens Aar. Lykkelige Aar for Lande og Folk!

Men en Dag i Sommeren 1914 tændtes Krigsbavnen, og det blev Indledningen til den første store, forfærdelige Verdenskrig. Alle de skønne Illusioner brast, og Menneskeslægten vaagnede op af Drømmen om Fredsriget. Kultur og Kundskabens Træ med de mange lokkende Frugter viste sig at være skrøbelige Værger for Freden. Officerernes Spaadom om en kort, nogle Maaneders Krig, holdt ikke Stik.

Derimod kom det til at passe, at de moderne Vaaben sammen med den giftige Gas egnede sig fortræffeligt til Massemyrderi.

Det udmærkede Ord: „Neutral“, holdt, hvad det lovede, saalænge der var Fredstid. Da Krigen brød løs, var den af Stormagterne overfor de smaa Stater „garanterede“ Neutralitet ikke det Papir værd, som Garantien var skrevet paa.

Og de tyske Socialdemokrater, der har dannet Forskole for de danske Socialdemokrater, gik syngende til Fronten. Politikernes Forslag om Afrustning blev gemt til bedre Tider.

Med en Voldsomhed uden Lige, og i en Skikkelse, som aldrig var set før, rasede Krigen i over 4 Aar, og Millioner af unge Mænd maatte give Livet paa Valpladserne eller kom tilbage som lem-læstede Invalider. De mange friske Soldaterkirkegaarde omkring de Steder, hvor Krigen især rasede, staar i Dag som Mindesmærker over en grufuld Tid i Menneskeslægtens Historie. De mange stille Mindeplader omkring i Sognene, eller Mindesmærkerne med de faldnes Navne, dem, der aldrig kom tilbage til Hjem og Arne, men fik en ukendt Grav i det fremmede, fortæller om den Sorg og det Savn, deres Slægtninge maatte gaa ind under. De fortæller ogsaa om Krigens Forbandelse.

Da den franske Hornblæser den 11. November 1918 efter Ordre havde blæst Signalet: „Stand's Ilden“, og tyske og franske Soldater derefter havde broderligt trykket hverandres Hænder, efter at de var kommet frem fra Skyttegravene, gik der ligesom et Befrielsens Suk over Verden, og Ordet „Fred“ lød alle Vegne. Kirkens Klokker ringede Freden ud over den fredløse, blodvædede Jord. Krigen var tabt for alle, nu skulde Freden vindes.

Men Krigen efterfulgtes af Pesten, „den spanske Syge“, og denne, Krigens frygtelige Følgesvend, rasede over næsten hele Jorden og bortrev langt flere, — især af de unge, — end de fire Krigsaar havde krævet.

Menneskene kan rase vildt; men Gud lader sig ikke spotte, som vi saar, kommer vi ogsaa til at høste.

Syndens Høst er altid tung og bitter.

Men nu havde vel nok mange tænkt, at den Krig maatte da være den „sidste“. De Erfaringer, der var høstet i Verdenskrigen og i Efterkrigstiden, var saa dybtgaaende og rystende, at næppe nogen vovede at tænde Krigsfaklen paany.

Og saa kom den anden store Verdenskrig kun 20 Aar efter. Hele Verden stod paany i Brand. De, der som Børn oplevede den første Verdenskrig, stod lige foran deres Ungdoms- og Manddomsgerning, da de fik Ordre til at træde ind i Gelederne af de Millionhære, der skulde slide hverandre op. Døden med den skarpe Le havde travlt i disse Aar . . . og der mejedes ned for Fode.

Det er Vanvid, sagde Folk, det maa være sindssyge Mennesker, som staar for Styret. De raser jo værre end vilde Dyr. Ødelægge, ødelægge, ødelægge, det er Krigens Feltraab. Af Skræk for Modstanderne turde ingen af de krigsførende Magter være den første til at benytte de giftige Gasarter denne Gang. Men de mægtige Granater og Flyvemaskinernes Spræng- og Brandbomber gjorde ogsaa Ødelæggelsesarbejdet grundigt. By efter By jævnedes med Jorden eller tændtes i Brand, og naar der saa var ødelagt Bygninger og Værdier, som aldrig kan erstattes, samtidig med at Hundreder af Mænd, Kvinder og Børn blev dræbte eller i Titusindvis jaget i Forfærdelse fra Hus og Hjem, saa lød det i Radio og i de dertil egnede Aviser, at det havde været et særdeles heldigt Togt, en glimrende Daad, der gjorde Sejrherren og Nationen Ære. Og Føreren for Bedriften hædredes derfor eller blev ophøjet i Adelsstanden.

Hil dig, Cæsar, paa den rygende Ruin! Stort var dit Værk. Det var Manddomsgerning! Dit Navn vil for bestandig være knyttet til det „Kartago“, som du udslettede! Nutiden evner det, som Fortiden ikke magtede! Hil dig Cæsar! Hil dig Mars!

Vi er nogle, der synes, at der var mere Grund til at klæde sig i „Sæk og Aske“, og græde end at juble. Da Tyskerne i 1864 havde stormet og erobret Dybbøl Skanser, fik Militærmusikken — efter hvad der fortælles — Ordre til at spille Salmemelodien: „Nu takker alle Gud, med Hjerter, Mund og Hænder“. Man skal vist være Tysker for at kunne præstere det, og det er et Misbrug af Salmen. Den er skrevet af den tyske Præst Martin Rinckart ca. 1644 som en Takkesalme, fordi det lakkede mod Enden af 30 Aars Krigen, og var altsaa ikke en Lovprisning af en „Krigsbedrift“; men en Tak for den Fred, der snart kunde ventes.

Men „Menneskene er de grusomme af alle Rovdyr“, siger nogle, og vi skulde dog være som Brødre og Søstre, og de kristne Nationer skulde foregaa Hedningerne med et godt Eksempel.

Dog . . . Menneskene syntes intet at have lært. Den anden Verdenskrig blev langt voldsommere og mere barbarisk end den første. Det var næsten, som kunde vi høre Djævelens Latter, . . . naar vi lyttede, . . . fordi hans Værk lykkedes saa godt.

„Vi faar, hvad vi for vore Synder har fortjent,“ sagde den bodfærdige Røver paa Korset, da han gjorde sit Regnskab op.

Den „hvide Mand“ kan vist sige det samme nu bagefter.

Danmark var neutral, og var som saadan ikke i Krig med noget andet Land. Desuden havde vi en „Ikke-Angrebspagt“, og dog . . .

Vi ønskede kun at leve i Fred og arbejde, som vi plejede, og alligevel blev vort lille Land besat af en „fremmed Magt“, og vi fik ogsaa nogle af Krigens Byrder at bære, og i fem Aar var vi under den stærke tyske pansrede Næve. Ogsaa Danmark fik sine Krigergrave, der ofte vædedes med varme Taarer.

Den 9. April 1940 blev Danmark brutalt besat af den tyske Værnemagt, og dermed kom vort Land fra Farezonen ind i Krigszonen. Det har vi siden paa mange Maader faaet at mærke. Besættelsen 9. April 1940 og Afrustningen af den danske Hær den 29. August 1943 kostede mange danske Soldater Livet, og vistnok endnu flere tyske Soldater blev dræbt paa de to Kampdage.

Nu skal Forholdene under disse Krigsaar ikke skildres her; men kun enkelte Begivenheder, som kom til at ramme Odense By eller vort Hjem i Læssøegade, synes jeg maa medtages.

Fleere Gange blev der kastet Bomber ned over Odense By, men den største Skade skete de to Nætter den 25. og 26. Februar 1942, idet noget over 500 Bygninger blev skaderamte. Torsdag 26. Februar var jeg om Eftermiddagen kommet hjem fra en Rejse til København, og noget træt af Rejsen gik jeg tidlig til Ro. Klokken ca. 23 kom der Flyvere hen over Odense, og i Hunderup Villakvarter blev der nedkastet 5 Sprængbomber, hvoraf de 4 eksploderede, og Virkningen var frygtelig og uhyggelig. To Villaer blev bogstavelig jævnet med Jorden, flere blev saa ødelagte, at de ikke kunde beboes, men Beboerne maatte tage Ophold paa Hoteller eller hos gode Venner. I Thomas Kingo Kirken og i hele dens Omegn blev Ruderne slaaet ind, Tagstene revet af, og Døre sprængte o. s. v. Da den femte Bombe var en „Blindgænger“, maatte Beboerne i flere Ejendomme evakueres, indtil Bomben nogle Dage senere blev uskadeliggjort.

I vor Villa blev Vinduerne slaaet ind i otte Værelser, en Altandør revet itu, og Huset rystet saaledes, at Lofterne revnede m. m. Heldigvis havde Ruderne i Spisestuen, der vendte bort fra „Angrebssiden“, holdt, og der kunde vi opholde os. Min syge Hustru fik Glasskaarene fra et Fag Vinduer kastet hen over sin Seng; men uden at hun blev saaret. Vi fik hende hjulpet ind i Spisestuen, og da vi alle uskadte var samlede der, kunde jeg takke Gud, som havde holdt sin gode Haand naadig over os alle.

Det var haard Vinter, saa vi maatte fyre stærkt i Centralfyret, for at Rørene ikke skulde fryse itu. Vi søgte ogsaa, saa godt det lod sig gøre at dække Vinduerne med Tæpper og lignende. Heldig-

vis var der endnu rigeligt af Glas paa Lagrene her i Byen, saa vi i Løbet af to Dage havde alle Ruderne i Beboelsesstuerne sat i paany.

Da den første Forskrækkelse var ovre den Nat, gik jeg ned paa Gaden for at se og høre, hvordan det stod til andre Steder. Politi og Brandvæsen var mødt; men heldigvis udbrød der ikke Ild nogen Steder. En af de første, jeg traf paa Gaden var en Mand, der gik urolig frem og tilbage foran sin haardt medtagne Villa, — og røg Cigar. Nerverne var kommet lidt i Uorden. Et andet Sted i Gaden stod Husets Frue i Døren og var meget oprevet. Jeg spurgte, hvordan det stod til.

„Aa,“ svarede hun, „vil De ikke gaa ind og tale lidt med min Mand, som er inde i Huset; han er meget nervøs.“

Jeg gik straks ind i de stærkt medtagne Stuer og talte lidt med Manden, der nu tilsyneladende var rolig. Ogsaa i det Hjem kunde de være glade for, at ingen Mennesker var kommet noget til.

Den lange Vinternat var endelig gaaet, og den graa Februardag brød frem, og da først blev det muligt at faa et nogenlunde Overblik over, hvad Bomberne havde ødelagt i et kort Øjeblik. Den materielle Skade var stor; men ingen Mennesker var kommet alvorligt til Skade.

Der var meget at takke for.

Nogen Tid efter fandt jeg i min Have udenfor Villaen to Bombestykker, et større og et mindre; men ingen af dem havde ramt Bygningen. Naar vi saa, hvad disse fire forholdsvis „mindre“ Bomber kunde ødelægge i et bebygget Kvarter, kan vi forstaa lidt af den „Forfærdelsens Forfærdelighed“, der opstaa der, hvor de „store“ Bomber kastes ned over Byer og Bygninger.

Men ogsaa den anden Verdenskrig fik Ende. Tyskland kapitulerede, og saadan maatte det blive efter den barbariske, umenneskelige Krigsførelse de brugte. Vi kan blot tænke paa det mest uretfærdige Overfald paa de danske Jøder og vore Politibetjente. Gode danske Statsborgere, der førtes til et Torturfangenskab, hvor mange døde.

Der er en guddommelig Retfærdighed her i Verden, selv om mange Mennesker ikke regner dermed, og dette gælder de enkelte saavel som Folkeslagene.

Tyskland havde dømt sig selv ... og fik Straffen.

Den 5. Maj 1945 blev Danmarks store Frihedsdag, da hejste vi Dannebrog. Nu var den tunge, svære „Mørklægningstid“ forbi. Vor gode Konge, der delte Kaar med sit Folk, kunde igen sammen med

Regering og Rigsdag raade i Land og Rige. Men der er meget at opbygge. Gud give, at det maa lykkes saavel timelig som aandeligt.

— — —

Ogsaa paa det sidste Stykke af Vejen fik min Hustru og jeg endnu en Festdag. Den 27. Oktober 1942 kunde vi fejre vort Guldbryllup. Da min kære Hustrus Helbred var skrøbeligt efter et længere Sygehusophold, maatte det blive en stille Fest; men derfor ikke mindre skøn. Dagen forud var vi alle tre til Alters her i Hjemmet, og vi havde en dejlig Stund sammen. Der var saa meget at sige Tak for. Gud havde været saa god imod os i de halvtreds Aar, der var gaaet siden, vi blev viet i Ørslev Kirke (Vends Herred).

Festdagen blev, trods Stilheden, en „stor“ Dag. Det strømmede ind med Breve, Telegrammer og Blomster, noget over 300 Hilsener modtog vi. Det var saa overvældende og ufortjent. Fra de Foreninger og Institutioner, jeg endnu havde Forbindelse med, Menighedsraadet, Blaa Kors, Gartnerforeningen, Indre Missions Konvent, Husmandsbrugskommissionen og mange flere kom der Hilsen og Lykønskninger.

Om Eftermiddagen havde vi nogle Gæster og Venner her i Hjemmet, og den første, der talte for os, var nu afdøde Stiftsprovst H. Lützhøft, med hvem vi har staaet i Venskabsforbindelse i mange Aar. Skønt han var over 80 Aar, talte han saa smukt og hjertevarmt om Fortid og Nutid, men ikke mindst om Fremtiden.

Endvidere gav Stiftsprovst Fog-Petersen og Pastor Bøss, foruden flere andre os gode Ord og Ønsker med paa det sidste Stykke af Vejen.

Det blev en smuk Festdag for os, trods det Mørke, der i disse Aar laa over vort Fædreland. Min Hustru og jeg har saa meget at takke Gud for; thi hans Naade mod os har været rig og stor, men ogsaa er vi i stor Taknemmelighedsgæld til mange af de Mennesker vi traf paa under Vandringer.

Det er dejligt at træffe gode Venner paa Vejen, det blev vi igen mindet om den Dag.

— — —

Sol og Skygger har der været over den Vej, jeg fik at vandre. Mange og forskellige Arbejder fik jeg at virke med gennem de mange Aar, Gud i sin Naade har givet mig, og jeg prøver paa at takke ham for dem alle. Men mest takker jeg for, at han tidlig kaldte paa mig og holdt mig fast trods alle Angreb af Mørkets Magter, og her har jeg gennem den indre Mission faaet stor Hjælp.

Ingen maa derfor undre sig over, at jeg elsker dette kirkelige Arbejde og føler mig i stor Taknemmeligheds Gæld.

I min tidlige Barndom mødte jeg dette Guds Riges Arbejde, og selv om jeg ikke forstod ret meget deraf, saa forstod jeg dog paa barnlig Vis, at det maatte være det rette, at et Menneske tjener Gud. Jeg fik i min tidlige Ungdom Vejledning og Hjælp i aandelig Henseende ved at tage Plads mellem indre Missions Venner, og efter den dybe Afklaring af mit Gudsforhold fik jeg mit aandelige Hjemsted i den indre Mission. Dette har givet mit Liv et Indhold rigere end alt andet, som jeg har modtaget gennem Aarene. Jeg fandt ogsaa kære, troende Venner i andre kirkelige Lejre, som ogsaa kom til at betyde meget for mig; men Indremission blev mit kirkelige Hjemsted.

I min Barndom i 1870erne var den indre Mission endnu et ungt Træ; men der var Vækst og Arbejde i den Kirkeafdeling, og stadig blev ny Arbejder taget op.

Jeg saa „Træet“ vokse, „Grenene“ blev større og stærkere, og da den store Vækkelsesperiode i Slutningen af forrige Aarhundrede gik hen over Danmark, gav dette bl. a. sig det praktiske Udslag, at det ene Missionshus efter det andet rejste sig ud over hele Landet. Stærkest var Væksten i Jylland og svagest paa Lolland-Falster.

Og indre Mission var ikke alene „Ordmission“; men „Træet“ viste ogsaa sin stærke, sunde Vækst ved Oprettelsen af en lang Række Virksomheder og Institutioner, hvilende paa kristelig og kirkelig Grund.

Indre Missions Højskoler, Seminarier, Gymnasier, Børnehjem o. s. v. er ogsaa Frugter paa samme Træ.

Der kunde nævnes mere, som er vokset frem i de mange Aar, jeg fik Lejlighed til at være lidt med i Arbejdet. Gud har synlig velsignet det Arbejde, der som alt, hvad vi Mennesker har med at gøre, har sine store Mangler. Jeg synes, at indre Missions Gerning i de ca. 75 Aar, jeg har kunnet følge den, har været noget af det ægte „Salt“ i vor Folkekirke, og saalænge Arbejdet har den Karakter, da bliver det til Velsignelse og kan ikke undværes.

De betydelige Pengebeløb, der aarlig ofres saavel til ydre Mission, som til de forskellige Virksomheder her hjemme, tror jeg nok, vi maa have Lov til at sige, er Tros- og Kærlighedsgaver.

De store aarlige Møder, saavel de almindelige, som Ungdomsmøder, — er ogsaa Frugter paa det „levende Træ“. Dertil kommer, at indre Mission lige fra denne Bevægelses Begyndelse har været et

Indremissionærer og Kolportører 1870 – i mine Barndoms- og Ungdomsaar.

folkekirkeligt Arbejde. Kirkegang og Nadverbord er de Steder, hvor indre Missions Folk henter Kræfter til at leve det kristne Liv ogsaa som Herrens Vingaardsarbejdere.

Jeg ved godt, at Arbejdet har kunnet være gjort meget bedre; men det var mig en stor Glæde at være „almindelig Arbejder“ herved i de mange Aar, og jeg takker for den Arbejdsplads, jeg fik anvist eller betroet. Naar jeg nu har skrevet dette, saa glemmer jeg ikke, at Arbejderne ogsaa paa denne Ager af Guds Riges Vingaardsmark bærer de hellige „Guldæbler“ frem i skrøbelige Lerkar, og det har Arbejdet Mærker af.

— — —
Saa svandt Dagene og Aarene for mig. Alle Ungdomsaarenes Drømme gik vel ikke i Opfyldelse, og det var vist ogsaa godt; men jeg fik en herlig Arbejdsdag med Travlhed, som det passede for min Natur, ... synes jeg i al Fald, og meget Paaskønnelse fik jeg ogsaa gennem de skiftende Aar.

Min Konge gav mig to Hæderstegn, og de andre nordiske Lande tilstillede mig tre smukke Dekorationer. Fem forskellige Foreninger har udnævnt mig til Æresmedlem, og paa mange andre Maader er der vist mig storslaaet Opmærksomhed, meget mere end jeg har fortjent.

Men jeg prøver paa at sige oprigtig Tak derfor baade til Gud og Mennesker, og samtidig minder jeg mig selv om, at vejet paa den hellige Guds Vægtskaal betyder alt, hvad her jeg udrettede, intet, ... slet intet.

Her er kun Herrens Naade nok for mig.

— — —
Men Skyggen paa Solskivens Streger bliver ved at flytte sig fremad ... og altid fremad. Middagshøjden er forlængst passeret, og har man toppet, maa man dale. Jeg har ofte i mit praktiske Liv, i Tider, hvor jeg havde rigtig travlt, undret mig over, at naar Middagstimen var gaaet forbi, var det mærkeligt, saa hurtig Eftermiddagens Timer svandt. Inden jeg ret vidste af det, var Aftenen rykket nær.

Noget lignende har jeg oplevet for mit eget Livs Vedkommende. Jeg har haft en travl Dag, og inden jeg ret tænkte derpaa, eller maaske rettere inden jeg helt var blevet fortrolig dermed, begyndte Dagen at hælde.

Enkelte Varselskud herom fik jeg vel nok paa Vejen. Fem Gange

Indre Missiøns Hovedbestyrelse 1946.

Staaende fra venstre: Landssekretær Johs. Sørensen, Rejsepræst Johs. Pedersen, Højskolelæstatter Edv. Jensen, Sognepræst P. Sørensen, Provst L. P. Jensen, Sognepræst Th. Willer, Provst A. Westergaard-Jacobsen, Rektor P. Kæstel, Kasserer Ferd. G. Jørgensen, Holledirektor Oarsten Jespersen.

Siddende fra venstre: Proprietær K. Møller, Købmand Allred Zacho, Formand, Sognepræst C. Bartholdy, Proprietær Rasmussen Byskov, Pastor Filip Beck.

Fra min 75 Aars Fødselsdag 9. Marts 1946.
Fra venstre C.-Sk., Dagmar C.-Sk. og min Hustru.

har jeg maattet tage Ophold paa Sygehuset, og det sætter altid sine Mærker; ... men alligevel ...

Blad for Blad blev vendt i Billedbogen, og en Dag kommer det Øjeblik, da det sidste Billede bliver tegnet og heftet til alle de andre brogede Blade i Livsbogen.

Saa vendes det sidste Blad, ... og næste Side er blank.

Der tegnes ikke flere Billeder hernede, og der skrives ikke flere Ord.

Men saa begynder Evigheden. Det, for Verdens Vise ufattelige, ... det, for de største Tænkere uudgrundelige, ... en Tid, der ikke tælles i Timer, en Dag, der ikke afløses af nogen Nat. Et Paradis, hvor Synd og Had er udelukt, ... og hvor hver Taare er aftørret.

I det Paradis er det store Nadverbord dækket foran Guds og Lammets Trone, og til dette har Kongesønnen givet sin frelste Brud, Guds Menighed, at tage Sæde, medens Englernes Legioner slaar Guldharperne og synger Jubelsange.

Der i Faderhuset samles Børnene. Ogsaa for mig og mine kære er der en Plads ved Nadverbordet. Dyrt „... ved Jesu Blod ... er den Plads købt; men Gud ske Lov, at Pladsen er der. En Stol er

der sat der „til hver og een, som kom“, som tog imod Indbydelsen og efterfulgte Jesu Ord: „Følg mig.“

Der i Himlen fortsættes det store Jubelaar, „hvor alt i Lag saa vel skal komme“, ... der, hvor Døden gaar forbi.

Saa skuer jeg da fremad, saa godt som mit jordiske, svagtseende Øje formaar det, ... ikke imod Graven, — som jeg vel ikke glemmer, — men mod Lysets Land, hvor Jesus er i sin Faders Herlighed; ... mod Stadens Perleport, der er aabnet for frelste Syndere, ... frelste af Naade og uden vor Fortjeneste og Værdighed ...

— — —

Mod Solnedgang.

„Farvel min Harpe, snart sidste Gang
jeg lege kan paa dine Streng,
du var for mig som Fuglesang,
som Blomster smaa i Mark og Enge,
du bar min Sjæl højt over Sky
ind i et herligt Skønhedsrige,
det var som Sol ved Morgengry,
der varsler Dag, da Nat maa vige.

Du Harpe var min Barneleg,
jeg troede, jeg havde Kræfter;
men alt som Sol paa Himlen steg,
jeg bedre skønnede derefter,
at Leg er ikke Manddomsværk,
en Hytte ej et Slot kan være,
at „lege“ Kæmper gør ej stærk,
den Vej at gaa var trang at lære.

Jeg sang om Danmarks skønne Land,
om Bøgeskovens grønne Blade,
om Bølgens Kluk mod hvidklædt Strand,
om Børnene, der jubler glade,
om Kvinden ved sin Naal og Rok,
om travle Mænd ved Plov og Spade,
om vilde Svaners stærke Flok,
om Spurven graa paa Byens Gade.

Men helst jeg sang til Herrens Pris,
 og var end spæd min Harpes Klange,
 saa var det som fra Paradis,
 jeg hørte Lyd af Englesange,
 den Englesang saa dyb, saa ren,
 var helt foruden falske Toner,
 den øged hos mig Længselen
 at skue Himlens gyldne Troner.

For Jesu Skyld saa tror jeg vist,
 at jeg en Dag faar Lov at træde
 til Fader ind i Himlen hist,
 hvor alt er helligt, Lys og Glæde,
 der stikker Syndens Torn ej mer,
 og der skal intet Øje græde,
 og naar jeg der min Frelser ser,
 jeg glad min Takkesang kan kvæde.

Saa skuer jeg mod Himlen blaa,
 mod Faderhuset i det Høje,
 jeg sagte her maa Harpen slaa,
 for Furen tit var trang at pløje.
 Naar Strengen brister her paa Jord
 og tavs bli'r Sangerharpens Stemme.
 jeg da, som Gæst ved Faders Bord,
 kan juble ud: nu er jeg hjemme.

Ja, Gud ske Lov for Evighedslandet med Livets Træ ved Livets
 Flod i det ny Jerusalem. Her har Guds Børn Hjemsted, naar det
 sidste Blad i den brogede Billedbog er vendt, ... og vendt af vor
 Fader i Himlen.

.....